

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
42 B
35

APOLOGETICVS

EORVM QVI HOLLANDIÆ VVESTFRISIÆQVE ET VICINIS quibusdam nationibus ex legibus præfuerunt ante mutationem quæ evenit anno CIↃ IↃ CXVIII.

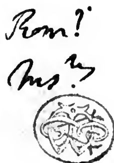
SCRIPTVS

AB HVGONE GROTIO I. C. antehac Fisci Hollandici, Zelandici, Vvestfrisici advocato, ac post adsessore oppidi Rotterodamensis, & inter curatores reipublicæ Hollandicæ ac Vvestfrisicæ delegato.

Cum refutatione eorum quæ adversus ipsum, atque alios acta ac iudicata sunt.

PARISIIS,

Sumptibus NICOLAI BVON, via Iacobæa sub signis sancti Claudij, & Hominis Siluestris.

M. DCXXII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

HOLLANDIÆ,

VVESTFRISIÆ VICINARVMQVE NAtionum rectoribus superioris atque inferioris gradus, populoque omni

HVGO GROTIVS SALVTEM.

Etus hoc dictum à maioribus nostris ad nos devênit: mendadacium utcanque celeres cursus habeat, tandem tamen à veritate deprehendi: cui consentit illa Græcorum sententia, veritatem Temporis esse filiam. Quamobrem nihil est quod miretur quisquam, si defensio innocentiæ nostræ quarto demum anno prodit post mutatam apud

nos rempublicam, nosque per iniuriam condemnatos. Iure proditum est, impedito tempora causis fatalia non labi. Ego quo minus iusta mea in lucem proferrem impeditus varie fui: primum Hagæ per menses novem, dum omni hominum aditu intercludor: deinde Lupesteinensi custodia, quæ vt dominantibus libitum intendebatur, etiam supra quam aut sententia ferebat, aut federatorum procerum decreta. Postquam his vinculis divina me beneficentia exsolvit, tempore opus fuit ad ea conquirẽda quorum subsidio causa non tam mea, cuius nihil nisi ministerium fuerat, quam eorum quorum sub potestate fueram, indigebat. Adde iam quod quæ vitia efficiunt vt acta & sententia ipso iure nulla sint, atque ea præsertim quæ iuri publico adversantur (cuius generis multa admodum indicabuntur) quovis tempore, dum tricesimum intra annum, detegi possunt, ita vt nec provocatio desideretur, sed ea satis sit ad eorum, quorum interest, notitiam per-

duci: quod factum videmus in causa Vuilhelmi Arausionensium Principis, *Comitumque Egmondani & Hornani. Iam vero & hoc apparet ademtam nobis fuisse provocandi libertatem, quando iudices dati sunt in nos ab iis quibus dandi ius non fuit & quorum res agebatur. Praescriptio fori qua remitti postulabamus aut ad Proceres Hollandiae & Vuestfrisiae, vt summas nostras potestates, aut ad proprios cuiusque iudices secundum patriae oppidorumque leges, admissa non fuit: sed & inanis erat reddita, deiectis contra leges illis, quibus nos actuum nostrorum rationem reddere & ius & aequum fuerat. illae igitur viae cum nobis sine facto nostro obseptae sint, restat haec quam inimus vnica ad veritatem iis omnibus aperiendam qui sub affectibus animū non habent, etiam post futuris. Ea vero haec est. Inter doctores eius religionis quae Reformatae nomen obtinet, tum apud nos tum alibi sententiarum quaedam varietas fuit,*

super prædestinatione divina, gratiæ amplitudine atque efficaciæ modo & de perseverandi certitudine, quod editis libris manifestum fit. Eorum numerus qui prædestinationem certa sub lege, Gratiam universitati hominum expositam, efficaciam non ineluctabilem, & perseverandi certitudinem non sine conditione aliqua statuunt, cum aliqui pridem fuissent Traiecti, Goudæ, Hornæ, atque alibi, inquirendi studio sumsit incrementa: his opposuerunt se alij prædicantes eam opinionem cum verbo Dei & consensus formulis pugnare, atque illos pastorali munere deiicere, aliisque censuræ Ecclesiasticæ notis inurere aggressi sunt. tum qui accusabantur, premebanturque verbis se defendere. Hollandiæ & Vvestfrisiæ proceres secuti consilium, primùm superioris iudicum apud se consessus, deinde etiam Britanniæ Regis, ore enuntiatum perscriptumque, cùm satis appareret, siqua super illis controversiis ex plurium pastorum sententia definitio fieret,

non abituram rem ſine divortio, corpus ipſum Reformatæ religionis ipſamque rempublicam non modice afflicturo, multoſque magiſtratuum, vt iam de civibus privatis compluribus virtutis & patriæ amantibus nihil dicam, animo eſſe ita propenſo in eam quæ accuſabatur ſententiam, vt eius damnationem ſalva religione neque probare poſſent, neque ei poteſtatis ſuæ vim accommodare, optimum factu iudicarunt edicere paſtoribus, vt in iis controverſiis alter alterum ferrent, neque tractarent id argumentum niſi temperatè & quatenus ad pietatem conduceret, manente fraternæ caritatis inter ipſos vinculo. Vtque abrupta omnia illarum quæſtionum vitarentur, neque novis pateret aditus, alia atque alia deinceps facta ſunt decreta, quæ viris pie doctis, domi foriſque compluribus placuere. Sed enim paſtorum aliqui cum certam ex definitione victoriam animo præcepiſſent, neque ad eam via legitima pervenire poſſent, intercedentibus de-

cretis quæ dixi, clandestinis cætibus atque arcano inter se federe plebem ad secessionem Ecclesiasticam suscitarunt, atque, vt ei auctoritatem adderent, apud oppida quædam & nonnullas nationes vicinas in id laborarunt vt res deduceretur ad communem Synodum, quam ipsi, quasi septem fœderatæ nationes vna natio forent, vocant nationalem, quod nolentibus erat Hollandiæ rectoribus plerisque, Traiectinis quoque & Transisalanis & parti Geldriæ, metu malorum quæ ex definitionibus nasci solent. Eidem ita censebant, ab eis nationibus quas istæ controversiæ minus occupabant cogi se non posse, vt tali ad definiendas quæstiones conventui indicendo accederent, quando singulæ nationes etiam post fedus Traiectinum inter ipsas initum, quomodo cetera supremi imperij, ita etiam ius ordidinandi Ecclesiam & sacra publica sibi exceperant, testante id federe ipso, actisque posterioribus & more ad vlti-

ma hæc tempora continuo. Neque eo minus testabantur velle se perstare in religione reformata, hac lege vt in istis controversiis dissentiendi libertas permitteretur: cui sine turbis populique motu cum modo vsurpandæ conditiones variæ proponebantur. Sed pendente hac deliberatione qui paci mutuæ adversabantur aliquot in locis templa invasere, alibi ieiecere dissidentes, quin & ius illud oppugnarunt quod in Hollandia æque vt apud populos vicinos magistratus exercuerant antiquitus & ad id tempus exercebant, veniendi in partem suffragiorum, quoties de sacro munere mandando agitur. Fuere & qui acerbis declamationibus & libellis famam attentantibus rectores plebis obiicerent odio, atque etiam vim in eos facerent. Mauritius Arausionensium Princeps cum diu se quietum in his controversiis continuisset, arcanis quorundam artibus in Oldenbar-

barneveldium Hollandiæ assessorem (advocatum vocãt) florentissimæ pridem apud conventum auctoritatis, à quo olim cum induciæ fierent, dissenserat, magis magisque concitatur: Simul de forma reipublicæ, cui minus se immiscuerat hactenus destrictus negotiis militaribus ea docetur quæ neque cum legibus, neque cum moribus congruebant. Tandem igitur quæ pro ferenda sententiarum diversitate ab Hollandiæ proceribus decreta erant, improbare incipit, desertisque templis publicis aggregare se iis qui secesserant: Etiam proceribus Hollandiæ ignaris præcepta dedit ordinariis militibus ne se moverent in negotiis quæ ex eis controversiis orirentur, cum aliter sentirent Hollandiæ proceres, suis nimirum decretis obsequium à milite deberi & tutelam oppidorum rectoribus, locisque publicis adversus vim qualemcunque ac seditionem. Ea re moti magistratus nonnulli oppidorum vbi aut nulla, aut suspecta rectoribus, ob ea quæ dixi, præsidia erant,

ex decreto procerum Hollandiæ custodias oppidi sui auxere atque ordinavere, quo iure & antehac vsi sæpius fuerant nihil contradicentibus proceribus Federatis aut præfecto qui idem ordinariorum militum est magister. Fecerunt idem in sua terra proceres Traiectini: tamque hi quam illi professi sunt habituros se hunc militem suis impendiis extra communia rei bellicæ onera. Sub idem tempus duo iudicum, ad quos ab oppidis provocatio est, consessus, incipiunt contra decreta procerum Hollandiæ decernere iis literis quibus quos visum in ius vocabant. id vero Hollandiæ proceres non iure factum & iudiciariæ potestatis terminos excedi, pronuntiant, vt & ante hæc tempora sæpius. Nationes nonnullæ à Principe Mauritio aliisque impelluntur vt communem Synodum quam nationalem vocari diximus conventus Fœderatorum nomine indicant, & militares oppidorum custodias dissolvant. Opponunt se huic molitioni tum Hollandi, tum Tra-

iectini proceres, testati non licere Federatis ex maioris partis sententia sese intercedentibus iis in rebus quicquam constituere. Pergunt illi Synodum indicere, vocatis etiam aliarum gentium Theologis, nec aliis tamen quam quos constaret accedere illis placitis quibus victoria destinabatur. Reiectæ conditiones quas Hollandi aliique ferebant ad res placide trāsigendas. Atque interim Princeps Mauritius cum nonnullis ex conventu federatorum legatis Traiectum proficiscitur, invitisque eius nationis primoribus custodiam exarmat: quod ne fieret, legati ab Hollandia frustra laboraverant quibus à suis proceribus iniunctum erat, vt Traiectinis primoribus pro virili adessent, & si res exigeret, ordinarium militem sibi merentem monerent nequid invitis proceribus Traiectinis per vim attentaret in rebus ad internum eius nationis regimen eiusque securitatem pertinentibus vt quæ nationes seorsum singulæ penes se retinuissent. Rex

Galliæ intellectis amicorum dissidiis, Bossizium ad ipsos allegat, qui consequenter his quæ per Mauretium eiusdem Regis ordinarium legatum acta hactenus fuerāt, auctor esset omnium quæ ad concordiam spectabant: eiusque spe adducti oppidorum in Hollandia rectores, ut custodias dimitterent. Vix id factum erat cum octo homines procerum Federatorum nomine assumto à quibus mādatum ad eam rem non habebant, capi iubent Oldenbarneveldium *(quem Hollandiæ proceres non multo ante in tutelæ suæ fidem receperant) Hogerbetiumque & me. Adversum id Hollandiæ proceres & nostrorum oppidorum rectores querelas exponunt. Cum diu detenti in carcere & interrogati subinde essemus, tandem nomine Federatorum procerū iudices in nos dantur. neq; profuit nobis ex patriis legibus moribusq; docere nullā Federatis primoribus in eos esse iurisdictionē, ipsosq; iudices multis de causis suspectos esse. Pergitur in proposito, neq; data nobis re-*

cognoſcendi quæ in quæſtione perſcripta erant, neque iuſta noſtra patefaciendi, neque probandi facta ad defenſionem pertinentia, neque teſtes refellendi, neque aliorum conſilio vtendi poteſtate, fertur ſententia mortis quidem in Oldenbarnevel*dium, perpetui vero carceris in nos, in vniverſos bonorum publicationis. Anno poſt, inauditis nobis, ſecuta eſt ſententiæ interpretatio qua in Maieſtatem peccaſſe pronuntiamur. Vere profiteri poſſum in ſententia contra me multa poſita extra verum, multa quæ diſertè à me negata ſunt, quędam quorum plane ignarus eram, quædam de quibus nec interrogatus ſum, tantum abeſt vt auditus me defenderim. Et hoc & alia multa liquidò apparerent, ſi quæ ad interrogationes ſingulas in quæſtione reſpondi ea integra atque ſincera in lucem proferrentur, quod vt fiat obnixè poſtulo. Ante nos captos Traiecti nobiles vrbiſque rectores, dum capti detinemur per Hollandiam decuriones, conſules, oppidani*

iudices tempore non ſuo deſtituuntur, ſuffectis aliis contra leges ſanctiſſimas ipſis quondam Hollandiæ Comitibus iuratas & per multa ſecula piè cultas. Antequam haberetur dumq; habetur Synodus quam Nationalem vocabant, multi paſtores qui Prædeſtinationem docebāt conditione ſubnixam (Remonſtrantes appellari mos erat) munere ſuo deiiciuntur. Ex iiſdem alij ad Synodum vocati iubentur cauſam dicere apud adverſarios qui iam ante ſeceßione, declamationibus in templo, Synodoque, libris etiam ſcriptis ipſos prædemnaverant, neque tamen permittitur ipſis ſuam tueri & contrariam ſententiam oppugnare amplius quam Synodo , id eſt adverſariis, æquum videretur. Eiecti Synodo damnantur. ſequitur edictorum ſævitia adverſum damnatæ iam ſententiæ cœtus, ſtipiſque collectionem ad alendos paſtores qui patria expulſi aut relegati ſi redeant, perpetuo carceri mancipantur , illectis per præmia delatoribus. Diſcutiantur cœtus

inclementius etiam quam ferunt edicta, vi sæpe non incruentâ, magno cum dolore ingentis numeri optimorum virorum Christianæ pietatis patriæque amantium. Ita se habet res gesta. profiteor nunc ego non posse à me probari spretam ferendi se mutuo æquitatem procerum Hollandiæ decretis definitam, pastorumque condemnationem & quæ eam sequuntur. Quæ omnia æquis agendi rationibus præverti arbitror fuisse rectius, cum illa utilia publico Principique Mauritio esse non possint, quorum salus ac gloria, ni fallor, in prona civium voluntate consistit, eorum maxime qui Patriæ devoti addictique sunt, quales esse iudico eos qui magistratu sunt demoti, multaque millia triumphatæ nunc sententiæ. Attamen in omnibus eis quorum accusor nihil actum à me est privato studio, sed iussu tum Hollandiæ procerum, tum rectorum oppidi Rotterodami, quibus ego, non Federatis proceribus, non alij mortalium cuiquam sacramentum dixeram:

Quibus

Quibus proinde cum parui nulla à me læsa est Maiestas, sed summis inferioribusque potestatibus id tributum quod natura & muneris necessitas exigebant. Si quis habere se putabat quod de eis quæ ut aliorum minister feceram quereretur, non ego eram conveniendus; sed quibus in me erat imperium: Quod si etiam fecissem aliquid privato ausu (quod ita non est) tamen non ab adversariis eram iudicandus, neque à conquisitis in me iudicibus, nec à quoquam qui à Federatis proceribus accepisset iudicandi potestatem, sed à perpetuis meisque iudicibus ut iubent communes patriæ & oppidorum propriæ leges pro quibus arma olim sumsimus. Animum meum quod attinet, coram Deo & humano genere testor non alium eum fuisse, quam legitimam reipublicæ formam sub qua natus educatusque eram tueri, & Ecclesiæ unitatem procurare amica, & cum præceptis divinis non pugnante compositione, quam ad rem multa à me sunt proposita, multa etiam tum in

parato habita cùm in carcerem abducerer. Qui de proposito meo secus iudicant, iniuriam mihi faciunt, neque vlla iusta ratione nituntur. Vita mea labe notaque caruit. Qui meæ functionis tempore oppido Rotterodamo præfuerũt, sciunt quam pro eius oppidi salute & commodis laboraverim. Curatores fisci testari possunt quam acriter & sine gratia ac metu rem fiscalem defenderim. Consessibus iudicum Hollandiæ nota est integritas mea in persequendis delictis. Qui me in conventu procerum Hollandiæ & in consessu curatorum reipublicæ Hollandicæ vidêre, meminisse possunt quis labor meus fuerit vt per parsimoniam & vectigalium augmenta ærario succurreretur. Neque ignorat Princeps Mauritius quam ipsius desideriis satisfecerim in privatis negotiis quæ mihi committenda iudicavit. Etiam qui in Federatorum conventu mecum vnâ fuere rogantur animo repetant quam à me collata sint omnia quæ pertinere poterant ad collocandam in

tuto rem contra vim hostium, ad provehenda commercia per Indiam, Americamque, ad amicitiam recte colendam cum regibus aliisque sociis ac federatis. Quam cordi mihi fuerit gloria reipublicæ & eorum quæ pro republica fortiter sunt facta, peculiariter etiam Principis Mauritij laus atque fama, testari possunt libri partim à me vulgati, partim quos necdum editos amicis videre contigit. Pro his officiis si præmium exspectassem, fuerat id quidem non sine exemplo. Sed nunquam eo respexi, contentus meo salario & honesti nominis mercede. Quæ vero mihi gratia repensa est? Quod per menses novem cum morbis gravissimis tenerer in arctissima custodia habitus sum ita vt nec coniugem, nec amicos semel conspicere liceret: Quod rei habitu in id auditorium deductus sum in quo iuris publici dignitas me tuente steterat. Quod vni deinde cubiculo inclusus & militum copiis circumseptus sum etiam vxori erepta interdum procedendi liberta-

te: Quod facultates exiguæ, & si vllæ cuiusquam in omni populo honestè partæ mihi & quinis liberis ademtæ sunt: Quibus cunctis vnum est gravius quod popularium exterorumque aures impletæ sunt falso rumore, quasi prava adversus patriam consilia suscepissem, quia plerique adduci non possunt, vt credant ita quenquam tractari qui quæ egit, bona fide egerit. Neque intra me stat iniuria: sed ad propinquos atque affines immeriti odij ac calumniæ pars redundat, qui tanquam hostes publici ac proditores non vno in loco dictis ac factis impetuntur. Contra hæc omnia solatium mihi in Deo positum est & in bona conscientia, & in exemplo plurium optimorum civium qui nullius peccati, sed solidæ virtutis ergo similia pertulerunt. Prodiit nuper incogniti scriptoris Latinus liber qui ait me ob acceptas iniurias si non corpore at animo cum Rege Hispaniæ futurum. Longe id à vero abest. scio omnem vltionis cupiditatem Christia-

nis interdictam. Regi Hispaniæ, nec debeo quicquam, nec debere desidero. Corpore in Gallia ago: atque dum ibi agam fidem Regi atque obedientiã ut par est, præstabo: patria interim, quæ Regis amicitia præcipuè opus habet, servabo eum quem antehac animum, sollicitum pro ipsius salute, libertate atque commodis, paratumque operam ei navare si qua futura sit utilis. Pro quo affectu nihil expeto, nisi ut vos omnes, quiqui estis cuiuscunq; ordinis ac gradus (neque enim ignoro etiam in rectoribus multos esse quibus vera eorum quæ in causa nostra gesta sunt, notitia pravis aliorum artibus subducta est) exutis præiudiciis de meis aliorumque factis ita iudicetis, ut de vestris iudicari ipsi velletis: Eamque ob rem Deum supplex veneror, ut mentem vobis illustret, quo veritatem conspiciatis, & singuli pro suis partibus id faciatis quod ius & æquum postulant, præsertim verò ut rationes inveniatis concordiæ, quæ, si unquam, hoc tempore maximè necessa-

ria est. Eos vero qui aliter quam ego & mihi impositæ potestates senserunt antehac, amicè oro atque obsecro quæ à me dicentur ne in suam iniuriam dicta interpretentur (quem animum à me abesse aperte testatum cupio) sed tanquam partem necessariam defensionis quam à me res ipsa extorquet. Quos intra fines tam anxie me continui, vt multa nec levis momenti neque, lucem exiguam huic causæ allatura in tempus præsens omiserim, quod ea proferri non possent, nisi quidam qui cæteris multum exstant designatius tangerentur.

CAPITA LIBRI.

APOLOGETICVS

APOLOGETICVS EORVM QVI HOLLANDIÆ VVESTFRISIÆQVE ET VICINIS quibusdam nationibus ex legibus præfuerunt ante mutationem quæ evenit anno CIↃ IↃCXVIII.

CAPVT I.

De summo imperio quod penes quamque nationem est in Belgicogermania.

VI res novare instituunt ad consilij exitum pervenire non possunt, nisi amotis civibus qui præsentem statum tuentur: quod ipsum speciosè fieri nequit, nisi aliquid ipsis obiectetur; at verò quoties vita eorum civium probro caret (quod genus ferme præsentibus maxime contentum est, quod ipsis objiciatur reperiri haud facile potest extra ea quæ in

republica acta sunt: quæ ipsa criminis colorem vt recipiant, asserẽdum est alium fuisse civitatis statum quam revera fuit. Ita Hispani, & eorum clientes cum Belgicogermaniam externo dominatu vellent opprimere, persuasum ibant hominibus, antiquitus ea loca fuisse sub libero & incustodito vnius imperio, cum contrà Principum potestas inibi devincta semper fuisset legibus, & procerum potestate. Atque hoc falso obtentu peractum est, vt legum defensores per delegatos iudices (qui exinde sanguinarij consessus nomen accepêre) damnarentur Maiestatis. Falli sæpè hac in re multos haud mirum est adeo, cum ad pernoscendum civitatis cuiusque statũ, penitus opus sit eius populi iura ac mores tenere. Polybius summi iudicij scriptor tradidit sua ætate Græcis alijsque gentibus externis creditum Romæ summam fuisse Senatus potestatem, quod apud Senatum audirentur legati, atque ab eo responsum acciperet. Quare mirandum non est, si nunc ab extraneis quibusdam creditur Belgicogermaniæ nationibus legatos nationum, quibus Federatorum procerum nomen est, summo iure præesse quod in eo Federatorum conventu audiuntur legati, responsaque accipiunt: quodque nomine Fe-

deratorum maxime ad Reges, Principes, atque civitates literæ perſcribuntur. Sed quemadmodum Polybius oſtendit penes populum, non penes Senatum fuiſſe ſummam imperij Romæ, ita apud nos vere dicitur ſummum imperium non penes illos eſſe legatos nationum qui Federati proceres dicuntur, ſed penes cuiuſque nationis primores, quæ quidem nationes ad opem mutuam federe connectuntur; ita vt in Federatorum procerum poteſtate ea ſint omnia quæ ad communem defenſionem pertinent, aut quæ nominatim ex federis formula, aut conſenſu peculiari ad eum conventum deferuntur : manentibus rebus cæteris penes ſingularum nationum primores. Multi de Helvetiis putarunt omnes ſub vno imperio contineri : itidem de Rhetis. Sed rerum gnari Bodinus, Simlerus atque alij nos docent cuique pago ius in ſe ſummum eſſe, ſed ipſos inter ſe pagos arcto federe devinciri. Atque hoc diſcrimen vnius civitatis quæ multas ſub ſe partes complectitur, vt Gallia Normanniam, Britanniam Armoricam , Campaniam, aliáſque, & plurium civitatum inter ſe federatarum, vt apprimè neceſſarium ad diiudicandum imperij cuiuſque ſtatum, nobis commendatur ab iis omnibus qui de

Bod. lib 1. c 3.

republica ſcripſerunt. Exemplo ſint magnæ vrbes Græciæ, puta Athenæ, Thebæ, Corinthus: iis ſingulis in ſe plenum erat imperium: neque tamen eo minus aduerſus vim Perſarum inter ſe colligabantur: atque ad communia federis negotia inſtitutus erat Amphictyonum conventus. Itaque plerique Italiæ populi Regum Romanorum ævo jus in ſe ſummum habebant: ſed inter ſe atque cum populo Romano federe erant devincti. Neque aliter rem ſe habuiſſe apud noſtros populos tum Principum tempore, tum poſt ſumpta pro libertate arma, & credidi ſemper, & iam anni ſunt duodecim cum publice ſum profeſſus in libro cui nomen feci de antiquitate reipublicæ Batavicæ, pro quo Hollandiæ proceres eo tempore gratias mihi habuerunt, addito & munere: neque Federati primores vllum offenſi animi ſignum dedêre. Quanquam verò totus is quem dixi liber id quod dixi me ſenſiſſe apertiſſimè teſtatur, vnum tamen locum præ cæteris inſignem apponam: *Ordinum autem federatorum conventus cum ſenatu, per quos, ſalva cuiuſque populi maieſtate, ea quæ ex federe ſunt communia explicantur, Amphictyonico conventui ad amuſſim reſpondet.* Verè teſtari & hoc poſſum, quandiu conventui Hollandiæ

Sig. de ãtiq. jur. Ital. lib. 1. c. 1. li. 111. c. 114.

interfui, ſemper poni extra controverſiam audiviſſe me ius ſummum cuiuſque nationis, nulla inter eius conventus membra hac ſuper re orta diſſenſione, niſi menſe vno aut altero priuſquam nos caperemur, quo tempore delegati nonnulli oppidorum Hollandiæ, & Vveſtfriſiæ, poſtquam clam & iniuſſu eorum à quibus delegati erant cum aliis nationibus coierant, ab illa vetere ſententia nonnihil diſceſſerunt. Argumenta quæ me alióſque impulerunt, vt plane ita quemadmodum dixi ſentiremus, iſta ſunt.

Principio notũ eſt, nationes quæ nunc in vno ſunt federe, antiquitus non ſub vnius Principis fuiſſe imperio, niſi quod Hollandia & Zelandia eoſdem ſemper Principes habuêre. Nã Geldria ſuos habuit Tutores primùm, deinde Comites, poſtremò Duces: quorum ius, controverſum tamen, à Carolo Burgundo emtum cum eſſet, non manſit penes eius poſteros, ſed tandem multorum iura certaque poſſeſſio ad Carolum Imperatorem eius nominis quintum pervenerunt. Idem ab Epiſcopis Traiectinis indeptus eſt civile regimen Traiectinæ & Tranſiſalanæ. Friſij tum qui intra Lavicam, tum qui vltra Lavicam sũt, liberam olim rempublicam ſine Principe ha-

buêre:donec illi Saxonem præfecti hæreditarij vocabulo, hi Comites primũ Transſamaſianæ,deinde Geldrum,Principes accepêre, quorum ius idem ille Carolus Quintus vt ſibi trãſcriberetur effecit: tamque ipſe, quàm filius eius Philippus apud nationes ſingulas ſolemniter in principatus poſſeſſionem introducti ſunt, & in leges cuiuſque nationis iurarunt,& à ſingulis viciſſim obſequij ſacramentum accepêre.Ipſe Carolus Imperator cum anno CIƆ IƆ LV principatu abiret in allocutione ad nationum legatos dixit: *Quanquam eæ eſſent diverſæ atque ſeparatæ* (hæc ipſa ſunt verba) *ab ijs tamen vnum conſtitui corpus, atque eius corporis membra debere opem inter ſe ferre mutuam. Nam abſque tali concordia atque conſpiratione partium, promptum hoſtibus fore ipſas invadere; quod ſi manerent inter ſe colligatæ, & aliæ alijs auxilio, experimentis compertum quid poſſent in externa vi repellenda.* Acta publica & annales nos docẽt circa annum CIƆ CCCCXLI ab Hollandis adverſus civitates ad mare Balthicum proprium ſuſceptum eſſe bellum, cum interea Brabanti, Flandri, atque alij eiſdem Principibus domus Burgundicæ parentes populi cum ijſdem illis civitatibus pacem haberent.

Neque mutavit res ex quo pro libertate

parentes nostri arma ceperunt. Neque enim initio sumpta sunt ea arma decreto omnium Belgicogermaniæ nationum in conventu communi, sed Hollandorum ac Zelandorum, quibus pauci ex vicinis socios se addiderant, cum Geldri interim, Traiectina, Frisia cis Lavicam, Transisalana, Frisia trans Lavicam manerent sub præfectis Hispanicis. Hollandiæ autem & Zelandiæ primores, cum anno CIƆ IƆ LXXIII scriberent ad primores Belgicogermaniæ totius non aliter quàm amicos atque fratres eos salutant. Ac sub idem tempus in literis ad Regem Hispaniæ disertè scribunt: *Nationes hasce, cum olim diversis Principibus regerentur, matrimonijs, pactis, hæreditatibus venisse sub domum Burgundicam primùm, deinde per nuptias Austriacæ familiæ, ac potentissimo Hispaniarum regno connexas: sed dicta semper lege vt quæque natio sua iura, legesq́; & proprium regimen ita vti antiquitus retinerent.* Post anno CIƆ IƆ LXXVI Hollandiæ Zelandiæque primores & eorum socij, quo tempore cum primoribus aliarum Belgicogermaniæ nationum fedus inibant, cui nomen est paci Gandavensi: caverunt *vt VVilhelmus Princeps Arausionensis Hollandiæ Zelandiæque & sociorum terris imperaret vti imperabat*, id est ne subes-

ſet præfecto communi: *item ne qua edicta, præcepta in ius vocandi, vocationeſq; in ius valerent, ni Princeps Arauſionenſis, aut conſeſſus iudicum, magiſtratúſve locorum auctores fierent.* Proinde cum poſtea aliæ nationes Matthiam Auſtriacum præfectum feciſſent, eique addidiſſent conſilium, Hollandi tamen & Zelandi decreverunt ſe ipſius Matthiæ conſilijve iuſſibus non parituros: ſicut & teneri ſe negarunt eis nominibus quæ illis temporibus facta ſunt à communi Belgicogermaniæ conventu: tantùm abeſt vt ad id tempus Hollandiæ rectores ſummum imperium contribuere voluerint cum cæteris nationibus.

Neque vero Traiectino federe quod factum eſt anno CIↃ IↃ LXXIX de ſummo nationis cuiuſque imperio quicquam imminutum eſt. Quanquam enim fert fedus, nationes omnes inter ſe vinciri colligaríque ac ſi vna natio eſſent, hoc ipſum tamen quouſque ſe porrigat, ſequentia indicant, ne ſcilicet divellantur à ſe invicem, ſed auxilio ſint alia alij. Neutiquam verò id fuiſſe propoſitum, vt miſceretur ſumma imperij; primùm ex ipſa voce liquet federis inibi vſurpata. (eſt enim fedus multorum ſummo imperio vtentium pactio) deinde ex eo quod non omnes nationes deinceps

vna natio futuræ dicantur, ſed iunctæ velut ſi vna natio eſſent: quæ comparationis verba oſtendunt rem ipſam aliter ſe habere cum nihil ſibi ipſi comparetur. Idque ipſum clariùs multo intelligi poteſt, ſi conferas verba primi federis icti inter Hollandos Zelandóſque anno CIↃ IↃ LXXVI *vbi dicitur rem belli inter federatos dirigendam ea concordia atq; conſenſione, quaſi eæ nationes atque oppida vnius duntaxat oppidi reſpublica eſſent.* Evincũt idẽ verba eius capitis quod primũ eſt in Federe illo Traiectino *: quod tamẽ ſine fraude ſit legum, libertatis, iuris & morũ cuiúſque nationis, oppidi, partium ſingularum, ac civium: quæ federati ſanguine, facultatibus, opeque omni defendent ac propugnabunt adverſus vim à quocunque illatam.* Cùm enim probatum ſit inter iura nationis cuiuſque fuiſſe ſummum intra fines ſuos imperium, ſequitur ſub iuris, morumque vocabulo, hoc etiam comprehenſum : ac proinde ad eius tutelam nationes alias aliјs obligari: tantum abeſt, vt ſub communi federatorum nomine iuſtè quicquam attentari poſſet adverſus ſupremam ſingularum nationum poteſtatem, ſequens vſus idem edocuit : nam cum Agrippinenſi colloquio actum nihil eſſet, promiſerunt Hollandi & Zelandi opem ſe aliis nationibus laturos, quemcunque illæ

Principem legiſſent, dum ipſæ manerent quo erant ſtatu. Poſt id nationes nonnullæ ſine aliorum aſſenſu cum Duce Andino egerũt, eique regimen ſui detulerunt. Edicto anni CIↃ IↃ LXXX quo Rex Hiſpaniæ pronuntiatur principatu Belgicogermaniæ excidiſſe, primùm diſcriminantur res communis regiminis à rebus imperij ciuilis, iudiciorumque, & aliarum rerum ad nationem quamque ſpectantium: additúrque in rebus ad nationis cuiuſque proprium regimen pertinentibus vtendum titulo ac ſigillo cuiuſque nationis: in iis verò quæ communis eſſent regiminis rurſus diſcrimen ſtatuitur inter Hollandos Zelandoſque & inter cæteros: dicitúrque per Hollandiam ac Zelandiam præſcribendum actis nomen Principis Arauſionenſis, ac procerum Hollandiæ & Zelandiæ vſque dum Senatus inſtitutus eſſet: per cæteras autem terras in rebus eiuſmodi præſcribendum nomen Ordinum federatorum. Federe quod cùm Duce Andino fuit initum continebatur, vt Hollandi Zelandique manerent in quo erant ſtatu, quod & peculiari cautione propius explicatum. Et quanquam illico ſub id tempus Senatus eſt inſtitutus, Hollandi nihilominus & Zelandi teſtati ſunt ſe ei Senatui vlterius ſub-

ijci nolle, quam in tributis communibus & re militari. Eidemque populi seorsim à cæteris Vvilhelmo Principi Arausionensi sub vocabulo summi magistratus ius quasi dictatorium detulêre, qua super re iusiurandum ab ipsis, & Principe Vvilhelmo præstitum est coram primoribus federatis. Dux quoque Andinus edicta & iussa omnia à se suove consilio profecta mittere ad Vvilhelmum Principem solebat vt per Hollandiã Zelandiamq; sub eius nomine publicarentur. Amplius dicam: anno CIↃ IↃ LXXXIII Hollandiæ & Zelãdiæ primores sine nationibus cæteris cum Vvilhelmo Principe egerunt de Comitis potestate ipsi deferenda certis sub legibus: cumque aliæ nationes ægrius id ferrent, Hollandi literis suis datis VI Maij anni eiusdem notum fecerunt, & ius suum & rationes cur id aggressi essent. Deinde verò postquam cum Regina Angliæ pactiones initæ erant, & nationis cuiusq; sigillis firmatæ, postquam itidem sub Comitis Licestrij præfectura super reipublicæ administratione graves ortæ erant controversiæ: Hollandiæ proceres anno CIↃ IↃ LXXXVII edictum opera Francisci Franconis, qui tum Gaudanorum magistratuum agebat adsessorem conscripserunt, multa in eo differentes de

ſummi imperij poteſtate, quæ & olim, & nunc quoque penes ipſos eſſet: orationes quoque eodem tempore multas habuêre iuris nationum ſingularum tuendi ergo, de quibus infra agendi erit copia: Quin & federis primores in oratione quā XXX Auguſti anni CIↃ IↃ LXXXVII ad Comitem Liceſtrium habuerunt, aiunt ita ſibi videri *vtendum ſigillis federatorum procerum in rebus ad nationes vniverſas pertinentibus: in ijs vero quæ ſingularum eſſent propria, vtendum nomine & ſigillis nationis cuiuſque.* Poſt Liceſtrij abitum, vſurpatum ſemper vt qui conventum Hollandiæ ingrediuntur, *iurent ſe iura, libertatem, leges, moreſque Hollandiæ defenſuros, imperijs atque decretis procerum Hollandiæ pro viribus parituros.* Sic & quæſitores, & iudices ſacramentum dicunt Comitatui Hollandiæ, nulla federatorum procerum adiecta mentione. Oppidani quoque magiſtratus & corporati armigeri, cæteríque municipes in verba iurant procerum Hollandiæ & Vveſtfriſiæ. Exemplo ſint quadragintaviri (id curatoribus oppidi nomen eſt) Lugdunenſes: *Iurant ei fidem ſe ſervaturos Comitatui, ſummoque magiſtratui Hollandiæ Zelandiæ & Vveſtfriſiæ, eiſdémque nationibus atque oppido ſuo, eidem Comitatui, ſummo magiſtratui, nationibus atque oppido ſeſe*

parituros. Sunt oppida alia, vbi adduntur hæc verba, *& cæteris qui cum ipsis fedus ha-b bunt*: Sed id accessionis vim habet, postquam proceres Hollandiæ atque Zelandiæ suis nominibus speciatim primo loco sunt nuncupati. Insignia etiam Hollandiæ procerum, vt & aliarum nationum corona ornantur, qualis esse solet neminem superiorem se agnoscentium. Quod si animo repetere libeat partes omnes atque indicia summæ potestatis quæ statuunt rerum civilium periti, videbimus ea quoque penes singulas reperiri nationes.

Principio enim à proceribus nationis cuiusque, leges conduntur & edicta super omni negotio civili, inconsultis primoribus Federatis, quod innumeris exemplis liquet. At contra quæ leges à Federatis procedunt, ad nationum singularum primores diriguntur nõ iure imperij, sed cum rogatu vt eas publicari sinant. Si quid nuper aliter fieri cæptatum est, vt scilicet præcepta aliqua aut tributorum postulata, omissis primoribus populi cuiusque, ad oppida mitterentur, novum id sane est, & inter novatæ reipublicæ arguměta habendũ.

Ad iudicia vt veniam, olim ante Caroli Burgundi tempora, suprema iudicia intra vnamquamque erant nationem, post con-

ſenſu nationum inſtitutus eſt Machlinienſis iudicum conſeſſus, ad quem perferri lites civiles ſolebant ex aliis populis per appellationom, ex aliis vero via ſupplicationis, prout ſinguli pepigerant. Poſt ſumpta verò arma, etiam poſt pacem Gandavenſem ius eius conſeſſus per Hollandiam Zelandiamque, deſiit. atque eius in locum ſuffectus eſt conſeſſus magni nomine, qui iudicia vltima per Hollandiam & Zelandiam regit. Eius conſeſſus iudices, vt & iudices antiquioris conſeſſus qui nunc ſub illo magno eſt, ſed itidem per omnem Hollandiam Zelandiámque ius dicit, iuramentum dicunt proceribus Hollandiæ ac Zelandiæ, mandatíſque iubentur eorundem edictis atque præceptis parere, in quibus mandatis federatorum procerum nulla mentio exſtat. At Geldri, Traiectini, Friſij Ciſlavicani, Tranſiſalani, & Tranſlavicani ſuprema iudicia ſeorſim quique penes ſe habent, ac ſi qui rebus iudicatis læſum ſe putat primoribus nationis ſuæ ſupplicat: neque vllus hactenus communis inter federatos conſeſſus iudicum fuit conſtitutus. Iidem illi iudices ius reddunt nomine ac vice ſummæ poteſtatis, non nationum vniverſarum, ſed eius nationis nationumve à qua quibuſve conſtituti ſunt, quod

certum ſignum eſt, proceres federatos ab eis vt ſummam poteſtatem non agnoſci.

Criminum indulgentiæ, & quæ alia beneficiorum nomine veniunt à nationis cuiuſque primoribus dantur, aut à præfectis, ſed nomine primorum & poteſtate ab eis conceſſa.

Tum verò Hollandiæ Vveſtfriſiæque primores fiſcum habent peculiarem, cuius procuratio eſt penes Rationales qui Comitatui Hollandiæ ſoli iureiurando obligantur. Par vſus apud cęteras nationes. Sic & nummi cudendi penes ſingulas ius. Accedit nominis indicium. nam Federatæ nationes vocantur. in qua appellatione primum illud intelligitur plures eſſe reipſa nationes, non vnam in partes multas diſtributam : federatarum verò vox indicat arcto federe eas inter ſe nexas: quomodo & Germaniæ federati Principes dicuntur. Proinde in pactis quoque induciarũ continetur, haberi ab Archiducibus Federatas nationes pro liberis nationibus atque proceribus. Libertatis autem nomine certum eſt deſignari ius imperandi ſummum. Nũc quoque primores nationum ſingularum vbi ad Federis primores ſcribunt, ſocios ſe vocant, non autem ſubditos, vt ſolent oppidani magiſtratus, quoties nationis ſuę re-

illud pertiuet, ne omnia quidem federis Trajectini capita censeri vim habere obligandi, sed ea demum quæ à nationũ proceribus sunt approbata : vt inter cætera apparet exemplo capitis quinti de paribus oneribus vbique suscipiendis : quod observatum nunquam est.

Contra verò nunquam discessisse nationes à libero sacrorum arbitrio, tam clarè, vt nihil vel in speciem possit contradici, apparere mihi videtur ex mandatis sub quibus Principi Mauritio anno CIↃ IↃ XC præfectura Trajectensis delata est, quarum initium ita habet. *Primum Princeps per oppida agrosque Trajectinos defendito, defendique curato veram Christianam Evangelicam religionem, secundum leges quas proceres Trajectini fecerunt, facturive sunt : quando ea est procerum sententia, arbitrium sacrorum ex decimotertio federis Trajectini capite ad se pertinere. Ita tamen ne in cuiusquam animum inquiratur, neve scrutari domos liceat, nisi gnaris volentibusque proceribus, aut eorum delegatis : neve sua de re sacrorum persuasionis ergo (siquidem Dei ea dono conceditur) cuiquam injuria molestiave inferatur.* Data sunt hæc mandata consciis approbantibusque proceribus federatis, atque etiam peculiariter Hollandiæ primoribus, addita

Collegia : Zelandia vnum duntaxat. Par Hollandiæ privilegium datum est in societate Americana. Compara jam quam iniqua futura sit proportio in summo imperio si id Federatorum conventui permittatur. Hollandia & Vvestfrisia, quæ multo plus dimidio in commune conferunt, ibi sententiam vnam duntaxat dicent iuxta nationes minimas etiam illas quæ sanguine atque opibus Hollandicis ad fedus reductæ sunt. Vt igitur ad conventum talem alia deferantur, quam quæ ad tutandos communiter fines spectant, ab omni æquitate abit. Qui divitijs pollent apud nos si cum pauperibus nuptias faciant, non sine pactis ad eas veniunt, ne scilicet Hollandici mores bonorum introducant communionem. Sic ergo Hollandi quoque fuerant facturi, si cum nationibus cæteris regiminis inire voluissent societatem. Atque vel hinc facile est animadversu, quo animo erga Hollandiam sint affecti, qui cũ nati sint extranei, Hollandos de possessione dejecerunt, vt se pro Hollandis venditarent.

Neque tamen aliæ nationes quarum hoc commento gratia captatur, blandiri sibi debent quasi longum ex hac mutatione commodum ipsas maneret. Non

Federatis proceribus pro reſponſo datum eſt,ſummum imperium ac poteſtatem Federatarum nationum extra cõtroverſiam eſſe penes ipſos Federatos proceres,& penes proceres cuiuſq; nationis. Sicut verò iuris notiſſimi eſt non poſſe duos eiuſdem rei dominos eſſe in ſolidũ, ita & hoc conſtat iiſdẽ in locis plures ſiue homines ſeorſim ſumtos,ſiue cętus non poſſe habere ius imperij ſummum, quia ea ſummi natura eſt vt nihil illud non modo ſuperet,ſed & exæquet. Quare ſi imperium ſupremum eſt penes proceres nationis cuiuſque, fatente ipſo Federatorum conventu, non poteſt idem imperium propriè eſſe penes Federatos proceres : ſed, tantum ius vt diximus ordinandi res, quæ ex federis formula aut conſenſione ſpeciali communi conventui attribuuntur : ita vt quæcunque illis attributa nominatim non reperiuntur in iis ius ſummum maneat penes nationes ſingulas iure ipſo civili quod nunquam mutationem pro facta habet ni probetur, præſertim in iis quæ regalia vocantur circa quæ verba quantumvis generalia effectu carent niſi ſpecialis nominatio acceſſerit, omniaque ea recepta intelliguntur quæ non apparent tranſlata.

Ad id quod à nonnullis dici audio, firmiorem fore rempublicam, si nationes vni summo imperio subessent: responsum in promtu est, de summa potestate iudicandum, non ex eo quod privatus quisque vtilissimum iudicat, qua super re sæpe discrepant hominum sententiæ, sed ex legibus moribusque. Nusquam verò quisquam reperiet à nationum singularum apud nos primoribus, ius imperij summum aut abdicatum, aut cum aliis communicatum. Quod si etiam id vtile videretur (qua super re multa tum in quæstione iuris ipsius, tùm ex prudentiæ regulis essent considcranda) faciendum certè id esset libero consensu, non per vim oppressis iis qui præsentem statum vt bonos cives decet, tuentur, eique obedientiam exhibent.

Prudentiæ auctores nos docent non statim mutandas leges, præsertim quæ de imperio sunt, etiamsi in melius itura sit mutatio, quia vt post Aristotelem & Thucydidem apud Dionem Augustus monet, non tàntum prodesse correctio potest, quantum nocet innouatio auctoritatem detrahens, quæ ævo radices agit. *Consuetudinis mutatio*, inquit Augustinus, *quantum vtilitate adiuvat, tantum novitate perturbat.*

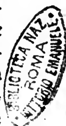
Sunt qui putant vtile futurum si totus

orbis, præsertim Christianus, vni potestati pareat. Sed ridentur ab aliis talia commenta. Nam perfectum in re quaque intelligi debet, non nuda contemplatione, sed inspecto quid materia ferat, aut recuset. Plato cum vnum ei in quaque re optimum videretur, omnia voluit efficere communia: sed reprehendit eum Aristoteles, ostenditque vnum illud ab ipso vltra modum intendi. Carolus Imperator, princeps adeo præpotens, operam dedit (vt nonnulli narrant) quo tota Belgicogermania in vnam imperij formam coiret etiam sub iisdem legibus, nummis, mensuris, ponderibus, rebusque aliis eiusmodi: quale erat quod olim Aratus in diversis Græciæ vrbibus effecerat. Sed hic diversitas situs, ingenii, aliæque circumstantiæ id vetabant. Certè nec ille, nec filius eius Philippus (qui Albanicæ præfecturæ temporibus idem egisse dicitur) ad exitum perducere id consilium potuerunt: ac proinde dubitare licet, an conantibus rem tantorum Regum viribus superiorem, negotium melius sit successurum. Etiam Isthmum, sive Achaicum, sive Arabicum perfodere res præclara videbatur, sed qui aggressi id sunt in conatu suo defecêre. Natura vim sibi inferri non patitur. In

civilibus negotiis optima est magistra experientia. Ea docuit imperio manente penes nationes singulas, & belli arbitrio penes Federatos, nationes sibi tuendis sufficere. Si qua inter nationes cõtroversa exoriuntur, multæ sunt componẽdi rationes sive judiciis ordinariis eius nationis vnde petitur, sive compromisso facto in nationes quas negotium non tangit, aut in pręfectos quoties ipsi quoque partes nõ fecerũt, sive in cõmunes amicos atque socios quorum refert rempublicam salvam esse.

Instituta verò hæc mutatio sine maximo damno Hollandiæ & Zelandiæ abire non potest, quæ magnitudine terrarum, oppidorum, atque hominum numero, & tributorum modo cæteras vniversas æquant: imò superant: quamobrem æquum semper visum est, vt in his quæ communicata sunt, nationi Hollandicæ semper jus aliquod eximium daretur. Nam in Federis Senatu habet hæc natio tres senatores, præter quod & curator ærarij & quæstor hactenus indidem fuerunt: cũ alię nationes habeant binos, aliæ singulos. Ad res maritimas regendas habent Hollandi tres consessus, Zelandi & Frisii singulos, alii populi nullos. In rerum Indicanarum dispositu Hollandia habet tria

Collegia : Zelandia vnum duntaxat. Par Hollandiæ privilegium datum est in societate Americana. Compara jam quam iniqua futura sit proportio in summo imperio si id Federatorum conventui permittatur. Hollandia & Vvestfrisia, quæ multo plus dimidio in commune conferunt, ibi sententiam vnam duntaxat dicent iuxta nationes minimas etiam illas quæ sanguine atque opibus Hollandicis ad fedus reductæ sunt. Vt igitur ad conventum talem alia deferantur, quam quæ ad tutandos communiter fines spectant, ab omni æquitate abit. Qui divitijs pollent apud nos si cum pauperibus nuptias faciant, non sine pactis ad eas veniunt, ne scilicet Hollandici mores bonorum introducant communionem. Sic ergo Hollandi quoque fuerant facturi, si cum nationibus cæteris regiminis inire voluissent societatem. Atque vel hinc facile est animadversu, quo animo erga Hollandiam sint affecti, qui cũ nati sint extranei, Hollandos de possessione dejecerunt, vt se pro Hollandis venditarent.

Neque tamen aliæ nationes quarum hoc commento gratia captatur, blandiri sibi debent quasi longum ex hac mutatione commodum ipsas maneret. Non

eo tendunt iſtorum hominum ſtudia. ſed legitimis magiſtratibus ius ſuum eripi oportuit, vt deinde nationi eriperetur. Sic & nationes ſingulæ iure ſuo ſpoliandæ fuerunt, vt res quæ in federatorum conventu tractari ſolebant, ad paucos pertraherētur, & ſæpe eos ad quos ex legibus id minimè pertinebat, qui in ciues optimos Principis animum exaſperantes, cuncta ſibi vindicant, ignaris ſæpe proceribus Federatis, proceribus nationũ, & magiſtratibus. Diu ne id manſurum ſit ſcit Deus. ſed tale regimen noſtris nõ congruere ingeniis anno CIↃ IↃ LXXXVI & anno CIↃ IↃ LXXXVIII ſolidis argumentis à proceribus demonſtratum eſt.

Hoc defendere, non eſt fedus diſrumpere, ſed fedus religioſè obſervare. Viderint an fedus non diſrumpant illi qui non ſtant federis legibus, quas inter prima eſt nationum ſingularum ius tueri, in quo iure præcipuum eſt ſummum arbitrium in res cuiuſque nationis. Non eſt initum fedus vt iura confunderentur: ſed vt inviolata melius defenderentur communi auxilio. Hollandi veteres dicere ſolebant cuique ſuum ad pacis tutelam eſſe optimum: & iniquo commercio amicitias diſſolvi.

CAPVT II.

Quod jus summis potestatibus circa sacra competit, id in Belgicogermania esse penes nationis cuiusque proceres.

QVi de republica scripserunt omnes, sacrorum arbitrium inter præcipuas partes numerant supremæ potestatis. Quare cùm probatum sit summum imperandi jus penes vnamquamque esse nostrarum nationum, sequitur penes easdem seorsum esse jus de religione publica statuendi, vt quæ pars non sit communis defensionis: quippe cum innumera exstent exempla Principum ac civitatum, quos ad mutuam opem fedus iunxerit, cùm opinionibus ac ritibus sacrorum dissiderent: quomodo & nunc fedus est inter Venetos, & nostras federatas nationes vniversas. Quanquam ergo probandi onus nō nos spectat qui id asserimus quod communis ratio iuris exigit, sed eos qui contrarium defendunt, tamen vt cumulatè satisfiat legentium desiderio, probabimus verum esse id quod nos dicimus.

Hollandiæ & Zelandiæ proceres sum-

tis pro libertate armis, simul templa publica aperuerunt his qui religionẽ sequebantur, quæ Reformatæ nomen obtinet: Atque adeo in Federe quod inter ipsos initum est anno CIↃ IↃ LXXV perscripserunt, vt Princeps Vvilhelmus tanquam earum nationum præfectus, *ius haberet de consensu procerum super vsu religionis statuendi id quod pro temporum ratione oppidorumque ingenio ad tranquillitatem publicam & populi commoda optimum iudicaret, sine diuini nominis detrimento.*

Post pacem Gandavensem idem ille Princeps Vvilhelmus rogatus à nationibus aliis vt in Hollandia Zelandiaque in Romanensium gratiam aliquid constitueret, respondit semper nihil se eius rei posse nisi volentibus Hollandiæ & Zelandiæ proceribus. Sic & vniversæ Belgicogermaniæ proceres in literis ad Atrebates & Hainauios scriptis circa annum CIↃ IↃ LXXIX plus semel professi sunt nihil ad se pertinere, quam sacris legem Atrebates & Hainauij intra fines suos ponerent.

Iam verò quid federe Traiectino anno CIↃ IↃ LXXIX hac de re cautum sit, satis vulgo notum est: verba sic habent. *De religione Hollandi & Zelandi id faciunto quod ipsis videbitur. Cæteris nationibus liberum esto*

ſequi pacem religionis, uti antehac concepta eſt, aut ita conſtituere ſcorſim aut univerſim ut ad quietem ac ſalutem nationum, oppidorum, partiumque ſingularum, & tutelam iuris eius quod cuique tum ſacerdotum tum aliorum competit, pertinere arbitrabuntur: neque aliis nationibus alias hac in re impedire fas eſto: hac tamen lege ut privatis ſingulis maneat religionis ſuæ libertas: neque in quemquem eo nomine inquiſitio accuſatiove ſit, prout pace Gandavenſi conſtitutum eſt. Manifeſta ſunt verba quæ Hollandis Zelandiſque liberrimum de religione arbitrium, neque aliarum nationum voluntati obnoxium addicunt.

Qui ad hæc dicunt, quanquam verba ita ſunt concepta, mentem tamen fuiſſe cavendi Reformatæ religioni tantum, iniuriam faciunt eis qui federi concipiendo adfuerunt, quaſi minus ex fide actum ab eis eſſet. Neque verum eſſe quod aiunt, vel hinc liquidò apparet, quod poſt fedus factũ Federati peculiari interpretatione, quæ ſcripta eſt Calẽdis Februarij anni CIↃ IↃ LXXIX teſtati ſunt etiã illis nationibus federi liberũ eſſe adſcribi, quę ſolã Romanenſem tutari vellẽt religionẽ, & quidem hac adhibita ratione : *Quia neutiquam ea mens ſit paciſcentium, ut nationi oppidove alteri ius ſit ſe immiſcere negotio ac ſacris alterius, quo*

ſcilicet major concordia inter nationes ſervetur, & præcipua auferatur diſsidiorum materia. Quo argumento apparet quicquid poſt id tempus à nationibus in cauſa ſacrorum eſt conſtitutum, id non profectum eſſe ex alicuius antecedentis obligationis neceſſitate, ſed ex liberrimo ipſarum jure.

Quod ipſum docetur federe poſt id tempus inito cum Duce Andino, cuius caput XII. ita Imperat. *Spondeat Dux ſacra, pacemque religionis habiturum ſe quo nunc ſunt ſtatu, aut ita quomodo poſthac cuiuſque nationis proceres conſtituturi ſunt.*

Sunt qui cavillantur intelligenda hæc de iure totius religionis alicuius puta Romanenſis, aut reformatæ recipiendæ, non de iure conſtituendi ſuper controverſiis in hac vel illa religione orituris: quod plane abſurdum eſt, cum non poſſit non ius in partes habere, cui in rem totã ius competit: neque ratio patiatur quod minus eſt ei negari, cui quod maius eſt permittitur.

Dicunt alii poſt fedus Trajectinum mutationem hac in re factam. At promta eſt reſponſio, non doceri quidquam ea in re novatum à nationum proceribus: ſine quorum ſpeciali conſenſu nemo nationes potuit obſtringere. Quam ad rem &

illud pertinet, ne omnia quidem federis Trajectini capita censeri vim habere obligandi, sed ea demum quæ à nationũ proceribus sunt approbata: vt inter cætera apparet exemplo capitis quinti de paribus oneribus vbique suscipiendis: quod observatum nunquam est.

Contra verò nunquam discessisse nationes à libero sacrorum arbitrio, tam clarè, vt nihil vel in speciem possit contradici, apparere mihi videtur ex mandatis sub quibus Principi Mauritio anno CIƆ IƆ XC præfectura Trajectensis delata est, quarum initium ita habet. *Primum Princeps per oppida agrosque Trajectinos defendito, defendique curato veram Christianam Evangelicam religionem, secundum leges quas proceres Trajectini fecerunt, facturive sunt: quando ea est procerum sententia, arbitrium sacrorum ex decimotertio federis Trajectini capite ad se pertinere. Ita tamen ne in cuiusquam animum inquiratur, neve scrutari domos liceat, nisi gnaris volentibusque proceribus, aut eorum delegatis: neve sua de re sacrorum persuasionis ergo (siquidem Dei ea dono conceditur) cuiquam injuria molestiave inferatur.* Data sunt hæc mandata consciis approbantibusque proceribus federatis, atque etiam peculiariter Hollandiæ primoribus, addita

promissione proceres Traiectinos eis in rebus tutandi : vnde apparet omnes eos, ipsumque Principem ita tum sensisse ad id tempus, ad annum scilicet CIↃ IↃ XC, ius sacrorum ex federe mansisse penes nationis cuiusque proceres, quo ipso corruant necesse est argumenta omnia quæ petuntur ex actis gestisque ante annum CIↃ IↃ XC : vt quæ, iudicibus proceribus federatis, proceribus Hollandiæ & Traiectinis eam vim habere nequeant vt de eo quod dixi nationum iure quicquam imminuerint.

Quin anno quoque CIↃ IↃ XCV, cum proceres nationum partis Hispanicæ Lisfeldium & Masium misissent, sciscitaturos in quas leges cum Federatis nationibus conveniri posset, responsum eis est per Principem Mauritium: *Ius de sacris statuendi mansurum penes nationes singulas, ita vt aliæ se ei negotio non ingererent*, quod repetitum est in literis quas Federati proceres anno CIↃ IↃ CII scripsere.

Pastoribus in quaque natione annuæ mercedes solvuntur ex ærario suæ nationis, non ex communi ærario federatorum; in Zelandia etiam obedientiam iuramento promittunt primoribus Zelandiæ.

Adde quod de Ecclesiis, & Ecclesiarum

negotiis leges ferre eorum ſit, qui religionis publicæ habeant arbitrium, cum alterum ex altero pendeat, atque ab eadem poteſtate originem ducat. Hollandiæ proceres non conſultis nationibus aliis pridem mandata dederunt conſcribendi leges Eccleſiaſticas: quæ cura renovata eſt anno CIↃ IↃ XCI. Etiam Traiectini proceres eius argumenti leges concepêre. In Zelandia anno CIↃ IↃ XCI leges eiuſmodi plane confectæ publicatæque ſunt, pugnantes (quod notandum eſt maximè) in rebus non paucis cum canonibus Synodi communis ex terris Federatorum quæ Hagæ coierat, nationalis nomine. Etiam Tranſlavicani primores anno CIↃ IↃ XCV eadem de materia leges ediderunt, quæ facta ſunt omnia ne conſultis quidem nationibus cæteris.

Anno CIↃ IↃ XCVII pleræque nationes in communis Synodi evocationem conſenſerant: ſed cum nationes nonnullæ, ac poſtremo Traiectini ſoli diſſentirent, ne tentatum quidem eſt decernere quicquam ex maioris partis ſententia, quia ſcilicet hæc res in earum eſſet numero quæ ad commune federis non pertinerent, niſi ex ſpeciali

nationum consensu, quomodo res omnes quas nationes sibi receperunt, ad communem deliberationem referri possunt sine vllo juris detrimento. De statu publico religionis inter proceres federatos, aliud quam quod jam dixi consultatum, didicisse non memini. Id certum habeo nullum posse adferri exemplum decreti antehac facti in negotiis eius generis ex sententia partis majoris. Proinde dicere non potest conventus federatorum se jus aliquod his in rebus velut possidere, cum per ea quæ liberè fiunt, nemini possessio acquiratur, quod iuris est minimè controversi.

Amstelodamenses, & aliorum aliquot oppidorum in Hollandia rectores, quibus sæpe cum nobilitate, & aliis Hollandiæ rectoribus disconveniebat: super ordinandis hisce Ecclesiæ controversiis, nunquam tamen in Hollandiæ conventu dixerunt hanc rem non ad Hollandiam, sed ad commune federis spectare ante postrema tempora, cum ab hominibus illis qui ex his controversiis quæstum facere & voluerunt, & fecerunt, & facere ne nunc quidem desinunt, quæsiti sunt colores ad pingendum novum hoc, neque auditum antehac commentum.

Ex oppido Amſtelodamo delecti aliquot ad præſcribenda ea quę conſideranda viderentur ſuper oratione apud ipſos habita mandatu procerum Hollandiæ, diſputant an ſummis poteſtatibus in negotio religionis imperare aliquid liceat ſine paſtorum conſenſu: ac proinde controverſiam movent generalem ſuper iure ſummarum poteſtatum, non definitam, an proceres Hollandiæ hac in re ius ſummarum poteſtatum obtinerent. Non motam ab Amſtelodamenſibus eo tempore proceribus Hollandiæ controverſiam de ſacrorum arbitrio, certum indicium eſt, quod delecti illi in eo ſcripto ajunt, ea regula prius poſita (de iure ſcilicet ſummarum poteſtatum) videre ſe facilè vix vllo colore oppugnari poſſe decreta, quæ de rebus Eccleſiaſticis aut eſſent facta aut poſthac poſſent fieri. Si tunc id ſenſiſſent Amſtelodamenſes, arbitrium ſacrorum penes nationes eſſe vniverſas, certè etiam illa regula conceſſa rectè potuerant decretis contradicere, vt factis ab iis qui in ea re ſummum imperium non haberent.

Ex quo fuere qui rem hanc aliò voluerunt deflectere, adferri eam in rem cœpit primum caput deliberationis Iunio anni CIƆ. IƆ. LXXXIII. perſcriptum ab aliquot

nationum legatis, quo proponitur an non ex vſu ſit decimumtertium Federis Traiectini caput ita mutare, vt nationes habeant perſtandum in Evangelica Reformata religione, nec mutandum in ea quicquam niſi de communi Federatorum cõſenſu. Ex quo capite id primùm apparet, ex formula Traiectini federis licuiſſe nationibus ſingulis etiam citra ſociorũ conſenſum mutare aliquid in negotio religionis: & eo quidem magis, quia dicitur in eo capite deliberationis *verba federis ita concepta, vt quæ tum nationes Romana ſacra ſectabãtur jus haberent ab eis diſcedendi, ſi id ipſæ è re ſua eſſe arbitrarentur.* Ipſæ inquam, non aliæ: jus autem quod ipſæ habebãt, id aliis denegare non poterant, cum fedus illud ſit æquale. Additur ſuper hac deliberatione factum à proceribus Hollandiæ decretum. Sed principio, non hoc decreto dicitur omnino approbatum quod proponebatur: ſed hoc tantum: *vt Evangelica Reformata religio, cuius publicè vſus erat permiſſus receptuſque & quæ tum publicè in vſu erat, vbique intra Federatorum fines defenderetur, neque publicè docendi aut ſacra faciendi ſecundum religionem aliam ius permitteretur: tum verò vt etiam aliter ſentientes adſcribi federi poſſent, vti verba habebant capitis propoſiti.* Sed

Sed nationes aliæ ſuper hac re ſæpius ampliarunt, ita vt conſtitutum nihil ſit. Proinde non poteſt hæc ab Hollandis dicta ſententia ipſos obligare, cum nihil ſuper eo contractum ſit. Atqui, inſtant nonnulli, quæ tum mens Hollandorum fuerit apparet. At mens ſua neminem obſtringit, & ob juſtas rationes rectè mutatur. Olim mẽs fuit Hollandiæ proceribus manere in ſola religione Romanenſi: non tamen devinxerunt ſe ne inde abſcedere liceret. Adde quod multum differt habere animum religionem aliquam tutandi ope communi, & animum habere judicium omne atque arbitrium ſuper ea religione aut abdicandi, aut cum alijs communicãdi. Nam quomodo id cuiquam fiat probabile, proceres Hollandiæ qui hoc ipſo tempore judicabant in fedus recipiendas nationes non Reformatæ religionis, ademtum ſibi jus voluiſſe quod alijs concedebant? Quatenus autẽ mens primorum Hollandiæ fuerit Reformatam religionem defendere, infra diſſertandi erit locus.

Adfertur & conſilium perſcriptum de novo Senatu inſtituendo, quo contineatur vt is qui tum erat inſtituendus ſenatus ***curaret vt Federatæ nationes manerent, atque continerentur in mutua conſenſione atque ami-***

citia tum in iis quæ federibus ante factis continebantur, tum in rebus aliis: imprimis verò nequid concordiæ noxium oriretur in negotio Reformatæ Evangelicæ religionis à nationibus singulis receptæ: atque ea in re nequid senatui imperare liceret, aut imperari novarive aliquid permittere. Additur placuisse hoc proceribus Federatis. Sed primò notandum est, dici hîc Reformatam religionem à nationibus singulis receptam, quæ vox distribuentis significationis satis ostendit nihil ea in re communiter factum, sed ex proprio cuiusque iure: deinde cum proceres Federati ad id certè tempus nihil pro potestatis suæ iure ea in re possent decernere, quicquid eius à Federatis approbatum est, non alio animo esse approbatum, quam si & nationes auctores fierent. Iam verò nationes neque id consilium, neque cum senatum ratum habuerunt: ac proinde totum hoc mansit effectu vacuum. Plane autem à iuris ratione abhorret vim tribuere accessioni, cum principale non subsistit. Fac etiam vim habuisse, fuisset tamen hoc mandatum à nationibus consentientibus senatui datum: non contractus inter nationes: cui consequens est id mandatum non diutius vim obligandi fuisse habiturum quam mandanti-

bus placeret, quæ omnium mandatorum natura eſt. Neque vero ſenatui ius permittitur imperandi nationibus: imo iure imperandi ipſis adempto ſola cura atque inſpectio ipſis permittitur, quæ hortando, conſulendo, ſuadendo, ſine vllo imperij maioris iure expediri poteſt.

Hoc conſilium cum evanuiſſet, conſultatum eſt de ſenatu inſtituendo trium nationum Hollandiæ Zelandiæ & Traiectinæ in cuius ſenatus mandatis, caput etiam de religione factum eſt, in quo illud de ſingulis nationibus repetitum eſt, neque tamẽ hoc caput tam latè patet quàm illud de quo iam egimus. Ait enim *dandã à ſenatu operam vt in negotio Evãgelicæ Reformatæ religionis concordia retineretur.* Solvendo huic argumento & hoc facit, cùm ipſo ſenatu extincta eſſe mandata vt quæ diſſoluto eo cœtu ſubſiſtere nequirent: atque in eius locum ſubrogatum eſſe eum qui nunc quoque eſt ſenatum: cuius mandata poſt graves turbas Liceſtrianorum temporum concepta ſunt relectis diligenter mandatis veteribus, ac de induſtria omiſſum eſt negotium religionis, quia nationes ſingulæ ſenatui commune federis referenti arbitrium ea de re nollent permittere: illud quoque repetitũ volo quod

paulo ante dixi, etiam si mansisset is cœtus, tamen mandatis cœtui datis non constrictos mādatores nequid immutarent: cum nihil sit certius quam multa confessuum mandata multis in partibus immutata: deinde curam etiam ei commendari posse, cui nullum concedatur imperium.

Etiam hoc adfertur, post initum fedus Traiectinū, Reformatam religionē concorditer admissam. sed hoc ad rem non facit. Multi enim qui summum in terris suis imperium latos aut angustos intra fines obtinēt, possunt eiusdem esse religionis, sine vlla tamen obligatione quę impedimento sit quominus super sacrorum re seorsim sine aliorum cōsensu quod visum est, constituant. Quotquot Reges Reformata sacra amplexi sunt antè Romanæ religionis fuere, mutarunt tamen sacra sine consensu eorum qui eiusdem Romanę erant religionis. Elector Palatinus, ac post eum Brandeburgicus, alijque plures cum antea idem sensissent, quod alij qui Augustana dogmata profitētur, propiorem quæ dicitur reformationem in terras suas induxere. Protestantes Germaniæ Principes qui se eiusdem dicunt religionis, singuli tamen vt visum ipsis, edūt professionis suæ formulas. Etiā Heluetiorū pagi Protestā-

tes vnius sunt religionis. neq; tamē eo minus Bernates super cōtroversia prędestinationis ex vsu suo statuerunt. Quod si isti argumento vis aliqua esset, sequeretur Regi Magnæ Britanniæ aliisque Principibus qui reformati habentur, jus non esse in religione immutandi quicquam sine consensu Federatorum procerum Belgicogermaniæ, Helvetiorum, Genevensium, atque aliorum.

In formula quæ concepta est anno CIↃ IↃ LXXXIII pactionis cum Andino renovandæ insertum fuit, à Duce stipulandum, ne ipse, neve qui in ipsius essent ministerio quicquam innovarent in re religionis, quod ipsum trāslatum est in pacta quæ anno CIↃ IↃ LXXXIV concepta erant, vt fierent cum Galliæ rege: sed hinc inferri non potest à nationibus ius aliquod communi federis tributum, imo contra censeri debet id fuisse consilium, potestatem hanc, atque libertatem penes eos relinquere, penes quos fuerat hactenus.

In federe cum Anglia (quod & ipsum à nōnullis in hanc rem adduci memini) nulla inveniuntur verba quæ aut Federatos proceres, aut nationes singulas aliquatenus obstringant: sed hoc cavetur vt Anglicani auxilij præfectus esset Reformatæ reli-

gionis: vt præſidiorũ rectores iurarent verã Chriſtianam religionem ſe defenſuros: vt Angli qui pars futuri eſſent ſenatus Federatorum, veræ Chriſtianæ eſſent religionis, per quæ omnia ius aliquod proceribus Federatis in Anglos quęſitum eſt, non alijs in proceres Federatos, aut nationum ſingularum primores. Imo contra ibi dicitur neque præfecto neque ſenatui jus fore mutandi quicquam in fraudem Chriſtianæ religionis, aut juris, legum, morum ac conſtitutionum quas proceres aut ſingularum nationum aut vniverſarum facturi eſſent: vnde liquet ſummum imperium in religionem, non minus quam in rempublicam manſiſſe vbi fuiſſet, ac proinde penes nationes ſingulas.

Quæ pacta ac federa facta ſunt cũ principibus externis de ope mutua: ſiquis religionis ergo vim perpeteretur (nam & hoc argumento vſos quoſdam memini) nemini cõtrahentium arbitrium ſacrorum adimunt, imo verò tenetur Princeps quiſque ſibi ſeruare hoc ius, quod ne priuati quidem abdicare aut transferre poſſunt, acceptandi ſemper veritatem quæ ipſi ex divinis oraculis demonſtrari poſſit. Germaniæ Principes Proteſtantes tam Smalcaldico quam Naumburgico federe inter

ſe colligati ſunt:attamen imperium de ſacris ſibi quiſque retinuit. Nunc quoque Euangelici Germaniæ Principes cũ proceribus patriæ noſtræ Federatis ſocietatẽ certam inierunt. Sed quis eſt eorum Principum qui conceſſurus ſit liberum ſe non eſſe in negotio religionis, ſed obſtrictum nequid ea in re faciat nolentibus proceribus Federatis Belgicogermaniæ?

Quod in iuramento præfectorum aliorumque militari poteſtate fungẽtium poſitum eſt, fidem vt præſtent communibus proceribus penes fedus & tutelam veræ Chriſtianæ religionis (aut vt aliæ formulæ habent reformatæ) manentibus, eo ſpectat vt in voce communium procerum ambiguitas vitaretur, quia id nomen ſibi præſcriberent, qui Hiſpanicarum erant partium, qui nullo certiore ſigno dignoſci poterãt, quam publicę religionis, quæ hîc atque illic in vſu erat, quatenus ſcilicet Reformata religio conſpectu ipſo à Romana diſcerni poterat, puta eo quod imaginibus aliiſque multis cæremoniis careat. At ſub cuius imperio ſit publicus religionis ſtatus, ac cui ius ſit interpretari, quæ dogmata ad religionem reformatam pertineant, hinc certè colligi non poteſt.

Neque cum his quæ defẽdimus pugnat,

quod bello ſuperatis oppidis nõnullis impoſita eſt neceſſitas acceptandi Reformatam religionem: quippe id non aliunde eſt profectum quam ex belli iure quo validior quiſque aliis quas vult leges præſcribit. Quanquam vero capta quoque loca poſtea in partem venerunt publicæ libertatis, notum tamen eſt in ipſa pactione imponi ipſis potuiſſe conditiones quæ ab aliis exigi, neque ius, neque ratio pateretur. Et iuſta hac in re Hollandis querendi data eſt occaſio, quod ipſi qui in aliis ad fedus retrahendis præcipui fuerunt, ita retractis æquiparantur.

Omnia verò quæ iam adferri in contrarium diximus argumenta non earum eſſe virium vt probent nationibus ſummum ius in religionem non competere, ipſi Zelandi agnoverunt. Nam cum in cauſa Conradi Vorſtij ad Hollandiæ primores literas ſcriberent, teſtabantur non eſſe ſibi propoſitum quicquam ipſis præſcribere, aut ſe ingerere in alienam rempublicam, ſed amicis amicum conſilium dare. Deinde verò oratione ea quæ ipſorum nomine eſt habita menſe Maio anni CIↃ IↃ CXVII, qua legati ipſorum dicũt toto animo optatum ab ipſis, vt primores Hollandię mutua inter ſe conſenſione rationes inveniſ-

ſent componendorum Eccleſiæ motuum: teſtantes iterum nolle ſe curioſos eſſe in vicinorum republica, ſed eam permittere ſapientiæ ac prudentiæ procerum Hollandiæ: ſed quòd facerent, id à ſe fieri tanquàm ab amicis conſultoribus. Adferebant etiam peculiaria fœdera inter Hollandos Zelandoſque inita quæ omnino neque nationes cęteras, neque ius Federatorum contingebant; nullam mentionem facientes federis Traiectini, aut vllius iuris Federatorum. Neque verò proceres Federati vnquam contradixerunt tot decretis quæ ab anno CIↃ IↃCVII ad annum CIↃ IↃ CXVII Hollandiæ proceres fecerunt: neque conſtitutioni quam proceres Traiectini ex Synodi ſui cõſilio fecerunt, neque edicto publicato à primoribus Trãſiſalanæ, neque interdicto facto in Geldria. Imo tantum id abeſt, vt cum Noviomagenſes conqueſtum veniſſent apud proceres Federatos de his quæ in rebus Eccleſiæ apud ſe non rectè, neque ordine facta eſſent, Geldriæ legati qui in conventu erant Federatorum, dixerint negotium hoc ad ſuam nationem pertinere: quo dicto remiſſionem negotij obtinuerũt. Norant hæc omnia Zelandi, ac propterea ante indictionem Synodi communis nuper

habitæ, proceribus Hollandiæ obtulerunt cautionem eam rem iuri ipsorum fraudi nō fore. Princeps Mauritius, Comes Vvilhelmus, & nationum legati idem à se intelligi satis ostenderunt, cum etiam post Synodum indictam commendarunt nationibus recognitionem Federis Traiectini, atque in eo capitis decimitertij ad religionem spectantis. Quicum & illud convenit, quod legati nationum complures indictionem Synodi non ex jure suo defenderunt, sed à necessitate quæsiverunt patrocinium: quæ tamen imaginaria necessitas facilè alijs legitimis & benignis rationibus evitari potuit, vt infrà patefiet.

Reperti sunt homines tam improvidi qui hoc non dixêre tantùm, sed tanquam firmum argumentum protulerunt, fædus Trajectinum fundari in religione plane contra XIII caput, & secutam eius interpretationem, cuius ante meminimus. Aliter longe loquebantur Hollandiæ proceres anno CIↃ IↃ LXXVI cum Amstelodamensibus scriberent: *in religione quidem inter nos, vosque aliquid est discriminis: sed non eius momenti hæc res est, vt propterea de re summa quæ regimen, jura, libertatem, leges, salutemque publicam complectitur, diffidere debeamus: eoque minus cum professi simus, semper atque*

etiamnum profiteamur arma à nobis religionis causa sumpta non esse. Atque post id tempus, rectores Lugduni Batavorum in oratione perscripta anno CIↃ IↃ LXXXII: *non in hoc inter se devinctas nationes vt vnam certam religionem solam foverent.* Quæ belli causa est, ea sit necesse est & federis causa, cum non in aliud initum sit fedus, quā vt communi ope id defenderetur cuius ergo susceptum erat bellum. Bello autem quæsita fuit tutela regiminis Belgicogermanici iuxta leges moresque avitos aduersus novum dominatum Hispanicum, simulque liberum ius Deum colendi ex animi sententia, in quo haud dubiè præcipue comprehenditur religionis Reformatæ libertas. Verum hoc esse apparet ex supplicatione nobilium, apologetico Principis Vvilhelmi adversus accusationē procuratoris regij qui prodijt anno CIↃ IↃ LXVIII, edicto Principis eiusdē explicante causas ob quas arma sumsisset, mādatis quæ idem multis hominibus dedit ad opem sollicitandam, apologetico eiusdem pro expeditione anni CIↃ IↃ LXXII, decreto procerum Hollandiæ facto mense Iulio anni eiusdem ad arcendam vim Albani, literis quas proceres eidem anno CIↃ IↃ LXXIII proceribus Federatis scripsêre, & literis al-

teris quas dicti Princeps & proceres ad Regem Hispaniæ misêre, postulatis eorundem procerum, Zelandorumque, & Principis in colloquio Bredano anni CIↃ IↃ LXXV, pace Gandavensi, apologetico quo Regina Angliæ defendit auxilia à se lata Belgicogermanis anno CIↃ IↃ LXXVII, pace religionis constituta anno CIↃ IↃ LXXVIII, consilio Senatus dato XIII Ianuarij anni CIↃ IↃ LXXIX, apologetico dicti Principis anni CIↃ IↃ LXXX, edicto anni CIↃ IↃ LXXXI quo Rex Hispaniæ pronuntiatur iure in Belgicogermaniam excidisse: altero apologetico qui à Regina editus est anno CIↃ IↃ LXXXV, responso quod proceres Federati dedêre Archiduci Ernesto anno CIↃ IↃ XCIV multisque alijs actis, decretis, literis, quæ memorare longum foret: quæ nimis disertè causam armorum nos docẽt, ac proinde & initi federis, quam vt aliud hominibus rerum intelligentibus possit persuaderi: quod tamen nunc sunt qui conantur homines alioqui vitæ tenore ac moribus satis patefacientes, quam parum ipsis cordi sit religio, id est Dei reverentia & Christiani hominis officium: conantur autem maximo reipublicæ malo: nam id cum dicunt, quid dicunt aliud quam ingẽtem terras nostras habitantium partem, vt

pote alienam à receptis in publicum ritibus, nulla de causa ferre onera quæ ferenda sunt, neque eorum quicquam interesse salvam esse rempublicam.

Instatur tamen, firmum esse vinculum religionis vnitatem: sed præterquam quod iam ante diximus regendam rempublicam non ex cuiusque opinionibus de eo quod optimum atque vtilissimum videatur, sed ex legibus publicis, notandum & hoc est, in vita humana ad id quod optimum est, sæpe non posse perveniri. Optimum haud dubiè foret non in Belgicogermania tantùm, sed in vniuerso orbe vnam duntaxat esse religionem, eam scilicet quam sospitator noster de cœlo detulit: Sed humana infirmitas erroribus, consuetudine, affectibus abrepta facile hinc exorbitat: quod cum commonstrare alij volunt, cum superindicto ab initio sic non erat, eos tum differre vt rerum novarum studiosos, turbatores quietis publicæ, pestes populi, factu id quidem proclive est: sed supra quod iniqua est ea agendi ratio, à nostris damnata sæpiùs, sæpe ad bonum publicum nihil ea via proficitur, quod experientia quidem abundè docuisse nos debet. Vir bonus ac sapiens Camerarius ait mendosè dici diversas de rebus divinis sententias

turbamenta esse reipublicæ, cum ea inde potius nasci soleant, cum quis suæ sententiæ libertate non contentus alijs negotium facessit. Vvilhelmus Princeps Arausionensis olim Frãcisci Balduini Iurisconsulti nobilis opera libellum conscribi fecit, qui & rationibus & exemplis probat consistere posse quietem publicam etiam vbi sacra sunt diversa. Id verò nunc quæritur (vt jam seposita juris quęstione, quod vtile est tantum spectemus) quoties sententiarum discrepantia inter magistros, plebemque exoritur (quod sæpe humana ope impediri nequit, sive quia vult Deus veritatem in lucem perducere, sive quia humana duritia monstratæ veritati cedere contumaciter recusat) potiusne tum sit nationes vbi orta est ea dissensio, omnino cogi se aptare ad normam nationum cæterarum, magno populi sui cum incommodo; cum labe cõmerciorum atque opificiorum, cum vulneratione animorum, an verò sit rectius proceres cuiusque nationis (qui optime sciunt quà se calceus vrgeat) quantum lex diuina permittit, quieti publicæ consulere, & ad oppidorum, locorumque ingenia jus temperare, vt jubẽt mandata Principi Vvilhelmo data belli initio, & fedus factum sub idem tempus.

Eos qui ſupremo vtuntur imperio, quales ſunt nationes Belgicogermaniæ ſingulæ, cum alijs pari jure vtētibus arbitrium rerum divinarum communicaſſe non reperio: illud contra reperio ſæpe ſummarum poteſtatum beneficio minoribus poteſtatibus indultam ſacrorum libertatem. Ita Romani populo Iudæo, Imperator Carolus V. cum Germaniæ conuentu Electoribus, Principibus, ac civitatibus liberis, Rex Galliæ oppidis nonnullis & nobilibus in vniverſum, id iuris conceſſit.

Præterquam verò quòd Belgicogermaniæ nationum ſingularum ob rem ipſam refert plurimum, vt arbitrium religionis penes ſe retineant eo animo, vt eo nihil minus præſtent quod Deo debent obſequium, & ſociis quam dederunt fidem: ita momentum hoc habet etiam ad aliarum rerum conſequentiam. Eſt enim ſummum imperium, quod coronæ comparari, eaque imagine depingi ſolet, eius naturæ, vt parte amiſſa ſubſtantiam ſuam amittat. De præcipiti loco qui cadit, non in medio hæret, ſed ſubito de ſummo in infimum decidit. Rem autem hanc non eſſe ſine conſequentiis ipſæ minores nationes ſatis perviderunt. Nā cum novi Hollandiæ rectores mēſe Novēb. anni CIↃ IↃ CXVIII,

ne plane ius patriæ proijcere viderentur, poſtularunt vt Hollandiæ legati qui ad communem nationum Synodum erāt ituri, ob ingentem numerum Eccleſiarum Hollandiæ (nam ad quingentas is exit,) ius haberent trium aut certè duarum ſententiarum, recuſatum id eſt à nationibus alijs propter exemplum, quia (ſic habent acta) in negotiis ad conventum federatorum ſpectantibus, nationi cuique non niſi ius vnius ſententiæ eſſet. Magna illis gratia debetur, qui olim, cū inſtitueretur Senatus federis, conſeſſus de rebus maritimis, alijque, curam geſſerunt vt Hollandiæ pro ſua magnitudine ratio haberetur, neque ſe illo colore quem nunc adhibitum diximus, paſſi ſunt eludi. Cui digitum concedis, ſæpe manum attrahet.

Vltra dicitur, ſi libertas ſacrorum vnicuique nationi permittatur multa inde incommoda ſequi. Sed vetus, verumque verbum eſt: aliud eſſe incommoda oſtendere, aliud refellere argumenta. Nam res humanæ ac præſertim publicæ eiuſmodi ſūt, vt vix quicquam ſtatui poſſit, quod incommodis omni ex parte careat. Ex majoris partis ſententia inter nationes conſtituere quicquam in religionis negotio, magnis hoc quoque incommodis non caret:

ret: vt iam ante demonstratum est, & ipso rerum experimento certius fortè cõstabit. At si relinquas libertatem, proceres nationis cuiusque etiamsi socijs obstricti non sint, non desinunt obstricti esse Dei verbo, rationi & vtilitati publicæ, sicut & in aliis rebus civilis imperij non sociis, sed legibus patriæ & bono publico obligantur. Quin etsi nulla orta esset aut exspectari posset de religione controversia, tamen ad honorem spectat procerum cuiusque nationis vt quam tuentur religionem, eam noscantur tueri non aliorum imperio aut metu, sed sua sponte. Neque verò tanto functionis suæ tempore ita se gesserunt, vt aut pro contemtoribus pietatis, aut pro inimicis boni publici haberi mereantur. Etiam Licestrianis temporibus peregrini quidam præ se tulere ardentius studium religionis, quasi genuini legitimique rectores eam rem frigidiùs curarent: sed res docuit ambitionis & avaritiæ id fuisse obtentus. Suo contentum esse non exigua veræ pietatis pars est.

CAPVT III.

Qualem ſacrorum reformationem tueri propoſitum fuerit proceribus Hollandiæ & Vveſtfriſiæ.

ET olim,& temporibus noſtris vbique ferme terrarum magnum diſcrimen annotari potuit inter eos qui in republica, & eos qui in ſacris muneribus occupantur circa controverſias de rebus divinis. Nam hi quidem magni eas omnes ſolent pendere,vt in quibus ars ipſorum& quicquid ſupra cæteros eximium habent, conſiſtat. Illi contra intēti in quietem civitatis, putant in rebus eius generis ſæpe incolumi lege divina, eſſe æquitati & conceſſioni mutuæ locum, vnde ſæpe accidit, vt à ſacrorum profeſſoribus magiſtratus traducantur tāquam quibus divina veritas non ſatis cordi ſit : contra ſacrorum magiſtri à magiſtratibus tanquam duri, & intractabiles.

Hoc ipſum diſcrimen iam ab initio bellorum in Hollandia ſe aperuit. Princeps Vvilhelmus & Hollandiæ rectores non

tantùm inquiſitionem in hominum animos, & ſanguinaria edicta exhorruerunt, ſed cum iam ante centum pluresque annos pii doctique plures animadverſis erroribus, quos longi temporis incuria in Chriſtianitatem invexerat, reformationem deſideraſſent, id eſt emendationem, repoſitionemque rei in ſtatum priſtinum, & ipſi animo in id propenſo fuere: ſic tamen vt non arctè nimis ſe alligarent ſententiis in quibus inter eos ipſos qui reformationem vrgebant, diſconveniebat. At paſtores ſtudio in præceptores ſuos quorum voce aut libris profecerant, annitebantur eorum dogmatis quantum poſſent auctoritatis circumdare. Hæc intentionis diverſitas non parum augmenti inde accepit, quod rectorum plerique cognitionem errorum qui ſe in ſacra inſinuaverãt, Eraſmi Rotterodamenſis ſcriptis debebãt, qui ad pacem & æquitatem totus ferebatur. Paſtores contra inſtitutionem ſuam maximè hauſerant è ſcriptis Calvini, & aliorum ſua placita animoſiùs defendentium. Huic rei id conſequens fuit vt reformationis aut Reformatæ religionis vox aliter à reipublicæ moderatoribus, aliter à paſtoribus Eccleſiæ ſumeretur, nam hi quidem eo nomine intelligebant conſenſionem

cum magistris suis circa dogmata quævis: illi verò Dei cultum à mendis gravioribus purgatum, &in sensu super controversis placitis non nimis angustis finibus constrictum. Cui ambiguitati vitandæ sæpe reipublicæ rectores Christianam religionem aut Euangelicam dicere maluerunt, aut certè Reformatæ vocabulum addita voce Evangelicæ explicare, vt qui religionem alligare soli Evangelio, id est Christi dogmatibus vellent, non multis adscititiis interpretamentis. Ita videmus in federe quod Hollandi & Zelandi anno CIↃ IↃ LXXVI fecere agi de tuẽdo vsu Reformatæ Evangelicæ religionis, & inhibendo vsu sacrorum Evangelio pugnantium, hac tamen lege ne cui ob animi sui sententiam, negotium exhiberetur. Idem conspicere est in legibus sub quibus Principi Vvilhelmo anno CIↃ IↃ LXXXI potestas quædam quasi dictatoria delata est. In federe quod cùm Anglia initum est anno CIↃ IↃ LXXXI mentio est veræ Christianæ religionis: quæ verba etiam in sacramento militis navalis reperiuntur: & in mandatis præfecturæ Hollandicæ datis Principi Mauritio.

Quantum Principi Vvilhelmo displicuerit pastorum quorundam nimius rigor,

inter cætera intelligi poteſt ex literis quas Aldegondius, inter Principis amicos id temporis gratia & conſilio primus, belli primordio ſcripſit: vbi ſic ait. *Princeps certè partim ſuo, partim Ordinum nomine mecum expoſtulavit, quaſi id agatur vt imperium Eccleſiaſtici ſibi in conſcientias arrogent, & ſuis legibus ac inſtitutis ſubijcere ſibi reliquos ſtudeant, laudavitque dictum monachi qui nuper fuit, excipientis ad ea quæ tum ſibi obijciebantur, haud æque noſtrorum ollam calefactam fuiſſe, atque illorum quos tantopere inceſſeremus: videre ſe plane antequam par ſæculorum labatur, parem vtrobique imperij Eccleſiaſtici fore rationem.* Idem ille Princeps cum annotaſſet ea quæ durè ac rigidè acta erant in Synodo Middelburgenſi anni CIƆ IƆ LXXXI, & ſecutam inde animorum offenſionem, Hollandiæ primoribus denuntiavit, ni in tempore obviam irent, prævidere ſe & religionis reformatæ & reipublicæ exitium, quæ ipſa verba inſerta ſunt primis mandatis quæ Hollandiæ proceres dederunt à ſe delegatis ad concipiendas leges ſuper negotiis Eccleſiarum, in quibus & hoc additur: *Spectandum hoc in ijs legibus vt incolumis eſſet Chriſtiana libertas, & ne decretis atque conſtitutionibus materia ca-*

lumnia, ac dissidia tum in religione tum alibi orirentur.

Princeps idem religionem ex formula Augustana, quę Lutherana dici solet, eandē cū Reformata esse iudicavit, cū tamen inter vtriusqu e doctores cōtroversias esse non nesciret. Itaque tum in Apologetico, tum in aliis ab eo scriptis sępe invenies, vbi profiteatur Reformatę se esse religionis, & rursum vbi dicat se eius esse religionis cuius pater fuerat, quem Augustanæ formulæ sectatorem fuisse constat. Rursum is ipse Princeps, fraterque eius Ludovicus & Brederodius sæpe hortati sunt magistros familiæ Reformatæ, vt nomine ac titulo formulæ Augustanę se commēdarēt. Etiam oppido Vvordano Princeps vsum religionis publicum ex ea formula concessit. Et cum anno CIↃ IↃ LXXVIII par religionum constituta est, Romanensem tantum & Reformatam religionem admittens, Bruxellæ, Antuerpię, atque alibi data sunt templa formulam Augustanam sequentibus, tanquam qui & ipsi sub Reformato nomine comprehenderentur: sicut & in colloquio Agrippinensi postulata est libertas publica sacrorum non minus pro Augustanę disciplinę cętibus, quā pro aliis Reformatos se vocantibus.

Rectores Lugduni Batavorum in oratione quadam ſua ad verba Synodi Middelburgenſis, *Qui religionem Reformatam profitentur*, quærunt an ſub Reformatæ nomine intelligant religionem cum Synodi placitis in omnibus partibus conſentientē: quæ mens ſi eſſet, aiunt ſe quidē graves habere cauſas, cur id admittere nō poſſēt.

In dicto iam fœdere cum Anglia, Chriſtiana religio ita circumſcribitur: *Quomodo nunc ea in Anglia, & terris Belgicogermaniæ Federatis in vſu eſt*: cùm tamen nemini ignotum eſſe poſſit Eccleſias Angliæ à Belgicogermaniæ Eccleſiis differre non ritibus tantùm, & gubernandi modo, ſed & opinionibus quibuſdam, vt de deſcenſu ad inferos. Vnde apparet manifeſtè, neutiquam eam mentem proceribus noſtris fuiſſe, vt diſcrepantia ſententiarum ſuper quæſtionibus inter eruditos controverſis, aliam conſtitueret religionem.

Vt propius veniamus ad cōtroverſias de Prædeſtinatione quā alij purā, alij cōditione ſubnixā volunt: primùm hoc diſcrimen à Principe Vvilhelmo non magni nimis æſtimatum ex eo apparet, quod cum conditiones propoſuit in quas Reformati (qui diſtinctè ſic appellantur) cum Lutheranis coirent, eæ omnes ad quæſtionem de Eu-

chariſtia pertinebant, quaſi ea compoſita nihil reſtaret, quòd diſſidio cauſam pręberepoſſet, cùm tamen ſatis conſtet à Lutheranis defendi prædeſtinationem conditione ſubnixam.

Quanquam verò pars maior paſtorum patriæ noſtræ ex magiſtrorum ſuorum inſtitutione amplexi ſunt dogma puræ Prædeſtinationis, certum tamen eſt ab ipſo belli initio, paſtorum nonnullos, magiſtratuum multos, de plebe verò innumeros conceſſiſſe in alteram ſententiam: Neque verò ſe res aliter habere poterat cum tanta eſſet his in locis auctoritas libris Eraſmi, tanta gratia Decadibus Bulingeri, & locis communibus Melanchthonis, item libello cui titulum Laicorum ductori fecit Anaſtaſius Velyanus in ipſo Reformationis initio quem librum Geldriæ proceribus dedicavit: ſicut & proximè noſtra tempora in Friſia Gellius Snecanus libros nonnullos fecit, partim etiam Friſiæ primoribus inſcripſit, in quibus defendit dogma de Prædeſtinatione quæ conditionem in ſe contineat, non tantùm Dei verbo eſſe conſentaneum, ſed novitatis accuſari nullo iure poſſe: qui quidem libri nunquā à poteſtatibus publicis damnati ſunt, neque ſcriptori aut inuſta Ec-

clesiasticæ censuræ nota, aut aliud exhibitum negotium: qui omnes cum id quòd dico defendant dogma Prædestinationis certa lege factæ, vel ex hoc vno satis intelligi potest, quàm malè eius dogmatis natales ad Iacobum Arminium referantur. Sunt qui de Melanchthone, & Bulingero negant eos istius fuisse sententiæ, sed id verè est contradicere rei omnibus qui sine affectu eorum libros legunt manifestissimè apparenti.

De mente procerum Hollandiæ in hac re testimonium illustre præbet oppidum Gouda, vbi perpetuo neque vnquam interrupto vsu viguit dogma de Prædestinatione conditionem in se continente: quod testari possunt & veteres magistratus, & plebs tota. Ac quanquam pastorum nonnulli impedire id aggressi sunt, tamen & pastores eius dogmatis ab oppidi magistratibus, & magistratus à proceribus Hollandiæ, & Principe Vvilhelmo in hac causa defensi sunt, ita vt quod in Federe Hollandiæ & Zelandiæ, item in legibus quasi dictatoriæ potestatis dictum fuerat, de ordinandis rebus religionis pro oppidorum ingenio ad maximam tranquillitatem, id vsu interprete ita explicatum fuerit, vt extra publicam religionem exclu-

ſum non fuerit dogma de Prædeſtinatione conditionem complectente.

In oppido Hornæ Clemens Martini filius diſcipulus Hardenbergij, qui Hardenbergius Melanchthonem habuerat præceptorem, & Cornelius Menardi publicè etiam ſcriptis editis teſtati ſunt, adhærere ſe mollibus Bulingeri explicationibus, neque tam ſublime ſapere ſe audere, quam ſaperent alij: atque ita porrò ſententiam ſuam explicarunt, vt quotquot Prædeſtinationem ſub conditione docent, ei libenter ſint ſubſcripturi. Etiam hi in munere ſuo defenſi ſunt: quanquam à paſtoribus vrgerentur ſatis inclementer, atque accuſarentur.

Viguit ſententia eadem Medemelacæ, atque ad eam formam docuit Taco Sibrandi: quem contra, cum rigidæ cenſuræ vis intenderetur, decreverunt Hollandiæ proceres, ne Synodus vltra de eius ad paſtorale munus vocatione controverſiam moveret: vtque Eccleſia dum res plenius cognoſceretur, quicquam adverſus Taconem agere abſtineret.

In Lugdunenſem Academiam ante Arminij tempora accitus fuit Holmannus rerum divinarum interpres, plane Melanchthoni conſentiens, quod omnes teſtan-

tur qui eum noverunt, nec quiſquam ad hoc tempus auſus eſt inficiari.

Sed & alijs in locis multis, paſtores fuiſſe qui Prędeſtinationem docerent conditione ſuffultam volentibus magiſtratibus, ſæpe affirmatum antehac fuit, & oblata probatio per teſtium turbas.

Quod de Hollandiæ proceribus dictum eſt, ad Trajectinos quoque porrigi debet, notum enim eſt in oppido Trajectino Hubertum fuiſſe qui iam ab anno CIↃ IↃ LXXVII docuerit ſub conditione factam Prædeſtinationem, atque ea in re contra Eccleſiæ cenſuram à minoribus majoribuſque poteſtatibus defenſus fuerit.

Plebs eum audiens (ita aiunt Trajectini vrbis rectores in litteris anni CIↃ IↃ LXXXI ad Principem Vvilhelmum) magno erat numero & vrbis flos ipſe. Dignum quoque notatu eſt dogma iſtud, cum in publico vſu fuiſſet deiectum inde à Comite Liceſtrio eo ipſo tempore quo vis ibi data eſt actis Synodi habitæ anno CIↃ IↃ LXXXVI, & civium potiſſimi de republica patriaque ejecti, cum Leoninus Geldriæ Cancellarius, non incommodè dixit hoc agi à novis (id eſt ferventioribus) Proteſtantibus, vt veteres (id eſt moderatores) expellerent. Poſt verò reſtituta re-

publica etiam dogma illud in vſum redijt: atque in vſu erat cum Principi Mauritio data eſt eius nationis præfectura cum ea lege quam iam ante diximus, *tutandi veram Chriſtianam Evangelicam religionem* (ita verba habẽt nullo addito alio cognomento quo ea religio diſcriminetur) *ſecundum leges quas proceres Trajectini feciſſent, facturive eſſent, quando ea eſſet procerum ſententia arbitrium ſacrorum ex decimotertio federis Trajectini capite ad ſe pertinere*. Quæ lex præfecturæ addita directè cavebat ei libertati quæ Trajecti ab initio fuerat, & à Comite Liceſtrio concuſſa republica ſimul fuerat concuſſa. In eadem terra Trajectina paſtorale munus obijt is quem dico Taco Sibrandi, cui permiſſum eſt docere ex præſcripto Helveticæ antiquioris, ſiue Tigurinæ formulæ ad quam Remonſtrantes (ita appellantur qui nunc docent Prædeſtinationem ſub certa conditione) ſæpe provocant.

Sed & hoc notatu dignum nunquam formulam illã quæ profeſſio vocatur Belgicogermanicarum Eccleſiarum publico imperio ab Hollandiæ primoribus approbatam: cuius rei ego non aliam puto reddi poſſe rationem, quàm quod viderent proceres id agi, vt poſt religionem ea for-

mula circumſcriptam, ipſa deinde formula anguſtius circumſcriberetur interpretamentis, quæ res oneri erat futura multorum animis. Cui incommodo vitando Hollandiæ proceres anno CIↃ IↃ XCVII adſenſerunt in indictionem Synodi communis è nationibus ea lege, vt formula illa ibi revocaretur ad examen, videreturque qua ratione optimè conſuli poſſet vnitati Eccleſiarum. Sperabant enim proceres in ea recognitione datum iri operam vt omnibus ſuper eius formulæ ſenſu anxijs ſatisfieret ea via quæ à definitionibus non neceſſarijs ſe temperaret. Poſt quod tempus & aliæ nationes in communem Synodum conſenſerunt lege eadem vt inibi illa formula, ſimulque inſtitutio puerorum, quam Cathecheſin vocant, relegeretur: cui legi adſcriptæ paſtores plerique ſe oppoſuêre, qui ita ajebant in Synodo ea ſcripta recognoſci non debere omnino, ſed poſſe, atque ita demum ſi ipſi Synodo ita videretur: in quo mirari ſubit ab illis non conceſſum Federatis proceribus jus id imperandi quod licere nec ipſi negabant: Ex quibus actis aliiſque pluribus apparuit quanto alia mens veteribus reipublicæ moderatoribus, alia non paucis Eccleſiæ paſtoribus fuerit, cum hi ſemper ad defi-

nitionem contenderent, illi ad æquitatem, quę pręcipuè in ferendis placidè dissidentibus consistit: hi arctum facere vellent in Ecclesiam aditum multis septis effatorum super rebus controversis: illi aperire Ecclesiam quantum fieri eis poterat, Christianis omnibus, quorum vita probro vacaret.

Adferuntur in contrarium notæ censoriæ in Casparem Colhasium, & Cornelium Vviggeri, additurque probatas eas ab Hollandiæ proceribus. Colhasium quod attinet, multa cum eo erant disputata ad hanc rem non pertinentia etiam de vitæ disciplina: Ac tamen quæ in eum sunt constituta, à proceribus Hollandiæ probata non sunt: sed id dictum est duntaxat, vt inspectores Ecclesiæ in censura ita pergerent, vt Dei verbo consentaneum esse existimarent: quod revera nihil erat aliud quam rem ipsorum religioni commendare. Quid verò tam Princeps Vvilhelmus, quam proceres Hollandiæ existimaverint de actis Synodi Middelburgensis anni CIↃ IↃ LXXXI. (nam in ea Synodo res Colhasij tractata est) satis intelligi potest ex verbis quæ iam adduximus è mandatis delegatorum ad concipiendas leges de negotijs Ecclesiasticis. Etiã res Cornelij Vviggeri

exibat fines negotij quo de agimus, nam professores rerum diuinarum in Academia Lugdunensi ei obiectabant, quod libertatem volendi doceret nulla addita diuinæ opitulationis mentione: atque altera ex parte quod diceret plane extinctã in homine diuinitatis imaginem: quod ipsum, illis iudicibus, homini suppeditabat excusandi se materiam de omnibus delictis. Didericum verò Volqueri Cornhartium quantum attinet (cuius libri suppressi à proceribus Hollandiæ dicuntur pastorum instinctu) quod maximam ei inuidiam concitabat, hoc erat quod originariam labem negare & omnes cætus Christianorum improbare diceretur. Quare ne hoc quidem exemplum subuertit id quod asseruimus, neutiquam proceribus id fuisse animi, religionem Reformatam tam arctis limitibus circumscribere, vt qui sub conditione Prędestinationem docent, ab ea arcerentur.

CAPVT IIII.

An mutuo se ferre in controversiis de Prædestinatione dissidentes fas fuerit, fieri ne id ipsum potuerit, & an ex vsu fuerit.

SVper controversiis exortis de Prædestinatione, & quæ ei cohærent, Hollandiæ & Vvestfrisiæ proceres aut omnibus aut pluribus sententiis eo semper propenderunt, vt dissidentes ferrentur, non sub eodem imperio tantùm, sed & in Ecclesia, ità scilicet vt relicta sic vel aliter sentiendi libertate, & præscripta docendi moderatè ratione quæ ad pietatem conduceret, vtriusque sententiæ tum pastores, tum cæteri servarent Ecclesiæ pacem sub earundem potestatum civilium tutela. At alij ad definitionem perducere negotium laborarunt, existimantes in omnibus quæstionibus eiusmodi certi aliquid constituendum, sicut inter litigatores fertur sententia cui stare pars vtraque tenetur sive rectè, sive perperam est iudicatum. Sed non respondet hæc comparatio, nam

nam ſententiæ iudicium feruntur ſuper rebus quæ noſtri ſunt dominij ac iuris, de quibus quod iudicatum eſt, vt maximè iniquum ſit, ei tamen ſine vlla officij prętermiſſione pareri poteſt de re ſua cedendo: ſed hoc non procedit vbi veritatis res agitur. Nam etiamſi de humanis tantùm, non de divinis rebus ageretur, non poſſet quiſquam obſtrictum ſe credere eorum dicto quos falli poſſe autumat, aut vt contra credat quam ſe rei habet veritas, aut vt eam ſilentio plane ſepeliat præſertim ſi eam vtilem exiſtimet humanæ vniverſitati. Exemplum ſume in quæſtionibus de Medicina, de ſapientia naturalium rerum, in arte menſuræ, numeri, ponderis. Etſi talibus ſuper rebus in quamvis ſpecioſo cœtu aliquid pronunciaretur, non eo tamen interfecta eſſet quæſtio: ſed quivis liberum ſibi exiſtimaret aut rationum ductu aut experimentis de veritate periculum facere, & repertam in lucem producere. Sed ne diſceptationes eiuſmodi agitentur cum conuitiis aut iniuria graviore obtineri id certè poteſt. Genevenſes in anteloquio editi à ſe concentus formularum, Harmoniam confeſſionum vocant, Britanniarum Rex in epiſtola quam Cardinali Perronio ſcripſit per Iſaacum Ca-

ſaubonum, pluresque alij censent quam paucissima esse definienda: quod ipsum eidem Britanniarum Regi placuerat in colloquio Hamptoniensi, cum postularēt nonnulli vt capita quædam de Prædestinatione concepta Anglicano Symbolo annecterentur. Reperti sanè sunt homines tam feri qui dicerent Ecclesiasticam vnitatem retinere velle cum illis qui circa dogmata aliqua dissiderent, id verò esse Christum miscere Beliali. sed contra nos docet vox à Deo inspirata Rom. XIV. 1. Philipp. II. 4. III. 5. I. Cor. IX. 19. XIII. 4. II. Tim. II. 22. & mos Christianorum per omnia tempora terrasque diffusus, nō omni dogmatum discrepantia communionis Ecclesiasticæ fedus abrumpi, sed eis demum quæ ad religionis fundamentum propriè pertinent, id est quibus diuina constitutione æternum illud bonum ita annexum est, vt nemo nisi illis assentiens id possit adipisci. Augustini est; *Sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores salva fidei cōpage non cōsonant.* Cui cōgruit illud Vincentij Lirinensis: *Antiqua sanctorū Patrum consensio non in omnibus diuinæ legis quæstiunculis, sed solum certè præcipuè, in fidei regula magno nobis studio & investiganda est, & sequen-*

da. Ita videmus Chriſtianos veteres, neque idem ſenſiſſe neque docuiſſe ſuper animarum origine ac ſtatu poſt mortem antequam corpora reſurgant, alijſque de rebus, non abrupto tamen ob hæc fraternitatis vinculo. Hanc mutuo ſe ferendi æquitatem non poſſe tantum, ſed & debere ſervari docent Calvinus Inſtitutione 4. cap. 1. lect. 12. Perquinzius ad Galatas capite 1. commate ſecundo, & cap. III. commate 15. Etiam in ſymbolo ſuo Helvetij cum ita loquuntur: *Abunde pia vetuſtati ſatis erat mutuus ille in præcipuis fidei dogmatibus, inque ſenſu Orthodoxo, & charitate fraterna conſenſus.* Elector quoque Palatinus cum elogio vltimo liberis ſuis mandat, *vt ſibi quàm diligentiſſimè à turbulentis tam Eccleſiarum, quam ſcholarum miniſtris caveant, qui nunc in religionis & fidei negotijs, & omnis generis contentiones, logomachias, ac exitiales condemnationes in pias Eccleſias & Scholas, quæ tamen in fundamento & præcipuis Chriſtianæ religionis capitibus conſentiunt, & ſalutem ſuam vna nobiſcum in vnicum noſtrum Servatorem Ieſum Chriſtum collocant, introducere conantur.* Ait inſuper, *ex ea re & in Politia & in Eccleſiaſtica gubernatione diſtractiones ſequi & vtriuſque gubernationis perturbationem*: ideoque *debere principes ſummopere à turbulentis*

istis hominibus, & pacis ac tranquillitatis publicæ inimicis sibi cavere. Docet id ipsum Paræus locis pluribus, capite ad primam ad Corinthios tertio commate duodecimo, & latius in libro de vnione Evangelicorum : *Qui in fundamento conveniunt,* ait, *in bona conscientia coitionem facere possunt, & debent: quamvis in minus principalibus aliqui nimium scientiosi ab alijs rudioribus differenter sentiant. Si enim omnes per omnia consentire possent, quorsum hortaretur Apostolus vt alij alios tolerent, vt firmi fide infirmos suscipiant, vt alij aliorum onera portent, vt si quis quid aliter sentit à Deo revelationem petat, & expectet? Optandus quidem erat plenus in omnibus consensus, verùm in tanta rerum humanarum fragilitate vix vnquam Ecclesiæ datus fuit, vixque speranda videtur talis fælicitas.* Exemplo ad hanc rem nobis esse potest labor piorum Principum, atque pastorum insumtus ad recomponendos cum Lutheranis Reformatos alios quantumvis in Eucharistiæ controuersia dissidentes. nam de Prædestinatione (quanquam etiã de ea cõtroversiæ sunt inter ipsos) nulla facta est mẽtio, cum pro certo haberetur eã vnitati ipsorũ impedimẽto esse nõ posse. Hæc cõglutinatio interlocutione illustriũ virorum confecta fuit anno CIↃ IↃ XXIX

& CIↃ IↃXXXVII inter ipſum Lutherum & Helvetios paſtores: poſtea anno CIↃ IↃ LXX in conventu Sendomirienſi Poloniȩ inter ſectatores formulæ Auguſtanæ Bohemicæ & Helveticæ qui omnes polliciti ſunt, quanquam de Euchariſtia ſententiis diſcreparent, habituros ſe invicem pro piis cœtibus & mutuam vnitatem ſervaturos tam in audiendis ſacris exhortationibus, quam in ſacrorum rituum participatione. Factum idem anno CIↃ IↃ LXXV in Bohemia inter Auguſtanæ formulæ profeſſores, & eos qui Huſſitæ, quique Valdenſes dicuntur. Eodem allaboratum eſt anno CIↃ IↃLXXVII à legatis Reginȩ Angliæ, multorumque Principum qui tum Francofurtum venerant, ab Eccleſiis Belgicogermanicis libro quem ea de re ediderunt anno CIↃ IↃ LXXIX: à Synodo Hollandiæ Auſtrinæ anni CIↃ IↃ CV, ab Electore Palatino qui nuper vixit literis ſcriptis ad Palatinum Neoburgicum, & aliis literis quas anno CIↃ IↃ CVII ſcripſit ad regem Britanniarum, & primores noſtræ patriæ Federatos: ab Electore Brandeburgico nuper editis in eam rem edictis, ab Vrſino, Ivello, Danæo, Vvithakero in libris ſuis, à Molinæo in conſilio quodam quod Gallicè ſcripſit hoc de argu-

mento, à Paræo in eo quem iam laudavimus libro. Cui consequens est Ecclesiasticam vnitatem & posse,& debere retineri cum ijs doctoribus qui super Eucharistia consentientes,cum Lutheranis commune tantum habent dogma de prædestinatione quæ conditionem in se habet. Semper enim quod majus est, in se continet id quod eo est minus.

Vt rem propiùs commonstremus, legatur præfatio Calvini ad Gallicè à se versos locos communes Melanchthonis,vbi Melanchthonem summis extollit laudibus, cum tamen fateatur se in Prædestinationis negotio ab eo discrepare. Perquinzius inter controversias quæ fundamentum salutis nostræ inuiolatum relinquunt, ponit dogma de Gratia vniversali,& de libero arbitrio. Paręus etiam inter conclusiones quæ ad necessaria capita non pertinent,recenset eas quæ sunt de Prædestinatione, eius causis, atque effectionibus, de liberi arbitrij natura; additque si Euangelici doctores attendere vellent ad hoc discrimen capitum,multo minus rixę in Ecclesijs fore, & sanando vulneri, sarciendęque paci remedia haud longè futura. Idem Regi Britanniarum visum est,qui cum legisset indiculum quęstionum, quę de Prę-

destinatione, & annexis capitibus apud nos exortę erant, literis scriptis sexto Martij anni CIↃ IↃ CXIII. pronuntiavit, non ita inter se distare sententias, quin cum Christiana veritate & salute animarum possent consistere. Molinęus eo de quo loqui cœpi consilio quęstionibus illis quas in communi symbolo concipiendo prętermitti posse existimat, ac sine quarum notitia hominem ait posse ad salutem perpetuam peruenire, accenset ea quæ ab Arminio essent proposita de libero arbitrio, perseveratione piorum, & prædestinatione. Quæ Arminij super his rebus sententia esset, notũ satis erat Amstelodami, cum inde dimitteretur in Academiam Lugdunensem iturus: neque eo minus Ecclesia Amstelodamensis discedenti Arminio dedit præclarum testimonium dogmatum ac vitæ. In Academia cum aliquoties hac de re colloquia essent instituta, testati sunt Gomarus, Trelcatius, Arminius, Cuchlinus inter se nullas esse controversias ad fundamentum pertinentes. Superioris consessus in Hollandia iudices, qui cætus si vnquam tunc certè viros ingenij iudiciique summi habuit, vt satis omnibus notum est, controversiis hisce apud se disceptatis, iudicarunt non aliud præsentius

esse remedium quam in se invicem ferendi æquitate. In eo colloquio quod coram Hollandiæ conventu habitum est anno CIↃ IↃ CVII collocutores se mutuò fratres salutarunt: neque contradixerunt quicquam procerum hortamentis pacem ipsis commendantium. imo multo post tēpore perstiterunt in Ecclesiastica communione. Quibusdam in locis vt Lugduni etiam pactiones ea de re sunt confectæ. Synodus Gallicarum in Belgicogermania Ecclesiarum anno CIↃ IↃ CXII & CIↃ IↃ CXIII testata ac pollicita est, quominus fraternitatis iura cum pastoribus sui corporis servarent controversias istas non obstituras. Etiam Plessæus, & alij viri sapientes non minus quam eruditi ad retinendam inter dissentientes pacem hortatores fuêre.

Excipitur alias fuisse controversias quæ notis quinque capitibus non continerentur: & earum in numero nonnullas ad fundamenta religionis pertinentes. Sed respondeo, nullam esse causam ea de re conquerendi quando Hollandiæ proceres decreta de ferendis dissidentibus semper adstrinxerunt ad quinque illa capita, in cæteris nihil constituentes novi, vt videre est in decreto quod factum est vice-

ſimo menſis Maij anni CIƆ IƆ CXI, in eo quod factum eſt anno CIƆ IƆ CXIV, in alio facto die decimotertio Decembris anni CIƆ IƆ CXV, in alijs quæ facta ſunt, alterum decimo octavo Martij, alterum viceſimo octavo Aprilis anni CIƆ IƆ CXVI: item in edicto quod proceres eidem ediderunt quinto Auguſti CIƆ IƆ CXVII, in reſponſo dato legatis Zelandiæ, aliiſque actis pluribus. Proinde ſi qui putabant extra quinque capita factum à quoquam quod alios meritò offenderet, eis liberum fuerit exſerere aciem Eccleſiaſticę cęnſuræ. Sed inſtatur non potuiſſe adverſus tales agi, quod Synodi non haberentur. ſed rurſum parata eſt reſponſio has cauſas non directè ad Synodum pertinuiſſe, ſed primum ad preſbyteria loci, deinde ad conventus vicinales quos claſſes vocant: quod ſi ab ijs provocatum eſſet, tum demum tempus fuiſſe veniendi ad Synodum Hollãdicam, quam convocare Hollãdiæ proceres parati ſemper fuêre, dummodo ſuper quinque capitibus decretis de pace colenda factis pareretur, vt videre eſt in eorum decreto quod factum eſt IV Decembris anni CIƆ IƆ CIX. Multi ſolent oggerere colloquium Delphis Batavorum habitum quaſi in quo Remonſtrantes, id eſt paſtores qui ſub condi-

tione prædeſtinationem docebant, recuſaſſent mentis ſuæ ſenſa aperire de magni momenti rebus. Sed res eſt, obtuliſſe ipſos aperturos ſe ſua ſenſa, modo prius alij de ferendo in ipſis quinque capitibus dogmate profeſſionem edidiſſent. Deinde ſemper apud nos etiam à proceribus, magiſtratibuſque id iuris habitum eſt in cauſa religionis, accuſatione, non inquiſitione graſſandum: probationes foris adferendas, non petendas de reo. Si prẹſto erant documenta culpę circa dogmata commiſſæ, cur ſilebat cenſura? Si non erant, quid attinebat in ſuſpicionem vocare homines integræ famæ?

Objicitur vlterius in ipſo argumento Prædeſtinationis, & eorum quę inde pendent eouſque potuiſſe de via deflecti, vt læderentur fundamenta, atque ideo illicita eſſet pax mutua. Sed & hoc perfacilè ſolvitur. Antiquitus enim ab ea parte quę ſub conditione Prędeſtinationem ſtatuit, vnus tantum ſcopulus formidatus eſt: ea ſcilicet ſententia quæ docet poſſe hominem aliquid boni ſalutaris perficere, aut certè incipere ſine interna divinę bonitatis operatione, ac proinde talem opem homini non eſſe neceſſariam. legantur attentè omnia quę in Conciliis Carthaginien-

ſibus, Milevitano, & Affricano contra Pelagium & eos qui Pelagij reliquiæ dicebantur, conſtituta ſunt, apparebit omnia in id quod dixi, redire. Atqui huic malo obviam itũ eſt illorũ quinque capitũ capite 3. ita vt nemo qui illis capitibus aſſentitur, ſuſpectus eſſe poſſit Pelagiani aut Semipelagiani erroris. Sed & proceres Hollandiæ decreto anni CIↃ IↃ CXIV huic periculo præcaverunt, iubentes doceri principium, progreſſum, & conſummationem humanæ ſalutis, ipſamque ſalutiferam perſuaſionem non nativis hominum viribus aut factis, ſed ſoli neque promeritæ Dei ob Ieſum Chriſtum Servatorem noſtrum benignitati aſſcribi debere, contraque doceri vetantes id vnde quod his contrarium eſt ſequeretur, hoc ſcopulo vitato, nihil vltra in dogmate de Prædeſtinatione, quæ conditionem ſibi innexam habet, rebuſque conſectaneis cogitari poteſt, vnde metus ſit ne fundamenta convellantur.

Ad id quod præterea dicitur non debuiſſe de ferenda diſcrepantia ſententiarum decretum fieri niſi rebus bene exploratis: vnde porro inferunt nonnulli prius convocandam fuiſſe Synodum, conſiderandum eſt neque Synodos à proceribus Hollandiæ omnino fuiſſe reprobatas (vt

partim iam ostensum est,partim infra ostẽdetur) sed eás demum quæ ad decisionem controversiarum ducerent. Tum verò potestas summa (cuius officium est non necessarijs Ecclesiæ scissuris intercedere) etiam absque Synodo instrui potest de natura controversiarum, hactenus saltem an tolerabiles sint: ex partiũ scilicet contendentium confessione; quomodo hîc ex his quę vtrinque dicta erant in colloquio anni CIↃ IↃ CXI promtum erat colligere quæ inibi disceptata erant,non excedere terminos intra quos ferre alter alterum possent: aut etiam veteris Ecclesiæ iudicio, quæ certè minus ponderis apud nos habere non debet, quam nostrorum temporum Ecclesia: quomodǫ in hoc argumento Concilia habita adversus Pelagium & Pelagij reliquias satis ostendunt, totam tũc de Prædestinatione controversiam habitam esse tolerabilem,& quæ definitionis non egeret: quo & illa spectant Cælestini Romæ Episcopi hac de re scribentis verba: *Profundiores verò difficilioresque partes intercurrentium quæstionum sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus adstruere.* Conspicua etiam sunt in rem eandem exempla veteris Ecclesiæ. Neque enim negari potest dogma Prædestinatio-

nis conditionem complectentis magno consensu & creditum fuisse, & traditum ab omnibus tractatoribus ante Augustini ætatem, & post id tempus à Græcis omnibus, qui tamen in eadem fuerunt communione. Imo Hieronymus & Augustinus, qui eodem ęvo vixere, & ambo Pelagium scriptis oppugnarũt, & communionis eiusdem fuerunt, deprehenduntur super his rebus sententiis diffidere, cum Hieronymus vbique etiam in libris novissimis Prædestinationem doceat sub conditione, quam sine conditione ab Augustino doceri plerique credunt.

Cùm igitur probatum sit nefas non fuisse ferre se invicem pastores in hisce controversiis, ita vt diximus circumscriptis, videndum restat, an id ipsum fieri etiam potuerit. Ad cuius quęstionis explicationem, primùm rationes & argumenta pertinent iam ante prolata, quæ scilicet non hoc tantùm docent fas esse vt in his & similibus rebus feratur opinandi diversitas, sed etiam id ipsum fieri oportere. quicquid autem fieri oportet id prius tale sit necesse est, vt fieri possit. Pertinẽt eodẽ multarũ Ecclesiarũ exẽpla: neque multũ hîc refert, sint ne eæ pluribus, an paucioribꝰ vitiis inquinatæ: quia id ipsum spectandum

eſſet ſi ab earum auctoritate duceretur argumentum, non vbi per exemplum duntaxat oſtenditur quid fieri poſſit. Quis mos fuerit veteris Chriſtianitatis tam in hiſce quam in aliis controverſiis, iam ante commonſtratum eſt. In Romanenſi Eccleſia quæſtiones ſunt plures centum, quę ſalva vnitate, inter eruditos diſceptantur: inter quas eſt & illa de Prædeſtinatione, quanquam de libertate conſenſus humani, & piorum perſeveratione idem inter ſe ſentiunt. Etiam in Lutheranorum cætibus qui æquiores ſunt ſuper controverſia, an vbique ſit Chriſti corpus, ferunt alij alios. Habent & qui Reformati peculiariter dicuntur inter ſe controverſias, manente tamen pace fraterna, qualis eſt quęſtio de obedientia Chriſti quæ in agendo, quæque in perpetiendo conſiſtit, vtra ſcilicet ſit ob quam Deus nobis peccata condonet, ac pro innocentibus nos habeat, qua de re non tantùm cum Piſcatore actum eſt placidè, ſed & inter Tilenum & Molinæum interloquente Pleſſæo, atque aliis citra definitionem tranſactum eſt. De regimine Eccleſiæ, de ſacris ritibus à Chriſto inſtitutis, ſunt quæ ventilantur quæſtiones vnitate incolumi. Vt propius ad negotium noſtrum accedamus,

videmus, pridemque vidimus inter eos qui puram defendunt Prædestinationem, esse qui ponant eam ante spectatam Adami ruinam, esse qui eandem ruinam ei substernant, at ne hoc quidem vnitatem abrumpit. Dubitari tamen non immeritò posset, an non illi alter ab altero tantum differant, quantum ab vtrisque hi qui sub conditione, Prædestinationem tradunt. Verum quidem est, illos vtrosque adversum tertios in eo consentire quod decretum de salute cuiusque hominis factum ponunt ante consideratam assensionem Evangelio præbitam: sed rursum tertiis cum secundo ordine id commune est adversum primos, quod putant non decrevisse Deum hominis cuiusquam perniciem æternam, ac ne potuisse quidem decernere, nisi eum vt fontem intueretur. Si fieri potest & fit reipsa, vt isti alij alios ferant retinentes vnitatis compagem, cur non & isti simul tertios ferre possent? Sed & hoc fieri posse iudicavit Hollandica Synodus Harlemi habita anno CIↃ IↃ LXXXII in qua deliberatum est quatenus tolerari possent, qui Prędestinationis dogma probare non possent.

Sunt qui putant hanc mutuò se ferentium pacem consistere non posse, nisi vbi

pars altera docet, altera quod ſentit ſilentio premit. ſed ſcripta, tum veterum, tum eorum qui nunc ſunt in Romanenſi Eccleſia, Lutheranorum quoque & Reformatorum contrà nos docent, ſententias diſcrepantes & doceri,& defendi ſine pacis ruptura. Vetus dictũ eſt,incolumi amicitia poſſe amicos ſeorſim ſentire,& quod ſentiant,modeſtè rationibus munire:quod non in divinis tantùm,ſed & in humanis rebus vſu venit.

Alij poſſe id fieri exiſtimant, ſi diſſidentes in diverſis ſint locis,vthîc illud,ibi aliud doceatur pace incolumi, non ſi in vno loco munere ſuo fungantur. Quæ ſubtilitas primum valde aliena eſt à natura Eccleſiæ Chriſtianæ quæ vbique diffuſa vnum corpus facit, ita vt dogmata quod attinet, nihil hic neceſſarium eſſe poſſit,quin ſimul vbique ſit neceſſarium. Deinde libertas illa Prophetarum Apoſtolo memorata quæ in veteri Eccleſia Chriſtiana viguit, ſatis oſtendit poſse in vna Eccleſia diverſas ſententias proponi illæſa fraternitatis concordia. Etiam teſtibus evincere poſſem, ex eodem ſuggeſtu noſtris in terris ſine offenſa propoſitas fuiſse ſententias diverſas,etiam de argumento cuius ante memini pertinẽte ad cauſam ob quam Deus culpis

culpis nostris ignoscit: quod sunt qui putant maximi esse momenti. Imo in his ipsis de quibus agimus controversiis diu vidimus non vno in oppido sine vllis incommodis pacem cultam inter sententiis dissidentes, donec secessio de industria omnibus modis promota est. Et qui credibile est, cū Reformati Lutheranos invitarunt ad Ecclesiæ vnitatem, id eos sensisse non posse concordiam retineri, vbi tum fit, tum illi essent in eodem oppido? Imo contra recte etiam iisdem in locis manere posse inter diversa sentientes fraternitatis consortium, docet adductum modo Poloniæ exemplum. Sed & eorum qui apud nos sæpe in vna Academia, aut Ecclesia alij Prædestinationem Adami culpæ præviam, alij eidem culpæ consectaneam docuerunt.

Qua propter alij propius in rem intuentes aiunt non negandum quin fieri possit, vt diversæ sententiæ proponantur, dum id fiat æqua ac placida ratione: Sed vbi per illationum gradus alter alteri odiosa placita impingit, nō posse tum quietem & pacem retineri, quod sine accurata distinctione transmittendum non est. Nam in privata veri indagatione eam argumentandi rationem prohibere velle, qua osten-

ditur ex adversaria positione absurda sequi, id vero foret absurdissimum, cum omnes qui disputandi artem tradiderunt, nos doceant eam docendi rationem facillimam esse cōprehensu: non quod æquum sit quenquam onerare quasi omne id sentiat, quod ex ipsius sensu per legitimas consequentias deduci potest (sæpe enim accidit, vt is ipse eam consequentiæ necessitatem non videat; ac potius quam id quod infertur concedat, effatum suum sit deserturus) sed vt horrore eius quod ipsius assertio secum trahit, connexione rectè expensa, ab errore abducatur, quod ipsum tamen in colloquijs etiam privatis ita fieri debet, vt evitetur quicquid asperare animos potest, vereque appareat non ruborem alterius, sed emendationem quæri. Sed publicas allocutiones quod attinet, sapientissimum mihi videtur eorum consilium qui putant ea, quæ absurda cum sint, defensorem habent neminem, refelli quidem posse, sed ita ne simul significetur ea sequi ex sententia aliorum in eadem communione viventium, vt scilicet mos geratur plebis infirmitati quæ per orationem eiusmodi incendi animis divellique posset. Verum putate ideo vnitatem retineri animo nequire, quia alter alterius senten-

tiam incommodis premat, extra rationem eſt, & exemplis refutatur. Reformati Lutheranis, hi illis viciſſim multis in libris abſurda multa ſæpe, nec ſine ludibrio obiecere tanquam quod ex ſententia ipſorum flueret: non eo minus Principes, doctoreſque iam ante nominati, etiam Beza in Montipellicardēſi Colloquio pacem fraternam Lutheranis obtulerunt. Qui apud nos Prædeſtinationem puram conſiderationi humani generis in crimen lapſi anteponunt, ab alijs qui eandem Prædeſtinationem ſuper communi culpa ædificant, Deum aiunt ſtatui improvidum. Hi contra aiunt ab illis Deo manifeſtam iniuſtitiam aſſignari: neque tamen ideo rumpitur vnitatis compages. Idem in Romanenſi Eccleſia videre eſt inter diverſa docentes de quæſtione an citra originariam labem concepta ſit, quæ futura erat Domini noſtri mater, de Prædeſtinatione etiam, rebuſque aliis. In diſputationis certamine arripit quiſque, & vrget quod ſibi vſui putat: ſed non ideo communionis nexus diſſolvitur.

Ego verò ſemper exiſtimavi in publicis allocutionibus facilè eum poſſe modum reperiri qui non modò animos non exaſperaret (quod multi ad tranquillitatem

plebis retinendam ſatis eſſe exiſtimant, & extra controverſiam exempla habet, tum in antiqua Chriſtianitate, tum ſæculo noſtro) ſed talis etiam eſſet, vt in docendo diſparitas, aut eſſet nulla, aut non appareret. Et hac quidem in cauſa eo facilius, quia hi qui puram docent Prædeſtinationem, & Contraremonſtrantes appellātur (vtinam ignota eſſent illa partium nomina) in Colloquio Hagienſi faſſi ſæpe ſunt quædam ſuorum dogmatum non niſi adductè & temperate proponi debere. Beza ipſe in Montipellicardenſi Colloquio dicebat incōſultum eſſe de iis quæ ipſe tuebatur placitis apud populum certare, quod ea res plures offenſura, quam inſtructura eſſet. De reiectione hominum Contraremonſtrantes in eodem illo Hagienſi Colloquio ne agerent, deprecati ſunt invidiæ declinandę ergo. Multi eorum gregis & hoc dicunt, quoties ad vſum res confertur, dogma ſuum de Prædeſtinatione non eſſe proponēdum niſi ab imo ſurſum, quæ docēdi ratio plane cum Remonſtrantium docendi ratione conſentit, vtrunque ſententiæ diſcrepant. Legere memini inter Zanchium & Marbachium, qui pariter in Argentinenſi ſchola iuuentutem ſacris diſciplinis informabant, in eum modum

conventionem factam. Quin & apud nos curatores reipublicę Geldriæ & Zutphaniæ concordiæ formulam in modum eundem conscripserant quæ mihi impensè placuit: vt & consilium ab eximijs Zelandiæ (ni fallor) pastoribus missum ad Principem Mauritium, quod mihi monstratum, vt ad publicam tranquillitatem valde faciens commendaui. Etiam in allocutione ad rectores oppidi Amstelodamensis quædam aperueram quę huc pertinere mihi videbantur, ac serius etiam ex libris partis vtriusque ea excerpseram in quibus quam proximè alij ad alios accedere videbantur, vt inde hauriri posset bene temperata docendi præscriptio quę nullius animum læderet. Comperi & Rotterodami, cum ibi primum agitari cæperant controversiæ de proponendis dogmatibus initam conventionem, quæ & placidè observata est, dum ibi fuit Colonius. Postea quoque cum iam me rectores eius oppidi vterentur, à pastoribus publicis conditiones quædam latæ sunt his qui ab Ecclesia discesserant tam ęquæ, vt eas repudiandi causa me certè iudice, nulla esset. Neque aliorsum spectant tot monita Hollandiæ procerum quę in omnibus ferme decretis apparent, vt de his capitibus doceretur ad plebis in-

ſtitutionem , ad Dei gloriam , ad ſalutem publicam , ad Eccleſiarum incrementum, vt fraterna & Chriſtiana charitate ſe mutuò foverent , cunctaque dirigerent ad quietem & pacem, ad introducendam retinendamque charitatem, vt ſacra ſcripta modeſtè explicarent, vt ad Chriſtianum amorem,vnitatem,& bona exempla componerent ſeſe, pluraque alia eius ſenſus quæ in ipſis decretis videre eſt, ad quæ acceſſit quod menſe Februario anni CIƆ IƆ CXVII proceres Hollandiæ teſtati ſunt ſibi non diſplicere, *vt benignis ſuaſionibus & peccatorum hominum conſilio prorſus negotium expenderetur, conciperetur que formula aliqua pravis ante decretorum interpretationibus vitandis, & regendo eorum vſui, ſecundum quam orationes ad populum à paſtoribus diſſentientibus animo non reluctante haberi poſſent ad pacem ſimul, emendationemque populi.* Sic & in Edicto quod evulgatum eſt menſe Auguſto CIƆ IƆ CXVII, aiunt proceres eidem *ſemper ſuam mentem fuiſſe, ne controverſa placita niſi modeſtè & ad bonam plebis frugem tractarentur.* Si quid adverſus hęc peccatum fuiſſet, id omne imperio publico coerceri poterat ſi de re principali, hoc eſt de retinenda inter diſſentientes vnitate, conveniſſet. Certo mihi conſtat penes nobiles & maiorem

oppidorum partem non ſtetiſſe quominus acerbitatibus cunctis obviam iretur.

Quod ſi fas erat, fierique poterat vt ſe ferrent mutuò diſſidentes, certè quin id expedierit, vtiliuſque fuerit quàm decidi controverſias, puto neminem ſani iudicij dubitaturum. Ita certè ſenſerũt non Hollandiæ tantùm proceres qui hoc nomine non rectè accuſantur: ſed & iudices ſuperioris conſeſſus. Quid deciſio ſibi præmiſerit, quid poſt ſe traxerit videre eſt operę-pretium. Pij paſtores magno numero finibus ſunt expulſi cõtra proclamatam ſemper à noſtris animorum libertatem: dejecti ſunt ſuis muneribus legitimi magiſtratus, ſuffecti alij extra ordinem, & contra leges, pro quibus legibus, & illa quam dixi animorum libertate ſumpta, arma ſemper profeſſi ſumus: anxietate, ac mœrore premuntur multa civium millia qui ſtudioſiſſimi ſemper fuerunt publicæ ſalutis: interim præſidia ad fines tuendos neceſſaria abſumuntur in eorum iniuriam quorum ſumtu ſuſtentantur. Quæ verò plura adhuc ſequi hinc poſſint mala, Deum quæſo vt propitius avertat. Ex adverſo recepta admonitione ferendi ſe invicem, primùm diſputandi libido, quæ initijs accerrima eſt, refrixiſſet paulatim: reſpublica con-

cordibus animis fuiſſet gubernata, cives vixiſſent in pace ac charitate mutua, rectorum amantes, ac reverentes. Hæc quæ exſpectanda erant hinc bona, mala inde non à me tantum, ſed & ab aliis mecum legatis (quos inter fuit Hugo Muſius quæſitor Dordrechtanus) rectoribus oppidi Amſtelodami accuratè ſatis commonſtrata fuerunt; quod ſi tum ipſis libuiſſet diligentius ad rationes noſtras attendere, & rogatu noſtro venire ad colloquia propiora, multa incommoda quæ Hollandiæ, ac proinde & oppido Amſtelodamo ſupervenerunt iam, aut ſupervenire adhuc poſſunt, in tempore potuerant anteverti.

CAPVT V.

Convocationem Synodi ad definiendas controverſias non modò illegitimam fuiſſe, ſed & tranquillitati publicæ procurandæ inidoneam.

EX eo quod demonſtratum eſt hactenus, nationis cuiuſque Proceribus, non autem Federatis communiter, deberi arbitrium religionis, rerumque Eccleſiaſti-

carum, evidenti necessitate sequitur non potuisse communem Synodum convocari nisi ex nationum omnium consensu, quando Synodos indicere summi est imperij, vt tum alibi ostenditur, tum in libro qui dicitur Recognitio Synodi Tridentinæ libro tertio, septimo capite. Quod cum viderent quidam, ius convocationis eius de qua controversia est, deducere voluerunt ex consensu quem Hollandia prębuit anno CIↃ IↃ XCVII. Sed cum is consensus adnexam haberet legem, vt in litteris indictorijs insereretur præceptum recognoscendæ formulæ quæ Confessio Belgica appellatur, certè manifesti est iuris ea conditione cessante pro non concesso habendum, quod non nisi sub ea conditione concessum fuerat. Præterea notum est, omnes assensiones eiusmodi, quamdiu res est integra, neque in contractum itum est, revocari posse, præsertim mutata rerum causa, sicut in Hollandia per secutam secessionem, multaque alia rem valde mutatam negari non potest. Iam verò hoc tempore Hollandię primores & nationes aliæ professæ sunt se hoc rerum statu in Synodi talis indictionem assentiri non posse.

Sed & hoc inquirendũ, dicine possit indictio talis Synodi ad cõtroversias definiẽdas

(vndè non poterat non ſequi Eccleſiaſtici corporis divulſio) facta ex ſententia maioris partis nationum. Nam Hollandos & Traiectinos vſque ad mutatam rempublicam intercessiſſe nemo ignorat? Mandatum Geldriæ legatis datum pertinebat ad vitandam ſciſſionem: quam ob cauſam è legatis non pauci, quod vlteriora mandata non haberent, dixerunt ſibi non placere quicquam decerni ex maioris partis ſententia. Quin poſt etiam, menſe ſcilicet Martio anni CIϽ IϽ CXVIII in conventu Geldriæ conſtitutum eſt *ſuaſionibus id agendum, vt diſcrepantes nationes in convocationem Synodi aſſentirentur.* Tranſiſalana verò natio quo tempore decreta fuit Synodi indictio, conſtituerat indictioni intercedere: quanquam poſtea inducta eſt vt conſentiret, ſed in has leges modumque: *Cùm Princeps Arauſionenſis connixè poſtulaverit à nobilitate atque oppidis Tranſiſalanæ, vt indicendæ Synodo aſſenſum ſuum accommodarent: certo ipſis affirmans atque promittens non alio animo eam indici, neque aliò tendere, quàm vt placide componerentur Eccleſiaſtica diſſidia, & religionis controverſiæ ad pacem atque concordiam nationum, quod quidem futurum eſſet abſque detrimento iuris, legum, atque imperij tum nationis cuiuſque*

tum eius partium, atque ita etiam ne religionis causæ cuiquam noceretur: super qua & hoc à Principe affirmatum est, æquis rationibus ac persuasione nationes dissentientes eodem permotum iri, vt cuncta concorditer sine vlla nationum divulsione peragantur: neque verò ratum habitum iri quod Synodus definijsset, nisi nationes singulæ auctores fierent, sub his legibus ac pollicitatione Principis, nobilitas & oppida Transisalanæ assenserunt, vt eum in modum convocetur Synodus, ad pacem scilicet atque concordiam nationum, & placidam transactionem dissidiorum Ecclesiæ, & controversiarum in religione: hoc addito, vt capita perscripta antehac de modo atque ordine agendorum in Synodo communi consilio expenderentur, & emendarentur quoque, si ita opus esse iudicaretur.

At verò legatis nationum aliarum (legatos nomino quia de ipsis nationum proceribus idem affirmare non ausim cùm sciam primoribus Zelandię semper visum divisioni Ecclesiæ omnibus æquis modis obviam eundum) sed vt dicere cæperam legatis aliarum nationum, id fuisse propositum, rem perducere ad controversiarum definitionem, apparet ex oratione legatorum Zelandiæ ad Hollandiæ primores anno CIↃ IↃ CXVII, qua rogãtur Hollandi (nam de iure decernendi quicquam ex

ſententia maioris partis nationum nihil dum cuiquam in mentem venerat) *cum nationibus aliis quam citiſſimè indicere communem legitimam Synodum, in qua ea quæ erant controverſa, expenderentur, atque definirentur.* Ac poſt iterum loquuntur *de exſpectanda deciſione.* Sic & Friſiæ cis & vls Lavicam legati ad eoſdem Hollandiæ proceres aiebant, *nullum ſe remedium invenire melius definitione per Synodum communem.* Ea mens apertiùs etiam inde detegitur, quod trium illarum nationum legati paſſi nunquam ſunt in actis indicendæ Synodi mentionem fieri tolerandæ ſententiarum diverſitatis. Sed & eventu idem comprobatum eſt: nam ad componendas amicè controverſias nihil actum in Synodo eſt, ſed ad diffamandos, damnandoſque Remõſtrantes inſtituta omnia.

Definitione tali nõ potuiſſe pacari animos ſatis inde intelligi poterat, quod ab iis fiebat definitio qui in hac cauſa partes fecerant. Nam indigenarum paſtorum præcipui quique Remonſtrantes qua voce, qua ſcriptis prædemnaverant: partim & exemplo ſuo ad ſeceſſionem prçiverãt, aut etiam de ea promovenda in arcano coiërant. Extranei autem quorum maximus eſſe debuerat vſus in pace concilian-

da ex partium altera erant conquisiti. Neque enim Ecclesias tantùm Augustanæ professionis quibus fraternitas toties oblata hac super re auditæ non sunt, sed & in alias Germaniæ Ecclesias inquisitum, an eius essent sententiæ cuius victoriæ studebatur, priusquam inde peterentur legati. Amplius constitutum fuisse ne quis cum Remonstrantibus sentiens in Synodum admitteretur, ex sententia in me lata apparet, quæ mihi vertit vitio quod operam dederim, vt ad Synodum venirent nonnulli, qui novis dogmatibus (ita Remonstrantium dogmata appellantur) non erãt cõtrarij. Ipsa mandata externis data damnationem Remonstrantium præ se ferebant, vt & orationes habitæ ante causã cognitam. Ad hoc sunt qui regerunt exceptionem hanc aduersus iudices alteri partium addictos in civilibus negotiis valere, non in Ecclesiasticis, quòd satis mirari nequeo; cum origo eius exceptionis ex naturali æquitate descendat, quæ in negotijs omnibus valere debet. De Ecclesiasticis negotijs loquebatur Optatus Milevitanus, cum diceret: *non possumus facere quod non fecit Deus, qui in iudicio suo personas separare dignatus est: nec eundem voluit esse accusatorem, & iudicem.* Et alibi idem: *Quærendi*

ſunt iudices , de vtraque parte dari non poſſunt, quia ſtudiis veritas impeditur. Eccleſiaſtica erant negotia de quibus agebat Conciliũ Conſtantinopolitanũ cũ diceret natura nos doceri vitandos eſſe iudices ſuſpectos. Athanaſius, Cæſareenſem, Maximus Patriarcha Hieroſolymitanus, Antiochenam, Occidẽtis Epiſcopi, Smyrnenſem, Paulinus, Mediolenenſem recuſarũt, quod qui eo mittebantur iniqui in ipſos eſſent: qua in re factum ipſorum communi ſapientum iudicio probatur. Compara ea quæ à Proteſtantibus dicta ſunt contra Synodum Tridentinam: Dixerunt non modo Romanum Pontificem, ſed omnes Epiſcopos ipſi parentes, eo quod in partibus eſſent iudices, eſſe non poſſe. Vide recognitionem Concilij Tridentini libro primo, capite tertio, & quarto: addiderunt id eo eſſe iuſtius quod Pontifex ipſos iam prædamnaſſet. Inſpice ad hanc rem ſcriptum Federis Smalcaldici, factum anno CIↃ IↃ XXXVIII, item dictam modò recognitionem libr. 1. cap. 5.

Quæ ineundæ ſunt viæ quoties aperta ſunt ſtudia, imo iam rumpi vnitas cæpit, non imprudenter oſtendit eiuſdem recognitionis ſcriptor ita loquens: *veniendum ad aliquam viarum quas iam monſtravimus:*

nempe vt aut Christianæ potestatis iudices dent partim ex civili, partim ex Ecclesiastico ordine pari numero de parte vtraque, aut vt amica instituatur collatio cum pio pacis desiderio. Deinde porro agens de tali conventu non ad definiendas, sed ad componendas controversias, adijcit. *Hæc libertas in eo quod convocatur concilio tum apprime necessaria est cum magnus est numerus, sic atque aliter credentium, cumque iam in partes itum est, & sententiæ vindices habent gentes totas aut nationes*: addit deinde, *ita cum se res habent, censura ac damnatione partis alterius res non indiget: nam per illa nil profici exitus ostendit veniendum ad benigniora, ad colloquia amica, ad transactiones*, & quæ ibi sequuntur plura. Rursum interrogans quis iudex sit futurus provectarum eousque controversiarum, *non*, ait, *accusatores, nec qui accusantur: & quo se ei magis ingerunt, quo magis se reddunt suspectos atque ejurabiles*. Vnde intelligi satis potest, si quis in hac causa dicat ius possidendi stare ab hac aut illa parte; aut hanc illa esse validiorem, eo negotium non expediri. nam vbi de ijs quæ credenda sunt, agitur, possessionis vix vllum est privilegium: neque possunt qui pauciores sunt in hac re aliorum qui plures sunt, dominatu premi nisi per vim, vt multis ostenderunt Protestantes temporibus

Synodi Tridentinæ.

Quod si etiam spectare libeat eum qui in Synodo propositus erat agendi modum, nihil boni inde sperari poterat. Nam nimium manifesto apparuit quæsitos obtentus quo ius sententiæ dicendæ adimeretur Remonstrantibus qui eius dicendæ ius habebant: cum tamen vt hi ipsi non nisi pauci esse possent, iam ante provisum fuisset ejectis per iniqua iudicia in Synodo cuiusque nationis quotquot eijci poterant, & vbi qui superfuerant apposita illis æmula Ecclesia: deinde quo qui citati advenerant, è conventu eijcerentur, nequis externorum (inter quos etiam nonnullis per litteras domo scriptas incussus est metus) eorum argumentis moveretur, atque vt ita condemnatio iis absentibus quorum res agebatur facilius procederet. Neque verò Remonstrantibus dum in Synodo fuere libertas concessa est, quam Protestantibus in Synodo Tridentina negatam non memini, proferendi citra impedimentum argumenta quibus sententiam contrariam oppugnandam censebant (quanquam indictionis litterę id continebant) sed tantum quatenus id Synodo, quæ ex adversa parte constabat, videretur: planè adversus æquitatem naturalem, cum in disputando

tam

tam opponendi aliena quàm sua tuendi par esse libertas debeat: quippe etiam impares cætera hac in parte pares se faciant oportet quoties rationum pōderibus examinanda est veritas, etiam præter iudicum omnium morē qui nunquam litigatoribus prescribunt quemadmodum sive in oppugnando, siue defendendo causam suā acturi sunt, quia argumenta in partium debent esse libertate, non in arbitrio iudicis.

Iustam libertatem huic Synodo abfuisse etiam apparet ex manus iniectione in Remonstrantes pastores facta Dordrechti, tanto rigore vt in summa necessitate, nec vxores, nec liberos adire ipsis licuerit.

Quæcunque definitiones vnquam factæ sunt rebus ita præstructis ad obtinendam maiorem sententiarum partem, nullius vnquam bonæ frugis fuisse apparebit. Multa huius rei exempla attulimus in oratione habita Amstelodami mandatu procerum Hollandiæ.

Præterquam verò quod hæc Synodus malis internis mederi non poterat, aliud & ipsa malum attulit, cum spes omnis redeundi in vnúm corpus cum illis qui Augustanam formulam sequuntur per hanc Synodum sublata sit, quia eius formulæ sectatores plane exhorrescunt quædam pla-

cita quæ huius Synodi definitionibus,tanquam communia Reformatarum Ecclesiarum dogmata, oſtentantur.

Accedebat quod iſtud definiendi propoſitum ad mutationem rectorum contra leges ſpectabat ne ſcilicet bruta eſſent Synodi fulmina. Synodus communis nationum alia quæ celebrata eſt anno CIƆ IƆ LXXXVI apud Trajectinos ſimiles effectus produxerat,quę ſola ratio ſufficiebat vt civilium rerum gnari & præſentis ſtatus amantes, & rebus novis adverſi à tali Synodo abhorrerent.

CAPVT VI.

Quibus modis Hollandiæ & Vveſtfriſiæ, vicinarumque nationum proceres componenda cenſuerint Eccleſiæ diſſidia,& quæ conſilia in eam rem ſint data.

CVm primum innoteſcere controverſiæ cœperunt, atque Hollandiæ proceres de earum natura colloquio præcipuorum è paſtoribus edoceri voluerunt, peracto eo colloquio XX Maij anni CIƆ IƆ CXI ipſorum decreto iniunctum eſt paſto-

ribus, *vt alij alios Christiano atque fraterno amore amplecterentur, resque cunctas ad pacem ac tranquillitatem dirigerent, atque eius rei ergo plebem quantum possent maximè de ipsorum procerum proposito commonefacerent, & in allocutionibus ad populũ de hisce capitibus ita adducte temperateque agerẽt quemadmodum pax & emendatio populi exigerent, neque alij aliorum se victores aut crederent aut iactarent.* Hic decernendi modus (quanquam calidos obtrectatores habuit) plane convenit, cum eo consilio quod iam ante à superiore iudicum confessu datum fuerat, ita vt si proceres hoc suo decreto dicantur aluisse dissidia, idem de illis iudicibus dicendum sit. Reperiuntur in Hollandia antiqua exempla similium constitutionum. Nam anno CIↃ IↃ LXV præfecta Belgicogermaniæ ad asceteria ita scribebat. *Carissimi nobis: plane compertum nobis est errores qui nunc plebem distinent, fluxisse ac fluere maximè ex inconsideratis tum ascetarum tum aliorum allocutionibus ad populum: cui rei vt eatur obviam visum nobis est ne quem posthac ad docendum populum mittatis, neve quem intra cœtus vestros docere permittatis, nisi cui adsit iudicium, prudentia, & castigati mores, quique in docenda plebe rectè sit exercitatus: vtque eum qui populum allocuturus est, præmoneatis, vt temperet offendere populum*

fabulosis narrationibus, vt nimium sæpe iam factitatum est: neque verò aut Martini Lutheri meminerit, aut olim damnata dogmata recitet, addita comminatione si quis secus faxit in eum animadversum iri interdictione fungendi muneris ac reipsa etiam delinquentibus adimatis ius plebis docendæ. Anno vero CIↃ IↃ XXXIX consessus iudicum Hollandiæ (cui tum & in rempublicam mandata erat inspectio) ita scripsit magistratibus. *Carissimi nobis. Cum ex diverso modo populum docendi, & quia ipsi qui docent sæpè difficilia atque ardua & populi captum effugientia argumenta tractant, nonnunquam etiam de suggestu alij in alios declamant, populus graviter commovetur: nos ei rei occursum volentes, iubemus atque præcipimus vobis Imperatoris nomine, vt interdicatis pastoribus omnibus, eorumque vicariis, & aliis qui intra fines vestros populum compellant, caueant sibi ne imprudenter in suis allocutionibus tractet obscura argumenta, aut quibus offendi populus posset, aut vnde materiam sumere posset obtrectandi magistratibus suis alijsve, sed vt assignatam sectionem Evangelij exponant secundum receptas doctorum interpretationes cum severa criminum insectatione: abstineant etiam alij in alios declamare: sed si quid à quibusdam dictum intellexerint quod à veris dogmatibus exorbitet, aut merito quenquam posset offendere eum solum*

ea de re conveniant, aut quæsitori, nostrove confessui indicium faciant, vt constituatur quod è re erit. Keckermannus, qui in Systemate Politico, regulas congessit laudatas à peritis rerũ civilium, inter cætera sic ait: *In dissensionibus de religione non patiatur Princeps certamina publica nimis invalescere præsertim pro suggestu & apud populum, sed disputationes de religione subtiliores in eat proponi & disputari in Academiis & Scholis inter viros doctos & intelligentes ac capaces subtilium controversiarum.* Episcopus Eliensis ante, nunc Vintoniensis inter ea quæ ad officium summæ potestatis pertinent ponit, obviam ire Ecclesiæ secessionibus. Neque aliò spectat consilium quod Rex Britanniarum anno CIↃ IↃ CX legatis Federatorum voce, anno autem CIↃ IↃ CXIII Hollandiæ proceribus scripto dedit: *vt controversias publico imperio sedarent, interdicentes pastoribus ne eiusmodi disputationes ad suggestum & populum perferrent, cum præcepto pacem colendi & ferendi placidè dissidentes, saltem donec percognita re propius aliquid imperio publico constitueretur.* Obiici solet consilium hoc ab his qui inter nos erant præparatum ac postulatum fuisse. Fac ita esse. Tamen certo scio etiam ipsius Regis professione, controuersias ab ipso diligenter expensas, & quia eas ad

fundamentum religionis non pertinere compererat, ideo hoc consilium datum fuisse. In præfatione quæ actis Synodi Dordrechtanæ anteposita est, dicor ego composuisse indicem controversiarum Regi exhibitum,& Regi subrepsisse, vt literas impetrarem. Falsum est vtrumque. Nam indicem ne videram quidem antequam Regi is fuit traditus, qui & literas scripserat priusquam ego in Britanniam venirem, sine vlla mea ad hanc illamve rem opera. Non nego aliquot post annis ab eodem Rege diversum consilium datum esse super indicenda Synodo communi, sed & hoc certum est persuasum tunc Regi fuisse propositum esse Hollandiæ proceribus placita quædam tueri à receptis vniversim dogmatibus aliena. An non etiam suspicio Regi injecta fuerit, in republica aliquid agitatum in ipsius iniuriam (cùm tamen res ita se non haberet) nolo nunc anxiè inquirere. Non longè ab hac forma discedit interdictum factum à consessu iudicum Geldriæ & edictum procerum Transisalanorum.

Tendebant eodem exhortationes plurimæ quæ Regis Galliæ nomine tum à Maurerio legato perpetuo, tum à Bossizio extra ordinem misso factæ sunt, & ad

Federatos proceres,& ad proceres Hollandiæ. Item oratio quàm Scyttus legatus Regis Sueonum habuit in Hollandiæ conventu.

Eiusdem argumenti eſt, eodemque ſpectat decretum ab Hollandiæ proceribus factum atque editum anno CIↃ IↃ CXIV: tantum ad vitandam calumniam quaſi ſine fine omnia dogmata circa has quæſtiones tolerare propoſitum eſſet,ſcopuli quidam vtrinque ſunt indicati quos vitari oporteret. Mens enim Hollandiæ primorum neque erat, neque verò eſſe debebat,tolerare in Eccleſiis ſuis aut dogma quod gratuitam Dei opem abnegaret, aut illud quo Deus conſtitueretur peccandi cauſa, ſed illam docendi rationem quæ ab iſtis præcipitiis ſibi cavens quod in medio reſtaret diſcriminis ſuper capitibus controverſis id charitate velaret. Eum in finem memorato iam decreto hæc docendi ratio ſufficere iudicatur. ***A Deo Domino omnipotente ab æterno placito ſuo quod quidem in ſervatore ac ſoſpitatore noſtro Ieſu Chriſto fundatum eſſet, ad perpetuam ſalutem electos eos qui gratuito atque incommerito Dei beneficio & Spiritus ſancti operatione in Dominum Ieſum Chriſtum fiduciam ſuam reponerent, atque in ea fiducia per vim ſimilis incomme-***

riti beneficij ad exitum vsque perstarent: reiectos vero ad damnationem qui Iesu Christo non confiderent, atque increduli permanerent. Quæ docendi forma illis verbis tradita non est, vt quidam existimant, Remonstrantium propria, sed Remonstrantibus, Contraremonstrantibusque inter se communis. Fatetur enim pars vtraque qui suo tempore Deo confidunt atque in eo perseverant eosdem ab æterno electos, incredulos vero rejectos esse. Præceptum de cauendis præcipitijs quod attinet, Remonstrantes nunquam recusarunt parere parti ad se maximè pertinenti, cavendum scilicet dogma quod secum ferret nativis hominum viribus aut factis æternam salutem parari. Sed & Contraremonstrãtium non pauci paratos se ostenderunt vitare de quo ipsi monerentur. Quin & Dordrechti rectores re cum pastoribus suis communicata decreti istius formulam receperunt, & eius oppidi quæsitor Hugo Musius Holitanus pariter mecum apud rectores Amstelodamenses eam formulam defendit. Sed pauci homines alios contra hoc decretum concitarunt proferentes res à ratione alienas & inter se pugnantes. Nunc enim clamabant Ecclesiam iniuria per eius decreti verba accusari: nunc verò

prohibere decreto id doceri quod divinæ paginæ veritas teſtaretur.

Prius illud quod attinet, tantum abeſt vt proceres Eccleſias notare voluerint quaſi culpæ talium præcipitiorum affines, vt etiam Contraremonſtrantes qui pars tantum Eccleſiæ erant ab ea culpa immunes cenſuerint. Quid ergo attinebat, dicet aliquis, iſta præcipitia indicari? quia ſcriptores nonnulli improvido certādi calore in vltima quæque abrepti, aut eadem illa aut tantundem valentia defenderant, quod ſi opus ſit, oſtendi poteſt clarius ſole meridiano. Sicut ergo monentur Remonſtrantes vt à Pelagij veneno ſibi caveant, ita Contraremonſtrantes monentur vitare errorem eorum quos Prædeſtinatianos appellabat antiquitas. Neque illud firmius eſt quod in alteram partem dicitur divinæ veritati illo decreto ſilentium imponi. Veritas enim divina etiam Heidelbergenſi Catecheſi teſtata hæc eſt, creatum à Deo hominem vt ipſi ſerviat & cum eo perpetuum vivat: item nolle Deum id quod perverſè fit, neque aliunde quam ab homine eſſe hominis exitium, vt tradit etiam Belgicogermanicæ profeſſionis formula, tum vero quos Deus ad felicitatem æternam invitat eos ab ipſo ſerio invitari, quia

ſcilicet hominis obedientia ac ſalus ipſi placeant, neque vllum ab eo præiudicium factum ſit adverſus hominem ſine culpæ intuitu. Multis locis colloquij Hagienſis demonſtratum eſt hæc omnia à Contra-remonſtrantibus concedi. Quid igitur hîc eſt quod ipſos oneret? Aiunt quidam ita tamen exponi poſſe decreti verba, quaſi ipſorum ſententia illis notetur. Certè in pravum ſenſum detorqueri omnia poſſunt, etiam ſacri codicis effata. Sed qui pacem amant, ad pacem interpretantur omnia. Prava eſt ſubtilitas, ſummarum poteſtatum leges extra mentem ipſarum adverſus ſemet exponere, vt imperia earum detrectandi prætextus quæratur. Alij probant rem decreto contentam, non decernendi modum, quia ea de re conſtitui oportuerit ex ſententia Eccleſiaſtici cœtus. Atqui in Trajectina terra id factum iam erat. Nam res eadem continetur regulis Synodi Trajectinæ quæ & conſenſu paſtorum & procerum imperio ſunt probatæ. Neque tamen id ſuffecit, ſed hoc quoque opus mutatis rectoribus everſum eſt. Tum verò ad hanc obiectionem reſponſum eſt in oratione quæ habita eſt Amſtelodami, requiri conventum Eccleſiaſticum, vel vt ſuppleatur quod juri ſum-

mæ poteſtatis deeſt, vel vt re plene cognita aliquid ſtatuatur. De iure, omnium Proteſtantium perpetua eſt ſententia iuris ſatis eſſe penes ſummam poteſtatem iubendi omnia quæ vero bono & æquo congruunt. Edoceri verò de eo quod faciendum eſſet, poterant proceres non minus ex antiquis quam ex novis Synodis, tam ex Traiectina quam ex Hollandica Synodo, tam ex ipſorum in Hagienſi collatione collocutorum ſcriptis ac verbis, quam aliunde. Antequam editum eſt hoc decretum, opera Iſaaci Caſauboni Regi Britanniarum, & inſignibus Theologis aliquot oſtenſum eſt: reſponſumque in hunc modum. *De edicto Illuſtriſſimorum Ordinum, quod nuper miſiſti, egi accuratè cum Rege Sereniſſimo, cum D. Archiepiſcopo, cum alijs præſtantis doctrinæ Præſulibus. & Rex & omnes qui legerunt, conſilium vehementer & probarunt & laudarunt. Intereſt enim religionis Chriſtianæ, & ad Proteſtantium exiſtimationem vel maxime pertinet curioſis hominibus fibulam imponi, vt deſinant tandem φρονοῦντες παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, pacē Eccleſiarum turbare, & ſua illaudabili πολυπραγμοσύνῃ infamiam ἀκαταστασίας & νεωτεροποιΐας, apud veritatis hoſtes Reformationem profitentibus inurere. Summa igitur laude Illuſtriſſimorum Ordinum*

prudentia digna est quæ huius sui Edicti publicatione, & curiosas hominum mentes, Deo cœptis favente, in officio continebit, & sui Imperij Ecclesiis publicam reddit tranquillitatem. Faxit Dominus Iesus ille vnicus Ecclesiæ auctor & conservator, vt quem boni sperant fructum ex hoc saluberrimo consilio, Illustrissimi Ordines percipiant, & nos pro stabilita inter Ecclesias vestras tranquillitate occasionem ipsis gratulandi brevi habeamus. Neque vero consilium duntaxat Rex εὐσεβέστατος, & alij viri gravissimi probarunt, sed & formulam quoque ipsam, iussu Ordinum conceptam. Apparet enim id esse actum, vt à duobus scopulis in hac doctrina æque periculosis, hinc Manichæorum, inde Pelagianorum populi avertantur, & in ea doctrina confirmentur, quæ salutis nostræ proram & puppim, principium inquam, progressum, & πλείωσιν vni Deo adscribens, contemptum tamen bonorum operum non inducit. XIII Kalendas Iunii CIↃ IↃ CXIV.

Sed vt vndique omnia amoverentur quæ offendere quenquam poterant, sæpe in conventu Hollandiæ lata est conditio, si quid in decreto esset prauæ interpretationi obnoxium, id ipsum commoda interpretatione ab eo periculo liberandi: tandemque XXI Februarii die anni CIↃ IↃ CXVII pars maior placere sibi ostendit,

congruenter ei consilio quod iam ante protulimus ex recognitione Synodi Tridentinæ, *Vt certo numero diligerentur viri eruditi placidi, & rerum sacrarum periti, tum qui in civilibus, tum qui in Ecclesiasticis muneribus versarentur, qui primum hortamentis ac suasionibus adhibitis apud pastores qui colloquio interfuerant, aut quomodo idipsum utilissime confieri posset, audito etiam si opus esset aliorum æquorum hominum consilio de toto negotio propius viderent, certamque regulam conciperent, non tantum vitandis decreti pravis interpretationibus, sed & vsui eius ordinando in certum modum, quem pastores vtriusque sententiæ in allocutionibus ad populum salva animi sui religione ad pacem & tranquillitatem populi sequi possent, cunctaque dogmata cum Reformatæ Ecclesiæ placitis pugnantia ritè arceri, quæ regula primum exhiberetur Principi Mauritio, & post eius sententiam intellectam referretur ad conventum Hollandiæ, vt re expensa id statueretur quod ad Dei honorem, salutem populi, & prosperum Ecclesiæ statum conduceret.* Prima huius consilij mentio facta erat ab Enchusanis: etiam à quibusdam Amstelodamensium, ego cum sperarem futurum, vt ipsorum oppida ei consilio acquiescerent, & nobis auxilio essent

ad res placidè componendas, eos qui opera mea vtebantur, aliosque eodem laboravi perducere: rogatusque ab Oldenbarneveldio, conventus Hollandiæ adsessore (Advocatum vocant) scripto eam rem complexus sum. Optima fide profiteri possum huic consilio promovendo datam à me operam, quòd id imprimis vtile iudicarem sanandis animis qui iam erant exulcerati, & procurandæ quieti quod vnum mihi propositum erat in hoc negotio. Si rectè memini oppidis, quæ à nobis dissenserant hactenus, concessum eousque est, vt cùm numero essent perpauca, tamen in facienda ad hanc causam delegatione cum oppidis cæteris æquarentur, hac lege, vt à nobilibus suprà numerum aliqui delegarentur, eo quòd dicerent nobiles nolle se haberi in partibus, vt qui nunquam huic aut illi de controversiis sententię accessissent, sed tantùm ferendi se mutuo auctores vtrisque fuisset. Etiam hoc additum erat, vt delegati rem hanc tractarent communicatis cum Principe Mauritio consiliis. Negari sanè non potest quin interventio virorum in civilibus imperiis versantium multum sæpè contulerit ad componendas Ecclesiæ controversias; eademque via pridem ini-

ta fuerat à proceribus Hollandiæ in causa Harmanni Herberti, Cornelij Vviggeri atque aliorum.

Synodos singulare esse remedium dissidiis sanandis nunquam intelligere potui, gnarus multis olim controversiis impositum finem aut colloquio, aut arbitrio publicarum potestatum bonis consiliis vtentium: quin & nostro sæculo à Regibus, Principibus atque aliis potestatibus colloquia instituta ad resarciendam Christianitatis concordiam (quod sæpè in Germania tentatum inter Romanenses & Protestantes, etiam in Gallia Possiaci, sæpè & à Reformatis oblatum Lutheranis tanquam optimum ad pacem reconciliandam) interim & à potestatibus vsurpatam in rebus eiusmodi vim imperij: neque tantùm in recipienda Reformatione vniversa sed postea quoque in Palatinatu, in Hassia, Brandoburgica, Borussia, ac speciatim de controversiis super Prædestinatione apud Bernates. Attamen nequid intentatum relinqueretur, vnde spes pacis appareret, ne Synodos quidem omnino recusarũt Hollandię & Vvestfrisiæ primores: sed & huic consilio aptarunt sese (quanquam non exigua impedimẽta

ob animum versabantur) verum hoc proposito vt negotium omne ad ferendam sententiarum diversitatem, non ad partium alteram damnandam dirigeretur, in quem finem omnia consilia, latæque ab ipsis conditiones spectabant.

Iam anno CIƆ IƆ CIX antequam super his controversiis certi aliquid decretum esset, postquam Gomarus & Arminius hac de re in conventu auditi fuerant, placuerat Hollandiæ & Vvestfrisiæ proceribus certamen hoc deferri ad Hollandicam Synodum modis legitimis indicendam, atque congregandam. Causam cur talis Synodi indictio non processerit, ipsi proceres in decreto diei quartæ Decembris hanc proferunt, quod conventus Ecclesiasticus tractus Alcmariani designatis pastoribus negotium facere cœperat quæstione super hisce capitibus instituta, hoc proposito, vt qui ab ipsis discrepare invenirentur eos pastorali munere arcerent, quod causæ toti præiudicabat: quodque hac de re & ob postulatam novo more subsignationem symboli Belgicogermanici, & Catecheseos à proceribus admoniti ab hac rerum innovatione (quæ pendente deliberatione super re principali attentari non debuerat) absistere noluissent.

luissent. Pollicebantur vero proceres decreto eodem indicturos se ex Hollandia Ecclesiasticum cœtum simulatque conventus ille tractus Alcmariani paruisset, vt moris est antequam de re principali quicquam statuatur imperare ea restitui quæ sunt innovata, vt res partium in integro sit.

Mense Maio anni CIↃ IↃCX ad consilia convocandæ Hollandicæ Synodi reditum est. Procerum pars major, quo certius ad pacem negotium regeretur per homines ęquos & extra studia positos deligi à suo conventu optaverant eos qui ad Synodum mittendi essent, non sine exemplo: nam & olim ab ipso Constantino in causa Donatistarum delecti erant arbitri: vt & à Bernatibus in hac ipsa Prędestinationis controversia. Sed oppida nonnulla non quod hanc rem per se inconsultam ducerent, sed quod metuerent ne id in offensam pastorum pateret, petierunt Synodo convocandę ad tempus supersederi. In hac deliberatione eam retinentes iuris publici Amstelodamenses fuere, vt censerēt ab Ecclesiasticis conventibus tractus cuiusque nominandos complures, vnde nonnulli ad Synodum ituri ab oppidis majoribus legerentur, & ab ipso procerum

conventu acciperent rei agendæ potestatem.

Cum de Synodo silentium aliquamdiu posthæc fuisset, quia spes erat decretum aliquod in ipso procerum cœtu consensione vnanimi institui posse quod omnibus placeret (quo pertinuerant tot formulæ super ratione mutuo se ferendi partim ante à nobis commemoratæ) memoria recolo, cùm ab Amstelodamensibus semper Synodum vrgeri animadverterem, cum eius oppidi legatis locutum me, vt intelligerem an propositum ipsis esset eo laborare in Synodo, vt diffidentes alij alios tolerarent. Cuius rei facta spe cum Pavone magistratuum eius oppidi assessore, Oldẽbarneveldium adij, eique permultas rationes auctor fui vt repetito illo, quod iam aliquandiu quieverat, consilio rem ad Synodum perduceret: sed ita vt priùs animi acceptando huic remedio rectè pararentur. Quod cum ipsi videretur non absonum à temporum ratione, in formula decreti concepta XXI Februarij anni CIƆ IƆ CXVII, cuius meminimus ante, quæque de viris ex ordine ciuili atque Ecclesiastico delegandis ad vitanda prava interpretamenta decreti alterius facti anno CIƆ IƆ CXIV agebat, adscriptum est: *sperari post*

quam isto modo suspiciones amotæ, certamina imminuta, animi mitigati essent, & Ecclesiæ conventusque Ecclesiastici tractuum nunc divulsi ad vnitatem rediissent, etiam eo negotium perduci posse vt cum spe bonæ frugis æqua & legitima Synodus convocaretur.

Sed cum conventus Hollandiæ partes concordare super deligendi modo non potuissent (instigatu maximè eorum pastorum qui æquitatem ferendi alteros adversabantur) eodem anno CIↃ IↃ CXVII alia lata est conditio de æqua & legitima Synodo indicenda, Hollandica scilicet ab ipsis proceribus gubernanda, hac lege vt prius quæ morbo leniendo erant, adhiberentur : quorsum concepta est epistola quæ à proceribus mittenda esset ad tractus cuiusque conventus Ecclesiastici continens pollicitationem Synodi, & pastoribus iniungens, *vt capita in colloquio Hagiensi tractata, quantum ferrent explicanda sacri codicis loca, devitarent, & si qua ea attingendi necessitas incumberet, facerent id prudenter, modeste, atque temperate, continentes se inter loquẽdi modos in divinis verbis vsitatos, ac ne in alios super eisdem capitibus à se dissidẽtes acerbè aut contumeliosè inveherentur, sed cives qui reformatæ essent religionis salutaribus præceptis*

imbuerent hortarenturque, tum ad mutuam charitatem atque amicitiam & vitæ emendationem, tum ad obsequia & reuerentiam legitimis rectoribus debitam, quando præsentia tempora id vel maximè exigerent. Nam ad eam formam ad conciliandas sententias in epistolæ modum mutatum atque mitigatum est quod ante conceptum erat vt edicti publicandi pars. Quod attinet fugam controuersiarum quãtum eius fieri posset, id congruebat cum consilio à Zelandis quibusdam pastoribus dato, cuius iam ante facta est à nobis mentio. Siqua vrgeret necessitas, ne alia tamen loquendi genera vsurparẽtur, quam ex ipso sacro codice ad verbum depromta, consilium Zanchij est, qui in quarti præcepti diuini explicatione ait, quandiu libera Synodus haberi non potest, *debere Principem mãdare, vt vtraque pars contenta sit simplici locutione Christi: item ne altera pars alteram publicè damnet.* Quod interdictionem conuitiandi & alios criminandi attinet, sæpe ad eam rem prolatum est exemplum insigne Casimiri qui Palatinatum tentorio nomine rexit, atque inibi dissidentes de Eucharistia pastores prohibuit mutuo se insectari: quod nuper imitati sunt Bohemiæ proceres, & Elector Brandoburgicus, ita vt in hoc omnipræpa-

ramento nihil eſſet quod iuſte à quoquam obtrectari poſſet. quod vero proponebatur decernēdam primum Synodum Hollādicam, non vero ſimul communem omnium nationum, quod volebant alij, evidens erat eius conſilij ratio. Nam ſimul decreta Synodo communi, ex Hollandica nihil exſpectari poterat, cum hi qui condemnandi libidine tenebantur, certi eſſēt per communem Synodum conſequendi quod optabant, cum contra decreta tantum Hollandica Synodo ſpes eſſet auctoritate procerum, qui per legatos ſuos Synodum erant gubernaturi, facilè rem perduci poſſe ad æquam tranſactionem, quæ deinde etiam communis Synodi iudicio potuerat approbari. Memini Lugduni Batavorum colloqui me cum viris eruditionis eximiæ inter Contraremonſtrantes (erat inter illos & Fraxinus qui nunc obijt) atque vnanimem eorum fuiſſe ſententiam à communi Synodo præter condemnationem nihil poſſe exſpectari, ex Hollandica vero componendi negotij ſpem dari aliquam. Iam olim anno CIↃ IↃ LXXXII in Hollandica Synodo tractatum eſt quouſque tolerari poſſent paſtores de Prædeſtinatione diffidentes: manifeſto argumento in Synodo Hollandiæ ſolius diſceptari

hoc negotium ritè posse. In ea epistola quam conceptam modò retulimus, id quoque affirmabatur, quod & alibi affirmatum fuerat sæpius, procerum mentem non esse vlterius quam ad quinque capita proferre mutuam tolerationem: sed liberum Ecclesiis fore censura vti adversus eos qui quicquam proponerent vniversalibus dogmatibus contrarium: & si Ecclesiasticus cœtus maior quàm ex tractibus singulis Hollandiæ coïre solet, requireretur, ipsos proceres aut dilectos reipublicæ curatores ei rei provisuros. Formula edicti eodem tempore concepti præterea vetabat libellos, & scripta omnia aut dicta quæ ipsos proceres, Principem Mauritium, magistratus aut iura ipsorum læderent. In conscribendo tam edicto quam epistola mea opera vsus fuit: vereque testari possum arbitratum me idoneam esse hanc rationem mitigandis animis atque ita muniendæ viæ ad placidam conventionem. Quid contradictum sit ab animosis quibusdam pastoribus & rectoribus oppidi Amstelodami sit traditum, videndi cuiuis copia est quando id publicatum extat. Ego æquis omnibus iudicium permitto. Verum istis quæ ad præparamenta

Synodi ſuadebantur reiectis ab Amſtelodamenſibus & aliis quibuſdam, tantum adhuc penes Hollandię proceres ſtudium pacis fuit, vt nihilominus de Synodo Hollandica cogitarent, hoc magis ſolliciti de dilectu eorum qui Synodo erant adfuturi, deque huius habendæ modo ac gubernatione, quod illis rebus repudiatis quæ ad leniendum morbum valituræ fuerant, difficilior facta eſſet ad pacem via. Cumque profeſſi ſæpe eſſent Amſtelodamenſes paratos ſe in Synodo omne illud ius proceribus Hollandiæ tribuere quo maxima Chriſtianæ poteſtates vllæ vterentur, propoſitum eſt, vt ſecundum ea quæ à Marſilio Patavino, Evangelicis in Germania atqué aliis ſcripta erant ſuper hoc argumento, magiſtratibus locorum injungeretur, adeſſent dilectui mittendorum ad Synodum, operamque darent, vt qui placido eſſent ingenio eo mitterentur: (videat ad hanc rem, cui otium eſt, in recognitione Synodi Tridentinæ quæ leguntur libro tertio capite decimo.) Addebatur, vt ſi eos recuſandi nulla eſſet iuſta ratio, ab ipſo procerum conventu, qui delecti eſſent, ius poteſtatemque acciperent: alij inſuper viri eruditi atque iſtis negotiis tra-

ctandis idonei ab ipso conventu procerum adiungerentur cæteris: vtque Synodi regimen ac principatus penes ipsos proceres esset, quo turbida & iniqua omnia rectius vitarentur. Obiectum est abire hęc à veteri more: sed responsum est quæ ante Licestrica tempora habitæ sunt Synodi, non imperio publico procerum, sed ipsis dissimulantibus celebratas: neque confirmata Synodorum acta: eam vero quæ sub Licestrio habita esset, communem Synodum proceribus extortam, qui & post habitam Synodum ostendissent eam sibi displicere. Sed enim præterquam quod oppida à cætero conventu dissentientia, de modo Synodi habendę movebant controversiam, etiam in eo perstabant non decernendam Synodum Hollandicam, nisi communis nationum Synodus simul decerneretur, quæ via certo ducebat ad partis alterius condemnationem, cui vni maximoque periculo, si qua ratione occursum fuisset, nobiles atque oppidorum pars maior quantum poterant dę modo habendæ Synodi cæteris concessissent, vt non semel testatum fecerunt.

Neque hac stetit procerum benigna æquitas: sed fine anni CIↃ IↃ CXV propositum est, *vt decerneretur Hollandiæ & Vvest-*

frisiæ Synodus in qua pio animo ad sensum divini codicis expenderentur, atque explorarentur quinque controversa capita, operaque daretur constituendæ Christianæ paci illæsa veritate salvaque unitate cum his qui eiusdem Reformatæ religionis participes essent: simulque ab Hollandiæ & Vvestfrisiæ proceribus per literas edocerentur vicinarum nationum proceres quo loco ac tempore, & quorsum Hollandica illa Synodus celebranda esset, & quo in ea Synodo cuncta cum consilio atque consensione pastorum ex vicinis nationibus transigi possent, rogarentur dicti proceres pios, eruditos, & pacis cupidos è suis pastores suorum Ecclesiasticorum conventuum bona cum gratia ad Synodum mittere, qui ad pacem constituendam, opem, consilia, sententiamque contribuerent.

Sine vllo certè periculo tentari hæc via poterat, præsertim cum constaret sæpe antehac vsitatum, vt ad vnius nationis Synodum vicini auxilio vocarentur. Mihi vero & hoc liquebat, hunc agẽdi modum apud nationes nonnullas, tum civilis, tum Ecclesiastici ordinis præcipuis gratissimum fore. Sed calor pastorum qui per impensos ad eam rem labores Synodum communem, & quod per eam Synodum sperabant certo sibi pollicebantur (quod ipsum in litteris jactabant quæ in lucem pro-

dierunt) tantillum æquitatis à se imperari passus non est. Ego verò cum vehementer perhorrescerem mala quæ rigor oppidorum quorundam apud nos, obfirmantibus iam cum maximè eorum animum legatis sociarum nationum, minabatur, animo revolvens quicquid ad sedamen pertineret,& repetens memoria ex literis Casauboni intellexisse me non displiciturum Regi Britanniarum vniversalem è Reformatis conventum Ecclesiasticum indici, vbi & de reconciliandis Lutheranis ageretur, (quorsum spectabant Paræi Irenicum, consilium Molinæi, Plessæi atque aliorum pridem labor, & eiusdem argumenti liber à Polonicis Ecclesiis editus anno CIƆ IƆ CX) persuadere mihi non potui externas Ecclesias benè edoctas de natura controversiarum,deque impensa ad pacem cõstituendam opera, rigidius quicquã definituras quam olim Pelagij tẽporibus & statim post illa definitum fuerat(quod ipsum me iudice contendentibus apud nos partibus sufficere poterat,atque debebat) ac propterea suasi in conventu, vt primum per Hollandicam Synodum paci studeretur, quæ si contra quam sperandum videbatur nõ evenisset, vt definitio vniversali Synodo servaretur, quippe multo vtilius sic fa-

cienda, quod rationibus & exemplis demonstrabatur: Interim vero post Hollandicam convocaretur communis Synodus è Federatis nationibus non vt ibi definiretur quicquã (apparebat enim non nisi iniquum iudicium fore) sed vt per colloquia res ad vniversalem Synodum prærpararetur. Iam ante huius consilii mentio aliqua facta fuerat in edicto quod Hollandiæ proceres evulgaverant mense Augusto anni CIↃ IↃ CXVII vbi cum actum esset de Synodo Hollandica convocanda ad inveniendas pacis rationes additum fuit: ***Si post eam Synodum deprehenderentur capita quædam decisionis agere id negotium per Synodũ communem è Federatis nationibus ad vniversalẽ deferretur, quæ non tãtum de veritate, sed & de necessitate eorũ capitum ex verbo Dei cognosceret: atque Hollandiæ proceres paratos esse eo conferre quicquid suæ esset opis.*** Hoc consiliũ congruẽs cum iis quæ ipsi Contraremonstrantes in colloquio Hagiẽsi dixerãt, salubre esse, ipsa etiam alterius sententiæ oppida fatebãtur: sed rem aiebant in longum duci: cum tamẽ intra idem tempus nec maioribus impensis vniversalis Synodus potuerit convocari intra quod tot legati ex tam dissitis terris petiti sũt. Id tantũ intererat, quod ad vniversalem Synodum qui vẽturi fuerant

mandata attulissent ab Ecclesiis & earum nomine dixissent sententiam. Sed qui hoc consilium defugerunt, considerabant id si fieret, primùm Ecclesiis patefacienda fuisse quæ acta erant ad id tempus, vnde credibile erat secutura ad pacem conciliandam mandata, deinde in Synodo quæ vniversalis titulum prætulisset Synodum è federatis nationibus constantem, vt partem vnam illius corporis facilè aliorum sententiis superari potuisse, cum nunc Synodus è Federatis nationibus composita externis duntaxat adsidentibus totius cœtus pars esset maxima: quin etiam, prout res ferret, externorum sententiæ aut cœteris accenseri possent pari iure definiendi, aut duntaxat æstimari in vicem consilij dati ita vt planè, certus esset qui destinabatur eventus, condemnatio scilicet Remonstrantium, & sub ea latens reipublicæ mutatio.

Anno CIↃ IↃ CXVIII cùm diligenter apud animum expendissem quæ difficultates consensum vtrinque morarentur, quæsitis anxiè rebus omnibus quę ad conciliandas procerum sententias facere videbantur, per viros graves partim in publicis dignitatibus constitutos, partim pastores partis Contraremonstrantium Principi

Mauritio & Comiti Vvilhelmo copiam feci consilij quod apud me excogitaveram: quod & perscriptum postea quo intelligeretur rectius vt Principi traderetur, effeci, id autem sic habet.

Ad præcidendas contentiones vlteriores testabuntur proceres Hollandiæ nolle se extra controversias quinque capitibus comprehensas alias vllas moveri nisi in conventu omnium Reformatarum Ecclesiarum: sed cupere se vt pastores omnes in cæteris doceant convenienter iis quæ per Reformatas Ecclesias hactenus credita ac tradita fuere, atque apud nos consignata symbolo Belgicogermanico, & Catechesi Heidelbergensi. Contra si quis fecit, faxitve in eum agatur censuris Ecclesiasticis, etiam publici imperij potestate si res exigat: rogabunturq; proceres aliarum nationum vt idem de se testentur: ac proinde pro hoc tempore supersedebitur recognitioni eius symboli atque Catecheseos.

Quamprimùm sub ductu procerum Hollandiæ & Vvestfrisiæ habebitur Synodus nationis eiusdem, cui adsidebunt interpretes sacrarum literarum qui sunt in Academia Lugdunensi & bini rerum sacrarum magistri ex quaque nationum vicinarum.

Poterunt pastores etiam qui à tractus sui conventibus Ecclesiasticis delecti non erunt accedere ad Synodum, & quæ videbuntur aperire ac rationibus firmare.

Inibi amica institutione ex scriptis divinis dabitur opera, vt perveniri queat ad consensum super quæstionibus quinque capitum.

Id si non succedat, ex divina regula inquiretur quid insit illis quæstionibus ad fundamenta religionis pertinens, quid non, & in iis quæ ad fundamenta non pertinere deprehendentur, quæ ratio ferendi se invicem, aut alioqui transigendi negotium cum bono Ecclesiarum iniri servarique possit.

Consilia aut consentientia, aut seorsim partis vtriusque, perferentur ad communem Synodum è nationibus Federatis.

Ei fini communis illa Synodus concordibus nationum sententijs decernetur, confecta prius testatione nihil imminutum iri hoc facto summum cuiusque nationis ius in res Ecclesiasticas.

Ex nationibus singulis aliqui delegabuntur, qui modum habendæ Synodi perscribant, quique videant de numero eorum qui ex quaque natione iuxta proportionis modum ad Synodum regendam constituendi sunt, de adsciscendis ad opem ferendam exteris, deque aliis negotiis ad Synodi conformationem pertinentibus.

In ea communi Federatorum Synodo dabitur opera per amicam ex verbis divinis institutionem vt ad consensum perveniatur super iis quæstionibus quæ in conventibus Ecclesiasticis nationis cuiusque controversæ manserint.

Quod si id nequeat obtineri, tum legentur, & ad divinam regulam expendentur meditationes traditæ in Synodo nationis cuiusque de iis quæ in quinque capitibus ad fundamenta pietatis aut pertinere, aut non pertinere iudicata fuerint, cùm consiliis de modo ferendi se mutuo, aut aliter negotium transigendi, ut si fieri posset de communi sententia concorditer aliquid statuatur: Cæterùm ne citra communem consensum Synodo isti liceat definire quicquam, aut pro parte altera inve partem alteram pronuntiare de quæstionibus quinque capitum.

Si verò in eo cœtu res ad consensum unanimem perduci nequeat, tum insumatur opera ad convocandam Synodum generalem Reformatarum Ecclesiarum, ubi omnia peragantur quæ ad servandam inter eas Ecclesias in dogmatibus unitatem necessaria atque utilia censebuntur: atque etiam ex divina lege pronuntietur quænam quæstiones quinque capitibus involutæ habendæ sint ad fundamenta pietatis pertinere: & super his quæ eo pertinere non iudicabuntur, quæ transigendi via bono Ecclesiarum iniri servarique possit.

Atque ut interim animi ad pacem & quietem rectius parentur, edictum statim publicabitur, severeque observabitur adversus seditiosos & famosos libellos atque sermones etiam adversus scripta has controversias tractantia.

Interim quoque res Ecclesiæ maneant quo sunt statu.

Serio monebuntur pastores ne alter alterum probris proscindant, aut condemnent, aut odiosis consequentijs traducant, deque hisce controversijs, si loca divinæ paginæ id omnino exegerint, loquantur non alio modo quam loquuntur ipsi libri divini, aut certe symbola Reformatarum Ecclesiarum.

Vbi dogmata Ecclesiarum per conventum è nationibus aut generalem, aut alio quovis modo ad concordiam perducta erunt, consultabitur de adijciendo ad Fedus Trajectinum pacto de religione.

Quo facto auditis consilijs eruditorum civilis atque Ecclesiastici ordinis ex communi nationum consensu sub nomine procerum Federatorum concipietur, ac publicabitur communis lex super negotijs Ecclesiasticis, vt tollantur dissidia quæ de regimine Ecclesiarum suborta sunt.

Sed Princeps Mauritius, & Comes Vvilhelmus ab alijs, quibus nihil minus quam pax erat propositum, vt satis apparuit, aversi sunt à consilijs eiusmodi : ita vt nationum legati pergere voluerint in cœpta convocatione Synodi communis ad definitionem faciendam spreta intercessione Hollandiæ atque aliarum nationum. Quo tempore proceres Hollandiæ magno numore

mero accedentes ad conventum Federatorum vt eos ad æquiora perducerent, voce Oldenbarneveldij dixerunt: *Quantum sibi constaret in dogmatibus non aliam esse controversiam quam de Prædestinatione & quæ ei cohærent quinque notis capitibus comprehensa: quando semper ipsi voluissent atque edixissent, nunc etiam vellent atque edixissent, vt in cæteris omnibus pastores plebem Christianam instituerent congruenter sacris literis & ei formæ quæ hactenus in his terris recepta esset, summatimque comprehenderetur Symbolo Belgicogermanico & Heidelbergensi Catechesi, tanquam concordiæ tesseris quas par esset iuxta divini codicis normam intelligi: atque vt qui contra facerent Ecclesiasticæ censuræ, & si opus esset publicæ animadversioni essent obnoxij. Præterea verò paratos se suo ductu convocare ac celebrari facere Synodum Hollandicam & Vvestfrisicam intra menses tres proximos, & ad eam suis impensis rogare nationes vicinas, vt ex iis qui apud ipsas essent pastoribus, pios eruditos & pacis cupidos allegarent qui Synodo adessent, consilium darent, etiam sententiam dicerent pari cum cæteris iure. Quod si intra mensem aut sesquimestre tempus post incboatum negotium res ad expectatam pacem, transactionem Christianam, aut mutuo se ferendi rationem, saltem per interdicti modum perduci nequeat,*

metropolitam vocant certamen dirimebat. Bulingerus libro ſecundo de Epiſcoporum ordinatione atque inſtitutione ſic loquitur: *Vtrum totius Eccleſiæ comitijs, an paucorum ſuffragijs Epiſcopum deſignari melius ſit, nulla poteſt certa præſcribi omnibus Eccleſijs conſtitutio. Sunt enim alijs regionibus alia iura, alij ritus & inſtituta. Si qui abutuntur per tyrannidem, cogantur in ordinem à ſancto magiſtratu, vel transferatur ab eis ius deſignandi miniſtros. ſatius enim eſt eligendi munere ſeniores aliquot ex Regis, vel magiſtratus iuſſu defungi, advocatis conſultiſque illis qui norunt qualis ſit functio Epiſcopi, quæ eius populi aut Eccleſiæ ratio, cui aliquis præficiendus eſt, qui item poſſunt de ingenijs, eruditione, & moribus cuiuſque iudicare.* Bucerus amplius ait, *formam electionis à pijs principibus præſcriptam.* Qui hiſtorias temporum eorũ ex quo Imperatores ac Reges Chriſto nomen dederunt cognitas habẽt, non ignorant ſępe à Principibus ſuper hoc negotio non modo leges conſtitutas ex Synodorum cõſilio, aut etiam citra Synodos: ſed & ab ipſis factas ſæpe electiones, ita tamen vt explorandi electos atque probandi ius (quod manuũ impoſitione ſignificatur) penes inſpectores eſſet Eccleſiæ & libertas obijciẽdi crimina, ſiqua ad impugnãdã electionẽ valerẽt penes populũ. nã electiones

nem externam internamque, nec libertatem animorum ad solà publicè recepta dogmata astringi. Scio contra adferri exempla eorum qui pastorali munere moti aut oppidis ejecti sint: sed nunquam id factum est aut ob opinionem solam aut etiam ob eius prolationem. Imo vero manifestum est in omnibus Hollandiæ oppidis, etiam Rotterodami, Colonij tempore dogma Contraremonstrantium publicè fuisse permissum atque defensum. Sed quod eius factum est plane idem est ei quod in Palatinatu, Paræus iure ac merito Lutheranis quibusdam accidisse memorat, & quidem eo in libro in quo Lutheranos ad pacem invitat. *Ad concionatores quod attinet*, ait, *turbulenti quidam stentores annis abhinc* XXV *in Palatinatu Electorali dimissi fuerunt quod mandato Principis pio & æquissimo de non calumniando, sed de Evangelio ad ædificationem prædicando, sine acerbitate deque controversijs modeste & absque virulentia ad populum tractandis obtemperare recusarent.* Nihil tale Simoni Goulartio obijci poterat, cum Gallicanæ Ecclesiæ pastoratu moveretur non alio obtentu quam quod contradixisset placito dicentiũ quosdam Christianorum liberos intra infantiæ tempora morientes ad æterna supplicia reiectos esse: cum tamen para-

tum ſemper ſe oſtẽderet cũ collegis pacem colere, quin & illud rogaret, ſi quid ipſi excidiſſet durius benigne ignoſceretur: offerens etiam non aliter ſe docturum quam docuiſſet Melanchthon. Verum & hoc eſt, quibuſdam in oppidis interdictos conventus ſegreges. Sed maius eſt quod factum olim eſt à Bernæ magiſtratibus cum cives quidam ob prædeſtinationis controverſiam Genevam irent ad Euchariſtiæ communionem: quod illi ſub magnis pœnis vetuerunt, laudati eam ob rem à Beza. At illud vel maximè notandum eſt adjectum ſemper à noſtris magiſtratibus, paratos ſe ad publicum docendi ius admittere paſtores ſententiæ alterius qui cum Remonſtrantibus fraternitatem colere vellent, quod Roterodami & Brilæ etiam publicatum eſt. Regerent fortè nonnulli libertati animorum hac re non factum ſatis, quod ſcilicet ipſis dictet animus fas non eſſe cũ Remonſtrãtibus hanc inire ſocietatem. Sed in promptu reſponſio eſt, haud facilè credi id poſſe de ijs qui Lutheranis eandem ſententiam tuentibus pacem fraternam ſemper obtulerũt. adde quod verba, ſcripta, facta illorum ſatis monſtrabant aliquid in republica illos movere. Sed fac ſola animi religione actos, poterat ea ex-

pleri alijs in locis. nam loco religionem non offendi apertiſſimum eſt. Qui Schonhoviæ erant, iis liberum erat ſacrorum cauſa convenire in ipſo pomœrio. Roterodamenſes & qui agrum Scianum colunt in Delphorumportu, vico Tranſciano, & Scidami, poſtea & Rotterodami. Sed enim ad res novas eos ſpectaſſe qui cœtus hos ſegreges ſectabãtur, vel inde apparet quod qui domi ſacrorum vſum habebant ex voto, vt Lugduni & Scidami, magnis catervis ad vicos agri Rhenani & Sciani veniebant, vt eiuſmodi cœtibus intereſſent. Tum verò oppidorum rectores qui intra fines ſuos ſeceſſionem talem probare non poterant, ſemper dixerunt etiam illis qui ſeceſſerant, paratos ſe pręſtare indulgentiã, dummodo aliquid in cõmune & vtrique parti æquum cõſtitueretur: quanquã ſimul profitebantur nihil futurũ ſibi gratius quã vt vtriuſque opinionis cives in eadẽ manerent ſacrorum cõmunitate. At qua fronte audẽt obloqui huic curæ inſumptæ ad ſervandam pacẽ ferendo ſe invicem, cui Remonſtrantes ſemper ſe aptaverãt, quorum facto Remõſtrantes, qui vt tolerarentur cũ id vellent, vnicè non obtinuerunt, adverſariorũ iudiciis ejecti ex Eccleſia, privatos quoque extra tẽpla cœtus, quibus religioni

animi sui satisfaciant, nullo in loco Federatorum imperij habere permittuntur: sed pastores perpetuis addicuntur carceribus, interdicto vxorum quoque & liberûm conspectu, cæteri vero vexantur acerbè sæpe etiam non citra sanguinem, idque eo in solo, vbi arma tam ab illis ipsis qui nunc tam duriter habentur, quam ab alijs sumpta sunt pro legibus & religionis libertate: sub qua ex sensu & more Christianorum omnium etiam sacrorum vsus comprehenditur?

CAPVT VII.

De vsu legis Ecclesiasticæ anni

CIↃ IↃ XCI.

INter controversias de religione, etiam alia exorta est de gubernatione Ecclesię, & nominatim de collatione Ecclesiasticorum munerum. Huius contentionis culpam sunt qui magistratibus assignent, quasi qui occasionem disputationum de dogmatibus arripuerint ad intendendam vim potentiæ suæ: alij vero illos de Ecclesiastico ordine accusant, qui postquam

obtentu studij pro vero, ac repudiata ferendi se mutuo æquitate magistratuum concordiam ruperant, & reverentiam in eos exuerant, ius Ecclesię, quod vocant, ad excludendos ab ea cura Magistratus multo quam ante confidentius & asserere cæperunt,& in rem conferre. Nunc quid eius apud nos verum sit,videamus.

Pastores cum de hoc argumento agitur, provocare solent ad legem divinam: vnde inferũt ius electionis ad Ecclesiastica munera deberi Ecclesiasticis hominibus, id est sibi & senioribus quos plerunque sibi addictos habent. Sed præter quod Seniorum illud genus in multis reformatis Ecclesijs vsitatum divinæ legi ignotum est (quanquam non eo volo evincere ratione sua caruisse hanc institutionem, præsertim si prima Reformationis tempora inspiciãtur) etiam præceptum nullum (vt à viris sacrorum peritis commonstratum est) reperitur, vnde appareat penes quem talis electio esse debeat necessario atque incõmutabili iure. Nam exempla aut consuetudines omnes in legem vertere iniquum sit, præsertim cum appareat in primæ ætatis Ecclesia, munera quædam fuisse (puta Diaconissarum) etiam mores qui nunc vix vsquam observantur: ita vt regula vnica

huius rei esse videatur, facienda omnia ritè atque ordine, & vt maximè expedit pro temporum ac locorum ratione. Proinde sentiunt veteres viventibus Apostolis plerunque collata munera Ecclesiastica indicio Spiritus sancti. Absentibus illis aut mortuis videtur electio facta plerunque popularibus suffragijs, quomodo & civilia munera per Asiæ ac Græciæ civitates mandabantur. Sed hoc in desuetudinem multis postea in locis abiit, ac postremo interdictum est à Synodo Laodicena quæ vniversalis Synodi iudicio cōprobata est. Igitur antequā potestates Christianismum sunt professæ plerunque Episcopi Presbyteros delegerunt, sed ita vt eorum nomina proponerent, hortantes populum vt siquis quid haberet criminis probaret manifestis rebus, vt Lampridius in vita Alexandri Severi loquitur, cuius moris aperta apud Cyprianum indicia sunt. Circa electionem ad Episcopi dignitatem itidem discrepavit consuetudo. Nam quibusdam in locis electio facta est à Presbyteris & Diaconis (Diaconos intellige qui Ecclesiæ ministerio in omnem vitam se addixerant) alibi ab eisdem sed conscia plebe, aut de plebe præcipuis: quod si qua incideret controversia fermè Episcopus vrbis matricis quē

metropolitam vocant certamen dirimebat. Bulingerus libro secundo de Episcoporum ordinatione atque institutione sic loquitur: *Vtrum totius Ecclesiæ comitijs, an paucorum suffragijs Episcopum designari melius sit, nulla potest certa præscribi omnibus Ecclesijs constitutio. Sunt enim alijs regionibus alia iura, alij ritus & instituta. Si qui abutuntur per tyrannidem, cogantur in ordinem à sancto magistratu, vel transferatur ab eis ius designandi ministros. satius enim est eligendi munere seniores aliquot ex Regis, vel magistratus iussu defungi, advocatis consultisque illis qui norunt qualis sit functio Episcopi, quæ eius populi aut Ecclesiæ ratio, cui aliquis præficiendus est, qui item possunt de ingenijs eruditione & moribus cuiusque iudicare.* Bucerus amplius ait. *formam electionis à pijs principibus præscriptam.* Qui historias temporum eorũ ex quo Imperatores ac Reges Christo nomen dederũt cognitas habẽt, nõ ignorãt sæpe à Principibus super hoc negotio nõ modo leges cõstitutas ex Synodorũ cõsilio, aut etiã citra Synodos: sed & ab ipsis factas sępe electiones, ita tamen vt explorãdi electos atque probãdi ius (quod manuũ impositione significatur) penes inspectores esset Ecclesię & libertas obijciẽdi crimina, si qua ad impugnãdã electionẽ valerẽt penes populũ. nã electiones

quæ eam libertatem non relinquunt, merito sunt antiquitus improbatæ. Ita Theodosius Nectarium elegit ad pontificium Constantinopolitanæ Ecclesiæ. Multaque alia exempla in eam rem tum ab aliis, tum à nobisquoque antehac sunt prolata. Nam in Occidentis partibus, puta Italia, Germania, Gallia, Anglia, Hispania, Hungaria tam ante quam post Caroli Magni tempora, tam sæpe id factitatum est, vt plena sint eius rei acta publica & annales. Ipsi Antistites apud Reges precibus monitisque contendunt eo iure vt rectè vtantur. Pugnare hunc morem cum lege divina Episcopi illorum temporum non crediderunt: neque magis Marsilius Patavinus cum ita loquitur: *Non est lege divina prohibitus legislator aut Princeps ab officiorum Ecclesiasticorum institutione, collatione, seu distributione.* Interdum quoque Imperatores ac Reges satis habuerunt alijs permittere electionem, ita vt eius aut confirmandę aut rescindendę ius sibi retinerent. Notant annalium conditores ab Imperatoribus amissam partem imperij, alteram postquam eo iure exciderunt. Thomas Bilsonus Vintoniensis Episcopus in libro quem de gubernatione Ecclesiæ scripsit, disertè ait: *Nullam eligendi formam divino iure præscriptam: quumque*

Principes populi sui sint capita; & divino atque humano iure omnis externæ & publicæ administrationis curam tam in sacris quam in civilibus caussis creditam sibi habeant, has rationes necessario evincere electiones eorum fidei committi debere, saltem si onus illud in se suscipere voluerint. Eiusdem hæc sunt verba: *Luce clarius apparet alios etiam Principes præter Romanos Imperatores à prima Christianæ fidei professione non solum summam potestatem in electionibus Episcoporum habuisse: sed quos dignos eo honore iudicarunt non exspectatis populi aut cleri suffragiis propria auctoritate constituisse.* Apparent & passim exempla Archimandritarum, pastorum, Diaconorum quos Principes, potestatesque aliȩ constituerint: quæ non ideo adferimus, vt mos ille vbi receptus non est, introducatur, sed vt pateat semper ita fuisse iudicatum, liberum esse hac in re cuique genti arbitrium. Musculi effatum est: *Pastorem Christianum de vocatione sua sollicitum esse non debere, neque ambigere quin Christiana ac legitima sua sit vocatio, vbi ad Evangelium prædicandum à pio Magistratu aut Principe vocatus est.* In Palatinatu curȩ pastorales conferuntur arbitrio Senatus, qui mandato & nomine Electoris Ecclesiis præsidet. In ditione Basileensi Ecclesiarum extra vrbem in pastore eli-

gendo potestas nulla. quem magistratus vrbis ad pascendum illas mittit etiamsi docentem nunquam audierint, reverenter accipiunt.

In patria nostra Vvilhelmo Principi Arausionensium id videtur fuisse propositum, vt pastorum electiones omnino ad magistratus pertinerent, vt videre est in formula quadam legis ipsius iussu concepta & rationibus atque exemplis defensa. Eandem fuisse procerum sententiam docent nos mandata quæ ab ipsis ei quem diximus Principi super præfecturæ suæ administratione data fuerunt anno CIↃ IↃ LXXXV in quibus hoc est caput: *Ne vllis in oppidis, locisve instituantur collegia aut consistoria nisi de consilio nominatione, atque institutione aut conventus procerum aut Magistratuum.* Longè alia mens non paucis eorum, qui in Ecclesiasticis muneribus versabatur. hi enim id semper egerunt vt ius hoc omne ad se pertraherent: quod conspicere est tum in Synodis aliis, tum in illa communi nationum Synodo quæ Hagæ celebrata est anno CIↃ IↃ LXXXVI temporibus Licestricis, vbi totũ hoc negotium Ecclesiasticis hominibus permittitur, nulla re magistratibus relicta, nisi hoc solo, posse ab ipsis exquiri, numquam iustam haberent cau-

ſam contradicendi quæ electi vitam converſationemque ſpectaret. Quod quidem nihil amplius magiſtratibus concedere eſt quam minimo de plebe Quiriti debetur. Nam ei quoque liberum eſt adferre quod in electi vita culpandum exiſtimat, quorſum ſpectat electorum prædicatio. Huic Synodico decreto proceres Hollãdiæ decretum contrarium ſuo in conventu fecerũt anno eodem: *Tum ſibi, tum nobilibus, atque oppidorum rectoribus ſalvum fore ius ac morem eligendi, deſtituendique paſtores, hac tamen cautione ne qui paſtores reciperentur niſi qui poſt diligentem explorationem vitæ ac dogmatum inculpati in vtraque reperirentur.* Eo verò iuſtius fuit hoc decretum, quòd ante belli tempora Comites Hollandiæ, quorum ad ipſos ius devenerat, eo iure vſi fuerant vt Epiſcopos nominarent, quemadmodum à cõſeſſu iudicum Hollandiæ annotatũ eſt inter animadverſa ad Conciliũ Tridentinũ, ſicut & rectores oppidorũ locorumque aliorum vſi fuerant iure legendi paſtores. Sed nec Zelãdiæ proceribus placuit illud Synodi Hagiẽſis decretũ. nam ipſi pro ſua poteſtate anno CIↃ IↃ XCI Synodũ peculiarẽ indixerũt, in qua conſtitutũ eſt, vt magiſtratus rogarẽtur quoſdã ſui ordinis qui in Eccleſiæ publicæ cõmunione eſſẽt legare

qui ſimul cum presbyterio conſultarent de eligendo paſtore.

Ad Hollandiam vt redeamus ibi, nedum hinc proceres & magiſtratus, inde Eccleſiaſtici ſerram reciprocarent (quamquam non obſcurum eſt ęquis hominibus vtrius potius officiũ ſit concedere ne in negotiis quas lex divina non definit) omnia conturbarentur, tantum de iure ſuo deceſſerunt proceres anno CIↃ IↃ XCI, vt delegatis ex publico & ſacro ordine viris primariis de gubernatione Eccleſiæ leges iuſſerint concipi, quæ leges ius electionis ita partiuntur, vt de magiſtratuum numero quatuor; de Eccleſia (id eſt de presbyterio in oppidis, de conventu vicinali per agros) totidem electionem peragerent eamque factam offerrent magiſtratibus vt probaretur: quod ſi illi eam probare defugerent, nova inſtitueretur electio: qui agendi modus idem ferme eſt cum eo quē præſcribunt Romana iura quæ apud nos quoque auctoritatem habent quoties loci certa conſuetudo non exſtat. Iuſtinianus enim novellis quas vocant conſtitutionibus ius eligendi defert tum Eccleſiaſticis, tum primoribus vrbium. Concepta eo tempore formula vtrique conceſſu iudicum per Hollandiam probata eſt:

ſed

ſed quominus perrogaretur oppida quædam interceſſerunt exiſtimantia magiſtratibus non ſatis poteſtatis per eam tribui. Aiunt Amſtelodamenſes ſibi fuiſſe mandatum non aſſentiri in eam legem niſi prius in Synodo legitima expenſa fuiſſet ad legem divinam: quod ipſum tamen in actis non invenitur. Sed vt ita ſit propria, vnius oppidi ea fuit ſententia. Quanquam verò formula hæc ob ea quæ diximus impedimenta perrogata non fuit, vt vim habere poſſet legis publicæ cui parere omnes tenerentur, cenſendi tamen ſūt & proceres & magiſtratus non dereliquiſſe poſſeſſionem iuris priſtini in paſtoribus inſtituendis, vt habet decretum anni CIↃ IↃ LXXXVI: ác proinde etiam ius fuit magiſtratibus ſequendi formulam anno CIↃ IↃ XCI conceptam, vt quæ non magiſtratibus ſed Eccleſiaſtici ordinis hominibus plus tribuat quam proceres, quorum erat leges dare, ante eum quem dixi annum CIↃ IↃ XCI deberi ipſis exiſtimaverant. Cui conſequens eſt, nullam cuiquam à proceribus factam iniuriam, nullum de ſua poſſeſſione deiectum, cûm anno CIↃ IↃ CXV & ſequentibus pronuntiarunt poſſe rectores oppidorum vicorumque quibus id ex vſu videretur eam for-

mulam ſequi atque ipſos in eo publico imperio tuendos. Præſertim cum & Harlemenſes, & alij manifeſtum fecerint etiam poſt annum CIƆ IƆ XCI vſurpatum à ſe ius maius quam ferret illa formula, nempe vt paſtores ipſi eligerent de conſilio preſbyterij. Quod ſi etiam alicubi non in vim legis, ſed conſenſu peculiari quicquam conceſſum foret, id cum meræ ſit facultatis ad poſſeſſionem evincendam, præſertim adverſas publicas poteſtates, valere non poſſet. Quòd vltra dicitur nihil hoc de negotio debuiſſe decerni antequam compoſitæ fuiſſent religionis controverſiæ, ſpeciem veri haberet, ſi ad componendas eas controverſias per mutuo ſe ferendi æquitatem opera communiter data fuiſſet: & ſi interim Eccleſiaſtici ordinis homines non laboraſſent magiſtratus de iure ſuo deijcere. Nam ſine eo cum quotidie multa munera Eccleſiæ vacua fierent, omnem de electionibus normam tenere in incerto, id verò nihil fuerat aliud quam ſummam inducere rerum confuſionem. quod mihi tam clarum videtur, vt æquos omnes facilè mihi aſſenſuros non dubitem. Sunt qui dicant hac formula plus aliquanto tribui magiſtratibus quam Eccleſiaſtici

ordinis hominibus, ius ſcilicet electos recuſandi. Sed obſervandum contra eſt Eccleſiaſtico ordini tãtundem, aut plus etiam tribui per examen & impoſitionem manuum: deinde verò ius illud poteſtatum publicarum in recuſando tam eſſe manifeſtum in vſu omnium gentium & ante & poſt inſtitutam reformationẽ, vt de eo dubitare nullius ſit, niſi qui dubiæ ſit ſanitatis.

Ab hoc iure quòd poteſtatibus publicis, qua tales ſunt, competit, veniamus ad ius quod patronatus dici ſolet iis conceſſum initio qui ære ſuo ædificaſſent ſacras domos. Paſtorum quidam adverſus hoc ius libros ſcripſere, præcipuè apud Friſios Tranſlavicanos, vbi ius hoc in vſu viget. Sed vbi venitur ad probationem, poteſtatem hanc ſcilicet quæ deſignationem ſolam continet eorum qui paſtorali muneri deſtinantur, in quos tamen, & Eccleſiaſtico ordini explorandi curam & dogmata. ius eſt & plebi cauſas adferendi ob quam recipi non debeant, hanc inquam poteſtatem cum lege divina pugnare, ſubſidunt argumenta, vt ab Epiſcopo Vintonienſi late probatum eſt, vbi & hoc quærit quæ ratio, quæ auctoritas nos cogat talem poteſtatem ſenioribus qui vocantur

deferre potius quam viris eminentibus quales esse solent quibus competit ius patronatus. Neque verò in Anglia tantum, sed & in Palatinatu id ius in vsu est, credito scilicet illis in locis per reformationem Ecclesiæ nulli ius suum adimi, quod sane nulli religioni (quocunque tandem nomine ea appelletur) licere debet. Sed neque novitium hoc commentum est, nec vt quidam contra historiæ fidem prodiderunt à Pontificibus Romanis inventum. Nam circa annum ɪɔ xʟɪ Iustinianus, circa annum ɪɔʟv Synodus Toletana ac post Carolus Magnus ius hoc suis constitutionibus confirmarunt. Quanti autem apud nos hoc ius æstimatum antiquitus fuerit multis documentis apparet. In legibus concessis oppido Lugduno Batavorum ita loquitur Vvilhelmus Hainavius Comes Hollandiæ: *Præterea cum ius patronatus Ecclesiæ de Leiden ad me pertineat pleno iure, atque consanguineus noster Comes Florentius, cuius animam Deus habeat, bona fide pollicitus sit & promiserit quod cedente vel decedente magistro Gerardo iam dictæ Ecclesiæ rectore duos presbyteros idoneos successive & perpetuo ad dictam Ecclesiam presentaret*: & quæ sequuntur. In pace facta cum Vvestfrisiis anno cɪɔ cc xcɪx ex-

ſtat hoc caput. *Collationes omnium Eccleſiarum in Vveſtfriſia ad nos & ſucceſſores noſtros perpetuo pertinebunt niſi quatenus Epiſcopus Trajectinus & Abbas Egmondanus probare poterunt ſibi id ius deberi.* Eiuſdem ævi aut antiquiora etiam ſunt documenta quæ oſtendunt idem ius in Zelandia valuiſſe vt Middelburgi, Ziriczææ, Gœſæ. Inter cætera anno CIↃ CCC XXVIII Comes ita loquitur. *Cum collatio Eccleſiæ Vveſtmonaſterienſis in oppido Middelburgo noſtra ſit, vbi ea Eccleſia vacabit noſtrumque oppidum & oppidani Middelburgenſes precibus ſuis nobis commendabunt virum probum & placidum ſi nobis videbitur eum Eccleſiæ & oppidanis vtilem fore, ita vt animi noſtri religioni in eo promovendo ſatis poſſimus facere libenter amore Dei, & ad preces oppidanorum Eccleſiam ei conferemus.* Vvilhelmus Baioariæ Dux in accuſatione ſua adverſus Abbatem Middelburgenſem hoc etiam ponit. *Quamvis multæ Eccleſiæ ſitæ ſint intra officium multorum officiatorum, quapropter collatio dictarum Eccleſiarum ad eos officiatos ſpectat, quod ipſum conferendi ius Abbas Oliverus & alij ante eum Abbates non attentatum officiatis reliquerunt, acceptantes eos qui præſentabantur, cum præſentarentur, hic tamen Abbas*

id recuſavit & ei iuri contradixit, vnde lites & controverſiæ multæ ortæ ſunt, quinetiam homicidium: quæ res ad noſtri & officiatorum fraudem pertinent. Verba Philippi de Leidis qui in Hollandia natus iuriſprudentiam in Gallia profeſſus eſt quo tempore Vvilhelmus & Adelbertus Baioarij Hollandiam regebant antehac in alio opere à nobis producta ſunt. Inter iura Comitatenſia in rerum fiſcalium inventario, invenitur notitia Eccleſiarum in quas Comes haberet jus patronatus. Anno CIↃ IↃ XXIV Carolus Imperator vt Hollandię Comes edictum edidit, quo imperabat omnibus qui in Eccleſias ius aliquod conferendi ſibi vindicarēt, eius iuris documenta exhibere cum comminatione, ni id fieret, ſe in eas Eccleſias conferendi iure vſurum. Et cum filio Philippo principatum Belgicogermanię tranſcriberet inter cætera principatus iura cōmemoravit iura patronatus. Quinquaginta & amplius nobiles in Hollandia familiæ intra iuriſdictionis ſuæ terminos hoc iure in Inveſtituris ſuis compreheſo gaudent: ſicut & oppida multa id ius legibus Comitum ſibi donatum obtinent. In ijs quæ ad Synodum Tridentinam ab antiquo conſeſſu iudicum Hollandiæ obſervata ſunt, etiam locus quidam ex eiuſ Sy-

nodi actis obelo. notatur pugnans cum iure patronatus: atque eam maximè ob caussam multæ nationes oppida atque Collegia eius Synodi actis publicandis intercesserunt: quæ res Philippum Principem movit, vt publicari acta iuberet asscripta legene ius suum aut suorum subditorum eo deterius esset. Hoc ergo ius patronatus (quod in nonnullis reformationem profitentibus populis plenam suam vim obtinet) per formulam quam diximus anni CIↃ IↃ XCI eum in modum constrictum est, vt Patronus qui dicitur non per se pastorem (vt olim) offerre possit, sed ad electionem peragendam quatuor viros deleget, quos alioqui quæsitor, & loci iudices delegaturi fuerant.

Amoliends scrupulis omnibus, cum formula iam sæpe memorata dicat generaliter à magistratibus, aut patronis delegãdos viros quatuor quos idoneos iudicaverint, proceres Hollandiæ Amstelodamensibus dici iusserunt, atque etiam in edicto quod publicatum est mense Augusto anni CIↃ IↃ CXVII clarè testati sunt, eos idoneos maximè intelligi qui saluti Ecclesię quam optimè consultum vellẽt. Iudicium iam cuilibet permitto an iniquum fuerit interim dum certius aliquid constitueretur re gu-

id recusavit & ei iuri contradixit, vnde lites & controversiæ multæ ortæ sunt, quinetiam homicidium: quæ res ad nostri & officiatorum fraudem pertinent. Verba Philippi de Leidis qui in Hollandia natus iurisprudentiam in Gallia professus est quo tempore Vvilhelmus & Adelbertus Baioarij Hollandiam regebant antehac in alio opere à nobis producta sunt. Inter iura Comitatensia in rerum fiscalium inventario, invenitur notitia Ecclesiarum in quas Comes haberet jus patronatus. Anno CIↃ IↃ XXIV Carolus Imperator vt Hollandię Comes edictum edidit, quo imperabat omnibus qui in Ecclesias ius aliquod conferendi sibi vindicarēt, eius iuris documenta exhibere cum comminatione, ni id fieret, se in eas Ecclesias conferendi iure vsurum. Et cum filio Philippo principatum Belgicogermanię transcriberet inter cætera principatus iura cōmemoravit iura patronatus. Quinquaginta & amplius nobiles in Hollandia familiæ intra iurisdictionis suæ terminos hoc iure in Investituris suis comprehēso gaudent: sicut & oppida multa id ius legibus Comitum sibi donatum obtinent. In ijs quæ ad Synodum Tridentinam ab antiquo consessu iudicum Hollandiæ observata sunt, etiam locus quidam ex eius Sy-

nodi actis obelo. notatur pugnans cum iure patronatus: atque eam maximè ob caussam multæ nationes oppida atque Collegia eius Synodi actis publicandis intercesserunt : quæ res Philippum Principem movit, vt publicari acta iuberet asscripta legene ius suum aut suorum subditorum eo deterius esset. Hoc ergo ius patronatus (quod in nonnullis reformationem profitentibus populis plenam suam vim obtinet) per formulam quam diximus anni CIƆ IƆ XCI eum in modum constrictum est, vt Patronus qui dicitur non per se pastorem (vt olim) offerre possit, sed ad electionem peragendam quatuor viros deleget, quos alioqui quæsitor, & loci iudices delegaturi fuerant.

Amoliends scrupulis omnibus, cum formula iam sæpe memorata dicat generaliter à magistratibus, aut patronis delegãdos viros quatuor quos idoneos iudicaverint, proceres Hollandiæ Amstelodamensibus dici iusserunt, atque etiam in edicto quod publicatum est mense Augusto anni CIƆ IƆ CXVII clarè testati sunt, eos idoneos maximè intelligi qui saluti Ecclesię quam optimè consultum vellét. Iudicium iam cuilibet permitto an iniquum fuerit interim dum certius aliquid constitueretur regu-

lam adeo temperatam in exercendo magiſtratuum & patronorum iure obſervari.

Quod verò ex eadem formula anni CIↃ IↃ XCI tralatum eſt, licere magiſtratibus de ſuo numero mittere qui adeſſent Eccleſiaſticis conventibus, novum non erat, quando antiquitus poteſtatum legati interfuere Synodis, neque vero inter Synodos & cœtus minores Eccleſiaſticos vlla ad ſubſtantiam rei pertinens differentia poſſit recitari. Adde quod Enchuſæ & alijs nõnullis in locis à belli initio ita vſurpatum fuerat: & aliis vero magiſtratibus liberũ fuerat idem facere, ita vt nulla cõtrarij iuris poſſeſſio adverſum eos allegari poſſet. Neque vero hæc delegatorum prȩſentia eo pertinebat, vt Eccleſiaſtici ordinis hominibus ius cenſendi liberum adimeretur: ſed nequid inibi tentaretur quo perturbari poſſet reipublicæ & oppidorum quies, quod vt caveretur iuſtas fuiſſe cauſas, inferius docebitur.

Si quis ſcire avet quid ſpectaverint qui æquum modum ne pro tempore quidem recipere voluerunt, non difficilis erit coniectura. Acronius librum conſcripſerat contra ius patronatus, Adrianus paſtor Harlemi, Mænius in Geldria & alij ſcriptores librorum nomina nõ præferẽtium,

totidem Synodi anteambulones, poteſtates publicas, vt profanas, ab inſpectione Eccleſiæ, & electione ad munera Eccleſiaſtica arcebant penitus. Plus dicam. Harlemi ſeceſſio, cùm de dogmatibus non diſſentiretur, orta eſt ex eo tantum quod magiſtratus in electionis partem veniret, quãquã eouſque conceſſerant vt profiterentur à ſe delegatos ſuffragium laturos tanquam Eccleſiæ cives. Etiam coïtiones ſcriptæ ac ſignatæ fuere de abſtinẽdo ab eorum communione qui illam anni CIↃ IↃ XCI formulam probarent, aut ſequerentur, vt mox narrabitur. Bene hunc animum perſpexerant Trãſlavicani proceres cũ ad formulã continentem mandata dãda delegatis qui ituri erãt ad Dordrechtanam Synodũ dixerunt: *Non permiſſuros ſe vt in Synodo illud examinaretur an iura patronatus & quæ alia apud ipſos erant, divinæ legi eſſent conſentanea nec ne*: quod ipſum in acta referri voluerũt. Qui antea quanquã ſæpe admoniti hoc nõ conſideraverant, certè nũc ſaltẽ agnoſcere id debẽt conſpectis canonibus quos Synodus Dordrechtana fecit de Eccleſiæ gubernatione, qui tales ſunt, vt nõ tantũ complures viri eruditi è gẽtibus exteris eos ſibi diſplicere oſtenderint, ſed & nationum pars maxima eoſdem recuſet approbare,

aut certè multa in ijs inveniat quod vt iuri summarum inferiorumque potestatum nocens mutationis egeat, quæ ipsa mutatio alicubi sic facta est, vt re ipsa conveniat cum illa formula anni CIƆ IƆ XCI. Optem sane harum nationum proceres, sicut hac in re quod sui est officij faciunt, ita etiam propius intendant aciem, videantque annon ijdem illi qui potestatum ius multis in partibus læserunt, etiam Dei honorem alicubi violaverint, revocantes sibi in memoriam illam Reformatorum vocem ad Regem Hispaniæ tunc Hollandiæ Comitem: *Tuum est clementissime Domine, de negotio cognoscere vt te erroribus opponas, quantumvis multo ævo radices egerint*, & preces eorundem Reformatorum ad eos qui tum proceres erant, ne diutius ministri essent, ac satellites iudiciorum & censurarum Ecclesiastici ordinis, cum potestatum publicarum munus esset de istis rebus cognoscere: quibus hæc addebantur verba: *Cum Deus Iosuam constitueret populi sui ductorem atque Principem, vetuit ne legis liber vnquam ab oculis manibusque eius discedat:* vnde inferunt, iniquum esse potestates publicas ab vsu legis arceri qui in dijudicandis secundũ legem dogmatibus consistit. Quod delegati procerum qui Synodo Dordre-

chtanæ interfuerunt acta Synodi non probarunt, sed tantum quid se præsentibus gestum esset, testati sunt, haud equidem miror: sed illud magis, quod potestates adeo non certæ intra animum suum Synodi decreta divinis edictis congruere, super illis tamen decretis exstruunt edicta tam dura, quorum ius sæpe ad sanguinem quoque extenditur.

CAPVT VIII.

De iure maioris partis in conventu Hollandiæ.

NOn mos tantum omnium gentium quæ sub civilibus institutis vivunt, sed & ipsa natura docet vbi penes cœtum est potestas aliqua, veniendum ad illud legitimum: hæc pars major videtur: Nam neque rerum in deliberationem venientium difficultas, neque humanarum mentium varietas permittit, vt super re quaque eadem singulis placeant, tum verò res multæ nihil agendo fiunt deteriores: & vt pars maior minori cedat manifestam habet iniquitatem. Iurisperiti qui hoc argumentum pertractarunt, distinguunt inter

ea quæ communia ſunt,vt ſingulis, quale eſt fundus cuius cohęredes quatuor ſinguli quartam partem in dominio habēt,& ea quæ communia ſunt vt vniverſis, quomodo baſilica eſt civitatis. Itaque in prioris generis rebus negant ius aliquod præcipuū eſſe partis maioris, exceptis dūtaxat negotijs quibuſdam in quibus lex civilis ius tale conſtituit : at in ijs quæ corporis alicuius ſunt,ſive vniverſitatis,majori parti idē eſſe ius quod toti vniverſitati, niſi ſi quod negotium lex civilis ſpeciatim exceperit. Hucillud pertinet Plinianum: *Singulos integra re diſsentire fas eſſe: peracta quod pluribus placuiſſet cunctis tuendum* : Et Livianum illud : *Dicendi aut ſuadendi quod quiſque aut velit, aut optimum putet occaſio eſt priuſquam quicquam decernamus : vbi ſemel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante diſplicuerit, pro bono atque vtili defendendum.* Quibus ſimilia apud Demoſthenem , Dionyſium Halicarnaſſæum & Dionem Caſſium exſtant. Religionem quod attinet, certum eſt liberam electionem penes vnūquemque eſſe iure proprio.at arbitrium de ſacrorum ſtatu publico haud dubiè ad ſummam poteſtatē pertinet,ſive ea eſt vnus homo,ſive corpus aliquod ex iuris præſcripto perſonę vicem ſuſtinens.Proinde in procerū impe-

rio penes proceres id ius eſt,& quod ſequitur, quod maiori parti placuit,ſequendum eſt, cum alioqui nullus poſſit negotiorum exitus reperiri. Ita apud Helvetios atque alibi conſpectum eſt ſacra publica ordinari prout viſum fuerat parti maiori. Quod ſi apud Venetos huius generis controverſia aliqua oriretur, nihil poſſet conſtitui niſi ex parte maiore ſententiarum. Apud nos notũ eſt per Hollãdiam & Zelãdiam,deinde & apud nationes alias mutatũ eſſe religionis ſtatũ arbitrio partis maioris in quaq; natione. Sic & in Zelãdia & alibi leges de Eccleſię gubernatione cõditæ ſunt,vt visũ parti maiori. Anno CIↃ IↃ LXXXI in Hollãdiæ conventu lex ſcripta eſt de modo habẽdi conventus & rerum ibi agendarũ hoc continens: *In negotijs omnibus decretum faciendum ex ſententia partis maioris: ac proinde dinumerandas ſententias vt antiquitus in omnibus deliberationibus ad rempublicam ſpectantibus: atque ita facto decreto vim ſuam fore in omnibus, dempto quod maior pars minorem vincere non debeat in tributis & oneribus inſtituendis, in pace aut bello faciendo, in mutanda Reipublicæ forma. Teneri verò & nobiles & oppidorum maiorum minorumque rectores ſequi & curare vt effectæ reddantur, quod ad ipſos & ſub regimine ſuo habitantes attinet, leges*

omnes atque decreta hoc modo ritè & consilio publico facta de omnibus quæ in consultationem venient negotiis sine vllo renisu seu directo, seu per obliquum. Iam vero ex iure notum est verba soni vniversalis vt illa in omnibus nihil excipere: tum vero additis exceptionibus (quales hic tres reperiuntur) hanc esse vim, vt in iis omnibus quæ excepta nõ sunt, regulam confirment. Si quis dicat arbitrium religionis, ac sacrarum rerum non minoris esse momenti quam quæ excepta sunt ac proinde hoc quoque censeri debere positum extra ius partis maioris, obstabit ei ius illud quod docet à paritate quam quis mente sua concipit non esse confingendas exceptiones alias adversus legem exceptiones disertè continentem. Sed nec procedit illa quæ fingitur paritas. nam tributa, pax, bellum, reipublicæ mutatio in vniversum decreta partes singulas communi subijciunt necessitati, cum publicis sacris in hunc vel illum modum constitutis, quilibet tamen incolumem retinet libertatem alio modo Deum colendi, si id ad salutem suam referre existimet.

Illa vero obiectio, in conventu Hollandiæ pugnatum pro iure partis maioris, in Federatorum vero conventu ei iuri contradictum, facillimè ab alicuius sensus ho-

mine ſolvi poteſt ex his quæ iam diximus. Non enim hoc quærebatur, an in Federatorum conventu valere deberet quod parti maiori placuiſſet in negotijs quę vniverſitati Federatorum attributa ſunt, (id enim omni controverſia caret) ſed an de ſacris imperium Federatorum corpori delatum ſit. Negamus id nos, & dicimus ſiquando in Federatorum cœtu actum ea de re eſt, id factum non ex iure antecedente, ſed ex peculiari nationum omnium conſenſu, vt pote cum res ea non corporis illius, ſed partium & quidem partitim propria eſſet.

Aiunt alij, cum inter Hollandiæ membra non conveniret abſtineri à decernēdo debuiſſe, vt factum eſſet antehac aliquoties. Ego vero fateor conventum (etſi iure ſummo id facere non obligetur) rectè tamē facere ſi ſe partibus ſuis attemperet, & ſuſtineat ſe in rebus moram ferentibus. Sed & in hoc negotio ſuaſiones plurimæ, etiam legationes eum in finem decretæ ſunt, vt concors ſententia eliceretur. Sed cum ortæ eſſent de religione cōtroverſię, abſtinere proceres non poterant quin modum eis ponerent non definiendo, ſed pacem conciliando, quod poteſtatum ſummarum officium eſſe civilium rerum periti ſciſcunt.

Similiter in tanto paſtorum quorundam conatu ad deijciendos magiſtratus de iure electionis ad munera Eccleſiaſtica, quieſcere proceres non poterant quin magiſtratus infra ſe poſitos, præſertim id poſtulàntes, tuerentur in eo iure modo quodā benè temperato, ſaltem dum plenius aliquid ſtatueretur: præſertim cùm omnes qui in conventum veniunt iurare ſoleant, curæ ſibi fore vt iura leges moreſque defendantur: primumque fedus factum inter Hollandos & Zelandos contineat magiſtratus alios alijs ope atque auxilio pro virili adfuturos. Neque verò in negotio hoc vna, aut altera ſententia pars minor ſuperata eſt: ſed cùm conſtet conventus ex nobilitate (cuius ſemper in Hollādia ſumma fuit auctoritas) & oppidis octodecim, plerunque nobilitas aſſenſum habuit quatuordecim aut tredecim oppidorum neque vnquam minus duabus tertiis partibus.

Adde iam quod omnem obiectionem elidit, ſemper à conventu dictitatum non eam ſibi mentem eſſe, vt oppida aliter ſententia cogeret decretis ſuis obtemperare atque ea effecta apud ſe dare, quod tamen ſummo iure maiori parti licet. Itaque cum mitteretur ad magiſtratus formula anni

CIↃ IↃXCI,

CIƆ IƆ XCI, dictum simul est: *Si qui rectores oppidorum vicorumve Hollandiæ & Vvestfrisiæ in eligendis pastoribus, & habendis conventibus Ecclesiasticis vicinalibus eam formulam sequi vellent id ipsis fas ac ius futurum, atque eos publico imperio tuendos.* Sic & decreta facta mẽsibus Martio & Aprili anni CIƆ IƆ CXVI, aiunt, *decretis anni* CIƆ IƆ CXI *&* CIƆ IƆ CXIV *per oppida vicosque omnes quorum rectoribus vtilia aut necessaria videantur paritum iri: non autem eam esse procerum mentem vt consules rectoresque, & decuriones oppidorum qui ea decreta apud se necessaria non existimarent ijs decretis vti compellerentur.*

Ipsi Amstelodamenses circa initia æquũ hoc iudicarunt. nam in ordine oppidi sui constituerunt, & mandatum dederunt legatis suis ad conventum euntibus dicendi, sibi probari non posse vt in suo oppido decreta illa ad effectum perducerentur: quod multum abest ab eo quod dici cœpit postea, decreta ista pro legitimis non habenda.

Notandum & hoc, non hic actum de nova religione introducenda, (quod facere nulli rectorum in animo fuit) sed tantum de ponendo modo controversijs quæ inter Reformatos doctores alibi plus, alibi minus ab initio fuissent agitatæ: Atque

apud nos ſemper ex vſu viſum ius attemperare ad oppidorum locorumque ingenia, vt Goudani oppidi exemplo iam ante oſtenſum eſt. Anno CIↃ IↃ LXXVI proceres Hollandiæ,& Zelandiæ Vvilhelmo Principi Arauſionenſi (qui ad id tempus Regis Hiſpaniæ,vt Comitis Hollandiæ vicarium ſe ferebat) *mandarunt,vt ſuper vſu Evangelicæ religionis ſtatueret id quod pro temporum ratione oppidorũque ingenio ad tranquillitatem publicam & populi commoda optimum factu iudicaret, ſine divini nominis detrimento*: Talia mandata poſt id tempus data ſunt nemini ac proinde poſt eiuratum Regis Hiſpaniæ principatum penes ipſos proceres manſit ea poteſtas.

Illud vero nullum habet colorem quo defendi poſſit,oppida ſcilicet & vicos quibus ius dicendæ in conventu ſententiæ non eſt aliud quicquã ſequi debere quam quod viſum ſit parti maiori, præſertim vbi maioris partis decreta ipſis etiam locorum magiſtratibus vtilia & apta rebus videntur.

Meminerint Amſtelodamenſes , Enchuſani,atque alij ſæpe in rebus longè maximis ſuam quoque ſententiam ad vincendos alios valuiſſe , & quidem eouſque vt (quod hic factum non eſt) qui ſenſiſſẽt

aliter ſequi decreta cogerentur. Non æquum eſt pati legem quam tuleris quaque vſus fueris in alios.

Imo ipſa illa oppida in conventum adferebant ſententias quas domi ex maioris partis placito perrogaverant,& quidem ita vt ſæpe duo treſve tantùm conſentium plures eſſent in parte victrice. Et talibus ſententiis impedire volebant ne in conventu perrogaretur quod maiori parti viſum eſſet,quiſquamne ab affectu vacuus id probet atque defendat?

CAPVT IX.

De his quæ acta ſunt contra pacem mutuam in Eccleſia eiuſque ſuaſores vt ad mutandum reipublicæ regimen perveniretur.

HAud dubiè omnibus quos non abripuit partium æſtus mirum videri debet, quod cum Lutherani ſuper his controverſijs à Contraremonſtrantibus diſſentiant, atque eorum dogmata earundem conſequentiarum abſurditate impugnent, præterea vero & alias cum eis controver-

ſias habeant, multi tamen Contraremonſtrantium quam illæſa (vt aiunt) animi ſui religione Lutheranis offerunt vnitatem, eam cum Remõſtrantibus eadem religione ſalva (vt aiunt) colere poſſe ſe negant. Quæ res fecit, vt dubitarent multi an religionis hoc negotium fuerit apud eos præſertim qui cæterorum incentores erãt, an ſtudium potius factionis res in ſtatu publico novas molientis. quod vt rectè dijudicetur, noſci convenit quę in hoc negotio ſuccedentibus ſibi temporibus geſta ſunt

Neque minus mirandum quod cum Reformati, tam in Anglia quam in Germania, ſummis poteſtatibus plenam liberamque concedant ad munera Eccleſiaſtica electionem, quin & eorum magiſtri morem hunc libris editis probent atque defendant, tamen noſtris in locis Reformati ab Eccleſia ſeceſſerunt ea ſola de cauſa quod magiſtratus ſibi in electione tali ius non niſi dimidiatum vindicarent.

Certè ſi quis attenderit ad ea quæ Iunius, Paręus, multique alij ſcripſere, is facile advertet ex dogmate Reformatorum cœtuum multo graviores cauſas requiri antequam rectè atque piè ab Eccleſia aliqua divortium fieri poſſit.

Res ipsa experimento docuit, vbi pauci erant peregrini (vt in oppido Roterodamo) ibi paucos etiam fuisse quibus secessio allubesceret, & quidem eius fermè notæ qui ad publica munera aditum sperare vix possent, quod alij multi ad ea aptiores eos præcederent. Contra vero Harlemi atque Lugduni (quæ oppida magnam advenarum multitudinem receperunt, cum oppida alia id recusarent) vidimus magnos divertentium greges atque in eis partem multo minimam indigenas.

Neque vero sponte sua natum est, atque processit divortium, sed testimonijs patuit venisse aliunde pastores qui tranquillis in locis turbas concitarent, & collecto exiguo quamvis numero Presbyterium novum, id est altare contra altare, exstruerẽt, vt perpetuam atque mansuram segregi Ecclesiæ formam darẽt: vt inter alia à Samuele Borrio Schonhoviæ factum apparuit. Sic & vicinales conventus diu quieti, vt in tractu Vorenensi, & Putteno, alijs instigantibus rupti sunt.

Sed cum ne sic quidem pro lubidine impellentium satis procederet ruptura, libri multi conscripti sunt qui plebem distraherent, etiam conventus instituti annis CIƆ IƆ CXII, CIƆ IƆ CXIII, CIƆ IƆ CXIV, CIƆ IƆ CXV

vbi concepta ſunt capita quædam tum ad excludendas poteſtates ſuperiores atque inferiores ab omni Eccleſiarum cura, tum contra pacis inter diſſidentes ſtudium, qualia illa fuerunt quæ caloris initio conſcripta ſunt Scidami, ſcriptæ & literæ ad abſterrendos eos qui ad pacem proniores videbantur, & procerum edicta pro pace publicis libris refutata. Poſt quæ anno CIↃ IↃ CXVII Amſtelodami clam cætus eſt habitus, vbi paſtores quidam ac ſeniores, huius rei primarij auctores vt exẽplo ſuo atque auctoritate cæteros ad divortium impellerent, profeſſi ſunt, *rectè facere fratres eos qui ſe ſubducerent à conſortio* Remonſtrantium quos *perturbatores & vexatores Eccleſiæ* vocant. Quin imo *habendos Remonſtrantes eo loco vt cum quibus fas non eſſet communes habere cætus neque agnoſcendos eos vt membra concorpora, ſed faciendum ab eis plenum divortium donec à dogmate ſuo abſiſterent:* Simul rogabant, *fratres cunctos ſecum eiuſdem ſententiæ participes, vt idem ſubſcriptione ſua firmarent, quo in hunc modum ad finem bonum* (vt loqui ipſis lubet) *inter ſe colligarentur.* Cum vero in multis conventibus vicinalibus viri probi idem cum illis de dogmatibus ſentientes tamen iſtud *divortij Chirographum* (nam id nomen chartæ

ipsi dederant) signare cunctarentur, missi sunt à signatoribus primis qui ad signandum cæteros vrgerent, & qui pro afflictis Ecclesijs, (id est segregibus) stipem colligerent. Secutus deinde est inter se sociatorum conventus clandestinus Hagæ, atque ibi decretum est, *cum illis tanquam cum fidis minimeque suspectis fratribus colendum propius commercium qui Remonstrantes & eis adhærentes alios pro falsis doctoribus haberent tantumque Synodum è nationibus exspectarent, cuius nunc magna spes esset* (ita loquuntur) *vt ibi secessio à Remonstrantibus ritè ex iudicio Ecclesiæ ad exitum perduceretur: promitterentque, vt si ea Synodus propediem non indiceretur se cum fratribus cæteris qui iam secessferant* (quod huius instrumenti scriptores iustis atque sufficientibus de causis factum pronuntiant) *consultaturos se modo ac via qua res perduci possit ad plenum atque vnanime divortium.* Apparet hinc quorsum communis nationum Synodus postulata fuerit, nimirum vt iam penitus constituta ruptura plus inde acciperet auctoritatis. Eodem tetendit conventus alius qui Scidami habitus est mense Ianvario anni CIƆ IƆ CXVIII & alij cœtus eius generis. Dici ad hoc solet etiam à Remonstrantibus cætus habitos & perscripta quædam ac fa-

ctum id vt se subtraherent à consortio pacem secum colere cupiētium dictum non est, tantum abest vt probatum sit.

Qui vero hunc in modum discessionem fecerant, contenti non fuerunt ex vetere Christianorum exemplo pietatis cultu intra privata tecta, sed ausu privato publica templa occuparunt, partim dum publicum divortium introducunt in ea loca in quibus servata vnitas fuerat, novumque Presbyterium & cōmunionem peculiarem instituunt, neque vero id saltem permittunt vt docente pastore Contraremonstrante pastor sententiæ Remonstrantium intra septá sederet, quæ Veteribus aquis acciderunt, partim dum pastores novos non ritè atque ordine in cathedra locant, vt Husdę, partim dum per minas magistratui templum extorquent, vt Brilæ, vbi secessores rumorem sparserant invasuros se templum quicunque tandem futurus esset exitus, partim etiam dum reipsa invadūt templa, sicut plebs segrex Hagiensis cum primum Nosocomij sacellum obtinuisset sub pollicitatione presbyterium novum se nō erecturos, ea fide violata mox templum claustrale nondum benè ad sacros vsus paratum irrupere, allatis eo suggestu & subsellijs, atque ibi concio habita est, ne con-

fultis quidem aut proceribus Hollandiæ (quorum erat & ſolum & ſuperficies) aut magiſtratibus Hagienſibus, adeo ſine eorum conſenſu: quin & maiore cum contemptu procerum Henrico Roſæo (quem proceres munere fungendo interdixerãt) ibi vſi ſunt paſtore. Excuſant hæc nonnulli dicentes templa plebis eſſe, quod ita acceptum & eo modo ad rem perductum, non poteſt non magnis ſeditionibus ac tumultibus cauſam præbere. Nam in plebe, id eſt inter eos qui ſub vno imperio vivunt, multæ ſunt diverſi inſtituti familię, vt Romanenſes, Lutherani, Mennonitę atque alij. Si iam partes hæ ſingulæ plebis nomine ſibi publicas ædes vindicarent, quid inde aliud quam cruenta colliſio ſequeretur? Propterea penes quem publica templa eſſe debeant, ſummæ poteſtatis arbitrium eſt, ſicut & Romanæ leges inter iuris publici partes ſacra & ſacerdotia cæremoniaſque commemorant. Aliter quicquid fit ab omnibus reipublicæ moderandæ & legum peritis illegitimum cẽſebitur.

Iã vero vbi Contraremõſtrantes hoc aut illo modo in partem templorum venerant eo non contenti fuerunt, ſed quacunque poterant id egerunt, vt Remõſtrantes inde vi depellerent, vt apparuit in dicto

iam oppido Veteribus aquis, vbi missum pastorem qui Poppij vicibus fungeretur, privati à cathedra abstinuerunt dictitantes cum magistratibus nihil sibi esse negotij: ipse quoque Poppius qui magistratuum accitu venerat hominibus armatis impeditus est officium facere, quanquam comitatus veniebat quæsitore, consulibus oppidique iudicibus cumque cõsulum vnus diceret, quod res erat, Poppium à proceribus ad se missum per ludibrium illi respondere, à vestris scilicet proceribus.

Quid vero actum vbi Contraremonstrantes soli publica templa insidebant, vt Amstelodami post motum loco Simonem Goulartium? An ibi secuti sũt certissimam naturalis ęquitatis regulam, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, nihil minus. Nam tantum cum suspicio insedisset Remonstrantium cœtum haberi in domo Remi Episcopi, qui civis erat notissimæ probitatis fæx ipsa vulgi (quo impulsu scit Deus, sed & homines quidam non ignorant) furore incredibili clara luce domum involarunt ac diripuerunt, inaudito hactenus per Hollandiam exemplo, non impedientibus illis quorum ad officium id spectabat, sed contra adventum suum

differentibus donec, barbaricum ſatellitium impleſſet deſtinata. Neque vero de tanto ſcelere, quod ad ſummam oppidi Amſtelodami & patriæ infamiam ſpectabat, ius dictum eſt. Pauci de tanto numero capti ſunt, & dimiſſi.

Si qua res eſt aliena à Chriſtiani nominis profeſſione, ea vero eſt libellos vulgare qui exiſtimationem cuiuſquam vulnerēt: quod & ex Romanis legibus capital cenſetur merito ſane: cum eo modo quiſque odio publico obijci poſſit, neque habere vbi ſe defendat incognito accuſatore qui eo mentitur impudentius quod ad probanda crimina ſciat ſe cogi non poſſe. Quantoperè Contraremonſtrantium paſtores nonnulli & eiuſdem partis alij hoc modo rem ſuam promoverint ex ipſis ſcriptis apparet. Multis enim libris nobiles & oppidorum magiſtratus tum vniverſim, tum ſingulatim non pauci contumelioſè traducti ſunt. Oldēbarneveldius conventus Hollandiæ adſeſſor, qui grave illud onus per annos iam quadraginta tam fortiter pertulerat, atque hanc tempeſtatem iam bis exhauſerat, prius ſub Liceſtrio (cum eadem omnia ipſi obijcerentur) deinde cum induciæ fierent, denuo in ætate vltima innumeris mendacijs (quæ

nemo in iudicio defendere audeat) atrocissima accipit famæ vulnera, imo Marchioni Anchoritano confertur, vt omnino appareret quid harum rerum incitatores de illo fieri vellent. O sanguinaria ingenia! Adversus gliscentem licentiã sæpè de remedijs in conventu actum est. Conceptum quoque edictum, in quo honori Principis, iudicum Hollandiæ, Ecclesiastici quoque ordinis non minus quam ipsorum procerum, nobiliũ, ac magistratuum consulebatur. Iussio in nihil aliud quam adversum libellos tales & sermones, vulgi turbamenta, concepta erat: etiam speciatim contra scripta quędam quibus Amstelodamenses iniuriam sibi factam conquerebantur. Tamen legati oppidi Amstelodami atque alij, ne id fieret, obstiterunt. Dicebantur esse leges veteres. Sed nonne vsitatum est antehac tanta grassante licẽtia renovare leges, & temporibus aptare? Tandem cum anno CIↃ IↃ CXVIII ab Amstelodamo æquiores legati ad conventum venissent, perrogatũ quidem est edictum, sed multis in oppidis sine vi irritum mansit, in quibusdam ne promulgatum quidem est, magno cum despectu procerum Hollandiæ, quorum illa tantis Dei beneficiis tamdiu educata auctoritas hoç

hoc modo fœdè proculcabatur. Etiam poſtquam capti eramus ſcribere cuique in nos permiſſum eſt. qui id non vetuerunt, imo per autoratos ſibi ſcriptores rerum geſtarum id ipſum prædicant, ſatis oſtendunt nos eo tempore in legitimorum iudicum manu non fuiſſe, cum qui in verorum iudicum ſunt manu, ſimul in eorum ſint fide ac tutela adverſus noxam omnem quæ extra ius inferri ipſis poſſit.

A verbis ad res venitur. Ab armorum initio duo hominum genera fuerunt in rempublicam res novas molientium: alij ſtudio ſuorum dogmatum, vt paſtores nonnulli (in quo ordine fuerunt & qui maiora inſuper congiaria, & dignitatis augmentum inde ſperarunt) alij vt ad honores perrumperent, ad quos alioquin obſeptum ſibi aditum videbant, vt externi, aut cęteroqui impares aliis quoad eas quę in mandandis muneribus ſpectari ſolent qualitates. Nam antiquiſſimæ Hollandiæ leges continent, ne quis extra Hollandiam natus honores capiat, quanquam poſtea proceribus placuit eo iure non vti niſi adverſum nationes quæ par ius in Hollandos vſurparent. Alia oppida ius habent ſpecialius ne quem admittant niſi genitum certos intra fines, vt intra Moſam

& Zypam. Quanquam verò externi ſatis habere debuerant quod placidam vitam in ſolo noſtro degerent,& contracta indigenarum affinitate exſpectare,vt liberi ſui in Hollandia nati iuxta alios honorum participes fierent , apud nos tamen non minus quam apud gentes alias experimento compertum eſt,eius generis hominum ingenia moræ impatientia magnas ſæpe turbis cauſas aut alimentum dediſſe, cum talia molientibus nunquam deſit quo præſentem reipublicæ ſtatum obtrectent. Similiter animatos videre ſemper fuit quoſdam indigenas quidem ſed ortu, divitiis , peritia rerum non inter primos quos leges noſtræ cæteris in honoribus anteponi volunt. Dudum eſt quod hic morbus aperire ſe cœpit. Incipiente primulum bello paſtores fuere qui proceribus nomen imponerent Caudicum. Cùm maximè ferreret dura illa & in omnis ævi memoriam tradenda Lugduni obſidio, veriti non ſunt paſtores de ſuggeſto apud populum magiſtratus ſuos (quorum prudentia atque conſtantia ſecundum Deum eo tempore non oppido tantùm ſed patrię ſaluti fuit) incuſare quod in nummis qui per argenti penuriam charta cudebantur, ſcripſiſſent pati ſe iſta libertatis ergo , cum

vellent pastores dictum, tolerari ista Reformatæ religionis ergo, quasi non sub communi libertatis nomine etiam religionis libertas cōtineretur, aut quasi non alij quoque extra Reformatos odio inquisitionis in animos & Hispanici dominatus fortiter pro patria fecissent. Sed hæc licentia in magnum malum erumpere non poterat, quamdiu Hollandia ex Hollandia constabat. At postquam perditis Brabātiæ, & Flandrię rebus, magna inde multitudo nostri moris ac reipublicæ non satis gnara nobis se infuderat, Princeps Vvilhelmus Arausionensis extremo vitæ proceres monuit ad eam rem intentos esse, & severe occurrere sermonibus turbidis. Eo Principe mortuo, cum Comes Licestrius qui nec leges nec ingenia nostri populi perdidiscerat) præfecturā accepisset, omnes quibus præsentia displicebant rei faciendæ tempus sibi advenisse existimarāt. Hinc factum, vt legitimi rectores traducerentur non modo vt irreligiosi homines (quia scilicet hominum commentis quibusdam arctè nimis alligari se non patiebantur) verum etiam vt fidei incertæ, imo in Hispanum propendentes. His consequenter peregrini in terra Traiectina ad honores producti, extrusis qui ex legibus

eos honores possederant, quod exemplum quominus ad Hollandiam penetraret, magistratuum Lugduni, Amstelodami, Enchusæ atque aliorum sapiens virtus prohibuit. Hæc affectio cum ab anno CIↃ IↃ LXXXVIII dormijsset, resuscitata est his nostris calamitosis temporibus. In curribus, navigiis, per vicos & compita palam sermones habiti de mutanda reipublicæ forma eiusque rectoribus. Nec facta discrepabant. Apparuit hoc in oppido Veteribus aquis, vbi posteaquam rectores oppidi in ipsa basilica per vim oppugnati coactique fuerant id facere quod aggressoribus placebat, inde armorum metu oppidi ordo adactus est legere consules, & oppidi iudices ex arbitrio hominum regi nescientium, qui ijdem privato ausu custodias per oppidum disposuerunt, ac collegium instituerunt quasi alterum oppidi consilium, qualis cœtus & Lugduni fuit institutus ad regenda communia partis tam calidæ negotia. Sic & Husdæ concursu facto electio magistratuum, quæ facta erat ab oppidi præfecto vt arcis custode & à quæsitore (secundum morem per annos quadraginta servatum) rescissa est & quæsitori nova extorta electio ad arbitriũ seditiosæ turbæ. Delphis Batavorum

homo

homo privatus, ac ne habitator quidem eius oppidi, invitis consulibus ac rectoribus corpus armatorum municipum coegit. Nautæ quoque edocti sunt in aplustribus ponere Principis Mauritij insignia cum hoc dicto: *Potius cum Arausionensi sub dio agere, quam Arminianos diutius perpeti.* Etiam in vulgus edita est notitia oppidorum & castellorum quæ Arminianis (id est Remonstrantibus) essent contraria.

Quod motu plebis facere impetus fuerat id postea persuasum est Principi per ipsum fieri debere ab his qui dicebant rectores legitimos infestos esse ipsius dignitati: cum tamen partim eidem essent qui Principi præfecturæ ius detulerant, quique ipsius labores consilio & sollicita ærarij cura sublevaverant: tum vero omnes procul abessent ab invidenda ei potestate quæ collata ipsi fuerat: quinimo paratissimi essent vicem referre meritis eius, quantam respublica pateretur, præsertim grata recordatione quod maximum benefactis pretium est. Quantopere verò hæc res legibus adversaretur ipsum Principem non latuit, qui in multis oppidis cum è consilio vrbis alios amoveret, alios amotis sufficeret, consules quoque & oppidorum iudices legeret non suo tempore, neque è no-

minatis, teſtabatur facere ſe id *neceſsitatis imperio, ſine detrimento iuris ac legum, atque eo animo ne res in exemplum iret.* Ipſi novi hoc modo creati proceres idem ſe quoque intelligere oſtenderunt in decreto quo ratum id factum habebant, in rem ſuam ſcilicet, ſed metu ne in ſe recideret exēplum, addebant ea mente ſe id facere, vt nollent per id deteriora eſſe iura legum ac libertatis. An tali teſtatione, quæ rei contraria eſt, auferatur iuris detrimentum, iudicent ſapientes. certè cum legibus, imo omnium legum fundamento id pugnare notiſſimū eſt. Nam in ordinem oppidi qui allegūtur, eorum perpetuum eſſe munus, aut certè dum municipes manēt, ab omni ævo vſurpatum eſt: vt & illud, in locum decedentium aut eligi, vt in plurimis oppidis, aut nominari numero maiore qui ſuccedant. Cum primum hæ nationes ſub Burgundicum imperium venêre, ſolliciti fuere proceres, vt ius hoc novis legibus confirmarēt. Notitia conſtitutionum oppidi Lugduni ſic habet: *Vniverſitatem oppidi Lugdunenſis, ita vt antiquitus refert conſilium & conſeſſus quadragintavirûm, quorum munus durat quădiu vivunt nec domicilium mutant. Deinde quadragintaviri cum quis de ipſorum numero vita exceſsit, domicilium mutavit, aut cætero*

qui oppidum dereliquit in basilica congregati maiore parte suffragiorum mortui aut digressi in locum alium legunto de insignioribus quem intra animum suum ei muneri aptum atque idoneum iudicabunt. Lex quam Maria Burgundica oppido Amstelodamo dedit anno CIƆ CCCC LXXVI sic ait : *quod si accidat quemquam ex trigintasexviris mori, aut municipatu exui cæteri eiusdem consessus superstites, ita vt officij ac iurisiurandi religio suadebit, alios sufficient viros insignes ac probos*, quæ verba repetuntur in lege quam Carolus Imperator ipsis dedit anno CIƆ IƆ XXV. Sic & in Schonhoviæ archivis lex est quam rex Philippus anno CIƆ IƆ L confirmavit ita habens. *Si quando ex vigintiseptemviris quisquam vita abeat, aut ius municipatus amittat, qui de eo numero supersunt alij, aut pars eorum maior, vnum aut tot quot deficient novos eligent bonos, idoneos, insignes.* Cæteris oppidis pares sunt leges. Iam vero consulum & iudicum oppidanorum munus præfinitum ad tempus durare, certo quoque tempore faciendam surrogationem, tum vero ius eligendi, aut nominandi penes oppidi ordinem esse aut penes eos quos leges eius rei compotes faciunt; aliter vero electionem ne à Principibus quidem fieri legitime posse norunt Hollandi omnes. Documenta passim in

basilicis asservantur, quorum quædam exempli gratia recitabimus. Lex quam Philippus Burgundus oppido Lugduno dedit anno CIↃ CCCC XXXIV de consulum electione sic loquitur : *Quotannis pervigilio Martini quæsitor, iudices & ordo oppidi Lugduni, qui tum erunt, eligunto quatuor consules vt leges antiquæ ipsis concessæ imperant. Et cum eius negotij ergo in basilicam convenient quæsitor, iudices, & oppidi ordo, qui tum erit quæsitor, compellato ac moneto ipsos iudices, oppidiq; decuriones, vt memores iurisiurandi quod nobis atque oppido præstiterunt integra animi religione eligant consules quatuor viros probos bonosque nobis & oppidanæ rei vtiles. Et cui maiore suffragiorum parte obtigerit consulem creari, huic quæsitor oppidi præito verba sacramenti, servaturũ se nostra atque oppidi iura & bona oppidi dispensaturũ ita vt vsus exiget.* Constitutionum notitia de iudicibus legendis sic ait : *Quadragintaviri quotannis* XXIII *Iulij, id est pridie pervigilium Iacobi, maiore suffragiorum numero in basilica eligunto viros sedecim, ex quibus iuxta oppidi leges & morem hucusque observatum octo iudices creantor.* In lege anni CIↃ CCCC LXXIV quam Amstelodamẽsibus datam iam diximus, ita Princeps Maria loquitur: *Ab hoc die in perpetuum trigintasexviri, quos iam maioris minorisque*

censꝰ municipes oppidi Amstelodami legerunt, ius habento eligendi concorditer, aut maiore suffragiorum parte, idque ex fide iurisiurandi quod eam in rem palam quæsitori oppidi, aut si is aberit maximo natu consuli præstabunt, quotannis quinto die ante diem lustricum sacri puerperij, viros XIV *ex opulentißimis, probißimis, nobilißimis & æquißimis municipibus oppidi Amstelodami, nemine per odium invidentiam aliamve similem ob causam excluso: quos deinde quotannis transmittendos habebũt nobis, nostrisve successoribus, aut Vicario & consessui iudicum Hollandiæ, vt ex eis nos nostrive successores aut vicarius cum dicto consessu eligant septem viros per eum annum ius dicturos, qui ipso die lustrico intra oppidum nostrum solemniter instituantur & iurent quomodo leges veteres, & mos exigũt.* Dicta lex quam Maximilianus & Maria oppido Roterodamo dederunt, sic loquitur: *Quadragintaviri in posterum biduo ante diem Kalendas Maij eligunto per fabas albas & nigras aut alio sortitionis genere quod optimũ iudicabunt, septem homines sui cõsessus:* (is numerus legibus posterioribus in quinarium mutatus est) *Septem verò illi quos sors dixerit statim surgunto, & digitis ad cælum erectis sancte iuranto verbis ijs quæ consulum maior, aut si is absit minor, aut si neuter adsit iudicum maximus, cõcipient, neque gratia, neque offensa, nequ*

odio, neque invidētia, neque vlla re alia abstituros se, quin sine mora neque cibo, neque potu, neq; colloquio cuiusquam interposito, octodecim viros idque maiori suffragiorum parte eligant, sic tamen vt alius alium non eligant, sed alios extra numerum suum ex insignibus maxime probis ac placidis oppidi eius municipibus, quibus ætatis & cēsus satis sit, ex præscripto legum veterum, tam ex toto municipum corpore quam ex consessu XL *virûm, nemine excluso, quos ipsi quinque pro religione sua ac iurisiurandi fide honestissimos & aptissimos iudicabunt vt per eum annum fungantur publico munere. Eorum vero octodecim nomina septem illi statim nobis, aut si nos abesse contingat Vicario nostro & consessui iudicum Hollandiæ perscripta transmittant per eum quem de suo numero ad id negotium delegabunt: vnde nos aut Vicarius cum consessu eligemus duos consules, iudices vero oppidi septem quos nos aut Vicarius cum consessu idoneos iudicabimus gubernando oppido Roterodamo in annum vnum nec vltra: quibus succedatur Kalendis Maij vt leges antiquæ iubent: hac tamen lege, vt consules eligi fas non sit nisi ex ipsis quadragintaviris: Nos vero aut Vicarius noster cum consessu iudicum Hollandiæ eorum qui electi erunt continuò aut certe intra Kalendas Maij nomina perscripta per eum qui ex oppido delegatus venerit, Roterodamum remittemus, vt Kalendis Maij ma-*

gistratum ineant, & solemni iureiurando adigantur, vt vetera iura & leges exigunt: Quod si evenerit à nobis, aut Vicario cum consessu iudicum Hollandiæ post transmissa nomina octodecim virorum non eligi intra diem quartum consules duos & iudices oppidanos septem, ita vti dictum est: tum duo primo loco nominati consules & septem primo loco nominati in eum annum oppidi iudices sunto: atque ij à quæsitore maiore aut si is absit à quæsitore minore, aut vterque si absit à maximo exconsule iureiurando adigentur ex more & legibus oppidi antiquis. Lex autem Schonhoviæ supra allegata hac de re sic præcipit: *Qui vigintiseptemviri, postea quotannis quarto Novembris die concordibus suffragijs aut eorum parte maiore eligent quatuor viros probos insignes & idoneos, vt ex eis constituantur consules duo: & quatuordecim viros bonos & æquos, vt ex eis constituantur septem iudices oppidani: ac quatuor & quatuordecim sic electorū nomina nobis mittent, aut successoribus nostris Comitibus Hollandiæ maribus feminisve, si nos intra Hollandiam esse contingat: alioqui mittent eos Vicario & consessui iudicum Hollandiæ. Ex quibus tum quatuor, tum quatuordecim aut nos aut Vicarius cum consessu tenebimur constituere ex illis Consules duos, ex his iudices oppidanos septem atque eorum nomina perscripta mittere ad eum qui tum futurus est*

oppidi Schonhoviæ quæsitor octavo die mensis Nouembris vt pervigilio Martini in possessionem honoris inducantur, nostraque vice oppidum, & oppidi res regant, & cuilibet ius æquum dicant secundum leges & mores oppidi. Similes leges sunt penes alia Hollandiæ & Vvestfrisiæ oppida: quas quia non omnes habemus ad manum, sufficiet earum in locum inserere hic ipsa procerum verba in edicto quod ipsorum nomine ac mandatu Franciscus Frāco tunc magistratuum Goudæ adsessor, iudex postea factus in consessu superiore, composuit, quodque anno CIↃ IↃ LXXXVII editum est ab ipsis proceribus, vt populus fundamenta reipublicæ (quæ iam tum quassari cœpta feliciter id temporis conservata sunt) quæ essent, intelligeret. *Oppida* (inquiunt ibi proceres) *ferme eundem in modum gubernantur ab ordine qui cōpositus est ex ipso flore municipum: Hi alibi numero sunt* XXXVI, *alibi* XXXII, XXVIII *aut* XX: *atque ei cœtus parem cum oppidis antiquitatem obtinent, aut certe talem quæ omnem memoriam longe excedat. Semel electi honorem retinent quamdiu vitam ac municipatum. In eorum qui mortem oppetunt, aut municipatum deserunt, locum sufficiuntur alij ex municipum corpore arbitratu ordinis ipsius.* Deinde; *Ab his cœtibus eliguntur quotannis ordinarij ma-*

giſtratus, quatuor ſcilicet tres aut duo conſules, & ſeptem plureſve iudices oppidani, quibus honos annalis. Sed nonnullis in oppidis plene hæc electio peragitur, alibi maioris numeri nominatione, ex quibus vicarius eligit quos viſum eſt ad iuſtum vſque numerum. Quibus ſanum eſt iudicium facile intelligent in perpetuitate honoris eorum qui cœtum ordinis participant, conſiſtere regiminis firmitatem, quia permanet corpus imbutum rerum ſuccedentium notitia, ex quo corpore omnia decreta omneſque poteſtates ſuper communibus patriæ aut propriis oppidi negotiis emanant: Tum verò in eo quod Conſules nominandi aut eligendi ſunt ab ipſo ordine aut illis quos leges indicāt, ſitum eſſe præſidium libertatis, quo perrupto tota reſpublica nihil ſit futura niſi theatrum in quo gratia aulæ, quæ ſæpe eſt apud peregrinos, cuique quam volet perſonam ſit impoſitura. Huic rei proviſum rectè eſt in formula iuriſiurandi quod præſtat Hollandiæ præfectus, inter cætera id continens, *ipſum nobilitati maiori minorique & rectoribus oppidorum Hollandiæ ac Vveſtfriſiæ, vt qui nationis ordines referant, fidum & obſequentem fore.* Sed & mandata ad eandem præfecturam pertinentia imperant: *Vt præfectus aut per ſe, aut cum principe*

consessus & cateris iudicibus Hollandia Zelandia & Frisia quotannis renovet consules, iudices, magistratus aliosque honoratos ita vt oportet atque antiquitus secundum leges & mores communes, ac proprios oppidi cuiusque factitatum est: eosque honores conferat in bonos fidosque cives patria amantes, & ad eam rem maxime idoneos. Tenentur verò mēbra Hollandię ex primitivo federe, alia aliis pro virili opem, auxilium ferre, consilio ac reipsa, pariterque tueri iura ac libertatem publicam. Ex edicto eiurati principatus & vsu perpetuo nullum ius est Federatis proceribus in civile regimen cuiusque nationis: imo vero tenentur ipsi ex Traiectino federe tum nationibus, tum oppidis in suis legibus constitutionibus suaque libertate non modo nihil damni aut noxæ dare, sed eis quantum possunt maximè, etiam vitæ & rerum (si opus sit) periculo, opitulari ad tutelam iuris quod ipsis competit. Vnde ergo potestas proficisci potuit tam directè agendi adversum leges? Periculosissimis belli temporibus proceres Vvilhelmo Principi concesserant, *Si necessitas aut publica securitas poscerent demoveri, aut mutari extra ordinē magistratus, aut honoratos oppidorum, id ei facere ius vt esset rebus bene expensis, ac de consensu maioris par-*

tis eorum qui ordinem constituerent, & oppidi vniversitatem referrent. Ecce erat ibi potestas illa non solùm necessitati summæ sed & consensui maioris partis consilij publici adstricta: neque tamen Princeps (quanquã valde suspectis temporibus) vnquam vti extraordinario hoc iure voluit. At cum anno CIↃ IↃ LXXXIV cum eodem Principe ageretur de deferendo ipsi Comitatu Hollandiæ, in pactis tum conceptis ea potestas repetita non est: sed obligatus Princeps servare & curare, vt servarentur leges, atq; libertas tum nationis tum oppidorũ. Nationem Traiectinam quod attinet mandata eius præfecturæ vltima expresse hoc cõtinent: *Magistratus vrbis atque oppidorũ Princeps Mauritius, si in vrbe erit, constituet ex consilio atque consensu procerum vniuersorum aut eorum qui ad vrbem erunt, quibusve ipsi id negotij dabunt, idque ex veteribus magistratibus & alijs quadraginta quos ipsi magistratus supra sui numerum nominabunt ac Principi tradent perscriptos: quod si absit Princeps aut aliqua de causa ei non vacet intra vrbem electioni magistratuum intendere, eidem proceres, aut qui ab ipsis eam ad rem specialiter delegati erũt, ex duplo nominatorum numero eligent viros quadraginta qui consules, iudices, quæstores & decuriones fi t in annum ineuntem.*

Quæ vero tandem causa tantæ nunc immutationis adferri potest? Num crimen aliquod cõmiserant veteres rectores? Cur igitur iudicium in ipsos peractum non est? id vero tantum abest, vt decreto quo confirmatur hæc destitutio dictum sit *demotis magistratibus honorem atque existimationem illibata servari.* Necessitas obtenditur. At quid erat quæso quod metui posset ab eis qui patriæ atque oppidis tanto tempore fidem suam probaverant, partim ipsi obsidiones oppidorum Harlemi, Lugduni, Alcmariæ toleraverant? De novo milite calebant querelę quo de agemus postea. at is certe, hæc cum fierent, dimissus iam erat. Tum vero Amstelodami ea querela locum habere non poterat, vbi illi ipsi militem oppidanum auxerãt qui collegas suos honoribus pepulerunt, in quibus pulsis nonnulli erant tantæ probitatis ac fidei quantam vnquam tulit Hollandia. Quæ ergo illa necessitas? An illud dicent veteres magistratus non satis promptos futuros fuisse, vt Dordrechtanę Synodi decretis & consequentibus edictis vim suam commodarent? Sed ad hanc necessitatem nulla necessitas duxerat, cum vt mutuo ferrent se pastores, potuerit fieri, vtile insuper & æquum fuerit. Hoc quoque multis mirum

& exempli gravis visum est, quod post generalem illam mutationem aliæ quoque nonnullis in locis extra ordinem factæ sunt, quodque nuper adeo lecti sunt magistratus extra eos qui ad eam rem erant nominati, cum legum manifestissimo contemptu.

Conqueritur nobilitas quod in Hollandia, vbi ab initio belli ad vltima vsque tempora nobiles ad conventum venire non solebant nisi à cœtu nobilium vocati, nunc post res novatas nonnulli aperte defendere cœperunt, *natalium iure sibi in conventum veniendi libertatem esse, neque se vllo colore inde posse arceri:* cùm contra in Geldria & Trajectina natione, vbi nobiles venire ad conventum solebant proprio suo ac gentilitio jure, multi primariarum domuum inde amoti sint, substitutique alij, cum tamen mandata præfecturæ Trajectinæ diserte vetent, *alios nobiles ad conventum vocari quam qui intra annum proximum* (is erat annus CIↃIↃXC) *vocati fuerant, sine speciali adsensu procerum ac nominatim nobilium qui tum vocari solebant.* Sed & illud incusant multi quod in Hollandiæ conventum introducti sunt extra Hollandiæ fines geniti, cum olim Mariæ Burgundiæ temporibus proceres Hollandiæ Co-

mitem Naſſavium, qui Leccæ & Polanæ toparcha erat, in conventum admittere recuſaverint, quod ipſi locus natalium obſtaret. Neque minus illud multos offendit, quod tot quæſitores, tot ſcribæ, tot alij quorum fides ac probitas longo tempore explorata eſt; non judicio, non vlla probabili ex cauſa, ſed ſola imperii poteſtate tum in Hollandia tum alibi loco moti ſunt, atque inter eos nonnulli quibus munus mandatum erat à toparchis, quos toparchas nemo antehac prohibuit vti quorum vellent opera, niſi per iudicii modum aliqui aut munere dejicerentur aut interdicerentur muneris functione.

Sane hac nova neque audita hactenus agendi ratione paſci potuit multorum aviditas honoribus inhiantium: ſimulque talium inventoribus propoſitum ſtipare ſe clientelis, quomodo Romanorum aliqui ſecuritatem ſuam quæſivere militibus in aliena prædia deductis. Verum hæc eadem domi foriſque ſiniſtris rumoribus differri, ac proinde non famæ tantum, ſed & ſaluti ac tranquillitati reipublicæ periculoſa eſſe, non eſt quod multis demonſtremus. Sed & alia quæ ſuper hac re prudentibus in mentem venire poſſunt conſulto

nunc reticebuntur. Tantum omittere non possum quin adferam ipsa procerum Federatorum verba in epistola qua in Angliam missa quarto die Februarii anno CIƆ IƆ LXXXVII de iis quæ tum in republica gerebantur querelas exponunt. *Multi*, inquiunt, *mimi pietatis, tum indigenæ, tum exteri contra leges & æquum provecti ad honores dignitatem ac gratiam per omnes nationes multa legibus & libertati contraria moliti sunt adversum cives, spretis & in suspicionem adductis nationum atque oppidorum rectoribus. Quin & hoc perfecerunt, ut potestas atque auctoritas illis decederet, quibus ex jure debebatur, intrusis de plebe aliis qui neutiquam muneribus sustinendis essent idonei: qui ausi sunt & reos facere defensores juris, libertatis, ac legum, atque eos quorum pro patria salute ac pace indefessum erat studium.*

CAPVT X.

De oppidorum custodiis.

ET sunt adhuc qui clamitant, quorsum oppidorum custodiæ? id ne vero interrogari? Omni tempore oppidis sui fuere conducti custodes, modo majore,

modo minore numero, quos hoc tempore auxerũt, ex peculiari decreto procerum Hollandiæ facto frequente conuentu, nimirum quia & necessitas auxerat: primum vt templa publica defenderentur contra vim priuatam, ne vbique fieret quod Hagæ factum fuerat, & quantum conjecturis erat assequi alibi transire, non poterat sine tumultu graui, & cædis periculo: deinde vt tuti essent oppidani adversus expilationem talem ex odio religionis qualis Amstelodami fuerat conspecta: præterea vt legum servaretur sanctitas adversus magistratuum vitio creationem, qualis Veteribus aquis contigerat: Nam hæc exempla simulque sermonum & libellorum vulgi animos turbantium summa impunitas justo metui causam dederat.

Obijcitur occurri his malis potuisse per militem ordinarium. Sane & militis ordinarij fuisse officium in rebus eiusmodi parere decretis procerum in quaque natione, ac magistratus tutari verum est, & infra argumẽtis certis probabitur. Sed primum multis in oppidis, vt Harlemi, Lugduni, Hornæ nullus erat ordinarius miles. Tum vero Princeps, cuius quanta sit apud milites reuerentia nemo nescit, concitatus in Hollãdiæ Proceres ab hominibus privata

sua

ta sua commoda spectantibus, aperte iam dicere cœperat, nolle se agere quicquam adversus eos qui Reformatæ essent religionis; quo nomine tum publice tum privatim solos appellabat Contraremõstrantes exclusis Remonstrantibus: quod & re ipsa confirmabat, cum se ipse subduceret Ecclesiasticis cœtibus quos tanto iam tempore post exortas controversias frequentaverat, seque adiungeret gregi templi claustralis. Quo vero vsque id procederet, quod negabat Princeps acturum se quicquam contra eos qui religionis essent Reformatæ, apparuit ex re nata Veteribus aquis. Nam quantumcunque laboratum est, vt post multa ibi licenter acta vna adhuc militum centuria in oppidum induceretur (quando quæ iam in oppido erat sufficere ad vim arcendam non videretur quoniam ea inspectante tanta insolentia & quidem diu regnaverat) Princeps tamen & alij nonnulli eo perduci nequiuerunt. Sed & alij centuriones alijs in locis agitantes præsidium dixerunt aut voce aut scripto mandata se accepisse à Principe (inconscijs sane curatoribus reipublicæ Hollandiæ quibus iuxta Principem inspectio in militem data est) ne magistratibus parerent in negotijs ex religione or-

N

tum ducentibus. Federati vero proceres, qui ex federe tenebantur procerum Hollandiæ, & magiſtratuum oppidanorum imperium tueri, hæc cum geri conſpicerent, ſermones ſeditioſos audirent, libellos eius argumenti legerent ipſi, tantum abeſt vt vltro ſocijs opem amicam obtulerint, menſe Septembri anni CIↃ IↃ CXVII cum iam Veteribuſaquis multiſque alijs in locis plurima per vim ac ſeditionem acta eſſent, rogati ſerio & ab Hollandiæ Vveſtfriſiæque, & à Traiectinæ legatis, vt animum ſuum expromerent de tuenda poteſtate procerum per eas nationes, nobiliumque & oppidanorum magiſtratuum contra motus vulgi, vt id facerent permoveri non potuerunt impedientibus legatis quibuſdam nationum, qui extra ordinem miſſi aduenerant. Menſe Novembri iterum non Hollandiæ tãtum, & Traiectinæ, ſed & Tranſiſalanæ nomine inſtitum eſt, ſaltem vt edicta relegerentur ac renovarentur coercendis adverſus rempublicam rectoreſque ſermonibus: ſed conatu irrito: quæ res oſtendunt manifeſte cauſas fuiſſe cur illæ quas diximus cuſtodiæ conſcriberentur. Comprobavit eaſdem ſuo teſtimonio exitus. nam ſimulatque oppida Hollandiæ (non ſine pro-

misso post id factum cuncta in tranquillo fore) custodias illas dimiserant, secuta est contra leges magistratuum mutatio. Sic & in apologo lupi ovibus dicebant canes discordiæ causam esse, quibus ablegatis pacem fore.

Ad ius vt veniam; cum natio vnaquæque, vt ostensum suprà est, antiquitus ius summum habuerit imperij, in quo & armorum ius comprehenditur, neque vero per fedus id ius ademtum ipsis sit, sequitur adhuc singulis id ius manere. Prohibet quidem Fedus bellum suscipi nisi de communi consilio: sed longe est aliud bellum suscipere, aliud sese adversum vulgi motus tueri. Quanquam enim tenentur socij socijs ad eam rem opem ferre, nemo tamen ea re impeditur sibi suæque securitati prospicere; quod & alijs in locis eos qui communi federe devinciuntur, facere videmus quoties ita res postulat. Cum verò tum causæ, tum ius ipsum huius negotij perspicue admodum declarata sint in decreto quod mense Septembri anni CIↃIↃ CXVII proceres Trajectini fecere, cum à Federatis essent moniti, vt custodias paribus cum Hollandia causis conscriptas dissolverent & ad Federatos transmisere, pretium erit operę id ipsum huic loco inserere.

Doctores in c. quę sint regalia: de Feudis.

Traiectinæ nationis proceres, visis & expensis cum cura quæ in cõventu suo die Veneris proxime acto à nobilibus claris atque eruditis viris Arnoldo Rantviceno Bemmelio, Cornelio Nicolaida Drilano Consulari Rotterodamensi, Marco Liclema Niholdio Iurisconsulto Quæsitore partis Orientalis Stellincuervi, Georgio Apiario Toparcha, Albransuartiæ, illis senatoribus in senatu federis, hoc vero ærarij communis curatore, mandatu procerum Federatorum, Principis Mauritij, & senatus dicta fuere, ac die Saturni sequente perscripta ac tradita: primum testantur gratissima sibi esse magnoque in pretio haberi quæ nomine conventus Federatorum, Principis ac Senatus sibi offeruntur. Grates quoque se agere maximas pro officijs quæ eidem Federati proceres Princeps ac Senatus anno CIↃIↃCX *fecerunt ad restituendam rempublicam Trajectinam, cum spe ac fiducia si qua similis ingruit necessitas (quam Deus à natione atque urbe clementer avertat) eosdem ijsdem officijs non abstituros. Sed & se vicissim paratos esse quoties res tulerit socijs per vim periclitantibus. præsto esse, & contra invasores commodare quicquid suæ esset opis. Sed cum res eiusmodi multis soleant difficultatibus implicari, ac tempore opus sit ad auxilia decernenda, & paranda quæ in eam rem sunt usui: neque vero fieri non possit, ut incommoda interveniant quæ effectum impediant:*

ſicuti in hac terra viſum eſt, quo tempore turbæ ac factiones à Comite Liceſtrio alebantur, interventu proditionis qua oppidum Daventriæ, & caſtellum ad Zutphaniam hoſti tradita ſunt, reſtitutionem reipublicæ per biennium retardatam, quo demum exacto oppreſſi atque ejecti proceres Trajectini poſt multas miſerias damna & clades tum publicas tum privatas quas alij & ipſi perſenſerant, Deo aſpirante & juvantibus ſocijs atque amicis rem effectam dedere: Rurſum anno CIↃ IↃ CX, *quanquam multum operæ inſumtum eſt, tamen in quartum menſem res exijt antequam deſtituerentur vitio creati magiſtratus, & reſtituerentur quibus leges eum honorem adiudicabant: Imo nato interea bello Brandenburgico res in periculum & incertum adducta fuerat, an effici poſſet: Tum vero pravæ molitiones ſæpe per inſidias repentinas procedunt, vt apparuit in ſcelerato conſilio cædis deſtinatæ in pervigilium Nicolai menſe Decembri dicto anno* CIↃ IↃ CX: *Adde iam quod motus tales non ita ſanantur, quin poſt ſe relinquant ſtudia partium quæ in hac natione ne nunc quidem intermortua ſunt: Has ob cauſas proceribus Trajectinis viſum in tempore occurrere, ac proſpicere ſaluti ac tranquillitati publicæ ſuæ aduerſus vim atque licentiam eiuſmodi prauorum hominum, qui nec quieſcere ipſi poſſunt, nec alios pati. Quod genus turbarum ſummo ſuo cum dolore pridem vi-*

derunt, ac nunc etiam vident ali atque augeri in oppidis & locis sociorum atque amicorum suorum, at verò per pœnas iustas aut alio modo medicinam ei malo adferri id vero non vident. Quæ sola ratio præter alias in epistola scripta quinto huius mensis die comprehensas satis fuit, cur maluerint ipsi vti iure imperij quod intrà suos fines sibi competit, ac legitimis modis incendium ac ruinam talem prævenire, quam resuscitata atque adulta peste socios (qui quod dolendum est singuli satis domi habent quod agant curentque) denuo ad opem ac remedia sollicitare, & ad labores sumtusque huius nationis ergo sustinendos impellere. Ius quippe illud imperij post abdicatum Regis Hispaniæ principatum semper à se servatum vsurpatumque. Cumque pactiones omnes leges atque mandata ab ipsis quoque Federatis proceribus ad eam normam composita sint, neque vero vlla nationum, quantum ipsi credunt, eà de re consulta de iure illo imperij quicquam sit decessura, certum habent proceres Trajectini nemini fas esse quicquam adversum id ius attentare: ac nominatim adversus hanc conscriptionem custodiæ ad rempublicam & eius tranquillitatem tuendam, quod vnum illa respicit citra noxam aut fraudem cuiusquam. Id vero facere proceribus nationis cuiusque quoties id ex vsu iudicat liberum est semperque fuit. Fecerunt id antehac nationum pro-

ceres & nunc quoque faciant suo arbitratu: neque Federati proceres nationum proceribus ea in re vnquam impedimento fuère. quin ex capite primo federis (cui fundamento ipsorum conventus innititur) tenentur ipsi nationum singularum proceribus oppidis atque membris adesse ope consilio, vitam quoque & fortunas impendere, vt mores ac iura ipsorum pertinentia ad vim summam imperij, cuius pars præcipua est securitatis publicæ tutela, defendant atque protegant. Proinde impedimentum adversus hanc rem, pugnaturum omnino esset cum illa iurata pactione. Quod vt faciant legati nationum ad conventum federis nullam accipere potuerunt legitimam potestatem, cum relatione ad nationes singulas facta aut perscriptis consultandi capitibus ea de re deliberatum nunquam sit. Et si ea de re deliberare placeat, quod tamen omnino inconsultum & vtilitati publicæ adversum ab harum rerum gnaris iudicabitur, in conventibus nationum singularum, ad quarum consultationem res tanti momenti pertinent, perspicue demonstraretur à socijs citra controuersiam spectare hoc ad evertendam nationis cuiusque potestatem, libertatem, & pacem internam, ac proinde ad commune exitium. Princeps Mauritius, vt qui præfectus est Trajectinæ, tali impedimento quale diximus assentiri nec velle putandus est, nec iure posse, quandoquidem fide data voce ac

manu promisit ex præscripto mandatorum quæ ipsi data sunt, legibus ac decretis, tam super religione quam super rebus alijs, quæ iam facta essent, aut posthac fierent à Trajectinæ proceribus, se vim daturum & ut detur effecturum: iussibus quoque & imperatis eorum pariturum, facturumque ut pareatur. Neque magis Senatus consentienter potestatis suæ mandatis assentiri tali negotio posset, cum eorum mandatorum peculiari capite caueatur: neque proceres Federatos, neque singularum nationum proceres institutione eius Senatus abdicasse imperium, sed sibi excepisse in rebus omnibus quæ mandatorum ambitu diserte non includerentur; imo & salvum sibi esse voluisse ius, quoties suæ nationis oppidorum membrorumque res id exigerent, eadem illa exequi quæ senatui mandabantur. Iam vero illud manifestissimum est, res urbis, oppidorum, terræq; Trajectinæ nulli quam ipsorum proceribus esse notiora, neque ab alijs certius posse dijudicari: satis quoque sollicitos esse ipsos ut se eximant oneribus non plane necessarijs. Sed quia modo sermonibus ac libellis multa in ipsorum regimen spargi audiebantur, modo ius ipsorum ac potestas alijs transcribebantur, tum vero nec deerant qui dicerent ac scriberent utcumque ipsi suæ securitati consultum putarent brevi longe alium futurum rebus habitum, præter alias majoris etiam momenti rationes, hæc omnia in cau-

sa fuerunt cur custodiæ decernerentur, & rite conscriberentur. Neque vero existimant ipsi causas vllas esse iustas, cur ordinarius miles in vrbe præsidium agitans ægre id ferat, vt qui ipse ex sacramenti lege teneatur, quamdiu in vrbe aut oppidis aut agro Trajectino agit, proceribus Trajectinis, & eorum imperatis obsequi. Mirum vero quod nunc adversus Trajectinos magis in crimen vocetur sacramēti diversitas, quam adversum alios apud quos ipse ordinarius miles qui in communes Fœderatorum rationes venit, mandatis peculiaribus ac sacramento peculiari adstringitur. Neque vero hoc modo perturbabuntur rationes onerum bellicorum, cum mens sit procerum Trajectinorum, supra has custodias, ad alendum militem communem quæ promissa sunt tributa nō minus quam cæteræ nationes inferre. Quare confidunt Traiectini proceres, neque primores Federatos, neque Principem Mauritium, neque Senatum quicquam agere velle quod Traiectinorum iuri, imperio ac libertati detrimentum adferat: sed potius paratos eosdem Traiectinis opem ferre quam Federis pactio exigat. Rursum certo sese illud affirmare proceribus Federatis, Principi ac Senatui, à proceribus Trajectinis nihil ipsis exspectādum, nisi quod ab optimis sociis optari ac desiderari posset: prout ab initio ostensum ab ipsis sit, & in qua fide decretum sit ipsis perpetuo persistere, procul à proposi-

to quicquam agendi quo ius alterius violetur aut deterius fiat. Rogari vero legatos vt hæc omnia proceribus Federatis Principi ac senatui benigne renuntient, & cum amica salute proceres Trajectinos ipsorum amicitiæ commendent. Actum Traiecti xvij Septẽbris anni CIↃ IↃ CXVII. *Subscriptum: iussu procerum Æg. Ledenbergius.*

Caput illud è mandatis Senatui præscriptis cuius in hoc decreto mẽtio est, sic habet: *Præterea ad servandum ius Belgicogermanicarum nationum vniversarum ac singularum declarant Federati proceres se hac Senatus institutione nolle abdicatum ius quo possint aut ipsi vniversi aut seorsim nationis cuiusque primores quantum ad se attinet, vbi necessitas aut vsus exegerit, imperare bono publico ijs de rebus quæ Senatus potestati permittuntur, & imperata ad effectum perducere, regendo negotia bellica qua terra, qua mari quæque inde pendent, censum agendo, disciplinam militarem conservando, puniendo delicta, alijsque modis. Declarant insuper res omnes ad civile regimen aut iudicia nationum oppidorumque pertinentes neque diserte Senatui attributas manere debere penes Federatos proceres, primores cuiusque nationis, magistratus oppidorum, & alios rectores legitimos intra suæ iurisdictionis fines.* Notandum vero est hæc mandata consulto ita concepta esse vitando certamini quod Licestricæ

præfecturæ temporibus inter Senatum nationesque inciderat. Si ergo nationes singulæ aliquam etiam rerum belli curam sibi receperunt, quis color efficiet, vt credamus abdicatum ab ijs ius se tuendi adversum seditiones vimque aliam? Ipsi Federati proceres, Princeps & Senatus illo ipso anno CIↃ IↃ CXVII idem quod nos censuerunt. Nam in responso Federatorum ad illud quod recitavimus decretum Traiectinum, quod quidem responsum à Principe & Senatu præformatum erat, nationibus singulis de eo iure nulla movetur controversia. *Vrgetis præcipue* (aiunt Federati ad Traiectinos) *summum imperium quod vobis intra fines vestros competat: eoque multum dissèritis de iure ac potestate Federatorum, Principis ac Senatus. Rogatos vos volumus expendere non id quæri: quemadmodum neque legati nostri mandatum habuerunt hac de re disputandi, vt nec fecisse eos confidimus. Hoc ergo vnum quæritur, an quod licet* (en verba satis expressa) *id rectè & vtiliter fieri semper possit.* Deinde in fine huius responsi orantur Trajectini novas custodias dimittere: *incolumi tamen iure suo & sine vlla eius fraude aut detrimento.* Qui eo tempore in conventu Federatorum fuere (mihi tum inter cæteros honos obtigit in eo cętu pro Hollandia loquendi) me-

miniſſe poſſunt inter legatos nationum ex occaſione ſermonum quorundam diſſeri cœpiſſe an contra fedus eſſet quod nationis cuiuſque proceres ſecuritati ſuæ etiam armis proſpicerent, & ab omnibus iudicatum non eſſe, dum non eo minus promitterentur, ac perſolverētur tributa ad communem nationũ tutelam neceſſaria. Iam vero & Hollandiæ, & Trajectinæ proceres, tum in promittendis, quæ Princeps, & Senatus poſtulabant, tum in eiſdem præſtandis officio ſuo functi erant præter cæterôs, & in vtroque de aliis perpetuo erant conqueſti. Tum vero legati nationum, & ij qui in conventum Hollandiæ venerant, ſimiliter poſſunt meminiſſe, quod cum Hollandi ex ſuo conventu magno numero menſe Iunio anni CIↃ IↃ CXVIII in conventum Federatorum veniſſent, Hollandorum omnium ea erat ſententia, nullum Federatis proceribus ius eſſe impediendi quominus Hollandiæ proceres, & eius nationis partes ſecuritati ſuæ proſpicerēt quomodo neceſſarium iudicarent. Erat quidem inter Hollandiæ partes aliquid controverſiæ ſuper tolerandis ſumtibus cuſtodiarum : ſed ea controverſia facile tranſactione aut compromiſſo finiri poterat, neque vero ad iuris pertinebat quæ-

ſtionem quæ hoc loco à nobis tractatur. Quod vero dicitur laboratum, vt cuſtodię iſtæ ſumtibus Federatorum haberentur, falſum omnino eſt. Anno quidem CIↃ IↃ CXVI inter Hollandos conſultatum fuit de milite ſubſidiario conducendo: ſed tum ſpes erat id ipſum cæteris nationibus placiturum, ac proinde delectum illum, vt ſæpe olim, fieri poſſe communiter concordi decreto atque impenſa. At vero cum poſtea conſcriptæ eſſent cuſtodiæ peculiari Hollandiæ ac Traiectinæ decreto, nunquam tentatum fuit eas aſſcribere oneribus Federatorum: quin contra proceres vtriuſque iam dictæ nationis teſtati ſunt, ſuo delectu nolle ſe augere Federis impendia, ſed non eo minus ſe iuxta nationes cæteras implere velle quod ad ſuſtinenda belli onera condixiſſent: quemadmodum videre eſt in recitato iam reſponſo Trajectinorum: & ab Hollandiæ legatis ſæpe aliarum nationum legatis ſignificatum eſt.

Quod nonnulli abſurdum exiſtimant iiſdem in locis milites eſſe diverſi ſacramenti, & diverſis imperijs parẽtes ex ignorantia moris ac reipublicæ noſtræ proficiſcitur. Nam cum rectores nationis cuiuſq; & partium eius in verba adacti ſint eius na-

tionis, nationes autem federe adstrictæ inter se, ipsique milites Federis teneantur proceribus cuiusque nationis & magistratibus obsequi, vt postea docebimus, sequitur inter iusiurandum quod Federatis, & id quod nationis cuiusque primoribus ac magistratibus dicitur nihil esse pugnæ. Contrà vidimus etiam aliis nationibus sæpe commodatam operam eorum quos ad sui tutelam alia natio aut oppidani magistratus conscripserant. Par ratio armatorum municipum qui solis magistratibus oppidi sui iureiurando tenentur, vnde nihil vnquam incommodi exortum est: imo sæpe vicini à vicinarum nationum municipibus sublevati adiutique sunt. Neque aliud discrimen inter armatos municipes & oppidorum custodias, hāc causam quod attinet, quam quod municipes gratis arma ferunt, custodiæ autem mercede conductæ sunt in supplementum ac levamen municipum.

Non nationes tantum iure summi imperij, sed & oppida iure naturalis tutelæ tam ante hoc bellum quam post id exortum vsa ministerio armatorum hominum, & vtendi ius habuisse, annales & acta nos docent, resque ipsa in recenti multorum memoria est. Nam Comitum tempore sole-

bant oppida Comitibus præsto esse certo armatorum numero quos impẽsis suis alebant. In actis oppidi Lugdunensis exstat testatum anno CIↃ CCCC LXXXVIII conscriptos ab oppidi ordine custodes, vigintiquinque sub ductu quæsitoris, & sub ductu cuiusque consulis vicenos, quorum opera Consules oppidum, & oppidanos tutarentur, portasque cluderent & recluderent. Anno CIↃ IↃ LXVI Princeps Vvilhelmus Arausionensis, vt motus omnis intra Antuerpiam arceretur, magno eius oppidi consilio auctor fuit, vt mille ducentos milites suo ære conscriberent: quod tandem vrgente sæpius Principe factum est: atque horum custodum mẽtio est in pactis super religione Antuerpiæ factis secundo die Septembris anni CIↃ IↃ LXVI, & alijs pactis quæ facta sunt quinto die Martij anno CIↃ IↃ LXVII. Sic & rectores oppidi Amstelodami anno CIↃ IↃ LXVII milites quadringentos in suum ministerium assumsere: quod cum ab ipsis primum suæ potestatis iure factum esset, à Principe Vvilhelmo probatum est postea, vt apparet in consilio eius quod datum est XXVI Martij anni eiusdem. Etiam ab vrbe Trajecto, & clero conscripti sunt octingenti primum, deinde plures numero milites, vt cognoscere

est ex defensione tum Cleri, tũ procerum Trajectinorum in commune: qui milites nihil aliud quam vrbis tutelam iuraverant, vt ibidem videre est: neque verò illo tam sævo atque acerbo tempore id vrbis rectoribus crimini datum est, quasi adversum ius summæ potestatis quicquam fecissent. Id quidem didici in colloquio cum Amstelodamensibus habito, Principem Vvilhelmum cum probare non posset, vt qui tum oppido præerant, ipsique multis de causis invisi & suspecti erant, militem haberent ipsis parentem, & sacramento addictum, inter cætera dixisse cõtrarium hoc mandatis quæ ipsi, vt Regis Vicario, & iudicum Hollandiæ consessui essent data. Sed nec minus verũ est ex adverso dictum ab Amstelodamensibus semper fuisse sibi in oppidi ministerio ad id tempus milites sexcentos, neque verò Vicarios Hispanicarum partium, Comitem Bossuium puta, Comitem Rochium, & Toparcham Hiergium quicquam imperij sibi arrogasse in eos milites qui in duas centurias partiti erant. Verum & hoc est insuper, postquam id oppidum à probatæ fidei magistratibus regi cœpit, non tantum in eorum ministerio fuisse custodias oppidi, sed easdem relatas in onera communia federis, quomodo

do, & custodias oppidorum Dordrechti & Gorinchemi. Etiam oppida Hollandiæ ad Septentriones sita custodes plures aut pauciores partim habuere, partim quasi haberent Hollandiæ imputarunt, eo quod Federatorum vniversitas id oneris abnueret agnoscere. Hoc ipso de quo nunc disputatio est tempore Amstelodamẽses suorum numerum, qui ad quadringẽtos erat, auxerant ad sexcentos inconsultis Federatis proceribus, sed re duntaxat denuntiata reipublicæ Hollandicæ curatoribus qui dixerũt liberum esse oppidis id facere suo arbitratu dum suo sumtu id facerent. Anno CIↃ IↃ LXXXVII rectores oppidi Lugduni supra vigintiquinque custodes quos habebant antea, centum alios suo stipendio conduxere, idque ipsum vt factum ad tutelam oppidi vicinorumque oppidorum & agri, proceribus Hollandiæ (non procetibus Federatis) significarunt, dictitantes eius militis impendia à corpore Hollandiæ agnoscenda. Eiusdem oppidi Magistratus anno CIↃ IↃ CI conceperunt atque ediderunt leges impositas militi suo peculiari, quarum primum caput sic habet: *Cum necessarium sit iudicatum militem certo numero in oppidi Lugdunensis privato ministerio haberi.* Forma autem sacramenti sic habet:

Pollicemur ac iuramus nos probe modesteque victuros ex præscripto legum quæ iam nobis prælecta sunt, aut in futurum prælegentur ad disciplinam militarem pertinentes, ac cætera omnia nos facturos quæ boni ducis, militisque officium est facere. Qui alijs oppidis præfuerunt itidem norunt in ijs oppidis custodias fuisse, quarum intensus aut remissus sit numerus consilij publici arbitratu. Magistratus Roterodamenses mihi testati sunt, fuisse sibi supra annos viginti, triginta & amplius militum centuriam sub centurionis imperio: qui & vexillo vsi semper essent quod in basilica pendere vidi: interdum autem pleni numeri fuisse centuriam, interdum minutam ad sexaginta, interdum vltra excrevisse: & cum per incuriam dilapsa esset, restitutam vigori suo ac disciplinæ: eaque omnia evenisse sine cuiusquam querela.

Iudicent nunc omnes vtri res novarint, rectores ne nationum singularum & oppidorum qui iuri antiquo institerunt: an illi potius qui non modo nationibus & oppidis ea in re impedimẽto fuêre, sed etiam pro crimine duxerunt, quod somniare non potuerint quas ipsi rerum potiti leges essent condituri.

Manifestum indicium attentatę in rempublicam mutationis & hoc est, quod edi-

ctum conceptum à Federatis proceribus de dimittendis custodiis, in Hollandia, imo in ipso Hollandię palatio, publicatum proscriptumque est cum ad ipsos Hollandiæ primores missum non esset. Ipsi nostri olim Principes solebant edicta sua non directe inde vbi agerent mittere publicanda, sed ea mittere ad iudices nationibus impositos, vt siquid esset adversum iuri nationum de eo docerentur, sin minus, tum vt publicatio accedente eorum iudicum auctoritate per pittacium testata rectè atque ordine procederet.

CAPVT XI.

De sacramento ducum & militum qui continentur in Notitia militari Federatorum.

CVm militum vsus sit duplex; tum vt vim externam à finibus propulsent, tum vt intus adsint magistratibus & eorum civilibus imperijs vt pareatur efficiant, apud nos vero rei militaris cura delata sit communitati Federatorum (non sine cautione tamen aliqua, vt ostendunt manda-

ta senatus modo allegata) cæterum civile regimen earum quæ in federe sunt nationum manserit penes proceres quidem cuiusque summo loco, deinceps vero penes oppidorum ac locorum magistratus, consequens est geminam apud nos esse militum obligationem, alteram ratione sui muneris cuius respectu subiiciuntur vniversitati Federatæ, alteram territorii ratione in quo degunt: sicut iure proditum est posse eundem hominem duabus iurisdictionibus subesse, alteri ex munere quo fungitur, alteri ex domicilii sui loco. Distinctæ obligationes istæ etiam peculiaribus sacramentis discerni solebant, vt videre est in septimo capite Federis Trajectini, quod sic habet: *Hoc sensu tamen, vt centuriones ac milites præter commune sacramentum etiam peculiare sacramentum dicant nationi, vrbi, oppidove vbi moraturi sunt.*

Cum vero post hæc tempora Comes Licestrius, vt Præfectus vniversalis, negotia omnia ita ad vniversitatem federis traheret, vt nationes singulę id ad suam iniuriam pertinere censerent, ipsi Federati proceres die tricesimo Augusti mẽsis anno LXXXVII postularunt: *Vt omnes nationum singularum præfecti, duces maiores minoresque cæterique milites seu cum imperio essent, seu gregarij, sa-*

cramento adigeretur fidem & obedientiam præstare nationibus in commune, Comiti Licestrio, vt vniversali præfecto, tum vero nationibus singulis oppidis ac partibus vbi opera ipsorum futura esset vsui. Cui postulato à Comite Licestrio responsum est: *non rectum sibi videri, vt sacramentum præstetur nationi alicui, aut oppido, eorumve præfectis aut vicariis: quod ea res nova esset & in periculum patens, ipsaque sacramentorum diuersitas turbis, & comtemtui causas esset datura. placere tamen, vt milites præsidio venientes in oppida, supra sacramentum quo sibi Comiti & nationum vniversitati obstricti essent, iurent ea oppida ac loca se rectè custodituros in fide procerum Federatorum, & præfecti vniversalis, neque se quicquam tentaturos eis locis noxium.* Quod responsum cum ipso postulato si diligenter conferatur, intellectu facile est Comitis Licestrij eam fuisse sententiam, vt neque nationibus singulis, neque oppidis quicquam iuris in milites tributum vellet, etiam in negotiis civilis imperij, nisi quod Federatorum vniversitati subesset, ipsorum autem procerum Federatorum contrariam super hac re fuisse sententiam. At verò nationum singularum primores in proposito perstiterunt, vt videre est in edicto procerum Hollandiæ quod vulgatum est die decimosexto

Octobris anni CIↃ IↃ CLXXXVII vbi aiunt; *Cum viderent errationem subortam super sacramento, postulare se, vt ex pactorum præscripto milites fidem suam iureiurando addicerēt vniversitati nationum, & Comiti Licestrio, vt præfecto vniversali: item nationibus singulis oppidis ac partibus vbivsus esset ipsorum operæ, vbive præsidium agitarent.*

Duas res insuper notari convenit, quas nationum singularum proceres defenderunt, & in vsum perduxerunt, quo magis iuri suo caverent adversus omnes in contrarium ausus: prius est, quod distributionem militis in præsidia ita voluerunt esse penes Federatorum vniversitatem, & præfectum vniversalem, vt tamen peragi ea non posset nisi per præfectos peculiares conscijs proceribus nationis, aut in ea reipublicæ curatoribus. Per præfectos peculiares disponi præsidia debere proceres tum Federati, tum Hollandiæ asserunt in vtroque illo libello cuius verba citavimus. Ipsos autem peculiares præfectos ea in re nihil facere potuisse nisi de consilio procerum nationis, aut in ea natione reipublicæ curatorum apertissimum fiet ex decreto quod iam recitabitur.

Alterum vero quo nationes singulæ ad iuris sui munimentum vsæ sunt, est partitio

militis in diversas federis nationes. Voluerũt enim certo numero milites præfecto cuiusque nationis tanquam militum magistro suppositos à proceribus eius nationis petere pittacium, cuius præscripto ex peculiari nationis ærario stipendium acciperent, non autem pittacio communi Federatorum aut ex eorum ærario, vt milites, qui plerunque stipendij datores respiciũt, hoc quoque vinculo nationum singularum proceribus validius adstringerentur. mens enim hæc erat, vt quantum eius fieri posset intra nationis cuiusque fines illi locarentur, qui indidem stipendium acciperent.

Quod dictum iam est de obligatione & sacramento duplici, de disponendis præsidiis ex consilio procerum nationis cuiusque aut in ea reipublicæ curatorum, de dispartiendis etiam copiis, inter cætera docetur decreto quod Hollandiæ proceres cum Zelandiæ legatis fecerunt anno CIↃ IↃ LXXXVII die sexto Februarii quod quidem tale est.

Proceres Hollandiæ cum Vvestfrisia, simulque procerum Zelandiæ legati, accuratè expenso præsente reipublicæ statu, atque iis quæ ad eius salutem, & peculiaris præfecturæ per dictas nationes administrationem facto opus est, bene

consultato negotio, ita decreverunt. Quando antiquitus, etiam Imperatoris Caroli temporibus, præfecto ac magistro militum Hollandiæ, Zelandiæ ac Frisiæ hæc cura incubuit, vt oppida ac castella Hollandiæ, Zelandiæ & Frisiæ tuta ac defendi idonea haberentur: inter capita verò mandatorum quæ data sunt super pactionibus cum Angliæ Regina ineundis de offerendo ipsi principatu, disertè cautum exstat, vt penes nationis cuiusque præfectos vna cum eius nationis proceribus reive publicæ in ea curatoribus maneat cura oppidis ac castellis quæ inibi essent consulendi per fida præsidia: Principi vero Mauritio iam ante Comitis Licestrij huc adventum à proceribus Hollandiæ cum Vvestfrisia ac Zelandiæ delata sit præfectura, magisteriumque militum per Hollandiam, Zelandiam ac Frisiam, prout habēt eius potestatis codicilli ac mandata: quæ potestatis delatio vt vim plenam habeat Comes Licestrius pati tenetur: vtetur proinde Princeps Mauritius, iure sibi concesso iuxta dictos codicillos ac mandata: Comes vero Hohenloius retinebit honorem vicarij per Hollandiam, Zelandiam ac Frisiam: Curam vero belli per Hollandiam ac Zelandiam, & militis in præsidia distributionem idem Princeps Mauritius administrabit de consilio procerum ibidem aut reipublicæ curatorum. Præfecti vero militares, tribuni, ductores, centuriones qui per oppida ac castella Hollandiæ,

Zelandiæ & Frisiæ in præsidium missi sunt, aut mittentur, ac nominatim tribuni & præfecti qui adhuc constituendi sunt in partibus Hollandiæ Septentrionalibus, & in Zelandia, à Principe Mauritio accipient codicillos sui muneris ipsisque proceribus Hollandiæ & Zelandiæ ac Principi Mauritio sacramentum dicent fidei atque obedientiæ. atque id quam poterit primum per Hollandiam & Zelãdiam effectum dabitur, discingenturque si qui nec parentes erunt. Mutabuntur, augebuntur, minuentur præsidia per oppida, & castella Hollandiæ, Zelandiæ & Frisiæ (exceptis oppidis, & castellis quæ Regina Angliæ accepit pignori) imperio Principis Mauritij, aut Comitis Hohenloij, vt vicarij: Neque verò per agros Hollandiæ, Zelandiæ ac Frisiæ metari aut transire eques pedesve poterunt, nisi ex pittacio dato à Principe aut vicario eius de consilio procerum nationis reive publicæ curatorum. Ac proinde quicquid in posterum Comes Licestrius, vt præfectus vniversalis Federatarum nationum, aut Senatus de custodiendis oppidis ac castellis Hollandiæ, Zelandiæ ac Frisiæ, de mutandis præsidiis, de metatura aut transitu per Hollandiam, Zelandiam ac Frisiam agendum censebunt id Principi Mauritio significabunt, vt per ipsum de consilio procerum nationis reive publicæ curatorum effectum detur. Ad præfecturæ verò huius administrationem, tutelamque terra-

rum ac finium illico magisterio militum Principis Mauritij supponentur octuaginta militum centuriæ aut tanto amplius quantum necessitas exiget. Petunt vero proceres Hollandiæ cum Vvestfrisia, & procerum Zelandiæ legati, vt hæc mandata singuli ad securitatem ac tutelam earum nationum recipiant, & vt alij sequantur, efficiant. Ipsi verò proceres simul ac seorsim, tum vero partes, oppida atque habitatores eorum Principi Mauritio ac Comiti Hohenloio hac in re opem atque auxilium ferent, quoties aut interpellabuntur, aut res postulabit. Ita perrogatum decretumque est à proceribus Hollandiæ, & à procerum Zelandiæ legatis secundum potestatem ipsis datam. Atque in eius rei testimonium nomine procerum Hollandiæ cum Vvestfrisia Scriba eorum publicus, nomine vero procerum Zelandiæ legati decreto huic subscripsêre sexto Februarij die anno CIϽ IϽ LXXXVII. *Subscriptũ erat, mandatu procerum Hollandiæ C. Rechterius. B. Roeßius. Adrianus Nopperus : Caspar Vosbergius.*

Post abitum Comitis Licestrij nemo creatus est præfectus vniversalis, cuius rei ignorantia multos fefellit : sed Princeps Mauritius à proceribus Geldriæ, Hollandiæ & Vvestfrisiæ, Zelandiæ, Trajectinæ & Trãsisalanæ factus est earum nationum præfectus : at Comes Vvilhelmus Nassa-

vius à proceribus Cisſavicanis, & Transſavicanis præfecturæ poteſtatem accepit. Sacramentum quod Princeps Mauritius, vt Hollandiæ præfectus, præſtitit, tale eſt.

Polliceor ac iuro me proceribus Federatæ Belgicogermaniæ, qui in fœdere & tutela Reformatæ religionis perſtituri ſunt, nominatim vero nobilitati majoris ac minoris gradus, & rectoribus oppidorum Hollandiæ & Vveſtfriſiæ, qui earundem nationum ordines referunt, fidelem atque obſequentem futurum: Legibus atque imperatis in commune quidem Federatorum procerum, & ſenatus qui ad regimen commune inſtitutus eſt, aut poſtmodum inſtituetur, peculiariter vero procerum Hollandiæ pariturum, effecturumque vt à præfectis militaribus ac centurionibus & alijs noſtro imperio ſuppoſitis pareatur.

Qua occaſione Reformatæ religionis hîc facta ſit mentio, & quomodo eius interpretatio ſit penes nationis cuiuſq; proceres antea attigimus. Cęterum patet hinc ipſum quoque Hollandiæ præfectum duplici teneri obligatione, altera Federatis proceribus, vt eis pareat in rebus communis regiminis (id eſt belli adminiſtratione ex federis præſcripto) altera vero Hollandiæ proceribus, nobilibus, & rectoribus oppidorum, vt ipſis fidem ac obedientiam

præſtet,& eorum leges ac decreta peculiariter ſequatur, efficiatq; vt ſequantur alij: vnde manifeſtum eſt proceres Hollandiæ hic non ſpectari qua pars ſunt conventus Federatorum (nam eo ſenſu peculiariter eos nominari nihil attinebat, imò inutile ac noxium fuerat) ſed vt qui extra vniverſitatem Federatorum ius habent proprium iubendi atque imperandi in negotijs ſuæ nationis.

In mandatis quæ eidem Principi Mauritio data ſunt, vt præfecto & magiſtro militum Hollandiæ, præcipitur ei, *vt cuſtodiat, tueatur ac promoveat iura publicæ poteſtatis, leges ac ſalutem eius nationis*, poſt quæ ſequitur, *vſus quoque Chriſtianæ religionis*, cum nulla alia notione ſtrictiore. De præſidijs autem caput tale eſt.

Præfectus cum reipublicæ curatoribus diſpiciet de præſidijs, ſecuritate, ac tutela terrarum, oppidorum, caſtellorum, portuum, amnium, aquarumque eius.

Cui convenit caput XXXI mandatorum quæ proceres Hollandiæ, & Vveſtfriſiæ reipublicæ curatoribus dedere iubens, *curent diligenter, vt præſidia ſæpe mutentur, neq; minus tertio quoque menſe.* Friſij vt intelligo proceres in hunc vſque diem ſollicite caverunt nequa ibi præſidia mutentur niſi de

consilio curatorum reipublicæ qui apud ipsos sunt. In Zelandia idem antehac, & ius esse creditum & factitatum est.

Quod militum sacramentum attinet tum quo Federatorum communitati, tum quo singularum nationum proceribus magistratibusque devinciuntur, ex Federe Trajectino, vt ex contentione cum Comite Licestrio apparet, antiquitus duplex iusiurandũ ab ipsis exactum. Postea videtur in Federatorum conventu instituta formula iurisiurandi quæ vtramque obligationem pariter complecteretur, addita & mentione eorum qui stipendia prębent. Verba hæc sunt.

Promittimus ac iuramus nos proceribus Federatis Belgicogermaniæ qui in Federe ac defensione Reformatæ religionis perstabunt, & nominatim nobilitati maioris ac minoris gradus, & rectoribus oppidorum Comitatus & nationis Hollandiæ ac Vvestfrisiæ, qui referunt eius nationis ordines, sed & proceribus nationum apud quas nostri vsus erit, rectoribusque oppidorum tam intra quam extra Hollandiam & Vvestfrisiam vbicunque præsidium agitaturi sumus, fidos & parentes fore: iisdem sub ductu Principis Mauritij, præfecti eiusdem nationis, nos probe ac strenue militaturos: sed & reverentiam atq; obsequium, vt par est, præbituros nos tum Federa-

tis, tum nationis cuiusque proceribus, atque aliis nationum singularum apud quas præsidium agitabimus, aut operam nostram navabimus præfectis, aliisque ductoribus qui nobis præpositi sunt, aut præponentur in his quæ nobis imperaturi sunt pro tempore quo apud easdem nationes, & in earum oppidis vsus nostri erit.

Hac sub lege vsurpari cœpit, vt codicilli potestatis ductoribus dentur à Federato conventu, quod tamen proceres Frisiæ Cisslavicanæ noluerunt locum habere in centuriis suæ partitionis.

Sed quanquam postrema hæc formula omnes obligationes satis in se complecti videbatur nũquam tamen, aut nationum singularum proceres, aut oppidorum magistratus ius abdicarunt centurias apud se morantes adigendi peculiari sacramento ad sui obsequium.

Inter cæteros rectores oppidi Goudani à belli initio ad inducias vsque, & post eas factas, huic mori ac iuri institerunt, vt discere est ex hac formula antiqua, quæ adhuc anno CIↃ IↃ CXV in vsu erat, ac proinde ab optione Altirivij ibidem præsidium agentis iurata est.

SACRAMENTVM

CENTVRIONVM QVI cum suis centurijs Goudam veniunt præsidium acturi.

I.

PRomittet per sacramenti fidem centurio, se cum militibus suis huius oppidi magistratui fidelem, ac parentem fore.

II.

Habiturum se modeste ac sub disciplina militem: ac proinde effecturum, vt post signum nocturnæ quieti datum omnes se intra tecta contineant, cum pœna in contumaces.

III.

Neque se, neque milites ingesturos se negotijs ad oppidum, municipes, & habitatores pertinentibus.

IV.

Si quid ad notitiam ipsius pervenerit quod oppido, aut magistratibus damno esse possit, se id illico ad magistratuum notitiam perlaturum, vt ij constituant quod ex vsu erit.

V.

Centurio, milites que alij tum promoti tum gregarij sibi domicilium quærent, cõtenti doma-

rio ad eam rem destinato: ita vt magistratibus ea aliave de causa negotium non facessant, neque hospitibus iniurij sint.

V I.

Neque se neque milites magistratibus, aut municipibus graues fore stipendiorum ergo, sed ea petituros ab his quibus merent.

V I I.

Curaturum se vt milites agro abstineant, ne ibi populabundi agant; contra si fiat animaduersurum ni. faciat, ipsos magistratus animaduersuros.

V I I I.

Neque vero passurum, vt milites in pometa, aut olera municipum involent, aut damnum cuiquam inferant corporis bonorumve.

I X.

Militibus ne liceat extra mœnia prodire alijs cum armis, qualiacunq; ea sint, nisi quæ lateri accinguntur.

X.

Neminem introducturum se qui oppido sit relegatus, aut quem consules negent se ferre posse: si quem habeat eiusmodi, curaturum vt exeat.

X I.

Militibus dum in oppido erunt, neque gregatim procedere, neque excubias habere liceat nisi consulum iussu.

XII.

Si quid peccauerint milites, neque id vindicet centurio, magistratus id vindicaturos.

XIII.

Neque militibus, neque eorum uxoribus liberum sit, lixarum titulo vinum, faculam aut cereuisiam cauponari, aut aliũde in domos suas perferre perferrive curare, vt à militibus, aut municipibus per contubernia bibatur. Secus si fiat, centurionem missione, aut alio modo, vt res exiget, pœnas sumpturum.

XIV.

Se dum in præsidio hic erit milites non adscriptur um numeris, nisi consulibus apparuerit de Principis Mauritij ipsorumve procerum iussu, ac sic quoque se indicium facturum metatoribus, vt nomina diemque annotent.

Sacramentum hoc præstitum est ab optione centuriæ tribunalis toparchæ Altirivij XV *Septembris anni* CIƆ IƆ CXVI. *Et in eius rei documentum huic chartæ ab ipso subscriptum est. Engonnes.*

Rectores oppidi Rotterodami qui antehac fuerunt moris semper apud se fuisse affirmarunt mihi, vt centurias ad se missas habendo præsidio portis intercluderent, donec centurio, & qui alij cum imperio militari erant ipsis rectoribus sacramẽtum dixissent: Idem ex aliorum oppidorum

rectoribus intelligere memini.

Vnde perspicuum est milites in notitia comprehensos in rebus belli (quæ ipsæ tamen quantum præsidia attinet administrari debent de consilio procerum nationis, curatorumve reipublicæ) obedientiam debere proceribus Federatis & Senatui, ac deinceps præfectis ductoribusque. At in negotijs nationis cuiusque obedientiam ab ipsis deberi proceribus nationis à qua stipendia accipiunt, si in eius finibus versentur, aut alioqui eius nationis in cuius finibus degũt, ac porro rectoribus oppidorum locorumque vbi in præsidio aguntac posse eos vbi id expedire iudicatur ad eam fidem etiam peculiari sacramento adigi.

CAPVT XII.

De his controversiis quæ cum iudicum consessibus inciderunt.

Collidi inter se consessus eos quibus respublica, & eos quibus iudicia commissa sunt super potestatis suæ finibus haud novum est, sed omnibus ferme temporibus, & apud gentes omnes vsita-

ſum. Sed hoc mirari ſubit partes quaſdam conventus Hollandiæ de ſacris certamine eouſque abreptas, vt iudiciorum perturbationem interpretatæ ſint id quod, & olim, & nuper fecerant, & tãquam factum pro tutandis legibus ac procerum poteſtate defenderant.

Principio notandum eſt ante belli tempora conſeſſum iudicum Hollandiæ non iudicijs ſolis præfuiſſe, ſed & conſilium fuiſſe Vicario Comitis additum ad curandas res præfecturæ, vt ex mandatis ei conſeſſui datis, & multis edictis ab eodem conſeſſu olim factis ſuper civilibus negotiis videre eſt. Sed poſt ſumta arma placuit ob negotiorũ multitudinem conſeſſum erigere peculiarem ad res præfecturæ, quos rei-publi[illegible] curatores vocamus: ſicut & ad res maris regendas inſtituti ſunt conſeſſus maritimi.

Sacrorum notio ante belli tempora partim erat penes antiſtitem Trajectinum, & eius miniſtros, partim penes iudicum Hollandiæ conſeſſum, vt qui & in Eccleſiaſticos, & in alterius ordinis homines reipublicæ ſervandæ cauſa inſpectionem haberent. At bello exorto in mandatis reipublicæ curatorum poſitum eſt, *darent operam vt procerum decreta effectum acciperent*, & in

mandatis adſeſſorum Principis Vvilhelmi, quod collegium poſtea cum reipublicæ curatoribus in vnum coaluit, ***curam haberent Eccleſiaſticæ gubernationis.*** In appendice mandatorum conſeſſus veteris iudicum, & in mandatis conſeſſus iudicum ſuperioris, quæ vtraque poſt belli exortum facta ſunt, neutri eorum notionem vllam de religione rebuſque annexis tributam legimus. Imo id tantum abeſt, vt ſuperiori conſeſſui iudicum per mandata interdictum ſit, ne in rebus civile imperium ſpectantibus provocari ad ſe patiatur, niſi gravis cauſa aliud ſuaſerit. Evenit olim, vt ſeniores quidam Eccleſiæ Lugdunenſis à rectoribus oppidi demoti rem pertulerint ad cognitionem Principis Vvilhelmi procerumque Hollandiæ, qui quoſdam etiam cognoſcendæ cauſæ delegarunt. Verum quidem eſt eum oppidani iudices Lugdunenſes poſtea de ea cauſa pronuntiaſſent, appellatum à ſenioribus conſeſſum iudicum Hollandiæ: ſed acta cauſæ nos docēt accuſatum ab ipſis iudicium, vt vitio latum ea de cauſa quod deliberante Principe ac proceribus nihil innovare licuiſſet. Quod ſi quando ſuper negotijs Eccleſiaſticis aliqua iudicum conſeſſui cognitio attributa eſt, id non ex vi perpetuæ iuriſdictionis, ſed

ex delegatione ortum censeri debet. Illud certe constat antequam hæc disputatio cæteris se immiscuit consessum veterem iudicum Hollandiæ, quoties proceres id se velle significaverant, causis huiusmodi se exemisse.

Quod si etiam controversum esset ius de rebus Ecclesiasticis cognoscendi, illud tamen negari non posset, in procerum Hollandiæ potestate esse controversiam talem inter iudices, & reipublicæ curatores dirimere, cum ijdem proceres iudicia de indictionibus publicis soli curatorum reipublicæ consessui attribuerint, sicut & cognitionem de prædis mari actis collegiis maritimis, & iudicia de seditione rebusque alijs dicto consessui curatorum reipublicæ si ipsi causam cognoscere occupassent. A proceribus autem Hollandiæ constitui id posse intra fines suos etiam citra assensum procerum Zelandiæ, primum probatur exemplis aliquot noviter attributæ iurisdictionis quæ à iudicum cōsessibus in quæstionem non vocantur: deinde capite secundo primæ pactionis initæ super iurisdictione consessus superioris vbi hęc leguntur verba. *Ne proceres Hollandiæ quantum ad proceres, membra, ac habitatores Zelandiæ pertinet, ac vicissim proceres Zelandiæ quantum ad*

proceres, oppida, membra, ac habitatores Hollandiæ universos aut singulos pertinet, quicquam superiori consessui imperent, aut vt imperetur curent, quod spectare possit ad mutanda aut imminuenda iudicia eius consessus: Nec quicquam inbeant, iuberive curent quod proceribus, membris, oppidis aut habitatoribus nationis alterius damno esse possit: at si iudiciorum ordo aut celeritas, aut vtilitas tranquillitasque publica novari aliquid exigãt id communi consilio consensuque fiat. Secus factum si quid fuerit procerum alterius nationis iussu, id vim nullam habeat adversus proceres, membra, oppida atque habitatores nationis alterius qui sua id interesse existimaverint. Vnde irrefragabiliter sequitur talia imperata vim habere adversus subditos eius nationis, cuius nomine mutatio instituitur. Neque aliter hac de re scripserunt consessus vterque iudicum anno CIↃ IↃ XCI, cum in scripto quod adversus eius anni decretum Hollandicum exhibuere non id decretum accusant, vt vitio factum quod Zelandiæ proceres non assensissent, sed hoc tantum aiunt observari non posse adversum Zelandos, vt qui ea super re auditi non essent.

Decreta verò consessibus iudicum significata parem habere vim atque edicta, & conventus Hollandiæ, & nominatim Am-

ſtelodamenſes ſenſere quo tempore decretum illud anni CIↃ IↃ XCI de quo & infra agemus factum eſt. Idem apparet ex fœdere quod inter Hollandos & Zelandos ictum eſt anno CIↃ IↃ LXXVI vetante, *ne quæ citationes fiant, neu quid iudiciale exerceatur adverſus leges & decreta procerum*, & ex ſecundo capite poſteriorum pactionum iubente, *vt ſuperior conſeſſus ſequatur imperata, decreta & edicta tum huius quam illius nationis.* Atque hic obiter obſervandum decreta quæ generalem negotijs formam præſcribunt, multum differre ab epiſtolis quæ ſæpe ſuper peculiaribus cauſis importuna flagitatione, aut per gratiam eliciuntur.

Neque vero ratione carebat, quod Hollandiæ proceres, qui vt æquum erat decretis ſuis cupiebant pareri, potius reipublicæ curatoribus hanc cognitionem aſſignabant, quam iudicum conſeſſibus, non modo quia iudicum pars erat ex natione altera, Zelanda ſcilicet, verum etiam quod eorum multi ſeceſſionem ab Eccleſia publica exemplo ſuo probabant, ac proinde damnabant decreta quibus pax mutua imperabatur. Accedebat quod ſpoliatio illa quæ Amſtelodami contigerat cum iam ab eo tempore annus iudicibus maioribus cognitionis aperiens viam trãſijſſet, diſſimu-

labatur à iudicibus, quodque superioris consessus iudices decretis procerum Hollandiæ factis ad postulata Enchusanorum (cum tamen ea in causa dignitatem suam atrociter læsam cōquererentur) parebant, decretis autem quæ aliis oppidis postulantibus facta erant, non item parebant: vt nunc prætereamus epistolas in ius vocantes à iudicibus missas quæ in præcepto inhibente manifeste pugnabant cum mandatis de ipsorum iurisdictione. Ad hæc apud consessus iudicum longæ sunt litium sufflaminationes, cum res civiles (quibus semper publicum religionis statum annumero) exigua mora sæpe in deterius prolabantur: tum vero iudiciorum rigidæ sunt regulæ, cum negotia civilia rectius sæpe flexu quodam ac moderatione transigantur.

Hæc quanquam ita se habebant, tamen quo inter diversos consessus æmulatio vitaretur, maiori parti conventus placuit, cognitionem de rebus sacrorum primum oppidis permittere, deinde ipsis Hollandiæ proceribus, vt summæ potestati.

Atque adeo tota cum iudicum consessibus cōtentio ad duo maximè capita rediit.

Prius horum est, quod in Hollandia distinctum semper fuit ius imperādi id quod

ſalus publica exigit à iudicum poteſtate. Ipſi proceres edicto quo ius ſuum Liceſtrianis temporibus aſſerebant, ſic aiunt. *Penes hos cœtus ſolos* (ordinis ſcilicet oppidani) *eſt ius deliberandi, decernendi, imperandi de rebus omnibus quæ ſtatum reipublicæ atq; oppidi tangunt. Conſulum autem officio continetur quotidiana adminiſtratio & imperium circa negotia publica, tum quæ ad curam bonorum oppidi & obventionum, tum quæ ad eius ſalutem atque ſecuritatem pertinent. At conſeſſus iudicum oppidi in iudicijs occupatur tam circa crimina quam lites exercetque omne iuriſdictionis genus, ſummum, infimum, medium.* Inter ea quæ ſtatum remque publicam tangunt antiquitus annumerata fuit poteſtas temporibus turbidis cõſtituendi de domicilio habitatorum ſine famæ aut bonorum diſpendio, ſive ex ſua regione oppidi in alteram migrare iuberentur (quod vetus conſtitutio Rotterodamẽſis vocat præcipere cuiquam, vt extra ſuum oppidi quadrantem moretur) ſive etiã oppido toto ipſis interdiceretur, quod & Dordrechti & Amſtelodami factum eſt pridem adverſum viros inſignes & honoratos qui ad iudicium rem perducere permiſſi non ſunt. Eiuſdemque moris documenta tum teſtium, tum actorum fide producta memini ab Harlemenſibus, Lugdu-

nensibus atq; aliis. Exercetur hæc potestas aut à cõsulibus solis, aut cum oppidi consilio, eamq; potestatem legitimam esse agnovit ipse Princeps Vvilhelmus Arausionensis anno CIↃ IↃ LXXXIV cum oppidorũ magistratibus præciperet *supra ius* (hæc verba epistolæ) *quod ipsis muneris ratione competeret, acriter advertere homines suspectos, atque eis illico sine mora præcipere oppido vt excedant, sine existimationis damno & salvis rebus.* Secutum est hanc epistolam anno CIↃ IↃ LXXXV decretum procerum Hollandiæ, quo specialiter iubentur Consules id exsequi sine litis aut iudicij forma, addito quod eum in modũ Consules constituerent, id effectum haberet, quantumvis contradiceretur, intercederetur, provocaretur. Etiam edictũ sub idem tempus vulgatum est, prohibens ita interdictis in oppidum regredi sine procerum venia. Sed & anno CIↃ IↃ LXXXVI inter motus Licestricos simile decretum à proceribus Hollandiæ factum est, & anno CIↃ IↃ XCVIII publicatum est edictum in eandem sententiam, factumq; denuo decretum de servando diligenter edicto. Sic & post inducias anno CIↃ IↃ CXIII à conventu concorditer declaratum est durare eam potestatem. Neque iudicum consessus ante postrema hæc tempora huic pote-

ſtati controverſiam movere. Mens autem fuit ipſius conventus non exercẽdam eam poteſtatem niſi vbi neceſſitas flagitaret: ſicut & paratos ſe ſemper oſtenderunt proceres ſiquis ſine cauſa tali imperio læſum ſe quereretur eum audire, & comiter tranſigere negotium incolumi dignitate magiſtratuum & oppidorum quiete. Sed videntur qui ſe querelas hac de re habere exiſtimabant maluiſſe contemta hac via inuſitatam in negotijs eiuſmodi iudiciorum viam inire, vt legitimis rectoribus invidiam crearent.

Alterum caput eſt, quod in Hollandia ea quæ iudicata ſunt à iudicibus criminalem in modum, id eſt cauſa nõ ordinata ad formam civilium litium, vim habent poſtremæ ſententiæ, neq; vlli provocationi ſunt
obnoxia, congruenter mori aliorum popu- Dam.
lorum tum in Belgicogermania, tum in houd
Germania. Minime vero hoc novum eſt, in pra xi
ſed antiquitus affirmatum ab ipſis Hollan- crim.
diæ proceribus, vt in lite adverſum Brabã- cap.
tos, quæ dijudicata eſt anno CIↃ IↃ XLIX, ab 121. Gail.
ipſis quoque Hollãdiæ totius iudicibus vt lib. 1.
videre eſt in eorum epiſtola ſcripta anno obſ. 1. num.
CIↃ IↃ XLV ad conſeſſum iudicum Machli- 27.
nienſem. Facta quoque huius rei mentio in beneficio quod proceres Hollandiæ à

Rege Philippo impetrarunt anno CIↃ IↃ LXII: post quod tempus consessus iudicum Hollandiæ anno CIↃ IↃ LXII iterum scribēs consessui Machliniensi tale mori isti testimonium præbet: *in causis criminum tam apud primos iudices quam apud nos dijudicatis ubi corporis membrorumve res agitur, tamen antiquitus in Hollandia provocationem non concessam.* Post bellum susceptum cum iudicum consessus inciperent contra hunc morem de causis cognoscere, relatione facta ab Amstelodamensibus anno CIↃ IↃ XCI decretum est: *ne superior aut alter iudicum consessus literas vocata ad se causa emittat rogatu eorum adversus quos criminaliter atque extra ordinem & ex ipsorum confessione actum erit: sed quicquid in causis eiusmodi pronuntiatum fuerit, effectum habeat, nulla appellatione aliave provocatione permissa.* Verum quidem est contra eum morem etiam tum dictum à iudicum consessibus licere sibi provocationem admittere etiam cum inhibendi præcepto adversus sententias pronũtiatas super causis criminaliter tractatis, additum quoq; se decreto non parituros, sed à proceribus iam tum eo tempore rescriptũ est, *factum id decretum re percognita, & post relationem ad oppida factam consultata; quapropter sperasse proceres iudices ei decreto sine ulla tergiver-*

ſatione fuiſſe parituros. Quod ſi tamen ea in re difficiles forent, cauſas ſcripto complecterentur, vt proceres rem quomodo oporteret expenderent: interea vero iudices obſervarent id quod decretum eſſet donec aliter conſtitueretur. Poſt id libello quodam à principe aliiſque confeſſoribus ſuperioris auditorij conſcripto, (vt & nuper factum eſt) tunc quoque non minus quam nuper eis imperatum eſt parere decreto. Zelandiæ vero proceres ad munimentum antiquiſſimi moris eius etiam apud ſe vſitati in pactione anni CIↃ IↃ XCVI clare ponendum curarunt, *Oppidis Zelandiæ ab omni ævo ius fuiſſe de criminum cauſis poſtremo loco pronuntiandi: ne proinde iudices conſeſſus ſuperioris in cauſis eiuſmodi appellationem provocationemve vllam admitterent: neque id tantum vbi ſuper reorum confeſſione extra ordinem iudicatum erit, verum etiam vbi pronuntiatum erit ſuper indicijs à quæſitore collectis.* In pactione quoque temporaria quæ poſtea inter Hollandiæ cum Weſtfriſia & Zelandiæ primores inita eſt, dictum eſt: *De cognitione conſeſſus iudicum veteris ſuper criminum cauſis, ne plus iuris is conſeſſus haberet, quam quod iam memorata pactione priori ſuperiori conſeſſui tributum eſſet.* Amplius dicam: ipſi veteris conſeſſus iudices, in controverſia quæ inter ipſos & ſu-

periorem cõfessum de Iacobi Wittij causâ incidit, moris illius & decreti quod citavimus prȩsidio vsi sunt. Ne verò sub nomine causarum criminaliter actarum aliæ civilem in modum instructæ occultarentur, receptum semper fuit, vt proceres ad querelas oppidorum acta causæ ad se perferri curarent, vt iis visis per homines idoneos constaret quis in cognitione ordo fuisset servatus: quod idem nuper quoque factum est. Certumque habeo, si summi consessus iudices in postremis causis non minus quam in illa Enchusana & aliis antehac multis reveriti fuissent procerum iussa & cognitionem suspendissent donec acta perspecta fuissent, si quas causas apparuisset ordinatas fuisse in civilem modum, futurum fuisse vt eæ consessui superiori aut alteri remitterentur: atque etiam si patuisset rem tractatam in criminalem modum, tamen operam daturos fuisse proceres placidè componendo negotio.

Quare mirum est legatos Amstelodamenses, Enchusanos, Edamenses & Purmerendanos dixisse apud iudicum consessus: *Suis oppidis probari id non posse vt noxa quæ habitatoribus inferretur per modum agendi extraordinarium sive criminalem à cognitione consessuum iudicialium prohiberetur;*

cum illo ipso tempore apud eos ipsos consessus ipsi faterentur: *Quædam causarum genera procerum conventui & oppidorum magistratibus excepta de quibus per edicta publica & concorditer facta decreta satis appareret.* Nam inter ea decreta haud dubie est decretum anni CIↃ IↃ XCI quod consessibus iudicum omnem interdicit cognitionẽ de his quæ super actis criminalem in modũ institutis iudicata erunt: cuius decreti, vt iam diximus, præcipui suasores ipsi Amstelodamenses fuerant: sed nec Enchusanis tam subito excidere potuerat, quid ipsi in Blauhulciana causa fecissent, & vt rite factum defendissent: cum pati nollent vt iudicum consessus cognosceret de noxa quam Blauhulcius sibi factam querebatur, eo quod oppidi ordine motus esset.

Dicere iudicia claudi non debuisse hominibus reformatæ religionis, perabsurdum est: cum iudiciorum ordo communis sit omnibus terras nostras habitantibus, cuiuscunque tandem sint de religione familiæ, quod & ipsa poscit communis libertatis ratio: ita vt Reformata religio hac quidem in re nihil cuiquam aut obstare aut præcipuum largiri potuerit.

De me vt loquar, facile patiar vt iudicum consessibus tanta concedatur pote-

ſtas quantam ſimiles conſeſſus habent apud populos qui rectè gubernantur. ſed & ipſorum æquitas hoc poſtulat ne ſuccenſeant, ſi qui oppidis iureiurandi fide obſtricti ſunt oppidorum iura tueantur. Simul opto ne vnquam in exercendo ſuo munere magis impediantur, quam impediti fuere ab illis qui proxime fuerunt reipublicæ rectoribus.

CAPVT XIII.

De his quæ vitio aut inique geſta ſunt circa noſtri capturam.

AVdivimus ſupra conquerentes proceres Federatos anno CIϽ IϽ LXXXVII de his quæ iniuſte eſſent acta adverſum vindices legum ac libertatis, publicæ ſalutis ac quietis imprimis ſtudioſos, auctoribus maxime peregrinis, ſed qui tunc quoque indigenarum abuterentur opera ſub religionis prætextu. Vetuſtior hiſtoria, temporum ſcilicet ſub Albano, nos docet *ipſius imperio, captos adſeſſores tum nationum tum oppidorum in Flandria, Machlinienſi ac Namurcenſi terra, in quos novis modis, imo crudeliter*

crudeliter & inique actum sit: & quanquam cognati, & affines atque insuper ipsi nationum oppidorumque legati ad eam rem missi crebro instarent detentos tamen in carcere per menses multos antequam de eis quicquam pronuntiaretur: ac postremo vix quicquam eis crimini datum præter negotia quæ eorum gessissent imperio quibus operam suam fidemq; addixerant. Idem &nunc,externorum maximè impulsu gradum sibi ad honores facientium,fieri vidimus.Oldenbarnieveldius procerum adsessor,Hogerbetius oppidi Lugdunensis,ego Rotterodamensis capti sumus,non ordine neque ex legibus: diuque detenti in carcere,ampliata semper cognitione: postremo quid tandem nobis crimini datum? Quod nobis agendum, scribendum, dicendum aut à proceribus Hollandiæ summis potestatibus nostris aut ab oppidis nostra opera vtentibus erat imperatum. At docent iura eum qui sub alterius est potestate nō teneri earum rerum nomine quas facere iussus est, nisi res ipsæ manifestum in se delictum contineant. Quæ autem nos fecimus ea per se extra controversiam illicita fuisse nullo colore dici potest, cum nostrorum temporum rectores quibus in nos imperium fuit ita ab honoribus sint destituti, vt fama ipsis integra servata sit,

L.ad ea L is dā nū, De reg. iuris L. is qui §. an igno scatur D. vnde vi L. servus D. de obli. & act. L. Sed si vnū §. plane D. de iniuriis Iul. Clar. §. vlt qu. 50. nū. 15. post Iaf. Bossium & alios.

tanquam nullius delicti compertis. Cum ergo ipsi mandatores nullius criminis rei agantur, quomodo æquum est ministros conveniri? Quod egimus omne intra naturalem tutelam constitit, quæ non modo licita est, sed & favorem meretur. Certè quicquid à nobis actum est, id sui natura & extra controversiam in delicti causam incidere dici non potest, cum legitimum id, an illegitimum esset, penderet à summi imperij quęstione, de qua id quod nos sensimus, cum plurimis sapientibus idem placuerit, saltem probabile quin sit negari non potest, quod vnum sufficit, vt nos in mandatis exequendis à crimine vindicet. Alioqui dissolvetur ius omnes imperij, si qui in parendi conditione est præstare tenebitur etiam in controversi iuris negotiis ius stetisse ab eo cui parebitur, aut alioqui in pœnas incidere. Cum Sophocle dicere liceat.

Non vlla maior pestis imparentia est:
Hac & domos evertit & claras diu
Prosternit vrbes: ordines turpi fuga
Conturbat.

Si quis dicat consilium à nobis datum, respondebo consilium dare nostri fuisse officij: eius enim rei ergo advocati ad munus, eius ergo iuramento adacti eramus, ea

de causa salarium accipiebamus. At consilij non fraudulenti nulla est obligatio, vt notissimi est iuris. Fraudis animo datum à nobis consilium non apparet. Mentium inspector Deus est, qui de me scit, propositum mihi fuisse Hollandiæ patriæ meæ & oppido Rotterodamo fidelem operam navare iuxta receptas in vsu leges. Addã sæpe remissiora fuisse mea consilia quam quæ facta sunt decreta, quæ tamen decreta, cum secundum ius patrium ab his quibus parendum habebam, facta essent, mihi erant enuntianda.

His generaliter præstructis, peculiariter iam commemorabimus quæ vitio ac per iniuriam adversum nos acta sunt: atque ea primo loco quæ ad capturam nostri pertinent: quo in negotio considerandum est qui fecerint, in quos, vbi, quomodo.

Qui capturam decreverunt, mere fuere priuati qui neque ius, neque potestatem habebant quenquam capiendi.

Iidem erant pars altera in hoc negotio. Nam vt omittam inimicitias quas adversum nos gerebant, multaque certamina ac contentiones, hi ipsi erant qui Trajecti ausi fuerant, iniussu procerum Federatorum, custodias procerum Trajectinorum eorundem ingratia discingere. Iniussu inquam

procerum Federatorum. Nam decretum XXIII Iulij die anno CIϽ IϽ XVIII factum non aliud continebat, quam *ex conventu quosdam nominandos, ut eis legatis Trajectum proceres Trajectini ratione quam posset optima, aptissima & benignissima moverentur ad dimittendas quas conscripserant custodias.* Quæ certè verba nullo modo trahi possunt eousq; vt liceret ipsis dimittere militem invitis proceribus Trajectinis, eoque minus quia addebatur, *peragendum hoc negotium congruenter decreto quod factum erat die* XII, *ac consilio quod die* XVIII *Princeps Mauritius, Comes Vvilhelmus ac Senatus dederant:* Nam decretum illud diei XII sic habebat: *vt pergeretur in cœpta opera ad benigne dimittendas custodias.* Benigne autem non fiunt quæ nolente quoquam fiũt. Consilium vero Principis, & Comitis & Senatus erat: *vt Proceres Federati Hollandos & Trajectinos proceres atque oppida amice persuaderent per literas aut legatione missa, ad dimittendas eas custodias.* Hi ergo homines qui citra & contra mandatum Federati conventus in terra Trajectina rem tanti momenti peregerũt, cuius nomine ipsi accusari poterãt, violasse summam potestatem nationis Trajectinæ, ex iure & æquo non aliter censendi erant, quam vt adversarij eorum qui ipsis con-

tradixerant, quorum ex condemnatione ipsis absolutio quærebatur: ita vt omnino in hac causa rem suam egerint.

Multo autem magis captores isti infestum nobis animum prodiderunt, cum statim à nobis captis programma ediderunt signatum à nemine cōtra quam fieri oportuit, quo nos inauditos, indefensos, atroci præiudicio confodiebant tanquam multorum malorum, & adductæ rei in plurimi sanguinis fundendi periculum auctores, addentes Trajecti detectas res maximi ad rempublicam momēti de quibus antehac suspicio exstitisset, quæ omnia à vero erant alienissima. Nam mala quæ ex Ecclesiasticarum quæstionum minus æqua decisione metui par fuerat, vitare nobis propositum fuerat pace mutua inter dissentientes, atque oppida, ex mandato eorum qui nobis præerāt, tuta habere adversus omnem vim quæ ad sanguinem posset erumpere. Neque Trajecti detectū est quicquam, quod non ante cognitum esset, quippe cum palam optimaque fide gesta essent omnia. In ipsa sententia adversum nos lata nihil plane reperire est, quod dici posset antea in suspicionem venisse, postea vero esse detectum: ita vt apertissimum sit hoc programmate id actum, vt plebs falsis rumoribus imbueretur.

Obtendunt homines illi mandatum Foederati conventus; sed frustra. Nam in actis nihil tale conspicitur. Quid ipsi in arcana charta conscripserint, mihi ignotum est. sed qui conventui adfuerunt, scire possunt nihil datum mandati, nisi forte generaliter videndi quid ad publicam quietem faceret: sub quo ambitu certe res momenti tanti, tam nova & exemplo carens comprehensa censeri nullatenus potest, vt quae mandato speciali opus habuerit. Si qua enim res insolita & incogitata dici potest, haec illa erat, quod septem, octo homines eos auderent capere qui certe dignitate nihil ipsis cedebant, idque contemto tam Hollandiae conventu, quam iudicibus legitimis.

Dicat hic aliquis quod factum erat probatum postea, actis etiam gratijs. credo equidem. metuebant enim quisque vestigia, specum leonis

——advorsum spectantia, nulla retrorsum.

Sed praeterquam quod approbatio talis metum magis prae se fert, quam consensus libertatem, notum & hoc est, quod ab initio non valuit ex post facto convalescere non posse: quod enim factum est, infectum fieri nequit: Et speciatim iure proditum est, quod non antecedente iussu publico

L. auctoritate C. vnde vi & ibi Dd.

factum est id publicum fieri ratum habendo non posse.

Fac tamen mandatum, etiam speciale, à proceribus Federatis datum fuisse, non tamen desineret vitiosus esse actus defectu iurisdictionis. Nam proceribus Federatis nulla est iurisdictio in nationis cuiusque subditos, multò minus in ministros nationis partiumque eius, quod hîc breviter dictum infra quantum satis est commonstrabitur, vbi de iudicum datione agendum erit. Certum autem est capturam consistere non posse, nisi subsit iurisdictio. Adde iam factam hanc capturam non tãtum sine consensu, sed & invitis Hollandiæ primoribus, quorum summum in nos imperium erat: Cui consequens est, si proceres Federati capi nos mandassent (quod ita se non habet) hunc quoque actum futurum fuisse, non privatum modo, sed & federi adversum, cum federe caveatur, ne socij alij aliorum iura imminuant, sub qua generalitate haud dubie nationis cuiusque iurisdictio comprehenditur: sed vt teneantur alij aliis ea in re auxilio esse. Imo quod amplius est, fuisset is actus hostilis, quandoquidem Oldenbarneveldius Hollandiæ assessor, propter libellos ac minas quibus contra ius & æquum quotidie

L. III. de iurisdict. omn. iud.

impetebatur, ab Hollandiæ proceribus in fidem eorum ac tutelam erat receptus: ac nos quoque, vt consiliarij non oppidorum tantum nostrorum, sed & reipublicæ Hollandicæ, & pars eo tempore Hollandici conventus, ipso iure intelligi debebamus in fide ac præsidio esse procerum Hollandiæ. Apertissimum vero est inter actus manifeste hostiles numerari, si quis adversus summæ potestatis fidem publicam quicquam attentaverit.

L. quisquis, & ibi Dd. C. ad L. Iul Maiest. Iul. Clarus §. Læsæ Maiest. crim. num. 5. vbi allegat Par. de Puteo & st ict

Præterea (quod cum reverentiæ præfatione dictum volo) ne potuissent quidem iure Federati proceres capturam hanc decernere, eo quod ipsi in hoc negotio partis personam sustinerēt, ipsorumque adeo res ageretur: quo impedimento iurisdictionis exercitio tollitur, cum nemini liceat sibi ius dicere: apud nos vero antiquitus hæc regula etiam adversum Principem valuerit. Quod dico rem ipsorum actam evidens est. nam aliarum nationum legati (qui ex maiori parte sententiarum nomen totius corporis, id est procerum Federatorum, sibi imponunt) adversum nos, & nos adversum ipsos disputavimus de iure procerum Hollandiæ, tum in ordinandis Ecclesiæ controversiis, tum in tuenda magistratuum securitate. Natio-

nes aliæ , à quibus legati illi poteſtatem ſuam acceperant, commodum exſpectare poterant ex hac ſupremi imperij contributione, quia Hollandia cum Weſtfriſia tanti eſt, quanti aliæ nationes coniunctim ſumptæ. Ac proinde aliæ illæ nationes earumque legati in hac diſputatione integri æquique non erant.

Hi qui capti ſunt, erãt eo tempore membra conventus Hollandiæ. Atqui etiam apud populos qui regnantur conventus ordinum eo advenientibus præſtant ſecuritatem: quanto magis in ea republica vbi penes conventus eiuſmodi ſumma eſt imperij, adde vbi ne in ſpeciem quidem dici poteſt quicquam à nobis durante conventu potuiſſe metui. In Hollandia habet concurſus hominum ad alluviones aliave locorum ſtagnantia ſiccanda & aggeribus claudenda, quoties publicè id conceſſum eſt fieri, ius tutelæ publicæ, & conventus procerum id ius non habebit? Accedat, quod nec ſubditi eramus procerum Federatorum, atque inſuper legum beneficio eramus exempti ab omni alia iuriſdictione præterquam oppidorum noſtrorum, quod infra commonſtrabitur: quodque fides publica, ſive expreſſa vt quæ Oldenbarneveldio erat data,

ſive tacita vt quæ nobis competebat, efficiebat nos à captura immunes, niſi præceſſiſſet eorum conſenſus ſub quorum fide eramus, id eſt procerum Hollandiæ.

Locus ipſe in quo capti ſumus non modo in territorio erat Hollandiæ, ſed in ipſo Hollandiæ palatio, in fundo fiſcali Hollandiæ, vbi nemo iuriſdictionem habet niſi Comitatus Hollandiæ, & qui eam Comitatus nomine exercent. Sollicitos pro eo loco fuiſſe Comites Hollandiæ apparet, cum is vnus in omni Hollandia exemptus ſit omni alij iuriſdictioni, ſoliſque ſubſit iudicibus Comitatenſibus, id eſt conſeſſui iudicum Hollandiæ. Vt vero Federati proceres, qui ne pedem quidem ibi proprium habent, ſed ibi morantur beneficio procerum Hollandiæ, in ea parte quam proceres Hollandiæ ſuo vſui receperunt ius dicere poſſent inconceſſu procerum Hollandiæ, à iuris ratione manifeſte abhorret. Neque vero ſanari hoc vitium poteſt multo poſt ſecuta ratihabitione, tum ob cauſas quas ante diximus, tum quia ea ratihabitio non obtenta eſt niſi per mutationem rectorum contra leges factam, qua de re & actum eſt ſupra, & infra iterum loquendi erit

locus. Sed enim ante hanc mutationem, etiam ipso illo die quo decreta erat captura, conquesti sunt proceres Hollandiæ suam iurisdictionem violari: sicut & rectores oppidorum Lugduni ac Rotterodami postea à Principe postularunt, vt Hogerbetius & ego ipsis traderemur, quorum mandatu ac nomine Trajectum profecti eramus.

Enormis est & ipse capiendi modus. Ego ex curatorum reipublicæ exedra, qui & ipse locus proprius est procerum Hollandiæ, Oldenbarneveldius ex ipso vestibulo, Hogerbetius quoq; ferme indidem, & cum iam in conventum iturus esset, exciti sumus falso nũtio, velle Principem nos conventos, quomodo olim Comes Bossuius Iacobum Endium Hollandici conventus eo tempore adsessorem ceperat. Iurisdictionis actus per dolum expediri non decet, imo sentiunt iurisprudentes siquis verbis dolosis ex tuto loco elicitus fuerit, eum eximendum vinculis & reddendum pristinæ libertati. Princeps qui in Hollandia nullum ius habet nisi Vicarij, & magistri militum ex codicillis procerum Hollandiæ, non autem ex codicillis procerum Federatorum, qui promisit nobilitati maiori ac minori, & oppidorum rectoribus fidum

se & obsequentem fore, qui ex mandatorum formula neque in rebus iuris dicundi quicquam agere potest nisi præsente iudicum Hollandiæ consessu, neque in negotijs ad rempublicam spectantibus, nisi cum proceribus Hollandiæ, reipublicæve eorum curatoribus, rite atque ex legibus huic negotio impendi non poterat.

Ad modum illud quoque pertinet, quod capti sumuscum nulla inquisitio præcessisset. Notũ autẽ est ex antiquissimo semperque observato perHollandiã iure, neminẽ criminis causa detineri capive posse sine inquisitionis antecessu, extra quam si quis in ipso delicto fuerit deprehensus, aut si alter quispiam de eo questus apud iudicem fuerit. In delicto nos deprehensos nemo dixerit: veniebamus enim ad conventum, cum mandato pacis causa quidvis concedendi. Questum quenquam de nobis ne id quidem verum est: ni quis proceres Federatos conquestos dicat, qui, si ita sit, ipsi de captura cognoscere non potuerũt. nam nemo apud se querelam adversus quenquam instituere potest. Inquisitio vero fieri demum cœpit post noscaptos: neque per quæsitores aut iudices publice constitutos, sed per eos ipsos qui contra leges nos capiendos decreverant. Iam vero ab Hol-

landiæ iudicibus ſemper iudicatum eſt, capturam quæ non prægrediente inquiſitione facta ſit adeo ipſo iure nullam eſſe, vt per ſequentem inquiſitionem confirmari nequeat, ſed ſemper ea rei ſpecie iuſſi ſint in libertatem reſtitui qui capti fuerant. Si capturæ cauſa petatur ex his quæ nota erãt omnibus, vt de auctis cuſtodijs, Synodo recuſata, &ſimilibus negotijs; ea vero nos nihilo magis quam alios ſpectant, imo minus nos, vt qui alijs miniſterium debebamus, ac proinde non poterat captura noſtri, aliis in libertate relictis, huic fundamento inædificari. Hoc ius, neminem ſine inquiſitione antecedente capiendum, tãti habitum eſt à nationum noſtrarum proceribus, vt inter reipublicæ fundamenta allegatum ſit in omnibus orationibus ac libellis factis contra Hiſpanienſem inquiſitionis modum, qui ſuſpicione perſtrictos capi permittit, & in captos inquiri.

CAPVT XIV.

De his quæ vitio aut inique geſta ſunt poſt nos captos ante datos iudices.

POſtquam capti eramus, diu in vaſta ſolitudine relicti ſumus, antequam nos

quisquam conveniret, quanquam multæ ad promovendum negotium interpellationes à nobis factæ sunt: post semel atq; iterum auditi, rursumque per dies plurimos ampliati sumus, & interclusi interim ab omni amicorum commercio consilioque. Atque ita tracta res est vltra mensem sextum antequam iudices in nos darentur, ac proinde antequam iudicio cum nobis agi inciperet, contra leges & mores antiquissimos, qui & Margaritæ Augustæ Principis Hollandiæ lege tam Septentrionalibus quam Austrinis Hollandis concessa firmati sunt. Ea lex sic habet. *Quisquis nostro nomine capitis arcessitur, convenitor intra sesquimestre tempus postquam delatus est, aut reatui eximitor, ni classis procincta sit, tum fiat id intra tertium mensem aut reatui eximitor.* Vnde apparet, quanti maiores nostri hoc ius fecerint, qui nullam exceptionem admittere voluerunt nisi publicæ expeditionis, & hanc quoque non vltra quam, vt tempus duplicaretur prohibita mora longiore. Consentit huic legi vsus perpetuus, & si quando quæsitores voluerunt captos diutius detinere aut trahere quæstionem, semper consessus iudicum Hollandiæ iussit captos sisti iudicio, aut vinculis solvi. Par consuetudo apud finitimos, & nomi-

natim apud Trajectinos in quorum perscriptis moribus caput hoc reperitur. *Illico postquam captus quis erit, instituitor quæstio: nec ante eam factam cuiquam propinquorum aut alteri colloquium, aut aditus ad captivum dator, nisi in conspectu eorum quos quæsitor & iudices ad eam rem delegaßint.* Longa captivorum ampliatio vnum est inter gravissima in quibus Dux Albanus leges patrias perrupisse arguebatur. Neque negari potest, quin quod contra leges publicas adeoque notas committitur ipso iure nullũ sit cum omnibus consequentiis.

Qui medio hoc tempore quæstionem exercuerũt, non habebant iudicum potestatem: ac proinde quod coram illis actum est, pro legitima quæstione haberi non potest. Nam quæstio, vt quæ vim habeat litis contestatæ, nisi apud iudicem peragi non potest. Neque vero ad interrogata responsum à nobis est, nisi interposita testatione, ne fraudi id nobis esset in his quæ super competenti iurisdictione dicenda arbitrabamur. Hinc sequitur, super his interrogationibus atque responsionibus non potuisse à iudicibus ius reddi, nisi coram ipsis iudicibus eæ interrogationes atque responsiones relectæ essent, quod nos, citra detrimentum præscriptionis adversus iu-

dices, fieri debere diximus, neque tamen factum est: atque nihilominus inserta sententiæ sunt multa, de quibus sedentibus iudicibus nulla vnquam mentio facta fuerat. Verè profiteor me super decima parte eorum quæ sententia continet post datos iudices non interrogatum: cum tamen dixerim prius interrogatorum atque responsorum rationem haberi non posse, nisi eadem mihi præsentibus iudicibus prælegerentur, copiaque mihi daretur sensa mea vberius explicandi: quod eo erat magis necessarium, quia in illa ante constitutū iudicium quæstione, sæpe cū defensionis meæ causas dictare vellem, prohibitus fueram, edictumque ne nisi nude ajendo aut negando responderem: sed cum promisso postea dandum mihi tempus ac facultatem me super singulis defendendi, quod tamen factum nūquam est. Noti autem iuris est super confessione extra iudicium facta, aut etiam facta coram alio iudice, à negotij iudice ferri sententiam non posse, nisi quæstione apud ipsum repetita.

Iul. Clarus §. fin. quæst. LV. num. 1. & 2.

Ex illa quæ extra iudicium in nos habita erat quæstione eo minus iudicari de nobis poterat, quia pars maior eorum qui quæstioni adfuerant (paucos enim exemtos volo, qui pravum hoc institutum conspicati

ſpicati tempeſtive ſe negotio ſubduxerunt, profeſſi apud complures nolle ſe ea re animi ſui religionem offendere) adverſarij noſtri erant. Prima in me & Hogerbetium quęſtio habita eſt cum ex Hollandia nemo adeſſet: quod à iuris & æqui ſpecie manifeſte declinabat. Tum vero qui huic & cæteris quæſtionibus adfuere, eidem ferme erant qui Trajecti cuſtodias iniuſſu Federatorum procerum, & nolentibus primoribus Trajectinis diſcinxerant: qui clandeſtina coitione capiendos nos decreverant: qui nos falsò criminati erant in programmate cui nomina ſua ipſos ſubſcribere pudebat: quibus illi ſe poſtea addiderunt qui contra voluntatem ac decretum procerum Hollandiæ, ſummam in nos atque ipſos poteſtatem habentium, ſe Trajecti adiunxerant legatis aliarum nationum, vt eos in propoſito adverſus proceres Hollandos ac Trajectinos obfirmarent: qui & inaudito ad id tempus exemplo effecerant, vt oppida Hollandiæ contra id quod pars maior conventus Hollandici conſtituerat in ipſo Federatorum conventu ſuam ſententiam dicerent. Hi ipſi tum ex Hollandia, tum ex alijs nationibus, in ipſa quæſtione non delegatorum æquitatem prætulerunt, ſed partis adverſæ

ſtudium, ſæpius obtundendo atque interpellando, non ſine turbulentis clamoribus, ita vt loquendi libertas non eſſet, aliiſque modis infeſtum animum nudantibus, per quæ factum eſt vt poſtea relegi quæſtionem noluerint, eos reveriti qui minus iniqui ad numerum acceſſerant.

Et cum non ſatis infenſi nobis crederentur hi quibus publice munus accuſandi iniunctum erat, ſpeciatim in nos delecti ſunt vnus è Traiecto, (qui à Ledenbergio læſum ſe exiſtimabat) alter ex Geldria qui ex noſtro exitio profectum ſuum ſperabat & reperit, tertius ex Hollandia præcipuus Oldenbarneveldij inimicus, cui & mortui ſpolium, adſeſſoris Hollandiæ dignitas, obtigit.

Et hoc iure proditum eſt, nec iudicibus nec quæſitoribus fas eſſe capto tormenta comminari niſi ex iudiciali decreto, cum ipſe tormentorum metus tormentum ſit quoddam. Contra hoc certiſſimum ius, ſine decreto Federatorum procerum, ante iudices conſtitutos, ne ex eorum quidem communi conſilio qui præerant quæſtioni, imo nonnullis inſciis, comminatio talis non ſemel & acribus verbis adhibita eſt. Cumque dubitari nequeat quin Ledenbergio idem incuſſus ſit metus, facile

hinc intelligi poteſt quis mortis eius cauſam dediſſe cenſeri debeat : neque illud iuris ambigui eſt, quod ab animi minus robuſti hominibus in manu inimicorum poſitis poſt illegitimas minas ipſis adhibitas perpetratur ad crimen probandum non ſufficere.

Paucis diebus poſt me captum vxor libellum obtulit, vt adeſſe mihi permitteretur, & mecum in cuſtodia manere ad cauſæ definitionem, ſed repulſam tulit. Poſt id in graves & periculoſos morbos incidi: nunquam tamen coniugi permiſſum eſt me aut videre, aut alloqui, ne quidem arbitris cuſtodibus. Cum ſecunda in nos quæſtio eſt habita, charta nobis, & atramentum ſubducta ſunt, atque ita detenti ſumus per menſes ſex, nec omiſſum quicquam eorum quæ ad nos vlterius vexandos ſpectare poſſe videbantur.

CAPVT XV.

De his quæ vitio aut inique acta ſunt in dandis iudicibus.

VEntum eſt ad eorum qui ſe judices vocant dationem : circa quam duo

ſpectanda, qui dederint, quique dati ſint.

Dederunt Federati proceres, quibus ius dandi non fuit.

Cum enim iuriſdictio omnis fluat ex iure ſummæ poteſtatis, idque ius ſemper fuerit, & poſt fedus manſerit penes nationes ſingulas, non poteſt Federatis proceribus vlla eſſe iuriſdictio in nationis cuiuſque ſubditos. Federis naturam habet vinculum illud quo nationes inter ſe connectuntur. Fedus autem per ſe iuriſdictionem non tribuit, ni diſerte cautum id ſit, aut per conſequentiam manifeſtam, vt cum alter alterius maieſtatem obſervare tenetur, ac proinde in federe ſuperior alter, alter verò inferior eſt. Hoc vero noſtrum fedus æquale eſſe apertum eſt: neque vero communitati Federatorum in nationes ſingulas earumve cives iuriſdictio vlla attributa invenitur. Verum quidem eſt communitati Federatorum coerctionem eſſe in nationes non implentes ea quæ ſunt federis, ſed ea coerctio non ex ſuperiore quodam imperio oritur, ſed ex naturali libertate quæ omnibus ſummis poteſtatibus in æque ſummas id iuris concedit. Et hanc coerctionem habet Federatorum vniuerſitas in nationes ipſas cum quibus contractum eſt, non in cives natio-

Bodin de rep. lib. I. c. VII lib. V. c. VI. Menoch. de arb iud. quæſt. lib. I. quæſt. 100. Vvaſſ. ab Eremb. de Federibus parte I. c. 311. nu. 44 & cap. IV. nu. 16.

num singularum, quibus sufficere debet, si suæ nationis potestatibus parent atque earum imperata exsequuntur. Exemplum sumamus à subditis Principum Federatorum Germaniæ. obedientiam debent suo quisque Principi. At si quis Principum desit implendis quæ fedus exigit, potest is à Principibus aliis ad fidem servãdam cogi. Aliter si accipiatur negotium, per fedus reipsa damnum fecissent nationes singulæ libertatis iuris & legum, quæ tamen tam anxie sanctèque salva fore stipulatæ sunt. Nam leges ipsæ vocem non habent. Quod si qui eis vocem suam commodant suæ nationis imperio atque vtilitati, rationem actus sui aliis quam suæ nationes reddere tenebuntur, neque nationes ministros neque leges patronos invenient. In hoc sita est vis imperii, ne ratio alii quam imperium habenti reddatur. Secus si esste, ministri ac cives nationum iureiurando adstringi debuerant, non in verba procerum suæ nationis, sed in verba procerum Federatorum. Ita cognitum cuique fuisset quid sequi deberet. Sed vt iuramento fides, & obedientia nationis proceribus addicatur, deinde verò quod eius summæ potestatis imperio factum est, de eo vt causa sit dicenda apud potestates alias, perquam est

absurdum & in se sibi mutuò adversantia continet, & subditos omnes in periculum adducit aut periurii, aut malæ tractationis. Si Federatis proceribus ius est summi imperii in cives & ministros nationum, id omnibus clarè significatum oportuit, ne per ignorantiam iuris vitam amitterent aut libertatem. Si non habent, tutus esse debet qui suæ nationis primoribus paruit, ita tamen vt sociis ius sit conveniendi eosdem nationis primores vniversos siquid adversum fedus factum existimant.

Federis tabulæ, in quibus omnis potestas procerum Federatorum fundata est; ipsis Federatis proceribus nullam attribuunt iurisdictionem, aut in nationes, aut in subditos eius. Nam capite primo non modò nationibus servantur iura sua atque libertas, (in quibus certe etiam comprehēsa est iurisdictio ipsis solis in cives suos competens) sed & hoc dicitur: *ne socij se immisceant controversiis quæ inter nationes diversas super legibus, iure, libertate, constitutionibus, moribusque ipsorum nascuntur, nisi conciliationis faciendæ causa se velint interponere.* Atque ita ius habitum, ita vsurpatum fuit, orta contentione inter proceres Geldros & Hollandos de Dalemo, & in ea controversia quæ Hollandis cum Frisiis & Transisla-

lanis incidit de finus Auftrini pifcatu. Decimo vero feptimo dicti Federis capite dicitur, *nationes fingulas tam externis quam civibus ius æquabile dicturas: ni fiat, focios comiter operam daturos vt fiat.* Quod fi etiam hoc pactione comprehenfum non foret, fatis effe debebat quod in contrariam partem nihil pactū effet, cum, fi abfint novæ cōventiones, res cenferi debeat manere in ftatu quo fuerat. Amplius dicitur nono federis capite, res induciarum, pacis, belli, indictionum & tributorum ab vniverfitate federis regendas ex cōfenfu communi nationum: *demto fi forte nationes de rebus induciarum, pacis, belli, aut tributorum inter fe confentire non poßint, ea controverfia vt pro hoc tempore referatur ad præfectos, inque eos compromittatur.* Decimo fexto autem capite cavetur. *Si inter nationes cōtroverfiæ, diffenfionis, aut litis aliquid oriatur, qua de re inter ipfas convenire nō poßit, id, fi peculiariter nationes aliquas tangat, componitor ac tranfigitor opera cæterarum nationum, aut quibus eæ nationes id negotij dabunt: quod fi res nationes omnes fpectet opera præfectorum, ita vt nono capite dictum eft.* Rurfum capite XXI. *Si quid in his ambiguum aut obfcurum reperiatur, vnde contentiones ac lites oriri poffent, ius interpretandi penes focios federis efto, qui communi confilio atque confenfu conftituent quod fa-*

ctu opus existimabunt: quod si inter ipsos convenire nequeat, consulant præfectos in modum ante commemoratum. Si communitati Federatorum vera iurisdictio data esset, nihil attinebat monstrari vias transactionis, &, si ea non succederet, compromissi. Nationes mediæ & si eæ desint præfecti (nimirum si ipsorum quoque nihil intersit quomodo finiatur controversia, quam exceptionem & rationis paritas & æquitas naturalis satis indicant) commonstrantur, vt conciliatores, aut arbitri rerum inter nationes litigiosarum: non vt iudices impositi nationibus, multo minus civibus nationum, tantum abest vt criminum sint cognitores.

Post fedus nihil specialius inter nationes de iurisdictione convenit. Neque vsus etiamsi probaretur (qui tamen non probabitur) ius faceret, cum legati nationum sine particulari ipsarum mandatu summum earum imperium neque transcribere neque imminuere potuerint. Quod plus est, multa Federis capita, vt quintum & sextum de tributis, octavum de censu agendo omnium qui militaris essent ætatis; vicesimum quartum de iurando in fedus, vi sua caruerunt, quia post fedus conceptum, nationes eam in rem non

assenserunt. Sed enimvero multum abest, vt probari vsus possit intra eos fines qui negotio nostro aptari possint. Nam in quos antehac ius à proceribus Federatis dictum fuit, aut externi fuerunt peregre primum adventantes, aut hi qui operam Federatorum communitati addixerant, vt milites similesque alij, aut subditi partium Brabantię & Flandriæ, in quas partes communitas Federatorum omnes summi imperii actus exercet, quomodo nationum proceres in suas nationes, tam in condendis legibus, quam in exigendis tributis: quod ius Federati proceres in vllã septem nationum exercere ne conati sunt quidem. Sed vt primores Federati pro sui imperij potestate ius dicant in subditos cuiusquam septem nationum, atque adeo in ministros eius publicos, & de negotiis gestis auctore natione ipsa, novum plane est, & antehac inauditum. Dicitur Houflinus quondam imperio Federatorum procerum captus: sed dimissus suæ nationis postulatu. Trajecti anno CIϽ IϽ CX iudicium expeditum est per delegatos procerum Federatorum, procerumque Traiectinorum & per iudices vrbicos. Sed ibi iudex ordinarius, quo magis extra suspicionem ageret, opem ac pręsentiam socio-

rum depopoſcerat, ſine fraude legitimæ iuriſdictionis: quomodo & Delphis olim iudices oppidani aliquos ex conſeſſu iudicum Hollandiæ ſibi adiunctos habuere.

Præter vero quod proceribus Federatis ius non fuit iudices dandi, etiam nationes ius habebant contrarium, quod locum haberet etiamſi proceres Federati in ius Principum ſucceſſiſſent, quod ita ſe non habet. Nam ab omni ævo nationes ius habuerunt de cauſis non evocandis, id eſt de non avertenda cognitione à legitimis nationis cuiuſque iudicibus ad ipſum Principem. Philippus anno CIↃ CCCC LII proceribus Hollandiæ neceſſe habuit promittere neque ſe, neque ſenatum ſuum cauſas evocaturũ niſi eius generis quæ domi expediri non poſſent, quales quæ ſint ibidem explicatur: Poſt anno CIↃ CCCC LXXVI Maria Dux Burgundiæ pro ſe & ſucceſſoribus ſuis pollicita eſt manſuros proceres ſingulorum in iure non evocãdarum cauſarũ. Ac ſerius anno nempe CIↃ CCCC LXXX eadem Princeps fæmina cũ marito Archiduce Maximiliano ſpopondit, *cauſas omnes atque lites in Hollandia naſcentes, & quæ ad cognitionẽ quæſitorũ maiorũ minorumque, aut his ſimilium non pertinerent, definitum iri à Vicario & conſeſſu iudicum Hollandiæ qui quoque tem-*

pore futuri essent, prout veteres leges imperarent. Quod si quæ lites causæve per evocationem, aut aliter pertractæ fuissent, postmodumve pertraherentur ad Principem aut senatum eius, in iis ne procederetur: sed remissio fieret ad Vicarium & consessum iudicum Hollandiæ, vt per eos primitus definirentur ex dictarum legum præscripto. Oppidum Amstelodamum, vt & alia Hollandiæ oppida, cum anno CIƆ IƆ XLIX iuberetur mores suos perscriptos exhibere, huius iuris tanquam intet Hollandica præcipui mentionem non omisit. Qui conventui Federatorum procerum interfuerunt, sciūt à nationibus diversis, ac nuper etiam à Translavicana, ius simile de causis non evocandis allegatum fuisse, & locum ei à proceribus Federatis datum. Neque omittendum leges has adversus proceres Federatos multo magis esse necessarias, quam olim adversus Principes fuerint. Nam Comes Hollandiæ iureiurādo obstrictus erat, omnes Hollandiæ leges tueri, ita vt in causis etiam ad Principem excitis civis Hollandus retineret iura cætera ad defensionem sui spectantia: cum Federati Proceres nunquam iurarint in leges Hollandiæ, ac proinde per causæ evocationem civis Hollandus, non vnum illud ius duntaxat, sed alia quoque iura amitteret.

Federati proceres cum& deliquium hoc iurisdictionis penes se, & nationum leges contrarias non ignorarent, dari à se iudices professi sunt, *sine fraude iuris quod aut communiter, aut speciatim nationibus competeret*, vt conspicere est in decreto quod fecerunt die XIX Novembris anni CIC IϽ CXVIII. Quæ adiectio tacitam quidem continet confessionem rei novæ & illegitimæ, cæterum non aufert noxam in re sitam, quia ipsa actus natura verbis reluctatur.

Sed & Hollandiæ proceres facile viderunt quantum hæc res à iure deflecteret, atque ideo decreto suo facto fine Ianuarij mensis anno CIϽ IϽ CXIX constituerunt, *ne ea res perduceretur ad consequentias, aut exemplum fieret in fraudem legum, summique imperij ac libertatis Hollandiæ, atque eum in finem vt cautio conciperetur quæ esset optima & Actis inderetur*. Quæ poterat evidentior haberi confessio qua pateret rem hanc legibus congruentem non fuisse?

Nec est quod quisquam existimet, tali consensu convaluisse iudicum dationem, nam proceres Hollandiæ antequam mutati essent agi contra nos cœptis contradixere: atque ipsi postea, vt & hic consensus atque alia obtinerentur, mutati fuerunt. Non potest vitiosus actus alter

alterum ſanare. nec quiſquam conditionem ſuam meliorem facit contra leges faciendo.

Quod ſi etiam ſine mutatione proceres ijdem manſiſſent, adhuc illud eſſet conſiderandum, ſummum imperium non poſſe alienari ab eo qui id imperium habeat. Iudices conſeſſus ſuperioris paulo antequam hæc fierent in libello ad proceres Hollandiæ liberaliter diſſeruerant, exceptiones quas oſtenderet lex Philippi Ducis poſteriori lege Maximiliani ac Mariæ fuiſſe ſublatas, ac proinde omnem ſimpliciter cauſarum evocationem interdictam, quod ipſum eouſque extendebãt, vt ne proceribus quidem Hollandiæ permiſſum vellent cognoſcere de civiũ cauſis, aut qui cognoſcerent delegare, etiam vbi duntaxat de arcendis oppido quibuſdam ageretur ſine famæ bonorumve iactura. Hic verò non de oppidi vnius interdictione agebatur, ſed de vita, de libertate, de fortunis hominum, non de plebe, ſed qui publicis honoribus eximiis fungerentur: neque illud quærebatur an ipſi proceres Hollandiæ aut ab ipſis dati iudices eiuſmodi cauſas cognoſcere poſſent, ſed an ea cognitio ad Federatos poſſet transferri. Quid ergo de hoc negotio iu-

dices illi dicere poterunt, siquidem stabût suis pronuntiatis, nisi apertam hîc esse legum perruptionem, & rem eiusmodi in quam proceres Hollandiæ consensum præbere legitimum non potuerunt?

Supra legem hanc nationis communem, sunt & propriæ oppidorum: sicuti municipibus Lugduni concessum est, ne de criminibus iudicem alium habeāt quam oppidanum: cumque Dux Albanus erecto novo tribunali sub Maiestatis nomine hanc legem eversum iret, oppidi istius, vt & aliorum nomine, denuntiationes sunt interpositæ. Lex similis est apud Rotterodamenses, etiam hoc adiecto valituram legem etiam si quis municeps alio in loco deliquisset dummodo inde abiret non accusatus. Ego vero Rotterodami: Lugduni Hogerbetius omne ius municipum consecuti eramus.

Si dicat quispiam in nostra causa huic iuri fuisse renuntiatum ab oppidi ordine, primum id non liquet. Imo notum contra est paucis post nos captos diebus ad has leges apud Principem ab oppidorum Lugduni & Rotterodami legatis fuisse provocatum, ipsumque, vt Vicarium Hollandiæ, interpellatum, curaret vt nos earum legum effectu frueremur. Hinc pa-

tet quæ voluntas oppidorum fuerit, non ex eo quod poſtea mutatis rectoribus effectum eſt. In maximum certè periculum adducuntur, & civitatũ rectores & miniſtri, ſi rebus contra leges novatis miniſtris ſubducentur mandatores, & aliis immiſſitiis in ipſos poteſtas dabitur. Grave eſt, aiebat Cato, apud alios cauſam dicere cum inter alios vixeris. Sed ne poterat quidem oppidi ordo huic iuri renuntiare in fraudem noſtri qui adſeſſores eorum eramus: quia legum ius ad nos devenerat ex contractu, quem cum decurionibus oppidi inieramus quando operam noſtram depoſcebant. Præterea ordo oppidi tenebatur nobis ex mandato, quod & ſpeciali inſtrumento procuratorio munitum fuerat. Nam quicquid Hagæ egimus, id egimus vi ſpecialis aut generalis mandati ab oppidis accepti: quod autem iuſſu conventus Hollandiæ fecimus, vt de Trajectina profectione, haberi itidem debet quaſi ab oppidis mandatum, quia oppidorum legati oppidi ſuſtinentes perſonam ſua ſententia id probaverant.

Tam notæ leges ad ius publicum pertinentes efficiunt, vt nullum ſit quod contra fit, quod & leges multæ, ac nominatim illa Mariæ Burgundicæ exprimunt. Sic &

postrema pactione inter Hollandos & Zelandos inita super iudiciis communibus dicitur, nullas literas in ius vocationis emittendas quæ notis patriæ legibus adversentur: secus factum si sit, non proceres tantum nationis, sed oppida quoque satis officio fecisse videantur, si legem significent tantum. Ea vero significatio in causa nostra ab oppidis Lugduno & Roterodamo apud Principem, & per eum apud proceres Federatos facta est. Sic Princeps Wilhelmus in ius vocatus à regio procuratore dixit, non teneri se ad exceptiones in iudicio allegandas, quando vim nullam haberent quæ contra leges nationum, ac proinde contra ius publicum fierent. quod ipsum late defensum videre est in recognitione Synodi Tridentinæ libro I. cap. XII. At quanquam opus non fuit, legum tamen auxilium imploravimus. Oldenbarneveldius in quæstione prima causas dictavit, cur Federatis proceribus in se iudicium non cōpeteret, etiam precibus poscens eas vt causas scripto complecti sineretur: quod negatum ipsi est. Post datos iudices adversum eam dationem per tres dies dictavit quę ex re putabat, iterum postulans, vt ad ipsos proceres Federatos iusta sua perscripta dare & mutationem

mutationẽ poſcere permitteretur. Quod cum non obtineret, à datione iudicum appellavit ad Federatos proceres, & nationes à quibus ipſi miſſi eſſent. Cumque eo nihilominus pergerẽt iudices, repetijt appellationem. Ego in quæſtione prima antequam reſponderem ad interrogata dixi natum me Hollandum, miniſtrum oppidi Hollandiæ, captum in ſolo Hollandico, iudices nullos niſi Hollandos agnoſcere. paratum tamen me apud quoſvis defendere quæ egiſſem. Poſt datos iudices dixi proceres Federatos in me imperium ſummum nõ habere, ac proinde iudices in me ab eis dari non poſſe: vſus etiam ſum lege Rotterodamenſi & iure quod iuxta municipes habebam: precatus ſum quoque vt hęc cũ ſuis cauſis ac rationibus proceribus tum Hollandiæ tũ Federatis ſineret commonſtrare, ſed impetrare hoc non potui. Poſt conditionem tuli, cognitionem ſuper exceptione mea deferri duobus per Hollandiam iudicum conſeſſibus, aut iis qui iudicum munere apud nos aut nationes alias fungentes ad hanc cauſam iuxta cæteros delegati erant, vt quos cæteris æquiores cenſerem. Cum iuberer ſine horũ detrimento ad interrogata reſpondere, facturum dixi vi maiore compulſum. Puto

ambitu vllo, ſine prenſatione pervenimus, non rogantes ſed impenſe rogati, atque ea munera abunde nobis ſatis arbitrabamur) accuſamur privata conſilia promoviſſe: (cum nihil à nobis factum ſit, niſi eorum mandato quibus parendum habebamus) quibus ſuperadditur periculum imminuiſſe, ne tota religio (quam certe ſecundum divinæ legis præſcripta ex animo fideque optima colere ſtuduimus) per nos everſa funditus periret, ipſaque reſpublica (quæ nobis vnice cordi fuit) ruinam daret: ac proinde in nos vt reipublicæ turbatores propediem legitimum iudicium ac ſententiam exſpectandam. Quas quidem tam atroces literas pij probique paſtores nonnulli populo recitare recuſarunt, potius habentes munera publica deſerere, quam tantæ iniquitatis miniſterio ſemet attaminare. Rurſum poſtea in reſponſo quod Boſſizio & Maurerio regis Galliæ legatis datum eſt XXIII Martij anni CIↃ IↃ CXIX: in quo non tantum vt facinoroſi turbulentique traducimur, ſed additur expreſſius gravium criminum nos teneri, palam ac ſummo periculo conſpiraſſe nos adverſus rempublicam, propoſitum nobis fuiſſe per factiones & clancularios ductus ſine

causa, sine accepta potestate evertere fedus, religionem, iudicia totamque vim præfecturæ,& quæ summa est,totam rempublicam perdere, ad satiandam ambitionem immoderatam pravumque consilium exsequendum. Qui ita loquuntur ante rem cognitam in miseros captivos talium ignaros, ac iudicibus (qui eo ipso tempore cœtum suum agebant) præscribunt quid de nobis sentire, quid in nos statuere deberent, credibile ne est eos in dandis iudicibus æquos nobis fuisse? Adde iam immanem licentiam quæ more pessimo & in publicum pernitioso libellis & carminibus famosis mendaciorum & calumniarum plenis vagari permissa est in nos seclusos,&,vt dixi,ad objecta,quippe ignorata nobis,respondere non valentes, tantum iritãdæ in nos plebi: quæ evidentia signa sunt acerbi atque implacabilis in nos animi. Qui inde quoque apparuit,quod Moersbergius vi equitum abductus est ex solo pacato Monasteriẽsi in quo nullam iurisdictionem Federati proceres arrogare sibi poterant. Dignum quoque notatu, iudicum quemque à Federatis proceribus sumpsisse cautionẽ signatã, ne quis ipsos huius rei ergo verbo aut factis

impeteret: quod si quis impetisset, id Federati proceres vt in se factum acciperent ac vindicarent. Qui legitime datos se iudices credunt, non solent tam custodite agere.

Veniamus ad vitia spectantia ipsos qui iudices dati sunt: qua in re primo considerandum est iudices eos ordinarios sive legitimos non fuisse. Fac ius dandi iudices competisse proceribus Federatis, cur non cognitionem mandarunt alteri ex consessibus iudicum Hollandiæ, quorum opera, vt quæ proximè ad manum sit, vti frequenter solent etiam ad res suæ communitatis? Cur non Senatui federis permissum est iudicium, qui potestate ordinaria ius dicit, nomine procerum Federatorum? In omni libera republica odiosum est de capite ac fortunis civium alios dare quam legitimos iudices, præsertim si qui dantur (vt horum pars maxima) non in vllo iudiciali munere, sed in civilibus consultationibus versentur. Inter cætera quæ Dux Albanus à legibus aliena fecit, etiam in causas Majestatis iudices dedit extra ordinem lectos, & metuens ne quæsitores legitimi supplicia exigere nollent, vsus ad ea est speculatoribus quod in nostro quoque negotio factum vidimus. Maiores nostri conquesti

olim sunt hac re violari leges, quæ caverent ne quis in re criminum alios quam ordinarios iudices experiretur. Multi etiam armorum nostrorum ius ex hac potissimum causa defenderunt.

Iam vero præterea dati iudices partem maximam (quod sine fraude paucorum dictum volo, qui destinatum à cæteris in nos ictum neque consiliis neque rationibus vllis avertere potuerunt, sed tantum in hoc servierunt, vt actui splendorem de suo nomine adderent) infesti nobis erant per inimicitias qua publicas qua privatas. Nam ex nationibus aliis iidem erant qui Trajecti custodias dissolverant, & à nobis eo nomine incusabantur, qui nos capiendos non iure decreverant, quorum opus erat ipsum illud programma de quo diximus, responsum ad Bossizium, literæ iustitium indicentes, atque ipsa iudicum datio: qui audientibus multis mortem Oldenbarneveldij prædixerant: ex Hollandia vero illi qui se ab Hollandiæ proceribus segregaverāt, imo cum aliis nationibus adversus Hollandiam coierant, qui Trajectum venerāt, vt sui præsentia alios confirmarent: qui & Oldenbarneveldio & nobis malum minati sæpe fuerant; qui de nobis capiendis consilium dederant multo ante profectio-

nem Trajectinam. Iudices alij etiam ordinarij quoties reformidari se vident, quanquam levibus de causis, vltro à se abdicant cognitionem. *Probi & modesti iudices*, inquit Cicero, *se solent excusare, quando manifestum est alteram apud eos partem gratia prævalere.* Hi cum ab vxore & liberis Oldenbarneveldij in conventu Hollandiæ recusati essent, cum in ipsa quæstione dictum à nobis esset, graves nobis videri nonnullos atque eos nominatim qui Trajectum ivissent, & quorum res agebatur eo quod nostra damnatione absolutionem suam quærerent, tum vero præcipue eos qui tot in nos præiudiciis latis iudicio se integros non servaverant, quique comminatione animum inimicum nudaverant, negotio religioni ipsorum à nobis permisso, volunt esse ac manere iudices de capite fortunisque civium tantis de causis ipsos perhorrescentium. vbi hoc auditum antehac?

C. quod suspecti 3. qu. v. Lib. de Oratore.

Inter Hollandos duo fuere quæsitores, id quoque contra ius patrium. Nam quæsitoris & iudicis officia apud maiores nostros adeo insociabilia fuere, vt more generali, quæsitores rerum minorum iudicare non potuerint in quæsitorum maiorum tribunali, etiamsi minores illi essent aut Feudorum possessores, aut de familijs me-

lioribus,qui omnes alioqui ad iudicia idonei habentur,quod obtinuit etiam in caussis ipsos nullo modo contingentibus. Sic & cum in Hollandia aut Zelandia Comes ius diceret quæsitores maiores assidere ei non permittebantur.

Persuasum vulgo est,quo minus Hollandiæ decederet inter iudices qui numero erant XXIV Hollandos fore duodecim:sed implendo numero inter eos duo fuere Zelandi qui suffragio Zelandiæ in consessum iudicum Hollandiæ simul & Zelãdiæ pervenerant.

In eodem Hollandorum iudicum numero erat,qui occasione mutatæ reipublicæ in consessum nobilitatis penetravit : alij consulatum, decurionatum, locum inter curatores reipublicæ, in senatu Federis, in conventu Federatorum honoresve alios adepti , quorum omnium intererat tueri cœptam mutationem,quod vt fieret nobis damnatis opus erat.

Præter magnam pecuniæ summam quam ex hoc iudicio iudices abstulerunt, (nam novum hoc tribunal amplius LXX florenorum millibus stetit) etiam post id tempus non caruerunt sua aut pacta , aut sperata mercede , sive ipsi perducti ad dignitates eximias,& legationes,sive prove-

ctis liberis, ita vt in omnibus appareat hos cæteris fuisse prælatos, ne rem talem fecissent sine operæpretio.

Multi inter iudices rudes erant admodum, nulla imbuti iuris scientia, quidam nullius nisi patrij sermonis gnari, sine vlla rerum gerendarum peritia. Quo verò tandem modo homines tales apti esse poterāt qui iudicarent de summi imperij partibus ac signis, quo tota hæc quæstio redibat, quæ res à legum ac negotiorum peritissimis plane difficiles habentur, & subtilis admodum disquisitionis?

Quanquam vero non omnes causæ ob quas à nobis iudices reformidabātur, quæque aliȩ nunc certo iudicio ad tempus subticentur aperiendæ si posthac res id exegerit, speciatim à nobis additis nominibus expressæ sunt, satis erat causas illas iudicibus non esse incognitas. Nam vbi ita se res habet, tenetur iudex à se cognitionem relegare: quod si pergat acta omnia deinceps ipso iure nulla sunt: quia scilicet qui plane medius non est, eius modestiȩ convenit semet excusare: vt inter alia videre est locis quos supra allegavimus ex recognitione Concilij Tridentini. Neque vero à nobis eierari iudices directe poterant, cum ipsam iudicum dationem vitij argueremus,

Gl. in c. vlt. causa III. qu. 3.

Sed neque obstare nobis in hoc negotio potest, quod in quæstione ad interrogata respondimus: cum id non factum à nobis sponte sit: nec animo iudicem agnoscendi, sed compulsu ac desiderio semel exeundi carceris tædium, interposita etiam testatione cuius ante meminimus.

CAPVT XVI.

De his quæ vitio aut inique sunt acta post datos iudices.

QVod modum agendi attinet, primum iustissimam habemus conquerendi rationem, quod in formam civilis negotij causa nostra recepta non est. Est quidem mos ille ordinandæ causæ, qui extraordinarius dicitur, apud nos moribus receptus, sed in quo causarum genere? In eo scilicet vbi ipsum facti nomen omnino delictum involvit, & pœnam postulat, ita vt facto confesso pœna ex vi legum necessario sequatur. Sed vbi ambigua est facti qualitas, exempli causa si quæratur qui hominem interfecerit, idne fecerit sui tuendi causa an dolo malo, tam apud superiores quam inferiores iudices moris est ad mo-

dum civilis negotij causam expedire. Si vsquam id locum habet, hic certe habere debuit. Nam causæ nostræ iudicatio pendebat partim à iuris quæstione, partim à facti qualitate quæ erat inquirenda: puta, an quod factum à nobis erat, cum Federe pugnaret, quousque milites proceribus nationum singularum tenerentur, quę nobis mandata ab his qui imperare nobis poterant, essent data, pluribusque aliis eiusmodi. Non satis est si pauci aliquot in rebus eiusmodi dicant situm esse delictum, cum multa hominum millia aliter iudicēt: quare id diligenter & palam atque adeo in modum litis civilis disquirēdum est. Quod si in re nostra factum esset, tum sane populus, cuius id maxime intererat, scire potuisset iure an per iniuriam damnaremur. Alexandro regi obiectum olim est, quod vox Callisthenis carcere clauderetur. In negotiis rempublicam spectantibus, non palam auditi, non palam defensi, quasi innocentes pereunt aut damnantur. Quibuscunque aliquid est sensus, facile judicabūt tum istum agendi modum, tum quæ secuta sunt omnia eo directa ne genus humanum vnquam ad negotij veritatem perveniret: quo pertinuit & novi moris iuramentum quo iudices semet obstrinxêre

nequid rerum apud ſe geſtarum etiam poſt rem iudicatam propalarent. Modus hic extra ordinem, vt vocant, agendi adverſus integræ famæ homines, ſuper rebus de quibus non omnes idem ſolent cenſere, quales ſunt res religionem aut reipublicæ gubernationem cõtingentes, eſt illa ipſa inquiſitio, adverſus quam tot querelæ tempore Caroli Imperatoris & Philippi regis inſtitutæ ſunt: quod intolerabile onus habitum eſt inter præcipuas belli cauſas. Orationes eo tempore habitæ à diverſarum nationum proceribus manifeſte oſtendunt non tantum à proceribus improbatum genus illud cauſarum ſuper quibus adverſus captos per meram inquiſitionem agebatur, ſed ipſum quoque illum agendi modum, vt libertati ac moribus avitis repugnantem. Adde modum extra ordinem agendi introductum apud nos quo celerius cauſæ dijudicarentur, quæ civilis litis inſtar ordinatæ in longum duci ſolent. In negotio noſtro oſtendit novem menſium tempus non hoc ſpectatum: ac proinde nullam poſſe confingi cauſam honeſtam, cur clancularia iſta agendi ratio placuerit.

Quod ſi omnino fixum ſtabat cauſam noſtram ad modum civilis negotij non

dirigere, (quod tamen nobis debebatur & mos habet in negotiis etiam neutiquam adeo obſcuris) certe ad repetitas toties à nobis ac noſtris preces aditus & conſilia amicorum ſubſtrahi nobis non oportuit. Omnes iuriſperiti qui de publicis iudiciis ſcripſerunt, aiunt poſt quæſtionem habitam indulgendum captivo locum laxiorem vbi cum advocatis & procuratoribus conſultare poſſit, & ea componere quæ ad cauſam tuendam pertinent. In noſtris terris quenquam per octo aut novem menſes intercludere commercio vxoris, liberûm ac neceſſariorum inauditum eſt extra tempora Albanicæ præfecturæ.

Marſilius, Follerus Straccha, Bajardus.

Si ne hoc quidem concedere nobis placebat, (quod niſi iniquiſſime & novo plane exemplo negari nobis non poterat) certe danda nobis fuit plena libertas noſmet defendendi tum voce tum ſcripto. Scriptores de iudiciis criminum docent, damnari neminem poſſe, niſi cui tempus ſe defendendi ſit datum: ac dãdum ei hoc tempus etiamſi non poſtulet, etiamſi delictum faſſus ſit. Quod ipſum, vt non modo iuri civili, ſed & patriæ noſtræ moribus conſentaneum à conſeſſu iudicum ſuperiore apud nos proceribus Zelandiæ commendatum memini. In oppidis quibuſdam no-

ſtris receptum eſt, vt etiam illis qui res conſeſſi ſunt manifeſte delictum in ſe continentes poteſtas fiat, antequam pronuntietur, dicendi pro ſe publice apud tribunal adſtante populo. Alibi iudices oppidani morem habent interrogandi reum, numquid habeat pro ſe dicendum. Quanto magis hic illud obtinere debuit, vbi facta quædam nobis imputata nunquam à nobis conſeſſa ſunt, alia diximus iure facta, neque ſalva iuriſiurandi religione aliter à nobis potuiſſe fieri? De factis quæ inficiati eramus negari nobis non poterat indiciorum inſpectio & poteſtas refellendi compendio teſtes. De his quę facta fatebamur, ſed in quibus delictum ineſſe negabamus, admittendi eramus ad probandum legitima ea fuiſſe, productis decretis, alijſque inſtrumentis eam ad rem ſpectātibus, etiam teſtibus ſi opus eſſet. In confeſſibus iudicum maioribus ac minoribus vbi æquitas aliqua locum habet & hoc & illud vſitatum eſt, etiam cum extra ordinem res peragitur: merito ſane: cum ni id fiat iudex dici nequeat de re plene edoctus fuiſſe.

Clarus d. quæſt 49. nu. 4. & qu. 53. & vtrobique Baiardus cum alleg.

Clarus d. § fin qu 56. & Farinac qu. 8. num. 14. Bart in l. nūquam plura num 4. de priuatis delictis.

Si quis dicat defenſos nos ſatis cum ad interrogata reſponderemus, frivolum id eſt: Nam præterquam quod ſæpe prohibitum eſt nobis nos defendere, ſed nude

aiendô aut negando respondere iussi sumus : quod dictare scribenda nobis sæpe permissum nõ est : neque perscripta omnia quæ nos ad causam pertinere arbitrabamur : nemo est homo tam firmi cerebri, cui in tali necessitate constituto ita de subito occurrant omnia quæ ad causam spectant. Longa carceris solitudo etiam valetudinem nobis corruperat, & cum maxime ægro essemus corpore, tempus ad quæstionem captatum est ab iis qui norant satis nos, præ libertatis desiderio non vsuros causaria excusatione. Sedebant adversum nos accusatores tres & iudicum plerique non minus accusatoribus infesti, qui sæpe loquendi libertatem nobis non permittebant, sed clamoribus ac minis nos interpellabant, obturbabantque. Innumeræ interrogationes nec cohærentes & verbis fallacibus conceptæ in nos struebantur, vt alicubi per incogitãtiam captaremur. Subsidia memoriæ ademta nobis tanto tempore fuere subtractis calamis, charta, atramento. De rebus pridem gestis, de circumstantiarum minutiis, de vocum apicibus vno momento erat respondendum. Multa erant quæ vberius defensa à nobis fuissent, nisi in mentem venire nobis non potuisset in iis crimen ab aliquo posse mente

concipi. Gnarum nobis erat quæ feceramus ex mandato à nobis facta, tum qui mandaverant, quique mandata nobiscum executi fuerãt eos ne compellari quidem: ac propterea existimabamus quæ à nobis acta essent nihil magnopere defensionis egere. Vbi quæso auditum tandem est antehac, captivis id orantibus negari potestatem recognoscendi quæ dicta sunt, vt si necesse sit, fusius sensa sua exponant? At hoc negatum est nobis. Iam ante probavimus maiorem quæstionis partem peractam ante iudices datos: cui consequens est quod tum responsum est defensionis locum habere non posse, cum defensio institui nequeat, nisi apud iudicem. Quare cum responsa ista nunquam nobis præsentibus relecta sint, neque potestas nobis data largius mentem explicandi, his sane in rebus superest indefensos nos esse. Adde multa quæ dictaturi pridem fueramus omissa à nobis, eo quod fides facta nobis esset postmodum defensionis pro arbitrio faciendæ copiam fore: quod cum secutum non sit, non hac in re iniuria tantum affecti, sed & dolo circumventi sumus. Quod iam ea quæ à nobis dictáta sunt attinet, quæ plerunque consistebant in factis defensionem continentibus, aut iudices ea
vera

vera putabant, aut secus. Si vera, non poterant quod his erat contrarium sententiæ inserere. Si vt vera non acceptabant, certe tempus ac facultatem ea probandi concedere nobis tenebantur, quod ipsum à me speciatim postulatum est. Fuit etiam cum dicerem apud iudices non eam vim fuisse memoriæ meæ & per morbos & per carcerem labefactatæ, vt ad singula ex tempore quod opus erat potuerim respondere: interdum dictandi quoque libertatem aut ademptam mihi aut accisam: quapropter rogare me vt relegerentur acta quæstionis prioris, & vt ad probanda quæ pro me allegaveram aut allegaturus eram facta admitterer: præcipuè circa insumtam à me operam ad componendum quicquid in Ecclesia aut republica disconveniebat: & circa decreta facta à rectoribus oppidi Rotterodami de rebus plurimis. Cum nihil impetrarem, rursum petij vt scripto quædam complecti liceret: & cum longum per tempus ei postulato institissem, non amplius temporis indultum est mihi horis quinque pomeridianis, & chartæ folium vnum, quanquam etiam atque etiam roganti vt & tempus largius & chartæ plus paulo mihi concederetur: verum nequicquam. In hac char-

ta perſcripſi quæ mea fuiſſent conſilia, quę mens, facta defenſionem continentia breviter indicavi, (quæ talia erant vt certo norim iudicum quoſdam dixiſſe, ſi de iis conſtaret, optimo iure me niti) petij vt ea probandi mihi poteſtas fieret: qua petitione nec reiecta nec admiſſa, (quorum tamen alterum vt fieret iuris ratio exigebat) in me, ne compellatum quidem amplius, pronũtiata eſt causã terminans ſententia.

Quomodo vero talis agendi ratio à vitio, iniquitate, imo ab immanitate barbara purgari poteſt? Hiſpaniẽſis illa inquiſitio, adeo à maioribus noſtris tantoque iure exagitata, permittit reo colloquium & opem patroni, & ius probandi facta quæ defendendi ſui cauſa profert. Comitibus Egmundano. & Hornano Albanicæ præfecturæ temporibus tradita ſunt accuſationis capita: temporis quantum ſatis datum conſcribendæ defenſioni, quæ hodieque legitur. Permiſſum ipſis exhibere libellos atque inſtrumẽta culpæ amoliendæ, quod & diſerte narrat ſententia: quæ omnia nobis negata ſunt. Et tamen conqueſtæ ſunt Belgicogermanicæ nationes omnes de modo agendi adverſus eos Comites, præſertim circa res duas, nempe quod procuratores & advocati ipſis non eſſent auxilio

dati, & quod testium adversus se productorum notitiam non habuerint, vt eos possent refellere. Princeps Wilhelmus Arausionensis in responso suo cum à procuratore regio dies ipsi dictus esset, ait *captivitatem eorum Comitum rigidiorem esse quã ius permittat, secundum cuius regulas carcer custodiendis reis repertus sit, non adimendo eis hominem aspectui, commercio, consilioque, quæ si desint fieri nequeat vt gravis aliqua causa rectè regatur ac defendatur.* Exclamare libet:

Cernis ne hæc Amphiarae sub terram abdite?
Dum hæc peraguntur omnia, sed maxime postquam Oldenbarneveldio vita erat ademta, harum rerum artifices nulli pepercerunt labori, qua pollicendo, qua miñando, servato etiam ad terrorem per dies aliquot pegmate in quo Oldenbarneveldius erat occisus, & carnificibus tribus Hagæ retentis, nempe vt his modis coniuges ac propinquos tum meos tum eorum qui præterea capti erant adigerent ad culpæ deprecationẽ, & fidem dandã silentij nostro nomine, quomodo effecturos se sperabant, vt morte vnius & aliorum oppressa voce veritas æterna nocte obrueretur: sed aliter Deo omnipotenti visum est. Quanquam enim Moersbergius, magno vir animo non minus quam ortu, cum primum

hoc consilio intellecto commotus valde fuisset ad innocentiam suam confugiens, tandem tamen vxoris miseratione & amicorum suasu impelli se passus erat, vt morem illis gereret, (quod quidem cum per illegitimos agendi modos extortum ipsi sit eis qui extorserunt prodesse non debet) tamen & mea & Hogerbetij vxor omnia potius perpeti decreverunt, quæ aliis collibitum esset facere, quam vt nulla postulatione honori nostro aut veritati iniuriam facerent. Gratiæ Deo agendæ sunt sine cuius præsente auxilio fieri non poterat, vt tot ac tam gravia tentamenta vinceremus.

CAPVT XVII.

De his quæ vitio aut inique gesta sunt circa ipsam sententiam.

VBi captura, iudicum datio & agendi ordo omnia sunt instituta condemnationis ergo quæ ante omnem causæ cognitionẽ decreto peremtorio atque irrevocabili erat decreta, nõ potest plus in cõdemnatione esse iustitiæ & æquitatis, quã in captura, iudicum datione & agendi ordine.

Anteloquium ſententiæ ita ait, *quando reus confeſſus eſt, ac præterea iudicibus apparuit.* His verbis falluntur multi, exiſtimantes quicquid in ſententia legitur, vt provectas à nobis opiniones novas, noſtro facto in republica & Ecclefia res vbique motas, exhauſtum ærarium, & ſumtus factos ad ſæpe decies, paſſim diſſidia, & diffidentiam inter Federatos & cives ſatam, fedus ruptum, rempublicam ſibi tuendæ factam imparem, & in periculum adductam aut pactionis inhoneſtæ, aut pleni exitii, aliaque eiuſmodi confeſſa à nobis: cum non illa tantum ſed & multa alia capita partim ex nobis perquiſita nunquam ſint, partim diſerte negata. An in cauſa extra ordinem pertractata ſententia ferri poſſit niſi ſuper rebus confeſſis, apud multos iuris noſtri patrii conſultos ambigitur, nec immerito, cum in actis veteribus paſſim videamus pro vno eodemque ſumi, ſententias latas ſuper cauſa extra ordinem tractata, & ſuper confeſſione. Certe memini ſuperioris conſeſſus iudices ita ſentire & apud Zelandiæ proceres proloqui: ſicut & illud recordor, vnum è præcipuis huius adverſus nos negotij gubernatoribus vitio dediſſe oppidi Harlemi magiſtratibus, quod quæ egiſſent, dicerent extra ordinem acta, cùm

tamen ſententia confeſſionem excederet. Verùm hic multo plus à recta via deflexum eſt. Nam primum in ſententia obiiciuntur nobis multa per illationem, qualia in libellis accuſatorum poni ſolebant, non in ſententia iudicum, cuius generis ſunt nonnulla quæ ſupra protulimus, item cōſilium noſtrum fuiſſe imperare militibus, vt parerent magiſtratibus etiam contra Federatos proceres & Principem: & eoſdem milites ſacramento adſtringendos magiſtratibus apud quos præſidium agerent, de ipſis tuendis etiamſi quid ab ipſis iuberetur quod aut cauſam, aut prætextum ſumeret ex religione, ſimiliaque plura. Etiam facta inſerta ſunt de quibus nihil vnquam iudicibus paruit, vt propoſitum fuiſſe cuſtodias oppidorum referre in expenſas communes Federatorum: me ea nocte quæ dimiſſionem cuſtodiarum Trajecti anteceſſit cum oppidi pręfecto conſilia ſociaſſe, quomodo prohiberi poſſet ne plus militis à Principe Mauritio in vrbem induceretur, ac de excubiis eam ob rem locādis ad portam Amersfordienſem. Quibus de rebus certus ſum nihil ipſis apparuiſſe, cum ſciam ea omnia falſa eſſe, vt in notis ad ſententiam ſingulatim dicetur. Verùm fac etiam aliqua eos habuiſſe rerum iſtarum indicia

(quod ita non esse plane persuasum habeo) tamen non posset dici apparuisse id, super quo nec defensio nostra erat audita, neque facta nobis testes reiiciendi copia.

Præterea vero in sententiæ contextu de industria multa facta omittuntur quæ ad defensionem nostram pertinent, vt mandatum procerum Hollandiæ & oppidorum nostrorum: repetitum mandatum & auctus delegatorum numerus in negotio Traiectino, pluraque alia quę infra memorabuntur, contra iura quæ dictant non licere iudici qualitates confessioni annexas ab ipsa confessione divellere.

Damnati sumus tum Hogerbetius, tum ego ad perpetuos carceres, quam pœnam passim Iurisconsulti, vt inconcessam reiiciunt. Nobilis scriptor de publicis iudiciis ait etiamsi lege aliqua potestas iudici esset facta pœnas pro arbitrio statuendi, tamen liberum ei non fore damnare ad carceres perpetuos, quia libertas illa intelligi deberet intra pœnas iure concessas. *Solent Præsides*, ait vetus Romani iuris consultus, *in carcere continendos damnare, aut vt in vinculis contineantur: sed id eos facere non oportet, nam huiusmodi pœnæ interdictæ sunt, Carcere enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.* Alius: *mandatis principalibus quæ*

Bart in l. Aurelius §. idem quæsiit nu. 2 ff. de lib. leg. Clarus §. Homicidiũ nu. 35. Boss. in tit. de defens. reor. nu 4. Menoch. qu. 89. nu 9. Baiardus qu. 70. L. aut damnũ §. solẽt D. de pœnis. L. mandatis ff. de pœn.

L. Incredibile ff. de pœnis. *præsidibus dantur, cavetur nequis perpetuis vinculis damnetur, idque etiam Divus Adrianus rescripsit.* Imperatorum vnus: *Incredibile est quod allegas liberum hominem, vt vinculis perpetuis contineretur esse damnatum. Hoc enim vix in sola servili conditione procedere potest.* In Italia quidem & Hispania aliter vt fieret invaluit: at in nostris liberis terris inauditum id est, nisi quis eò referre velit, quod nuper bello flagrante cœptum est institui, vt ad remos ducendos damnentur, non alij tamen quam errones atque nebulones: aut etiam quod ergastulo includũtur quidam, neque tamen in perpetuum, sed in spem resipiscendi, ac ferme ipsis propinquis id postulantibus. Notandum insuper Iurisconsultos qui existimant ab ordinariis iudicibus in causis quibusdam pœnas ordinarias posse excedi, ita tamen vt non vsurpentur pœnæ legibus vetitæ, hanc ipsam potestatem tamen non indulgere delegatis, quales nostri fuere. nam à talibus iudicibus negant pœnas posse irrogari, nisi quæ diserte legibus præscriptæ sunt: ita vt bis hic sit peccatum, primum quia delegati iudices exierunt pœnas legibus cognitas, deinde quia pœna vsi sunt diserte legibus vetita.

Res quoque est observatione non indi-

gna, quod cum nomina etiam ordinariorum iudicum poni ſoleant in ſententiis quæ eduntur, idemque multo magis in delegatis iudicibus locum habere debeat, hi tamen iudices, cum etiam per typographos ſententiam publicarint, pepercerint tamen nomina ſua aſſcribere. Cauſam coniecturis aſſequi facile eſt.

CAPVT XVIII.

De his quæ vitio aut inique in nos acta ſunt poſt ſententiam.

SI ius & æquum fuit aditum ad nos neceſſariis dari ſtatim ab habita quæſtione ante rem iudicatam, multo magis poſt rem iudicatam id factum oportuit, cum carcer duntaxat nobis cuſtodiendis ſerviret, quod ipſa etiam ſententiæ verba præferunt. Proinde ex propinquis noſtris aliquot poſt latam ſententiam ad nos admiſſi ſunt, Hagæ dum fuimus: ſed poſtea præcipui huius negotij auctores, cum viderent non ſufficere carcerem ſolum, vt nos contra animi noſtri ſententiam acta ipſorum adverſum nos probare cogeret, partim palam, partim clam (quia publice in ipſo pro-

cerum Federatorum conventu res peragi ob summam iniquitatem sine multorum contradictione non poterat) intenderunt vexationem in nostra corpora, existimationem, bona, amicos, tantum (quod & inter ipsos nonnulli fatebantur) vt nos ad deprecandam culpam adigerent, atque ita se domi ac peregre purgarent.

Bona quod attinet, quanquam oppida in quibus nati eramus aut quibus operam addixeramus, ac proinde ius omne municipum eramus consecuti, antiquis legibus obtinuerunt, vt coniuges ac liberi damnatorum bonorum publicationem certa pecunia redimere possent, eæque leges ab oppidis etiam sub Albanica præfectura magno studio defensæ fuerant nullorum criminum admissa exceptione, ac à nobis ad eas leges sæpe provocatum erat, tamen vxoribus nostris liberisque legum earum beneficio frui permissum non est, sed necessitas illis imposita est adversus fiscum, durum adversarium, inchoandi litem, de qua ne super momento quidem iudicatum est. Quin & vxorum bonis manus à fisco iniecta est. Tum mihi peculiaris querendi causa data est, quod chartæ meæ ex tablino meo abreptæ sunt, ne facto quidem inventario, quanquam poscente id

mea vxore, quod ipsi, vtpote ius ad eas chartas aut partem earum habenti, nullo colore negari poterat.

Postquam Lupistenum Haga abducti sumus seni patri meo nunquam mei videndi facta est copia; sicut & Hogerbetij filius multis atque indefessis precibus vix tandem extorsit, vt patrem convenire posset, à quo deinde rursum longissimo tempore abstentus fuit.

Iam vero bonis nostris publicatis, ac nobis per carcerem ademta omni rem faciendi libertate, attributi ad alimenta nostra sunt viceni quatuor asses in diem. Qui sensu communi non carent iudicare facile possunt an satis id fuerit sustentandis nobis quos familiæ onus non leve vrgebat. Sed coniuges nostræ non gravatæ nos de eo quod ipsis restabat alere nunquam eam pecuniam accipere voluerũt. Per tempus aliquod custodibus nostris mandatum erat cibos nobis dare: sed vltro institimus, vt ea molestia & quod vltra suspicari non abs re erat, liberaremur.

Vxores vero ac liberi nostri primum vsi sunt libertate adeundi nos atque à nobis recedendi.

Sed paulo post arcano ductu decretum longe aliud cusum est, vxores nobiscum

carceri includendas quamdiu adesse nobis vellent, neque vero abire permittendas ni veniam expressam eius rei impetrassent. Ex hoc decreto vxor mea, quanquam & hoc multum abnuente Daventrio qui iam imperium in custodiam acceperat, vix obtinuit, vt Hagam proficisci liceret: ibique ostendit quam grave & iniquum esset cogi se aut in ea calamitate maritum deserere, aut ipsam quoque damno valetudinis manere captivam, proiectis extra curam suam liberis natu minimis valde infantibus, quos secum in carcerem adducere non posset.

Re sæpe negata, sæpe dilata, tandem vxorum nostrarum libertas ita coarctata est, vt manendum haberent intra arcem Lupisteni, neque inde progredi, nisi quod bis intra dies septem comparando victui aut ire possent, aut aliquem mittere: quod ita mansit per tempus aliquod.

Cum vero interim ab vxore ac liberis Oldenbarneveldij, item à propinquis nostris impense laboraretur ad obtinendam bonorum restitutionem, beneficio legum redemtionem, vt diximus, indulgentium, neque id effugiendi species vlla occurreret, nisi in Maiestatem deliquisse arguere-mur, quod sententiæ verbis non contine-

batur,anno poſt eam latam à delegatis iudicibus pronuntiatum eſt, mentem ſuam in iudicando fuiſſe peccatum à nobis in Maieſtatem. Quam circa rem advertendum eſt, ſi quo tempore lata fuit ſententia ea mens fuiſſet iudicum, etiam exprimi id ſecundum mores noſtros debuiſſe: tum vero huic declarationi non omnes eoſdem iudices adfuiſſe, ſed præter quoſdam aut morte abſumtos aut alioqui factos ad iudicia inidoneos, aliquammultos fuiſſe abſentes qui perſcriptam ſuper hac re ſententiam ſuam miſerant, contra ius ac mores, cum omnes quibus in iudicio cenſendi ius eſt, vno in loco pręſentes eſſe debeāt, vt alius aliorum rationes intelligant. Præterea quod tertiò notandum venit, mos eſt in patria noſtra antequam ſententiæ interpretatio fiat ſummario iudicio partes audiri: nos vero neque auditi, neque compellati ſumus, quin illo ipſo tempore arctiſſimo carceri incluſæ ſunt vxores noſtræ, nequid dicere poſſent adverſus id quod agere penitus erat conſtitutum, vt iam mox narrabitur. Repetitum hîc volo quod dixi ante paucos iudicum peritos iuris fuiſſe, multos adeo illiteratos vt vocem ipſam Maieſtatis ignorarent, tantum abeſt vt vim eius vocis ac criminis intelligerent. Nos

vero habemus quod nos solemur multis veteribus novisque exemplis. Pætus Thrasea, quantus senator, virique alij spectatæ probitatis Romanorum Imperatorũ tempore procubuerunt in reatu læsæ Maiestatis. Nostra quoq; ætate libertatis Belgicogermanicæ vindices, Princeps Wilhelmus Arausionensis, Comites Egmundanus & Hornanus, aliique damnati sunt eodem titulo. Hinc nobilis inter Romanos scriptor ausus est dicere: *Crimen Maiestatis singulare & vnicum crimen eorum qui crimine vacant.* Bonus Imperator aiebat crimen Maiestatis suo sæculo cessare: admonentque Iurisconsulti veteres, *crimen hoc non habendum in occasionem ob Maiestatis venerationem: personam spectandam an potuerit facere & an ante quid fecerit.* Nos ex notissimo sensu, atque mandato eorum quibus parendum nobis erat, credidimus atq; affirmavimus, Maiestatem id est summum imperium penes singulas esse nationes. Fac erraſſe nos: (quod ita se non habere suprà demonstratum est) tamen negari non poterat sententiam nostram multis sapientibus ac doctis placuisse, quod quidem sufficere debebat vt crimini, præsertim tam gravi, eximeremur. Inter Romani iuris consultos egregius, *in civilibus*, inquit, *dissensionibus quam-*

L. 1. C. ad l. Iul. Ma.

vis sæpe per eas respublica lædatur, non tamen in exitium reipublicæ contenditur, quique in alterutras partes discedunt vice hostium non sunt. De sui temporis dissidio ita loquitur M. Tullius Cicero: *Erat obscuritas quædam: erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant quid optimum esset, multi quid sibi expediret, multi quid deceret, nonnulli etiam quid liceret.* Neque raro locum habet Phocionis illud: *mea meliora etiamsi hæc feliciora.* Nostro ævo qui de iure scripserunt, aiunt, civiles dissensiones trahi ad crimen Maiestatis non debere: imo vbi alia suppetit coniectura, nunquam censeri commissum id crimen.

Ruin. cons. 1. num. 5. Dec. cons. 102. nu. 17. Tõ. 1. cons. crim. Ceph. cons. 75 num. 9. & alij allegati per Bapt. Baiardum in tract. crim. §. Læsæ Maiest.

Ad id quod dicere cœperam redeo, id nempe quod vxoribus nostris istius pronuntiationis tempore contra ius ac iuris speciem evenit. dixit custodiæ præfectus mandatum sibi vxores ac liberos qui nobiscum erant captivos detinere: Rogatus per documentum mandati ostendere, recusavit. cum quæreretur ex eo, an non discedere ipsis liceret, ita vt non redirent, nisi impetrata redeundi venia, negavit licere. Oratus iterum vt ad Federatos proceres scriberet, peti, vt matronarum alteri abire liberum esset, præsertim Hogerbetij vxori, quæ magna natu & iam anno toto non digressa à captivo marito vltra ferendo car-

ceri non erat, hoc quoque abnuit. Ac ne illud quidem concedere voluit, vt vxores per amicos cibos sibi emi curarent, cupiens ipse eos emere & pretium ab vxoribus nostris persolvi. Interrogatus an ea quoque de re mandatum haberet, dixit, si non haberet facturum se vt adipisceretur. Hæc cũ resciviſſent propinqui noſtri, multis libellis conqueſti ſunt de iniuria quæ vxoribus liberiſque noſtris fieret: neque tamen aliud impetrarunt, quam vt per amicos cibos emi & in arcem perferri curarent. Sed hoc ipſum ab ipſis proceribus Federatis decretum cum eſſet, præfectus cuſtodiæ ſequi noluit, gnarum ſibi dicens quæ mandata accepiſſet. Vetabat quoque ne quis hominum vxorem aut qui in miniſterio noſtro erant, verbo compellaret, ne quidem ſi quæreretur quota eſſet hora: ac ne prætereuntes vlla ſalutandi ſigna ipſis exhiberent: permittens interim famoſa ac plena calumniarum carmina apud feneſtras noſtras in noſtri iniuriam cani. Interea Hogerbetij vxor, ſingulare probitatis ac pietatis exemplum, non ſatis tolerans tam ſeveri carceris, inclinante magis magiſque valetudine, tandem cum nova hæc vexatio CXL ferme dies duraſſet, in mariti cubiculo atq; oculis mortem obiit. Ægrotam

tam adhuc vxor mea officij causa adire vt posset, rogaverat, sed negatum id quoque: Ne corpus quidem exanime dimittere volebat præfectus custodiæ, ni prius Hagam scripsisset: ac postea quoque dicere eum non puduit, si non dimisisset rectè se facturum fuisse. Paulo ante huius obitum vxor mea obtinuerat veniam abeundi Lupisteno, sed non eò redeundi. Hagæ cum esset tum voce tum scripto paratam se ostendit refellendis omnibus quæ ipsi aut alij cuiquam obijci possent, vnde huius novæ maletractationis causa peteretur. Sed nemo repertus est qui causam redderet, nisi quod quidam hanc dixerunt, à me atque Hogerbetio responsum de iure super controversia feudali. Trium aut quatuor mensium interpellatione assidua vix tandem expressit vxor, vt, non bis vt ante, sed semel in septem diebus victus coemendi causa arce exire sineretur.

Cùm hunc in modum Hagæ ante sententiam per menses novem, post eam aliquammultis diebus, Lupisteni vero per annum & mēses decem in summa mœstitia ac solitudine vixissem de eo quod nobis restabat, sine vllo quæstu, sine vllo necessitatis subsidio, tandem Deus mei misertus est, atque eo ipso tempore quo nova

in me atque vxorem mala intendebantur, ſparſo rumore falſo de funibus ab vxore coemtis & in arcem perlatis (cui mendacio refutando cum veritatis teſtimonium à cuſtodiæ præfecto poſceremus, obtentum ne id quidem eſt) viam mihi monſtravit recuperandæ libertatis. Nam fortitudine atque induſtria vxoris arcæ incluſus, in qua libri ferri ſolebant, Gormchemum portatus ſum, atque inde perveni Walovicum, & porro Antuerpiam: vbi vt calumniæ materiam præciderem intra domum Nicolai Grevinchovij paſtoris quondam Eccleſiæ Rotterodamenſis me continui, numquam inde egrediens: atque hic cum eſſem, animi mei integritatem Federatis ſignificavi hac epiſtola ad ipſos miſſa.

Sublimes ac potentes Domini.

Exſpectavi iamdiu vt veſtro iuſſu ex graviſſima cuſtodia, quæ non me tantum, ſed partim quoque vxorem & liberos detinebat, eximerer. Sed comperto, quoſdam mihi peculiariter infeſtos novos quærere obtētus, vt calamitatem meam intenderent, in eam rem iactatis etiam rumoribus, rationem ipſe recuperandæ nativæ libertatis & excogitavi, & Deo iuvante, ad exitum, ſine vi, ſine largitione perduxi. Cum nullum viderem receptū propiorem, Antuerpiam me contuli, diſpecturus vbi potiſſimum ſedem quieti meæ & literarum

studiis sim positurus. Valde mihi grave est, Domini, quod tam dura pati, libertatis simul & bonorum dispendio, coactus sum hactenus, & cogor etiamnum, intra intimos animi recessus mihi conscius, integerrimo affectu consilia à me suppedita quæ iudicare potui vtilissima medendis difficultatibus enatis antequam ego ad rempublicam vocarer, summa cum fide erga magistratus Rotterodamenses qui ministerio meo vtebantur parique obedientia erga Ordines Hollandiæ & Vvestfrisiæ quorum sub imperio eram. Sed nec tolerata hactenus mala, nec quicquid vltra mihi eventurum est, vnquam id in me habebunt iuris, vt amorem patriæ mihi excutiant, quem semper corde gessi, & quantum mearum fuit virium, quas exiguas agnosco, opere ostendi. Pro eiusdem patriæ libertate, tranquillitate ac prosperitate Deum semper orabo, atque adeo vt in eum finem vobis,

Sublimes ac potentes Domini, bonum ac felix regimen largiatur. xxx Martij CIↃ IↃ XXI *Antuerpiæ.*

V. D. addictissimus
HVGO GROTIVS.

Antuerpiæ cum essem multis ab amicis admonitus sum, facturum me rectius si in Galliam irem: cui consilio morem gessi. Luteriam cum pervenissem, Rege eius-

que consistorio ad vrbem non reperto, apud Bossizium primo, deinde apud Vicum, qui nunc sigilli custos est, post apud Ianinum, quorum omnium consiliis de republica Rex vti solebat, innocentiæ meæ reddidi rationem, simulque testatus sum constantem meum in patriam amorem, ipsos rogans vt quãtum possent apud Regem laborarent vt Rex quam pater ipsius æterna memoria dignissimus atque ipse semper ostenderant benevolentiam erga patriam meam eam nunc quoque retineret, salutemque ac tranquillitatem eius cordi sibi esse ostenderet. Ab ipsis vero amice admodum exceptus sum. Ne tum quidem cessarunt inimicorum malæ artes: quibus effectum est vt ad proceres Federatos scriberetur dixisse me apud Regis consiliarios suppliciter à me oratos Federatos proceres vt quod carcere elapsus libertati me reddidissem id ignoscerent, meque posthac curaturum qua verbis qua factis vt ipsis placerem: eamque in rem serio admonitum me ab iisdem regiis consiliariis, qui & hoc addidissent alioqui non passurum regem vt in regno eius viverem: quod si me componerem ad procerum Federatorum sententiam fore vt à Rege congiarium acciperem.

Qui rumor me iam tunc coegit rei ve-

ritatem ita vt nunc à me commemorata eſt publici iuris facere, atque oſtendere quantum ſemper, etiam cum in malis ſummis verſarer, abfuiſſem à culpæ deprecatione, conſcius quippe mihi integri propoſiti & legitimarum actionum.

Ne poſt id quidẽ tempus deſitum eſt me extorrem, bonis ſpoliatum, egentem amicorum calumniis inſequi, quaſi obtentu controverſiarum de religione aut hoſtibus patriæ navaſſem operam, aut res novas quæſiįſſem. Deus, cui percognitum eſt quam non affinis ſim ei culpæ, patientiam mihi ſuppeditet, & huic & ſi quid malorum reſtat ferẽdo. Eidem grates ago quod innocentiam meam magis magiſque cognitam facit, & apud Regem eiuſque conſilium gratiam mihi conciliavit, ita vt non tantum Rex optimus ad ſalutationis officium admiſſum me benigniſſime exceperit, ſed & annuo donativo honeſtaverit: atque etiam me apprecante ſublevaverit alios qui ob animi ſui religionem in eodem exilio verſantur.

Manet interim in duriſſimo carcere Hogerbetius vir eximiæ probitatis & quo candidiorem animam Hollandia non tulit, atque ibi ſuam ſenectutem & liberûm florem conterit: non impetrato levamen-

to vllo ad tot totiesque admotas preces. quin ad hoc vsque tempus liberis eius cum paternis bonis etiam materna subtrahuntur, neque illis aut beneficio legum datur frui (quas Hollandi proceres sub Carolo Quinto ac Philippo tutati sunt etiam eorum in vsus quorum parentes perduellionis damnati erant) aut ius etiam redditur

CAPVT XIX.

Notæ ad sententiam in me pronuntiatam cum indicatione multorum quæ ibi dicta contra rei veritatem.

QVæ dicta sunt hactenus, si recte intelligantur, valent ad solutionem præcipuarum rerum quæ sententia in me lata continet, cum inde facile collectu sit quæ facta à me sunt non privato nomine facta, sed vt à ministro tum magistratuum Rotterodamensium, tum Procerum Hollandiæ: præterea vero quicquid eius factum est ab his qui in me imperium habebant, id optimo animo & pro iure suæ potestatis factum ab ipsis. sed nequid intactum maneat, etiam particulares ad sen-

tentiam notas addam, &quid in ea verum, quid non sit, indicabo & quoties ita vsus feret reiiciam lectorem ad ea quæ suprà dicta sunt.

Quando Hugo Grotius) Huius nominis non est quod me pudeat. Gessi id nomen omni vitæ meæ tempore ac nunc etiam gero non in dedecus aut familiæ, aut patriæ meæ. At iudices nomina sua sententiæ subscribere puditum est, vt iam ante diximus.

Qui antehac assessor fuit magistratuum Rotterodamensium) commendatione vtriusque iudicum consessus & curatorum rei fiscalis nominatus ab Hollandiæ conventu & à Principe Mauritio lectus sum ad fisci Hollandiæ, Zelandiæ & Vvestfrisiæ advocationem, quanquam valde iuvenis. Cum in eo munere aliquandiu & proceribus Hollandiæ & illis consessibus fecissem satis, atque in testimonium bene navatæ operæ auctum mihi esset salarium, & in superiore iudicum consessu promissus vltro locus, serio admodum à Consulibus & decurionibus oppidi Rotterodamensis rogatus sum accipere vacantem tunc adsessuram, nullo meo ambitu neque vllo modo oblata opera. Re in consilium missa cum amicis, accepi tandem munus, con-

ſultis prius Hollandiæ primoribus, eoque munere functus ſum bona cum gratia & rectorum oppidi & municipum. Neque eo munere legitime ſum deſtitutus: atque hoc ipſo ſententiæ tempore ne à novis quidem magiſtratibus renuntiatum mihi fuerat. Neque vero poteſtatem habent abdicandi me munere, cum in pactis conventis cum oppido factis ius mihi perpetuum quamdiu ego eo vti vellem quæſitum ſit, egoque per omnia pactorum legibus ſteterim.

Nunc captivus habetur) Captus ſcilicet ab his quibus capiendi ius non erat, nulla præcedente inquiſitione, contra manifeſtas leges & iura Hollandiæ. Vide ſupra caput XIII.

Apud delegatos ſublimium ac præpotentium procerum Federatorum, quibus datum erat in ipſum habendæ quæſtionis negotium) Hi delegati, iudices non erant, ac proinde ab ipſis habita quæſtio pro iudiciali valere non poteſt: cumque ea ipſa à datis iudicibus repetita non ſit, ſequitur quicquid huic quæſtioni inædificatum eſt, nullarum eſſe virium. Vide caput ſupra XIV & XVI. Tum vero proceribus Federatis in nos iuriſdictio non competebat, ac proinde non poterat ab illis iure mandatum dari habendæ

in nos quæstionis. Vide ad hanc rem caput xv. Præterea qui delegati sunt, iniqui nobis erant & rem suam agebant vt xiv capite demonstratum est.

Ac postea apud iudices) Ambigua locutio. Id enim ita posset accipi, quasi quicquid in sententia sequitur id confitendo dictum fuisset tum apud delegatos priores, tum apud iudices, quod tantum abest vt multis de rebus apud iudices ne interrogati quidem simus. Vide ad hanc rem caput xvi. Hos autem iudices partem maximam adversarios fuisse nostros indicatum est capite xv.

Ab eisdem proceribus Federatis datos ad rem vltra cognoscendam atque dijudicandam) Hãc iudicandi potestatem secundum ius legesque publicas dari à proceribus Federatis non potuisse clare ostensum est supra capite xv.

Extra tormenta ac ferrea vincula confessus est, ac de cætero ipsis iudicibus paruit) Etiam hoc ambiguum est, cum de plebe homines id ita accipiant, quasi capita singula quæ sententia continentur, non tantum probationibus, sed & mea confessione iudicibus constitissent, cum multa sint à me diserte negata, adeo non confessa, & quæ confessus sum posita sint in hac pronuntiatione

omiſſis qualitatibus neceſſariis, adiectiſq; illationibus nulla ratione ſubnixis: prætetea vero ibidem poſita ſint alia de quibus nunquam fui interrogatus: multa inſuper quæ parere iudicibus non potuerunt, cum falſa omnino ſint; vt mox ſingulatim indicabitur: cumque ego me adverſum ea defendendi, & refellendi quæ contra me adferri poterant aut teſtimonia, aut indicia poteſtatem non habuerim: qua de re vide caput XVI & XVII. Nihil hic me extra verum dicere toti humano generi conſtabit, ſi quando obtinere potero, vt quæ in quæſtione reſpondi plena edantur.

Cum licitum nemini ſit, vinculum ac leges in quibus reſpublica Federatarum nationum Belgicogermaniæ fundata eſt, ac per quas Deo aſpirante ea reſpublica contra vim arteſque hoſtium ac malevolorum hactenus ſtetit violare atque perfringere:) Lex ſumma legum omnium eſt, lex ſummi imperij quod ſemper fuit penes nationes ſingulas. Vinculum vero nationum inter ſe eſt Fedus Trajectinum, quo ſummum illud quod penes nationes ſingulas fuerat imperium, non tollitur, ſed confirmatur, obliganturque ſibi mutuo nationes, vt in eo tuendo alia alij opem ferant. Ad hunc modum tum ante id fedus, tum poſt id factum feliciter reſpublica gu-

bernata eſt, vt ſolet favere Deus his qui ſine dolo ac cavillatione bona fide pacta implent. Hanc legem, fundamentum imperij, hoc vinculum proceres Hollandiæ, quorum ſumma in nos poteſtas erat, rectores oppidorum qui opera noſtra vtebātur, ac nos, vt eorum ſubditi ac miniſtri, non violare, non perfringere ſtuduimus, ſed pie colere ac tueri. Vide hac de re caput primum.

Ipſum tamen auſum religionis ſtatum concutere) Hoc vetus illud crimen eſt, quo probiſſimus quiſque appeti eſt ſolitus. Vere dictum eſt à Vvilhelmo Principe Arauſionenſi eo libello quo ad diem ſibi dictum à procuratore Regio reſpondit: *innocentiſſimum quemque non in ſuſpicionem tantum vocari, ſed & odio obijci poſſe, procurato vt hæreticus cenſeatur. Nam eo confecto* (inquit ibidem Princeps ille) *experietur non tantum oblivione ſepulta ſua bene facta ac merita, ſed & aqua omnia indicia, & quæ pro ipſo facere poſſunt præſumtiones ſibi ſubtrahi, ita vt ab eis nudatus in periculo ſit cauſam dicendi de perduellione, ac ſeditione: ac breviter de omnibus criminibus atque delictis quæ comprehendi poſſunt ſub nomine læſæ Maieſtatis. Rurſum vero cum de religione accuſationes valde invidioſæ ſint hoc præſertim tempore, neceſſarium ferme eſt, ſi quis pœnas à*

quoquam ea de causa exigere velit,neque tamen offendere aliorum animos quorum opera vti cupiat,ei accusationi velum obducere contextum ex criminibus violatæ maiestatis : quorum tamen reus frustra se purget apud eos qui suspectum se habent adulteratæ religionis. Nam cum illa maiestatis quæ dicuntur crimina vera causa non sint ob quam conquiritur,impetitur,capitur,accusatur,absolutionem sane sperare nō potest,etiamsi certissima afferat innocentiæ documenta,sed expectandum habet vt eorum criminum titulo atque prætextu damnetur,aut si nimium manifesta sit innocentia, vt sine fine tracto negotio perpepetuam atque miserrimam sentiat captivitatem. O vera verba & vaticinium ferme eius quod nobis evenit. Idem ille Princeps, & Hollandiæ proceres multis libris ostenderunt sub obtentu tuendæ maiorum religionis hoc actum,vt libertati publicæ,&legitimæ regendi formę fraus fieret. Similia conquesti sunt Electores & Principes Germaniæ, etiā Galliæ megistanes. Me quod attinet,accusatio hæc in me intentata non tantum à vero abit, sed ne verisimilis quidem est. Sciunt omnes,antequam Rotterodamensibus operam meam addixi,cavisse me ne vllo modo controversiis de religione me insererem , cum satis haberem ornare Spartam quam eram nactus,perse-

cutionem criminum & fisci patrocinium. Sciunt & hoc omnes, antequam Rotterodamum immigravi, pastores Remonstrantium sententiæ ibi fuisse in publico munere atque vsos pro sententia sua docendi libertate: quod & in aliis oppidis locisque Hollandiæ fiebat. Colloquia apud superiorem iudicum confessum, & in ipso Hollandiæ conventu habita pridem erant: notæ vbique controversiæ: de ferenda opinionum diversitate decreta facta. quid ab eo tempore factum quo vel in speciem dici possit concussus religionis status? Nihil sane, nisi quod æquitas ferendi se mutuo observata non est, secessio Ecclesiastica primum per artes impulsa, deinde iniquis iudiciis confirmata, quorum omnium in culpa ego certè non sum. Quæ dedi consilia ea omnia congruentia fuerunt eis quæ magistratus Rotterodamenses ante ministerij mei tempus senserant dixerantque. Fac non sapientissima fuisse ea consilia: idne mihi præstandum est qui secutus sum imperia publica, & mādata eorum in quorum eram potestate, neque vero eorum consiliorum repertor dici possum vllo modo? At contra ita sentio, meliora consilia pro temporum ratione dari non potuisse, atque ea pertinuisse ad pacandum, non ad

concutiendum religionis ſtatum : quod multis argumẽtis atque exemplis evictum eſt capite ſupra quarto & ſexto : vnde & hoc diſcere eſt, quantopere aſſiduo laboraverim, vt ad ſententiam à nobis in conventu Hollandię diſcrepãtium propius ac propius accederetur, omniaque aggeſſerim per quę citra condemnationem & manente Eccleſiarum vnitate tranſigi negotium poterat. Ibidem videre eſt & à ſuperiore iudicum conſeſſu, & à Rege Britanniarum datum hoc conſilium, vt ferrent ſe mutuo diſſidentes : tum vero & à paſtoribus quibuſdam Contraremonſtrantibus quos vocant, & ab oppidi Dordrechtani rectoribus probata decreta, & quæ meo tempore pacis cauſa in medium allata fuerunt, quos proinde omnes oportet culpam ſuſtinere perturbati ſtatus religionis ſi ego eam ſuſtineo. Quæ mens mea fuerit, aperte conſpicere eſt in oratione quam cum quæſitore Dordrechtano atque aliis habui apud rectores Amſtelodamenſes : ex qua liquet ſtudium meum fuiſſe, vt ſtatus religionis quietem acciperet, ac turbamenta omnia orta tollerentur, & quæ metui adhuc poterant, prævenirentur in tempore.

Deique Eccleſiam graviter premere ac contriſtare) Imo vero ſublevare Eccleſiam ab

imminente divortio, & æqua pace exhilarare studui, vt videre est capitibus iamiam allegatis. Audio quosdam malevolos mihi in hanc rem abuti locis quibusdam ex libro quo piam mentem procerum Hollandiæ contra calumnias defendi, quasi ibi contra Ecclesiam constitissem. Editus est is liber probantibus reipublicæ Hollandicæ curatoribus, ab eruditis viris compluribus domi forisque lectus & vtilis fore iudicatus. Propositum mihi fuit ostendere, immerito accusari proceres Hollandiæ quasi qui damnatis antiquitus erroribus faverent: vt ferrent se super ortis apud nos controversiis diffidentes, neque ratione carere, neque exemplo: neq; vero novum esse quod summa potestas se componendis Ecclesiæ diffidiis interponeret: neque vero decreta convenientia cum lege divina, & vsu Ecclesiæ veteris sola potestatis æmulatione sugillanda. Vt ostenderem summis potestatibus non minus iuris esse, quam illis senioribus qui apud nos assidere pastoribus solent, ostendi (vere quantum arbitror) tale seniorum genus, qui ad tempus constituerentur, neque aliam in rem quam vt presbyterio interessent, nulla de cætero functioni Ecclesiastica ipsis imposita, venire ab hominum instituto (quod

tamen ego nec damnem nec reijciam) non ex vlla divina præceptione. Sane dixi etiã pastores (qui sæpe magistratuum vitia solent quantum possunt exaggerare) ne ipsos quidem semper extra eadem aut similia vitia esse positos: esse inter eos qui se non contineant intra muneris sui fines, sed negotijs civilibus & magistratuum electioni se immisceant. An hac in re verum excesserim, sciunt plerarumque apud nos nationum atque oppidorum rectores qui iudicio valent. Et tamen addidi neque ordinem totum, neque maiorem eius partem à me incusari. Reges ac Principes effugere non possunt quominus in annalibus librisque aliis spectandi exhibeantur cum suis vitiis. Quo ergo iure Ecclesiastici ordinis homines ab hac censura immunes sint? Multi ægre ferunt quod ibi dicitur, pastores in Flandria adversos se obiecisse Vvilhelmi Principis consiliis, pastoresque Hollandiæ à proceribus monitos ne æstu inconsiderato causam darent exitio Hollandiæ, quomodo exitio Flandriæ iam dederant. Sed non à me hæc in lucem protracta sunt. Libelli adversus Vvilhelmum Principem, quibus acerbè traducitur ob pacem religionis ex pactorum fide à se cultam, & ob Galliæ amicitiam, Gandavi publicati

publicati ſunt. Etiam illa procerum Hollandiæ ad paſtores admonitio Liceſtrianæ præfecturæ temporibus facta, tum ſeorſim vulgata eſt, tum in hiſtoriis legitur. Narravi rem, vt erat geſta, tum vt paſtores caverent ſibi ne per imprudentiam ſe atque alios læderent, tum vt cives cæteri intelligerent, non ſemper ſibi ac ſine diſcrimine ſequenda paſtorum conſilia præ conſiliis ac decretis poteſtatum, vnde multa ſæpe ſequuntur incommoda. De Eccleſia & ipſo paſtorum munere (quod ſciam) niſi qua oportet reverentia locutus non ſum.

Cui fini aſſeruerit, & in rem contulerit enormia & pernicioſa in rempublicam effata:) Docent nos iura non eſſe vagandum cum periculo alienæ exiſtimationis, ſed facta ſingulatim exprimenda. Quare & hic effata illa nominata oportuit. nam quæ ſint de quibus loquantur iudices, ſcire me nego. An illud forte quod dixi ſummæ poteſtati curam in res Eccleſiaſticas competere? Aſſertum hoc, & vſu probatum eſt ab Imperatoribus quorum nomina exſtant in Codice Iuſtinianeo, à Iuſtiniano in conſtitutionibus novellis quas vocant, à Carolo Magno eiuſque ſucceſſoribus in Capitularibus. Omnes qui de republi-

ca ſcripſerunt, hanc curam ponunt inter præcipuas imperij partes, vt videre eſt apud Bodinum, Toloſanum, Arniſæum, Lipſium, Keckermannum, Althuſium. Inter profeſſores divinarum rerum Marſilius Patavinus, Bucerus, Muſculus, Paræus & Anglorum doctiſſimus quiſque idem mecum dicunt. Qui certus ea de re eſſe volet, videat teſtimonia quæ ad propugnandum decretum anni CIƆ IƆ CXIV pro pace Eccleſiarum factum ad ſectionem primam allata ſunt. Prudenter addidi cautiones duas: quarum prior eſt, ſequendam poteſtatibus Dei legem, ac rationem quoque habendam eius quod vetus Chriſtianitas crediderit, docuerit, fecerit: & in his quæ ad ſalutem æternam plane neceſſaria non ſunt, vergendum ipſis ad moderata & pacata conſilia quibus vnitas quamvis inter diſſidentes contineatur. Poſterior, agere me de ordinando publico Eccleſiarum ſtatu, neque vllo modo me probare morem ſæviendi in quenquam ob id quod animus ipſi bona fide de rebus ſacris dictat. Hæc effata exiſtimo non eſſe enormia, ſed æqua: non pernitioſa, ſed ſalutaria tum aliis civitatibus tum noſtræ. Sed effata contraria quæ

in rebus ſacrorum ſimpliciter id ſequi iubent, quod proxime factitatum eſt, aut quod à Synodis ſæpe iniquis pronuntiatum eſt, aut quod maiori plebis parti placet, enormia ſunt ac pernitioſa, & à Reformatis fortiter oppugnata ſub imperio Regis Hiſpaniæ libris editis, habitiſque orationibus.

Atque inter cætera potenter aſſeruerit, aliorumque animis infixerit, in publicis quoque conventibus, per ſcripta, orationes atque alios modos vbique vt aſſereretur atque infigeretur animis allaborarit, nationi cuique intra ſuos fines ſoli ius eſſe de religione ſtatuendi, neque licere aliis nationibus ſe ei negotio immiſcere:) Primùm hoc factum mihi imputari non poteſt. Nam quod eius aſſerui in Hollandiæ conventu, feci id mandato magiſtratuum Rotterodamenſium: & quod aſſerui in conventu Federatorum, factum id mandato atque decreto procerum Hollandiæ. Neque vero quicquam hac de re aſſerui, quod non aſſeruerint mecum alij complures qui ne compellantur quidem. Hoc amplius, antequam ad rempublicam vocatus ſum, hoc ipſum defenſum & facto probatum eſt ab Hollandiæ conventu, vt in quo ante meæ functionis tempora de rebus religionis complura facta erant de-

creta vicinis nationibus inconsultis. Imo supra capite 11. ostensum est in eadem sententia fuisse proceres Federatos, proceres Hollandiæ & Principem Mauritium anno CIↃ IↃ XC, quin & post has enatas controversias fassos esse primores Zelandorum Hollandis ius esse de religione imperandi intra fines suos: neque alias nationes ius habere se ei negotio interponendi, nisi per amica consilia: sicut ibidem quoque probatum est Geldros, Traiectinos, Transisalanos de religionis controversiis constituisse quod ex vsu videretur: tum vero ius leges faciendi de gubernatione Ecclesiæ, quod semper penes nationes fuerit singulas, cum religionis imperio cohærere. Non ergo ego cum aliis idem sentientibus, mandatu eorum quibus operam addixeram, rem novam asserui, sed quod semper creditum assertumque fuerat à novis & inauditis commentis vindicavi, potenter sane, quia vt cum Sophocleo Tiresia loquar

——stat à me veritas, res præpotens.

Neque ego id aliorum infixi animis, sed quod & Dordrechtani & Amstelodamenses prius nobiscum senserant, id defendi contra obiectiones noviter quęsitas, neque iure aut vero subnixas. Si qua ad

hanc rem argumenta attuli, nihil ea in re à meo officio alienum feci. nam ideo oppidorum magiſtratus adſeſſores ſibi adſciſcunt, vt quod illis viſum eſt, hi additis rationibus proferant: neque aliò ſpectabat hæc aſſertio, quam, vt pace inter diſſentientes conſtituta conſuleretur tranquillitati publicæ, adverſum eos qui per iniuriam cogere nos volebant vt eo conſilio abſiſteremus.

Probaſſe quoque ipſum & ſcriptis editis fuiſſe adiutorem, vt multæ opiniones novæ pugnantes cum formulis Eccleſiaſticæ conſenſionis, ante in reformatis Eccleſiis non receptæ, neque legitime expenſæ, non ordine neque ex more Eccleſiæ in Eccleſias harum terrarum importarentur atque defenderentur:) De hoc capite interrogatus non ſum, tantum abeſt vt faſſus ſim quod hic dicitur. Quin id quod hic dicitur, aperte repugnat notæ veritati. Nam ſi hic agitur de opinionibus extra quinque capita Remonſtrantium, ſemper quantum in me fuit obſtiti, ne eæ introducerentur defenderenturve, atque hoc egi, vt ſtaretur formulis Eccleſiaſtici conſenſus, quod decreta facta cum ego in republica eſſem, tum anno ÇIↃ IↃ CXIV tum poſtea, oratio à me habita Amſtelodami, labor meus contra Socinum, omneſque cæteræ actiones meæ

restantur. Sin de sententia agitur convenientе cum dictis quinque capitibus, ea publice defensa erat ab Arminio coram superiore iudicum cõsessu, deinde in conventu Hollandiæ: postea à pastoribus Remonstrantibus colloquio habito in eodem conventu. Et vt ferrent se mutuo dissentientes, iam superior iudicum consessus suaserat, iam proceres Hollandiæ decreverant, antequam ego rempublicam attingerem, ita vt me adiutore facta dici non possint quæ sine me iam facta erant. Tantum decreta ante mea tempora sine me facta rectis (ni fallor) rationibus defendi, simulque operam dedi, vt illa mutuo se ferendi benignitas certis limitibus includeretur vitandis omnibus quæ modum excederent. Neque verò sententia Remonstrantium nova dici potest: primum respectu vniversæ Christianitatis, cum Christiani prope omnes primis quatuor sæculis, multi etiam serius idem senserint: etiam eorum doctores eum in modũ docuerint, qua voce, qua scripto: sed nec ratione habita Reformationis, cum eandem sententiam Melanchthon atque alij defenderint, imo nunc quoque in Anglia antistites sint qui ita sentiant, vt hæc ipsa sententia mox dictura est, cum tamen fedus olim cum

Anglia initum dicat eam quæ eſt in Anglia quæque apud nos viget vnam eſſe religionem:ſed neque dici id poteſt,ſi peculiariter patriæ noſtræ res ſpectetur,quando ea ſententia tolerata eſt in Holtmanno, Hermanno Herberti, Clemente Martini, Tacone Sibrandi apud Hollãdos, in Huberto apud Trajectinos, in Gellio Snecano apud Friſios. Receptæ ergo ſententiæ ſi intelligantur eum in modum, vt paſtores omnes ad illas adſtringerentur, id verò vt fieret non egerunt Hollandiæ proceres: neque ego eam ad rem adiutor fui. Sin recipi intelliguntur quæ feruntur in Eccleſia, dico ſententiam hãc pridem receptam eſſe,etiam in Arminio Amſtelodami. Pugnare autem hanc ſententiam cum formulis conſenſionem teſtãtibus, id vero à Remonſtrantibus negatum eſt conſtanter, qui vltro provocarunt ſæpe ad caput XVI Symboli Belgicogermaniæ, etiam ad illud in Catecheſi, Chriſtum peccata portaſſe totius humani generis, & quod verba ſolemnia excommunicationis & reſtitutionis in communionem inſinuant, poſſe aliquem ſcilicet per crimina atrocia excidere à participatione beneficiorum Chriſti,atque ea recipi interveniente pœnitentia, quæ omnia illi aiunt cum ſua ſententia ad

amuſſim congruere. Addiderunt iidem Remonſtrantes ſymbolum illud Belgico-germanicum explicandum ex concentu ſymbolorum quę aliæ Eccleſiæ ediderunt, in quibus ſunt quæ plane aiunt à ſe ſtare. Certe illud negari non poteſt hoc ipſum fuiſſe controverſum, an Remonſtrantium ſententia cum illis formulis pugnaret, ac conſequenter ſub colore talis pugnæ, quæ negabatur, æquum non fuiſſe hanc ſententiam repudiari. Legitima vero exploratio ad hanc rem non vltra erat neceſſaria, quam vt cognoſceretur an hæc ſententia religionis fundamenta ſubverteret, quod ſatis perquiſitum erat in Hagienſi colloquio, compertumque etiam partium confeſſione non ſubvertere. Hoc quod actum eſt, perperam dici non ordine neque ex more Eccleſiaſtico actum, primum inde apparet, quia in Reformatis Eccleſiis, ac nominatim apud nos de hiſce controverſiis conſenſum nunquam fuit, ne inter eos quidem qui à Remonſtrantibus diſſentiũt: atque etiam quia nemo reperitur antehac eo duntaxat nomine excluſus ab Eccleſia quod ea ſenſerit ac docuerit quæ nunc Remonſtrantes: imo vero Eccleſiâ Goudana (in qua & ſententia hæc & docendi libertas pridem viguit) ſemper membrum

habita est Reformatæ Ecclesiæ in patria nostra. Vide hac super re caput supra III & IV. Non ergo in Ecclesias importata est hæc sententia, sed in Ecclesiis retenta: neque defensa, nisi quia erat oppugnata, pastoribus quibusdam probare aggressis, pugnare hanc opinionem cum divinis oraculis & formulis consensionem testantibus. Me quod attinet, dici non potest per me controversias has aliquò pervenisse vbi ante non erant. Imo vero ad pastorale munus commendavi homines modestos, monuique pastores vt quantum eius fieri posset in publicis allocutionibus harum controversiarum tractationem defugerent, cuius rei multos Rotterodami testes habeo. Et hæc quidem dicta sint quod ad facti attinet quæstionem. Nunc ad ius vt veniam, si peccatum est in Ecclesiam importare opiniones pugnantes cum formulis consensionem testantibus, quomodo insontes haberi possunt Electores ac Principes qui Reformatorum de Eucharistia sententiam in possessionem miserunt pugnantem certè cum consensionis testimonio, id est cum symbolo Augustano? Respondent Electores illi & Principes, Augustanum symbolum exponendum, & si opus sit emendandum quoque ex divinis oraculis.

Tum vero ipſum in his rebus eouſque pervectum) Quod hic ſequitur de edicto Sciano præſtare non eſt meum, neque mihi imputari poteſt citra iniquitatem maximam. Verum enim eſt (cui etiam probando me obtuli) mihi vt adſeſſori à conſulibus Rotterodamenſibus (qui oppidi ſui nomine acquiſiverunt poteſtatem quæſitoriam in agrum Scianum quę proinde mandatu ipſorum exercetur) iniunctum fuiſſe, vt conciperem aliquid in ſenſum quem continet illud edictum, vt id ipſum poſtea à quæſitore, eximiis & iudicibus agri Sciani expenderetur: à me vero diu id excuſatum, vt qui ſemper ad mitiſſima quæq; & quam minimum iritantia prono fuiſſem animo: tandem vero, cum & ſpecialiter & ſæpius præceptum id mihi eſſet, feciſſe me imperatum. Mens vero Conſulum (quam tamen vt dixi præſtare meum non eſt) fuerat, ſola comminatione prævenire tumultum & cędis etiam periculum quod à nonnullis metuebatur. Sozomenus in Hiſtoria Eccleſiaſtica de Theodoſio narrat, leges quidem ſatis ſeveras ab eo factas adverſus temerarias Eccleſiæ divulſiones, non tamen ſecundum eas leges actum in eos qui deliquerant: quia non gravis eſſe ſubditis volebat, ſed metu eos continere. Teſtium fide conſtabat qui in agro Sciano

eum in modũ coibant non fuiſſe eorum ex numero qui larem ibi habebant, (extra quindecim aut ſedecim qui alio modo deſiderium ſuum implere poterant, vt infra oſtẽdetur) ſed quoſdam à Lugduno Flandros ortu, alios à Scidamo, alios ab Amſtelodamo, quibus cur illuc procurrerent nihil erat cauſæ, cum domi aut in proximo paſtores audire poſſent ſecum ſentientes. Sed & hi excurſores immodeſtis ſermonibus alios eis locis habitãtes iritabant, aientes miſſum ſibi à rectoribus Amſtelodamenſibus paſtorem: illos facti auctoritatem præſtituros: ac ſi qua mulcta eo nomine penderetur, id de publicis vectigalibus deducturos: ſibi proinde decretum perſeverare in cœpto cum bona ſeu mala gratia quorumvis: neque multum ſe anxios etiam ſi id vnius, aut alterius vita conſtaret. Quæ iactantia verborum in magnum malum proruptura timebatur. Hæc vero in ſententia fide non optima diſſimulantur, cum tamen iudices hæc ita ſe habere ſcirent, certe ſcire poſſent, cum & ego apud illos hæc aſſeveraſſem & probationi me obtuliſſem. Sed & hoc ſubticetur quod æque probaturum me ſuſceperam, quamvis publicatum eſſet hoc edictum (de quo decretum à iudicibus & eximiis agri Sciani

factum erat me neque præsente , neque suasore) operam in hoc posuisse,vt nemini ob istam minime necessariam & periculo haud vacuam secessionem , imo nec ob perfractum horreum quod publico imperio obsignatum fuerat,noceretur:sed contra vt vitandis cædibus aliisque incommodis quæ metui poterant hi ipsi qui segreges cœtus habebant non minus quàm alij reciperentur in fidei publicæ tutelam : Sed & hoc insuper verum est , cum postea à quibusdam consulibus verba facta essent , vt in Bleisvicensi agro,in quem iurisdictio ad oppidum Rotterodamum ex emto pervenerat , & separatim à iurisdictione agri Sciani exercebatur , similis publicatio fieret,id à me dissuasum. Præterea vero non sine magna difficultate me annitente effectum,vt qui Rotterodami ab Ecclesia publica diverterant (quanquam in collatione ob eam rem instituta à decurionibus oppidi causas eius divortij satis graves nullas attulerant , multasque satis æquas ad reconciliationem cōditiones reiecerant) intra ipsum oppidum cętus suos habere sinerentur,quia ita mihi persuadebam,acribus remediis interdum aliquid profici circa ipsa secessionis temerariæ primordia,at eandem temporis auctu adultam tutius dissi-

mulari. Tam multa consilia subinde à me data ad constituendam vnitatem & reperienda remedia, quibus omnium animi possent acquiescere eousq;, vt etiam conditio ferretur Nicolaum Grevinchovium, (qui maxime quibusdam invisus esse credebatur) sponte sua à muneris sui functione cessaturum, satis ostendunt quam à rigore alienus mihi animus fuerit. Hæc quoque probanda suscepi, sed facta mihi non est eius rei copia.

Vt cum satis sciret non esse in potestate eximiorum agri Sciani constitutiones vllas facere:) De hac re interrogatus non sum: ac proinde contra ius & æquum sententiæ inserta est, tam non percognito negotio, vt hic soli eximij nominentur, cum tamen tam civilium rerum procuratio quam iudicia agri Sciani sint penes quæsitorem, iudices & eximios. Constitutiones stricto significatu leges sunt communiter Hollandiam totam obligantes, quas facere se posse quęsitor iudices & eximij illi non ita amentes sunt, vt afferant. neque vero edictum, vt ab ipsis editum est, eo titulo inscribitur. At iura quæ in agro Sciano valeant, ab omni ævo facta sunt à quæsitore, iudicibus & eximiis agri Sciani, non minus quam à quæsitoribus & ingenuis agri Rhenani ac

Delphici quibuſcum illi pari conditione cenſentur. Manifeſta eius rei documenta præbent actorum libri, vbi & repertum iri puto leges Comitum Hollandiæ quibus Scianis poteſtas intra ſuos fines ius faciendi datur. Hoc certe ſcio, fiſci procuratorem in lite adverſus Limmanos & alios Canemarios hæc verba poſuiſſe. *Sic & quæſitor ac feudorum poſſeſſores in agro Vorenenſi, Putteno & Strideno, quæſitores etiam agri Sciani, Rhenani, Delphici, Canemarij cum ſuis aut feudorum poſſeſſoribus, aut ingenuis quas faciunt leges non faciunt vi ſuæ iuriſdictionis, ſed permiſſu Principis id eſt ex indultu ac privilegio dato à Comitibus Hollandiæ.* In hanc rem perquiſitum certe oportuit, aut ex me intellecta quæ docere iudices poteram, antequam pro certo in ſententia ſcriberent quæſitori iudicibus & eximiis agri Sciani ius non eſſe edicta faciendi, ac mihi id fuiſſe cognitum, quod omnino falſum eſt. Fac tamẽ quæſitorem, iudices & eximios vi ordinariæ poteſtatis edicta condendi ius non habuiſſe (quanquam res ipſa aliter ſe habet) tamen hac in re ab ipſis Hollandiæ proceribus acceperant poteſtatem decreto quod XVIII Martij die, & XXVIII Aprilis eius anni quo geſta hæc ſunt, factum erat: quo decreto etiam curatores reipublicæ

Hollandicæ iubentur magistratibus, honoratis & iudicibus auxilio esse ad secessiones prohibendas, ac nominatim ne quid ex aliis oppidis, aut locis fieret, quod alibi pacem ac tranquillitatem plebi excuteret. Paulo ante decretum quod pro pace Ecclesiarum factum erat mense Ianuario anni CIↃ IↃ CXIV, cum parte legis conceptæ anno CIↃ IↃ XCI de negotiis Ecclesiasticis, missum erat non tantum ad oppidorum magistratus, sed & ad quæsitores agrarios, ac speciatim ad Scianum, quo facto haud dubiè agri rectores potestatem acceperant in suo constituendi quod interna quies exigeret.

Eorum tamen nomine fecerit atque conceperit rigidam constitutionem) Iam dixi non meum hoc esse factum, sed Consulum nisi quod ego scripsi. An vero qui alieno iussu scribunt aliquid, eo nomine causam dicturi sunt?

Quod editum est die XXI *Iunij anni* CIↃ IↃ CXV *titulo quæsitoris, iudicum & eximiorum agri Sciani*) Multo minus hoc ad me pertinet, cum decretum factum sit me neque præsente, neque suadente, vt dicere occupavi.

Qui cum non ignorarent omnes Ecclesias publicas eius territorij insideri à pastoribus infectu

monstrantes , vt & in vicis contiguis ad agrum Rhenanum pertinentibus. Horum publicis allocutionibus contenti esse poterāt, certè donec tranquillandis omnium animis (quod vnice tum agebant proceres Hollandiæ) propius aliquid esset repertum, ac non interim, dum id exspectatur, novos cœtus constituere. Iudicent æqui omnes cum in templis publicis religio expleri potest, an tum rectum sit alios facere conventus, præsertim cum experimentis constet vix sanari vnquam adultum divortium. Hæc ratio Zelandos proceres impulit , vt legatis suis imperarent Hollandiæ proceribus consilium dare ne Ecclesias contra Ecclesias, presbyteria contra presbyteria erigi paterentur : quod tamen mandatum legati illi, aliorum instigatu, exsequi neglexerunt. Magnus ille in agrum Scianum à Scidamo , Lugduno, Amstelodamo concursus satis ostendebat aliud quam meræ pietatis negotium agi.

Tamen ea constitutione vetuerunt omnes cœtus veræ Reformatæ religionis ergo alibi quam intra eas Ecclesias :) Quod in templis publicis ex animi sententia haberi potest, id extra quæri non debet.

Iubentes publicari domum, horreum, fœnile, navem, cymbam , campum locave alia vbi aliter

ſacra fierent:) Convenit hoc communi iuri. Auguſtinus contra epiſtolas Parmeniani libro VII. *Imperatorum autem iuſtitiam legeſque quæ vehementes adverſus eos latæ ſunt quis ignorat? in quibus vna generalis adverſus omnes qui ſe Chriſtianos dici volunt, & Eccleſiæ Catholicæ non communicant, ſed in ſuis ſeparatim conventiculis congregantur, id continet, vt vel ordinator clerici, vel ipſe ordinatus clericus denis libris auri mulctentur. locus vero ipſe quo impia ſeparatio congregatur, redigatur in fiſcum.*

L. Cõ vẽticula C. de Epiſ. & cler. Conſtitutio Arcadij & Honorij quæ in Codice exſtat Iuſtinianeo ſic habet: *Conventicula illicita etiam extra Eccleſiam in privatis cœtibus celebrari prohibemus, proſcriptionis domus periculo imminente ſi dominus eius in ea clericos nova ac tumultuoſa conventicula extra Eccleſiam celebrantes ſuſceperit.* Inter poſtremas Iuſtiniani conſtitutiones vna ſic habet: *Siquis in ſua domo aut in ſuburbano eccleſiaſticum miniſterium præſumſerit, aut aliis celebrare conceſſerit, ſine clericis ſanctiſſimo locorum epiſcopo ſubiacentibus, iubemus hãc domum aut ſuburbanum aut prædium, vbi tale aliquid delinquitur, loci illius ſanctiſſimæ eccleſiæ vindicari.*

Novell. de Eccleſ. cituli̇s c. ſiquis

Nov. vt in privatis domibus. Altera hunc in modum: *Et priſcis ſancitum eſt legibus nulli penitus eſſe licentiam domi quæ ſacratiſſima ſunt agere: ſed publice ſinere procedere in credulitatem & Dei culturam,*

ſecundum ſanctionem de his ſacratis actibus traditam. Et nos etiam hanc in præſenti ponimus legem. quam etiam omni cautela tenere volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ huius civitatis habitatoribus: magis autem totius etiam noſtræ ditionis, in domibus ſuis habere quaſdam quaſi orationis domos, & in his ſacra celebrare myſteria. Has leges exerceri ego ſane nolim, vbi ſunt qui in templis publicis religionem animi ſui explere non poſſunt. Sed, vt iam patuit, de eius generis hominibus hic non agebatur. Multo gravior pœna eſt carcer perpetuus in quem nunc damnantur paſtores qui inviti protruſi è templis publicis aiunt, à ſe plebem ſuam pietate illæſa non poſſe deſeri.

Etiamſi loci dominus conſenſum non præbuiſſet, cui duntaxat actio ſervatur in conductorem, aut eum qui cœtum convocarit:) Verba hæc: *etiamſi loci dominus conſenſum non præbuiſſet* in Sciano edicto non apparent: ſed illud ibi legitur: *vt ſalva ſit domino loci actio* quod intelligendum eſt valere, ſi dominus loci rem ſciverit, etiamſi non expreſſe conſenſum teſtatus ſit. Nam verba generaliter concepta ad materiam idoneam reſtringenda ſunt: & quæ in municipalibus legibus indefinita leguntur, trahenda ſunt ad ea quæ ius civile conſtituit. Mos eſt in edi- L. 1. C. de ſacro ſan. Eccl. & ibi gl.

ctis magistratuum poni vt parentes ex facto filiorum, heri ex familiæ facto teneantur, etiam nulla addita exceptione, quo maior legi sit reverentia: sed & ratio & ius commune docent, edicta talia vim suam ita demum obtinere si scientia aut lata culpa intervenerit. Idem si opus esset evidenter posset probari exemplis edictorum quæ à concessu iudicum Hollandiæ aut ab oppidorum magistratibus fiunt. Quæsitor, iudices & eximij Sciani cum intelligerent ex odio sua verba sinistrorsum rapi, edicto posteriore significarũt: *nunquam sibi in animo fuisse, vt qui coitionis ignari essent in pœnas inciderent.* Vbi vero conscius fuit loci dominus, ibi domus aut locus publicatur ex iuris communis præscripto.

Iul. Clarus §. fin. qu. 86. nu 2. & 4.

Adscripta insuper trecentorum florenorum mulcta in eos qui populum allocuti essent, qui mysteria distribuissent, aut aliud quicquam sacri actus fecissent: quive conventum convocassent quique habitarent ibidem quo coitũ esset.) Multo maior, vt referentem audivimus Augustinum, erat Romanarum legum mulcta, decem scilicet auri librarum. Iterum in memoriam revocandum est, territos hac mulcta qui in locis publicis pastores habebant suæ sententiæ: cum hi qui nunc rempublicam tenent, postquam ex publicis templis vbique deiecti sunt Remonstran-

tes, in eos qui domum locumve conventui locant, vtendumve dant, qui cœtum convocant, qui ibi docent aut explicant præleguntve quicquam, quive ſe gerunt pro ſenioribus aut diaconis, collectaſve faciunt, pœnam conſtituerint ccc florenorum, cum amiſſione munerum publicorum privatorumque, congiariorum, ſtipendiorumque, ac præterea maiori animadverſione pro iudicis arbitrio: inque eos qui paſtores acceptant, aut ſtipem ad eorum neceſſitates colligunt mulctam ccc florenorum. omitto iam quod extra conſtitutionis verba, qui cœtus adeunt militum telis conficiuntur.

Cuius mulctæ ergo reus illico duci poſſit, neque emitti antequam mulctam ſub fiducia exſolviſſet:) Apud nos mos eſt communiter receptus, vt mulctarum ergo manus iniectio ſit: Et cum quis in ipſo facto deprehenſus eſt, vt ſub fiducia ſolvere cogatur. At noviſſimum edictum quod in eos factum eſt qui in templis publicis religioni ſuæ ſatisfacere non poſſunt, longè vlterius procedit. iubet enim mulctas omnes ipſo facto exigi, quanquam interpoſita eſt querela aut provocatio, idque ſine earum fraude.

Cum inuſitatis appendicibus de agendi modo recuſationem reſpondendi pro confeſſione valitu-

L. de ætate §. qui tacuit ff. de Interr. act.

ram:) Hoc vero non inusitatum est, sed iuri civili congruens. In Trajectinis legibus sub rubrica X sectione XVI reperio, si quis vocatus sit, vt ad interrogationes certas respondeat, idque non faciat cōdicto die, iterum ei diem dici: cum comminatione, ni pareat, quod interrogatur pro confesso habitum iri. Caput vero CXXVIII mandatorum quæ data sunt consessui iudicum Hollandiæ ait, si qui ad respondendum vocatus est adsit, neque velit respondere, tum id quod interrogatur, sive vnum sit, sive plura haberi pro confesso. Idemque præcipitur capite CLXXXVII mandatorum quæ data sunt consessui iudicum superiori. Hoc ergo novum non est: sed illud magis quod nunc vsurpatur, & quidem ex decreto consessus iudicum per Hollandiam antiquioris facto die II Septembris anni CIƆ IƆ CXIX cuius verba sic habent. *Magistratus oppidorum, tractuum agri, vicorumque vbi ta'es* (Remonstrantium scilicet) *conventus habebuntur, aut sponte pro officio suo, aut etiam quæsitore interpellante possunt, ac debent eos qui conventibus interfuerunt, aut qui argumentis probabilibus ibi fuisse dicuntur, aut qui sub id tempus eo versus ex oppidis processerunt, ad se vocare, interrogare, ac iubere vt iuramento se purgent, an talibus conventibus interfuerint.*

nec ne : qui iurare recuſant in eos manum iniýcere, ac captos eos impenſis ſuis ipſorum detinere, vt eo modo ſine litis figura adverſus eos agatur ex edicto quod contra id genus conventiculi proceres Federati fecerunt. Vile oportet ſit iuſiurandum vbi quis tam levibus indiciis ad iurandum compellitur.

Et ius dicendum ſuper dictis teſtium :) Edictum Scianum ait ſi quis confiteri nolit audiendos teſtes,& eo facto pronuntiandum ſine alia litis forma : id eſt ita,vt opus non ſit litis acta perſcribi : ſed ex dictis inſtruatur iudicis religio : quomodo plerumque in oppidis iudicari ſolet,etiam vbi nulla eſt contumacia,quæ hîc adeſſe ponitur. Quid ergo horum abit à iure aut moribus ? Sed vt clarius pateat appendices quæ hic in odium recitantur non eſſe inuſitatas,exhibebo hîc alterum ac ſerius decretum conſeſſus iudicum Hollandiæ , quod factum eſt nonnullis eorum præſentibus qui inter iudices noſtros ſederant : vnde ſimul illud apparebit quantum id quod nunc facto peragitur , excedat noſtri temporis meras comminationes, cum tamen , vt iam monuimus, in quos nũc ita agitur divortium non vt illi concupiverint.

Conſeſſus iudicum Hollandiæ, conſultato quis agendi modus obſervari debeat adverſus peccan-

iurãdi negationem accedentem ad testimonia aut indicia indices vicani ingenuive pro confeßione accipere poterunt: ac quasi confessos damnare in pœnas edictorum. Quod si reorum ulli adeo sint re tenui, vt omnino solvendo mulctas non sint, tum vt mulctas earumve partem mutare liceat in pœnam aliquot per dies pane & aqua victitandi, nimirum vt partem mulctæ quantum possunt in pecunia pendant, & quod reliquum est, aut totam etiam mulctam, vbi summa est inopia, ærumnabilis victus neceßitate luant, prout res exiget, & habita ipsorum hominum accurata ratione.

Ipsum quoque captivum, vt impediret ne adversus ista:) Videntur hæc verba referri ad edictum Scianum, adversus quod nullo opus erat remedio, cùm nunquam vlla ex parte ad effectum sit perductum, quod fide non bona hîc subticetur.

Adversusque novæ istius opinionis invectionem illegitimam remedium adferretur & quod facto opus erat, fieret:) Opinionem non fuisse novam probatum est suprà. Proinde quærendum erat remedium non contra opinionem, sed contra seceßionem ob opinionem nondum damnatam.

Perpetuo obstitiße quominus communis Synodus Federatarum nationum haberetur, indiceretur ve:) Hoc vero non modo fassus non

ſum,ſed negavi diſerte,& falſo dici probaturum me recepi. Revincitur hæc criminatio ex edicto procerum Hollandiæ, in quo componendo mei quoque vſus fuit: quo edicto aiunt proceres, non diſplicere ſibi, vt pro tempore inita reconciliandæ vnitatis via,ſi qua capita definitionis egere comperirentur, ea vt per Synodum communem è nationibus ad maiorem generalioremque alteram perferrentur, vt ibi tum veritas,tum neceſſitas eorum capitum ad divinas regulas expenderetur. Præterea revincitur ex conſilio quod poſtremis temporibus Principi Mauritio à me datum eſt, quod memoratum eſt ſupra capite ſexto. Verum quidem eſt, priuſquam ego rempublicam attingerem,ita exiſtimaſſe Hollandiæ proceres, abſque Synodo negotium omne tranquillari poſſe,quod & ego credidi, motus exemplis & rationibus quæ ſuprà eodem capite ſexto videre eſt: ſicut etiam arbitratus ſum, Hollandiæ Synodum recte gubernatam ad eum finem ſatis idoneam fore ob rationes eodem loco cõmemoratas. Sed & hoc verum eſt nihilominus,tantam fuiſſe æquitatem tum magiſtratuum Rotterodamenſium quibus operam addixeram, tum procerum Hollãdiæ, quorum ſupremum in me ius erat, vt ad

ſpem quoque faciendam communis è nationibus Synodi aliorum deſideriis ſe accommodarent, ſi modo placuiſſet illis aliis dirigere negotium, non ad damnationem & auctoritatem addendam occupatæ ſeceſſioni, (quorſum eam Synodum tendere paſtorum quidam diſerte affirmaverant) ſed ad conciliandas partes. Sed quomodocunque id ſe habeat, quæ tandem ratio patitur, mihi imputari ſententiam mihi imperantium quam ſum elocutus, & quam illis placuiſſe ante me rebus ſuis adhibitum, ſatis liquido conſtat? Dudum erat, cum Synodum communem Amſtelodamenſes (neſcio an quenquam eo tempore in conventu habuerint idem cenſentem) ſuaſerant, cumque ea à proceribus repudiata erat, iniquioris iudicij metu.

Cum tamen Rex Britanniarum:) Hic primum cum Hollandiæ proceribus ſenſerat, publico imperio continendos paſtores, vt ſe mutuo ferrent, vt docet ipſius epiſtola. Verùm poſtea non ex vero edoctus à quibuſdam eſt, id agi vt prodigioſa ac pridem damnata dogmata in Eccleſiam inducerentur, vt ſexto capite à nobis ſuperius indicatum eſt: ita vt in hac cauſa provocare nobis merito liceat à Rege male edocto ad Regem eundem de rebus noſtris me-

ter dissentientes suo exemplo confirmaverat, non tantum publice Iohannem Vtenbogardum audiēs, sed & cum ipso Eucharisticum mysterium participans, cùm is pridem iam Remonstrantibus accessisset. Etiam postquam idem Vtenbogardus cognitus erat eius esse sententiæ, Princeps anno CIƆ IƆ CX & CIƆ IƆ CXIV ipsius tanquam domestici sui pastoris opera vsus erat in expeditionibus Resana ac Iuliacensi, & anno CIƆ IƆ CXIV, cùm Trajectini proceres ius sibi quoddam in Vtenbogardum asserentes enixe contenderent vt is sibi concederetur, Princeps rogare perstitit vt eum sibi & Hagiensi Ecclesiæ relinquerent. Mansitque in Vtenbogardi communione Princeps vsque ad invasionem Ecclesiæ claustralis. Idem Princeps tot decreta pro pace Ecclesiarum facta silentio transmisit, neque vnquam monuit proceres peccari in eo, aut publico Ecclesiarumve bono aliam viam esse ineundam. At vero non fuisse pietatis momenta quæ impulerint postea quosdam, vt Principi auctores essent, se decretis procerum obiiciendi, nimis apud nos notum est.

Ac pars nationum maior:) De septem nationibus quatuor tolerandos dissentientes censuerunt Geldri, Hollandi, Trajectini,

Transisalani. Cæteras res non tangebat quod has controversias non haberent. Inducti quidem sunt postea Geldri & Transisalani vt communi Synodō indicendæ assensionem præberent: sed mens ipsis erat, ibi sumendum laborem ad pacem componendam, non ad definiendam causam. Vide supra caput quintum.

Cum multis insignibus Hollandiæ membris:) Dordrechtani diu nobiscum eiusdē sententiæ fuerunt, publico imperio & pace inter pastores medendum controversiis. Amstelodamum & Enchusa magni sane momenti sunt, sed non vt contra pendant ordini nobilium, oppidis Harlemo, Lugduno, Goudæ, Rotterodamo, Alcmariæ, Hornæ ac tot aliis, quæ simul iuncta plus multo duobus illis oppidis inferūt in Hollandiæ ærarium. Edami & Purmerendæ ratio haberi nulla potest si magnitudo spectetur. alioqui censendi ius habent: sed in eo nihil exstant cæteris: ita vt vere dicere liceat insignia maxime Hollandiæ membra à nobis stetisse, & in ipso oppido Amstelodami insignes multos decuriones qui in consilio publico eius oppidi partem ferme alteram faciebant. Quid si verò non membra maxime insignia, sed pars membrorum maior nostræ fuisset sententiæ,

nonne ea iure prævalere debuit? Quid si etiam Rotterodamenses, quorum eram in ministerio, propriam & ab aliis omnibus separatam habuissent sententiam? nonne ea tamen mihi fuerat enuntianda? Fac amplius, me auctorem fuisse Rotterodamẽsibus, vt consilium à Synodo communi diversum proponerent, quia ita factu optimum mihi videretur, sive rectè sive etiam errore quodam, id ne mihi vt crimen erit expiandum? Deerunt suasores, si suasisse periculum erit.

Iudicarent idipsum certum ac necessarium esse remedium sanandis malis quæ in religione erant suscitata:) Remedium hoc primo certum non fuit: nam exitu compertum est, divortium ea ratione adeo non sanatum, vt potius factum sit insanabile; qua de re vide quæ superius dicta sunt capite quinto. At nec necessarium: nam & alia erant remedia, vt pax æqua ferentibus se mutuo pastoribus, procurata vel imperio publico, vel conciliatoribus ex sacro & profano ordine, vel per Synodum Hollandicam gubernatam potestate procerum Hollandiæ, & instructam fideli vicinorum consilio. Vide hac de re & quartum & sextum caput. Ex his multa sæpe idonea

de eis iudicio, id vero iuri potestatum esse contrarium. Puto ab omnibus reipublicæ administrandæ gnaris id agnosci. Etiam hoc dixi in oratione ad ordinem Amstelodamensem, sæpe Ecclesiasticos homines vbi in vnum locum collectos se vident ea facere decreta de gubernatione Ecclesiæ quæ iuri summarum potestatum damnosa sint. Verè id dictum apparet ex Synodo communi Hagæ habita temporibus præfecturæ Licestrianæ quæ eiusmodi decreta fecit de electione ad munera pastoralia, vt Hollandiæ proceres necessarium iudicaverint sua contraria decreta iis opponere. Imo hæc ipsa Synodus tanto ambitu expetita, cui quod occursum voluimus nobis pro crimine imputatur, hęc ipsa manifestè ostendit verum esse quod dixi, quandoquidem non vnius nationis proceres in eius actis non vnum caput deprehenderunt suo imperio ac potestati noxium, atque ea de causa acta nude confirmare abnuerunt.

Iure Synodi neque censendi neque sententias numerandi ius esse:) Hæc non mea sunt verba, sed procerum Hollandiæ cum frequentes in Federatorum conventum venissent, voce quidem enuntiata die XXVIII Iunij CIↃ IↃ CXVIII, Iulij vero III die tra-

dita ſcripto, quod quidem ſcriptum non à me (vt huius ſententię auctores ſibi videntur perſuaſiſſe, cum tamen ea de re interrogatus nō ſim, multoque minus rem faſſus) ſed ab Oldenbarneveldio erat compoſitum. Rem quod attinet, cum ſc.. ſus idem ſit qui verborum ſequentium, quod ibi reſpondebitur, hîc quoque reſponſum putator. Alioqui poſſe & cenſeri de Synodo & Synodum etiam communem convocari conſentientibus nationibus, ſemper à nobis extra controverſiam poſitum eſt.

Ac pugnaturum cum iure atque imperio Hollandiæ, ſi communis Synodus invito Hollandiæ conventui aut parti eius maiori obtruderetur:) Maior pars Hollandiæ ius habet ipſius Hollandiæ, præſertim vbi negotio adhuc agendo intercedit. Vide hac de re caput VIII Arbitrium de publico religionis ſtatu, præſertim ad pacem conſtituendam ſuper controverſiis huiuſmodi, penes nationes eſt ſingulas, vt in ſecundo capite videre eſt, vbi & illud fuit diſcere non aliam fuiſſe hac de re ſententiam procerum Federatorum, procerum Hollandiæ, procerum Trajectinorum, & Principis Mauritij anno CIↃ IↃ XC, poſt quod tempus nulla mutatio proferri poteſt. Cùm verò in his

quæ nationum singularum sunt propria; nulli nationi invitæ obtrudi quicquam iure possit, sequitur id quod à nobis dictum est manifesto iure niti. Neque reperietur antehac vlla communis Synodus convocata, nisi de communi nationum sententia. Ad me vt veniam, quicquid huius dixi in conventu Hollandiæ, id dixi mandatu ordinis Rotterodamensis, præsentibus atque ita faciendum censentibus aliis eius oppidi legatis. Quod autem dixi in conventu Federatorum, id dixi mandatu procerum Hollandiæ. Quæ ergo æquitas patitur, vt id ego præstem?

Eundem nunc captivum quo magis id impediret cum legatis oppidorum quorundam separatos cœtus habuisse, vt ibi explorarent alij aliorum sententias, eas conciliarent, atque ita coitione facta sententias in Hollandiæ conventum perferrent:) Falsum est conventus oppidorum quorundam Hollandiæ peculiares in id habitos vt communis Synodi indictio impediretur. Nam multo antequam oppida nostra inter se convenirent, proceres Hollandiæ Synodum talem negaverant, atque alias inierāt vias, ita vt peculiares isti conventus ad hanc rem neque necessarij fuerint, neque vsum potuerint habere. Sed verum est aliquammulto tempore postea-

quam Amſtelodamẽſes, Enchuſani, Edamenſes & Purmerendani inter ſe, quibus & Dordrechtani deinde acceſſerunt, conventus habuerant peculiares vt coitione facta decreta procerum Hollandiæ oppugnarent, alia oppida, & in eo numero noſtra, legatis ſuis mandaſſe vt inter ſe de negotio conferrent, non ad coitionem faciendam, ſed vt decreta procerum ſecundum leges facta argumentis communibus defenderẽtur: ſimulque ad conſultandum quouſque diſſentiẽtibus Hollãdiæ membris concedi à nobis poſſet, ſine patriæ & & oppidorum gravi detrimento. Legati oppidorum nõ quæ ſibi privatim ſed quæ oppidi cuiuſque ordini viſa erant contulere, oppidorum rectoribus rem retulerũt, rationeſque & conſilia ſua ſine vlla diſſimulatione palam conventui patefecerũt. De me vere teſtari poſſum, dixique iudicibus & probaturum me recepi, neque auctorem me neque ſuaſorem fuiſſe eiuſmodi colloquiorum, neque aliud quam obedientiam præbuiſſe eorum imperiis quibus operam addixeram, ac proinde nihil eſſe cur ego hoc præſtare debeam. Attamen dicam vt fidelis miniſter eorũ quibus in me poteſtas fuit, ex propoſiti diver-

ſitate conventus tales bonos maloſve cenſeri: ac bonos haberi qui ad tuendum ius ac ſalutem publicam fiunt. Lex magna data Hollandiæ à Maria Burgunda ſic ait: *Liberum eſto oppidis Hollandiæ inter ſe aut etiã cum aliarum nationum proceribus convenire, & quotieſcunque viſum ipſis fuerit conventum indicere in quemcunque viſum fuerit locum, vt ibi colloquantur de negotiis ad patriam, aut oppida communiter aut ſeorſim pertinentia: neque opus habento eam ad rem venia Comitis: neque eo facto in Comitem peccaſſe cenſentor, aut vlli calumniæ ſubjacento.* Mandata quæ ab vniverſis nationibus Senatui Federis data sũt, ſic habent: *Ne Senatores de decretis, conſiliis ac deliberationibus conſeſſus ſui conferant extra conſeſſum, niſi forte cum collegis, extra alios arbitros.* Scimus quomodo oppida quæ compendio navigationis per Hollandiam lædi ſe arbitrabantur inter ſe conſilia participaverint, atque etiam pactis conventis ſe obſtrinxerint, cum tamen res ageretur privata ipſorum, non patriæ publica. Princeps Wilhelmus Arauſionenſis Apologetico ſuo primo agẽs de cõventu nobiliũ anni CIↃ IↃ LXVI ait: *Non poſſe à ſe cõventus eiuſmodi pro coitionibus haberi, cũ qui ſe federe obſtrinxerant, in eo perſtarent, nihil ſibi pro-*

positum facere, aut attentare contra vtilitatē publicam. Deinde: si, ait, in hac re coitionis, aut perduellionis crimen commissum dicitur, aut id in eo positum est quod federati nobiles orabant rationem haberi eorum quæ admonebant, aut quod eadem de re vellent proceres Belgicogermaniæ consuli, aut quod generaliter ac sine vllo discrimine conventus omnes ei crimini sint affines: quorum trium nihil est (inquit) *quod mihi se probet.* Confer iam illam consiliorum participationem cum nostra. Illi qui tum participabant privati erant, non oppida, nec mandata, vt nos, ab oppidis habentes: illorum participatio nitebatur peculiari quodam ac novo federe: nostra veteri vinculo membrorum Hollandiæ, quo obligantur conservare ius corporis, peculiari pactione nulla interveniente: illi quod convenerāt, factum erat nolente Rege Hispaniæ tum Principe Belgicogermaniæ & contra eius edicta: quod nos, id congruebat cum voluntate procerum Hollandiæ, quæ summa erat potestas apud nos, & ad eorum decreta tuenda spectabat. Et tamen illa conventio à Principe Arausionensi Vvilhelmo probatur, nostra damnatur à XXIV conquisitis iudicibus.

Deinde ipsum nunc captivum iniussu proce-

rum Hollandiæ:) Verum hoc non est, si modo iussus intelligatur vt iura præcipiunt. Nam procuratori aut patrono, cui causa mandata est, simul mandatum censeri debet ea expedire quæ ad causam vtilissima iudicat, in quibus est, & nuntiationibus vti adversus actus iuri eius, cuius res agitur, damnosos. Qui à nationibus singulis ad conventum Federatorum mittuntur, generale mandatum habent tuendi ius mittentium, ac proinde etiam interponendi nuntiationes contra actus ipsis nocituros. Antequam à nobis nuntiatio interposita est die IV Augusti anni CIƆ IƆ XVIII decretum fuerat ab Hollandiæ proceribus, *non posse cõsentiri in Synodi communis indictionem, tum ne, quod secundum leges procerum Hollandiæ erat proprium, cum aliis communicaretur, tum ob alias graves admodum causas.* Die vero V Augusti in responso dato Zelandiæ legatis dictum erat: *De habenda Synodo sæpius in hoc conventu consultatum est: sed maiori parti visum est plerosque pastorum nimiis studiis teneri huius aut illius sententiæ, partim etiam decretis quibusdam ac conventionibus obstrictos esse, tum ad oppugnandum ius summarum potestatum, tum ad tuendam hanc vel illam sententiam: quibus de causis non potuisse sibi persuadere proceres Hollandiæ, hoc animorum æstu à Sy-*

nodo cõmuni cõtroversias æquo iudicio disceptari & bono Ecclesiarum definiri posse. En mandatum & non assentiendi in talis Synodi indictionem, &c, si tentaretur indictio, ius Hollandiæ defendendi.

Cumque ipsi de iussu procerum Traiectinorum & Transisalanorum non constaret:) Quemq; de suo mandato sollicitum esse par erat. Cum mihi constaret de mandato eorum quibus parere debebam, meum non erat de aliorum mãdatis curiosum esse. Tamen firme credo cæteros quoque mandatum habuisse. Nam Trajectini proceres ab anno CIↃ IↃ CVII Synodum indicendam negaverant, simulque affirmaverant ius de rebus Ecclesiasticis atque etiam de religione imperandi sibi intra suas terras deberi: Postquam nuntiatio, cuius hîc mentio fit, à nobis interposita est, perstiterunt proceres Trajecti in vetere sentẽtia, etiam cum Princeps Mauritius Trajectum venisset. Neque minus nobilitas & oppida Transisalanorum nuntiationem à suis legatis interpositam iudicarunt suæ sententiæ ac voluntati congruere, ac proinde post hãc nũtiationem die XII Octobris ab aliis legatis dictum est in conventu Federatorum, quod à Daventriensibus & Hasselanis tum ore, tum scripto postulatum erat

de Synodo communi nationum, id iuri ac legibus nationis Transisalanæ adversari.

Ausum in domo Iohannis Oldenbarneveldij:) Oldenbarneveldius eo tempore affecta erat valetudine, ac proinde solebant qui in ministerio erant Hollandiæ, nec minus legati nationum qui Federatorum conventui intererant, ad ipsum domum visere & consilium eius exposcere. Idemque non minus quam ego fecerunt cæteri quibus perspecta viri peritia in civilibus negotiis. Consilium audire eius cuius potissimum consiliis Hollandia vtebatur, aut etiam concipere aliquid collegis ostendendum, estne illud illicitum? Legati nationum qui Synodum communem deposcebant, multo fecerunt amplius; cum ea quæ pro instituto suo videbantur scripto conciperent, in peculiaribus suis cœtibus, vbi & oppidorum quorundam Hollandiæ legati aderãt, quæ oppida eum in modum contra ius ab Hollandiæ corpore divellebantur.

Nomine nationum Hollandiæ, Traiectinæ & Transisalanæ coniunctim:) Imo nomine legatorum ab illis nationibus. Id vero à legatis vna ne charta an pluribus fieret, nihil intererat. Etiam legati Cislavicani & Trãslavicani cõiunctim verba fecerunt in conventu procerum Hollandiæ & Vvestfrisiæ

cum Synodum è nationibus communem commendarent. Notandum quoque nationes singulas ex primo capite Federis Trajectini teneri auxilio esse aliam alij ad tuenda imperij iura, quod si nationes nonnullæ in officio negligentes sint, aut ipsæ in aliena iura involent, non eo tamen tolli obligationem inter cæteras volentes stare pactis conventis.

Perscribere nuntiationem:) vbi auditum vnquam est nudum scribendi ministerium dictante altero crimen esse, præsertim cùm id eo fit animo, vt scriptura ostendatur consessui, ac deinde id fiat quod consessui visum fuerit?

Quam etiam in conventum Federatorum Procerum intulerunt, qua pariter atque coniunctim adversus morem in eo conventu vsitatum in modum coitionis adversus aliarum nationum legatos testationem interponebãt:) Quibus idem jus est, hi communiter causam agere non prohibentur, vt leges Romanæ nos docent: neque id vlla specie coitionis nomine accusari potest. Pugnare hoc cum conuentus Federatorum aut legibus aut moribus, mihi non liquet: At vero Synodum communem vna natione, nedum pluribus refragantibus, indicere, neque vllis amicis compellationibus (quales factæ sunt

complures) inde abduci, cum more conuentus plane pugnat, quando vſitatum fuit hactenus, vt etiam in minoribus negotijs, & quæ nationes ſingulæ non tam aperte ſibi exceperunt, alij alijs obſecundarent, & ad communem gratiam cuncta dirigerent.

Fore eos auctores & cauſas malorum atque incommodorum per promotionem Synodi communis :) Dolendum eſt quod eventus oſtendit, vt Caſſandræ vaticinia, ita noſtra tam vera fuiſſe quam non credita. Similes denuntiationes interpoſitæ olim ſunt à Principibus multis adverſus ſtudia Synodi Tridentinæ: à nonnullis etiam pariter atque coniunctim, quod hic immerito per coitionem vocatur. Sed quia eiuſmodi nuntiationum ratio non eſt habita, ideo immedicabile factum eſſe vulnus Eccleſiæ aiunt Proteſtantes.

Quam nuntiationem etiam modo inſolito antea in conſeſſum curatorum reipublicæ Hollandiæ intulerat, & prælegerat, non exſpectata perrogatione quæ rite atque ordine fieret:) Prælecta eſt in conſeſſu legitimè coacto: & aut concordibus aut pluribus ſententijs, vt lex habet conſeſſus, perrogatum eſt. Atque ideo neſcio quid hic ſit quod factum dicatur modo inſolito. Neque ante, neque

post captivitatem meam quicquam memini afferri quod eo pertineret, nisi quod à quibusdam dictum est non in sedilibus, sed ad focum perquisitas sententias. At lex consessus nostri nos sedilibus non adstringit. Totus ille locus negotiis publicis destinatus est: & vt hyeme ad focum consultetur, solet fieri, licet denique. Qui consessui interfuerunt, eorum id nemo ignorat. Siquid aliud de insolito hoc modo dici poterat, id expressum oportuit, non ita positum indefinite, vt refelli nequeat. Quod dicitur non ordine ac rite perrogatum, à vero abit: à me confessum non est: sed negatum rotunde, oblata etiam in cōtrarium probatione, ad quam admissus non sum. Et tamen hoc sententiæ inseritur. Quis iniquiorem vnquam vidit agendi modum? Qui contra decreta procerum Hollandiæ & consessus reipublicæ curatorum separatim suorum oppidorum sententias tentarunt perferre in conventum Federatorum, hi sunt qui fecerunt quod nec rite nec ordine fieri poterat. At ijdem non impune tantum id ferunt, sed gratiam & mercedem reportant.

Ipsum quoque assensisse, & cum cæteris octo oppidorum legatis perpulisse, & quo effectum daretur adiutorem fuisse, vt magno sociorum contemptu

epistola procerum Federatorum ad convocationem Synodi communis scripta ad proceres Hollandiæ non resignata remitteretur:) Non habebam ego hac in re ius dicendæ sententiæ: Sed oppidum Rotterodamense cuius tum frequentes legati Hollandiæ conventui intererant, quibus hoc duntaxat visum est, accedere sentētijs prioribus, quod à me ipsorum iussu enuntiatum est verbo vno atque altero, nulla mea apud legatos Rotterodamenses eam ad rem suasione aut consilio: ita vt hic accuser tantum ob prolatam legatorum Rotterodamensium sententiam. Octo oppida hac de re nunquam consilia sociarunt. Neque ipsorum magis res agebatur quam nobilium & oppidorum extra illa octo, quibus idem visum est: nihil ergo hic perpulsum: nihil est quod ego effectum dederim: quapropter hæc narratio non modo confessionem meam excedit, sed simul pugnat cum manifesta veritate. Qui consilium remittendæ epistolæ dederunt, ab his consideratum est legatos aliarum nationum insuper habitis argumentis, orationibus atque nuntiationibus, ipso facto ire in possessionem iuris quod non ipsis, sed nationibus singulis intra fines proprios competeret: atque ea quoque in re extra controversiam imperium Hollan-

diæ ab ipsis invadi, quod litteris suis locum Synodi designarent Dordrechti intra Hollandiam impermissu procerum Hollandiæ quorum eo loco summa potestas erat. Refutare tam noxiam scriptionem supervacuum erat, cum quæ eo facerent argumenta & sæpè & quantum satis erat prolata essent, neque vnquam ad ea directe respõsum. Recipi literas & taceri perniciosum fuerat iuri Hollandiæ, quod tuendum omnino iudicabant hi quorum sub potestate nos eramus. Vt remittantur epistolæ per quas ius aut imperium arrogatur novum non est, sed in Hollandia factitatum antiquitus etiam ab inferioribus adversus superiores, sicut videmus eius naturæ epistolas in ius vocantes à consessu Hollandiæ iudicium ad Machliniensem consessum remissas. Sed iniquitatem vide. Quod à tot hominibus pleno conventu factum est duobus aut tribus imputatur, cum cæteri ne appellentur quidem, quidam horum etiam in republica retineantur.

Ipsius quoque opera auxiliante conceptas literas nomine procerum Hollandiæ ad Galliæ Regẽ.) Verum est à me iussu conventus Hollandiæ conceptas epistolas diversas ad regem Galliæ, ad Regem Britannię, ad alios Principes ac ciuitates, ad quos omnes aliarum

nationum legati nomine Federatorum procerum ſcripſerant, vt legatos Eccleſiaſticos inde acciperent ad Synodi communis augmentum, & quanquam multum rogati ab Hollandis atque aliis, deſiſtere ab eo inſtituto noluerant: quapropter conuentui Hollandiæ viſum eſt neceſſarium eos Reges Principes ac civitates edocere rerũ geſtarum veritatem & ius nationum ſingularum. Literæ ad Regem Galliæ ita vt à me conceptæ erant, quarum archetypum ſervavi, ſic habebant.

Ex quo arma pro libertate ac iure publico ſumpta primum à nobis ſunt, Rex potentiſſime, duo præcipua mala nos exercuerunt. prius horum eſt, quod multi paſtorum nobis nobilibuſque & oppidorum rectoribus non permiſerunt vti eo iure quo maiores noſtri circa electiones ad munera paſtoralia, reſque alias vſi antiquitus fuerant nemine contradicente: alterum quod, orta per Eccleſias noſtras contentione de ſubtilibus rerum diuinarum controuerſiis puta de Prædeſtinatione & quæ ei adhærent, paſtorum multi alios à ſe diſſidentes ferre placide non potuerunt, cum nos iudicaremus id genus controuerſias rectius arceri à cathedra, ac poſſe charitatem coli etiam inter diuerſa placita in eiuſmodi rebus ſequentes. Spes nobis fuerat, poſtquam beneficio Regis in æternum memorandi parentis tui bello tam gravi eramus liberati, tem-

pus nobis & occasionem non defuturam mala ista superandi stabilito inter cives recto ordine atque vnitate. Sed contra evenit, vt pastorum nonnulli magis magisque sibi indulgentes non tantum Ecclesias miserabiliter disciderint, verum etiam causam dederint quibusdam de plebe; externis præcipuè, ne in ea quiete atque obedientia se continerent qualis desiderari ab ipsis merito posset. Et quomodo id hominum genus antehac in Synodis communibus, quas Nationales vocant, sæpè conati sunt munire sese contra ius illud rectoribus reipublicæ circa electionem ad pastoralia munera ac res alias debitum, atque etiam suos collegas in illis controuersiis aliter sentientes censuris vexare, sic nunc etiam id agunt vt maiori cum pompa propositum vetus effectum dent. Quanquam vero nationes quædam nostri federis quas ista incommoda minus vrgent, ad indictionem talis Synodi permoueri se passæ sunt, etiã nomine vtentes in litteris indictitiis procerum Federatorum, nos tamen gnari alium esse apud nos quam apud ipsas Ecclesiæ statum, tum vero federe quod cum aliis nationibus pepigimus, ius constituendi de publico Ecclesiarum statu nobis reseruatũ, ita vt nullius imperiis ea in re teneamur, alia ostendimus remedia meliora, quæ incolumi libertate ac iure nostro ad res tranquille componendas valerent, vt videre est in oratione quæ has litteras comitatur. Quare conscii summa beneuolentæ,

lentiæ, qua pater tuus nunquam ſatis laudatus, tuque paternis inſiſtens veſtigiis rempublicam Hollandicam proſecuti ſemper eſtis, plane confidimus non permiſſuram tuam Maieſtatem, vt ſubditorum ſuorum opera quiſquam confirmetur in eo inſtituto quod iuri noſtro adverſum eſt, ſed potius perſtantem te in ſumma noſtri caritate omni occaſione laboraturum, vt legitima poteſtas noſtra, te quoque ſuſtentante, ſalva ſit adverſus factiones ac tumultus, cunctaque dirigantur ad maximam concordiam; cuius pars magna ſita eſt in iuris cuique proprij libertatiſque tutela. Quod nos ſuper tot alia accepta à te beneficia grato addictoque animo ſemper proſequemur; Deumque venerabimur, Rex potentiſsime, vt ſolium tuæ Maieſtatis ſtabiliat, tibique largiatur firmam valetudinem & florens imperium. Tuæ Maieſtati addictiſsimi proceres Hollandiæ ac VVeſtfriſiæ.

Oratio, cuius in literis iſtis mentio apparet, eadem eſt quæ habita erat ab Hollandiæ proceribus in conventu procerum Federatorum die XXVIII Iunij & die Iulij III ſcripto tradita, comprehendens conditiones ſatis commodas ad pacem conſtituendam etiam per Synodos & auxilia tum domeſticæ tum externæ eruditionis, cuius orationis meminimus ſupra capite ſexto. Me poſtea Rotterodamum digreſſo

formula ista literarum, primum per eos qui id negotij acceperant, deinde à conventu recognita est, meque absente nonnihil mutatum: quantum & quibus in partibus certo affirmare nequeam: confido factum id qua oportet prudentia. cæterum id præstare non est meum.

Quibus hoc agitur vt contra rei veritatem Regi persuadeatur Synodi communis indictionem hoc habere propositum vt summis potestatibus, nobilibus, ac insignibus vasallis adimeretur ius collationis sive Ecclesiastici patronatus:) Contra rei veritatem procedit ista narratio. Placuerat enim Regi Galliæ, Regi Britanniarum ac Principibus aliis commonstrari, non indictionis Synodi hoc esse propositum, quod perinde est quasi legati nationũ eò contendissent, verùm, non omnes quidem, *sed aliquos pastores per communes Synodos sæpius id conatos*: quod sane verum est, & verum esse apparet ex actis omnium antecedentium Synodorum, præcipue illius quæ habita anno CIↃ IↃ LXXXII Middelburgi, quæ circa electionem ad pastoralia munera nullam magistratuum facit mentionem: tũ vero & eius quæ auctore Comite Licestrio habita est anno CIↃ IↃ LXXXVI, contra quam proceres Hollandiæ speciali decreto ius potestatis suæ servaverant, vt

ſuprà capite VII narratum eſt. Dictum præterea eſt in literis iiſdem etiam nunc quorundam paſtorum conatus eo tendere. Hoc vero ita eſſe non ſoli Hollandiæ proceres iudicarunt, ſed & Tranſlavicani, qui propterea denuntiarunt nolle ſe pati vt ius patronatus apud ſe moribus receptũ in controverſiam vocaretur, vt eodem capite VII annotavimus. Ibidem cõmemoratum à nobis eſt, quomodo huius indictionis impulſores (de Eccleſiaſtici ordinis hominibus intelligi me volo) libros ſcripſerint quibus rectores reipublicæ ab eo iure deijciuntur, quomodo eo ſolo nomine cœtus ſegreges inceptaverint, & ad ſimile divortium alios arcanis promiſſionibus obſtrinxerint. Quî poteſt ergo de eorũ animo dubitari? Neq; vero acta Synodi ab horum hominum mente nimium diſcedere apparet ex decretis Synodi compluribus, in quibus mutationẽ eſſe neceſſariam gravibus de cauſis nationes aliquot iudicarunt. Verum in illis ad Regem literis præter hoc incommodũ, aliud quoque nihilo levius indicatur, nempe, *propoſitum paſtoribus nonnullis collegas ſuos de Prædeſtinatione & rebus annexis aliter ſentientes cenſuris vexare.* Cur hoc ſilentio diſſimulatur, cum

etiam ſine altero hoc ſolum ſuffecerit, vt ſapientes viros omnes à Synodo eum in modum indicenda abſterreret?

Federatos proceres in eius Synodi epiſtolis indictitijs nomen Federatorum procerum vſurpare:) Dici debuit, *quaſdam nationes nomen ſibi aſſcribere Federatorum procerum.* nam quod ſententia hîc loquitur, commodum ſenſum non habet. Res ita habet. Nomine Federatorum procerum legitime perſcribuntur acta omnia, etiam quæ ex partis maioris ſententia decreta ſunt, in rebus quæ legibus federis ad conventum Federatorum delatæ ſunt: in rebus aliis idem non licet, niſi de communi nationum conſenſu. Proinde merito proceres Hollandiæ & alij cenſuerunt, ſi vellent Geldri, Zelandi & Friſij cis atque vls Lavicam Synodum convocare citra conſenſum quarundam ex nationibus ſociis, licere id ipſis, ſed proprio ipſorum nomine præſcripto, non nomine conventus Federatorum, quia ea res ad vniverſitatem ſocialem non pertinebat, vt ſecundo capite oſtenſum eſt.

Quibuſque Rex oratur non permittere vt ſuorum ſubditorum quiſquam ad Synodum veniat) Verba habent *Confidere Hollandos Regem* (idē ad Principes alios ſcribebatur) *non per-*

missurũ vt subditorum suorum opera quisquam confirmetur in eo instituto quod iuri Hollandiæ adversum esset. In epistolis ad Euangelicos Principes hoc amplius erat additum: *sed potius operam eos daturos, vt vnitati Ecclesiasticæ, quæ plerunque ex grauium controuersiarum definitionibus periclitari solet, consulatur per vias molliores, nimirum per Christianam moderationem & ferendi se mutuo æquitatem.* Etiam alia epistola concepta erat ad reformatarum Ecclesiarum legatos qui Regi Galliæ adsunt, qua rogantur Ecclesiarum suarum consilia ad pacem dirigere. Ego vero & apud Maurerium sæpe & apud Bossizium postea, Regis Galliarum legatos, precibus institi vt idonei viri rerum sacrarum periti ex Gallia mitterentur, qui pacis spem promouerent, & quæ eo facerent reperire iuxta alios allaborarẽt. Vnde promtum est intelligi, non id egisse nostros, ne periti sacrarum rerum aliunde huc mitterentur, sed ne mitterentur cum definiendi mandato, & ad conventum eo modo ac forma indictum. Cæteroqui vt externi tum Principes civitatumque rectores, tum rerum sacrarum interpretes rem totam rectius perspicerent, eoque paratiores essent ad suggerenda salutaria consilia; placuerat cum literis Hollãdiæ simul ad eos trãsmitti capita

Remonſtrantium, etiam illa capita quæ in colloquio Hagienſi deprehenſa fuerant inter partes convenire; decreta à proceribus Hollandis, Trajectinis, ac Tranſiſalanis facta pacis ergo, exemplum conciliationis olim factæ in Polonia cum parte literarum quas ſimilem in finem Elector Palatinus ad noſtros ſcripſiſſet. In epiſtola vero ad Regem Britanniarum multæ aliæ rationes & exempla vetera producta erant eodem facientia, ex quibus omnibus conſtare poteſt de animo procerum Hollandiæ cùm literæ iſtæ ſcriberentur.

Sed potius vt Hollandis aduerſus aliarum nationum factionem (vt ibi appellatur) eſſet auxilio:) Manifeſta detorſio. Epiſtola agit, *de legitima procerum Hollandorum poteſtate adverſus factiones ac tumultus ſuſtentanda.* Quę ſint illæ factiones ex his quæ in eadem epiſtola præceſſerant, facile erat intellectu, vbi dictum erat, *paſtorum nonnullos magis magiſque ſibi indulgentes non tantum Eccleſias miſerabiliter diſcidiſſe, verum etiam cauſam dediſſe quibuſdam de plebe, externis præcipuè, ne in ea quiete atque obedientia ſe continerent, qualis deſiderari ab ipſis merito poſſet.* Hæ factiones (Liceſtrianis illis non multum diſſimiles) palam viſitatæ erant Veteribus aquis, Harlemi, Lugduni, Huſdæ, etiam Hagæ. An ve-

ro etiam arcana decreta de indicanda Synodo communi facta à legatis quarundam nationum, adhibitis in consilium quibusdam legatis oppidorum Hollandiæ, atque eorum perpulsio ingratia Hollãdiæ & nationum aliarum contra ius antiquum, factionis nomine appellari possit, hîc non disputo, quando apertum est epistolæ verba non eo respicere. Beneficium quod his literis à Galliæ rege erat postulatum, idem placuerat postulari ab aliis Principibus civitatumque rectoribus, ad quos procerum Federatorum nomine destinatæ fuerant literæ. Epistola ad regem Britanniarum circa hæc verba definit. *His quæ sincere, prout ipsa se res habet, Maiestati tuæ significantur, rogatur Maiestas tua animum advertere, summisque suis in hanc rempublicam beneficiis hoc adiungere, vt legitimos eius rectores in coercendis conatibus seditiosis & tuendo imperij iure adiuvet: tum vero auctoritate sua, qua merito pollet maxima, doctorumque Theologorum consiliis à secessionis præcipitatæ proposito eos avertat, qui ob controversias ad salutem non necessarias, difficiles præterea & vix explicabiles, etiam legitimis Evangelicarum monitionum gradibus non observatis, mutuas congregationes deserunt, & corpus Ecclesiæ lacerant. De Ordinibus vicissim certo spondeieri potest eos in suo officio segnes non*

fore, ac præsertim diligentiam adhibituros, vt adversantia receptæ veritati dogmata iudiciis Ecclesiasticis, & publica, si eam opus sit accedere, animadversione ex Ecclesia extermine̅tur, omniaque fiant quæ aut salutaris veritas, aut Christiana charitas exposcant.

Quæ omnia eo pertinebant, vt communis Synodus & medicina malis in religione enatis impediretur:) Mens procerum Hollandiæ, quorum eram subditus, & rectorum Roterodamensium, quorum eram minister, fuit impedire talem Synodum qualis tum agitabatur, vnde nihil exspectandum erat, nisi definitio parum æqua, maior divulsio, & reipublicæ rectorum mutatio. At alia multa meliora remedia ab Hollandiæ proceribus non semel commonstrata fuerant. Vide suprà caput sextum. Proinde ex vero dictum fuit in literis ad Regem Galliæ conceptis: *alia ostendimus remedia meliora quæ incolumi libertate ac iure nostro ad res placide componendas valerent*: Et in literis ad Principes Evangelicos: *alia remedia monstravimus quæ salvo iure nostro ac publicis legibus ad resarciendam Ecclesiæ pacem rectius ducerent.*

Ipsum quoque nunc captivum in Anglia eo fini monitu Iohannis Oldenbarneveldij animos tentasse Episcoporum, vt, si eò omnino deveniendum esset, aliqui ad Synodum adhiberentur qui

novæ opinioni non essent contrarij:) Primum apparet hinc verum non esse quod dictum est supra, me Synodo semper obstitisse. Nam obstare Synodo & aliquos tentare, vt eos ad Synodum adhibeas, res sunt pugnantes adversis frontibus. Deinde patet hinc in Anglia, cuius religio cum nostræ patriæ publica religione vna atque eadem censetur, in dignitatibus Ecclesiasticis, imo in eximiis dignitatibus, esse nonnullos Remonstrantium dogmati consentientes, quod dogma immerito hic iterum novitatis accusatur, cum ab antiquissimis Christianis magno cōsensu creditum traditumque sit, atque in Protestantium grege non paucos habuerit propugnatores. Cur ergo apud nos tantæ sunt excitatę turbæ, vt eiicerentur ex Ecclesia & ex patriæ finibus qui illud adeo in Anglia non damnatum dogma defendunt? Tertio hinc discimus qua æquitate illa Synodus sit indicta, in quam nemo admitti potuit, nisi qui Remonstrantium sententiæ esset contrarius. Ad rem vt veniamus, quod hîc dicitur non est verum, neque à me confessum, quamquam si esset nihil in eo peccati agnoscerem. Miscuerunt hic iudices duas diversi temporis narrationes, tam præcipites in ferenda sententia quam in nobis in-

terrogandis cunctabundi fuerant. Dixi anno CIƆ IƆ CXIII, cum missus in Angliam essem ob Indicana negotia, conciliante Casaubono amicitiam mihi partam cum antistitibus Anglis, meque monitu Oldenbarneveldij ipsis aperuisse quæ essent apud nos controversiæ, vt intelligerem quid ipsi auctores essent ea in re faciendi ad tranquillandas Ecclesias: ipsorum autem consilia congruentia fuisse menti procerum Hollandiæ, optimam scilicet medicinam fore, si dissentientes se mutuo ferrent. Hoc est illud tentare animos. Verum itidem est anno CIƆ IƆ CXVII literas à me scriptas ad Marcum Antonium de Dominis Archiepiscopum Spalatensem conquerentes de his quæ non vt oportebat apud nos gerebantur, in quibus & hæc erant verba: *Vtinam is cuius in manu sunt corda regum Serenissimi regis animum inflecteret, vt missis viris idoneis ad disceptandas huius generis controversias rerum nostrarum statum certius exploraret, cognito malo facile aptissima remedia inventurus.* Mea autem mens, cum id scriberem, non hæc erat, vt ad communem è nationibus Synodum aliqui inde mitterētur (nam eo adhuc tempore spes erat Synodum talem argumentorum pondere & conditionum æquitate posse declinari) sed vt mit-

teret rex rerum sacrarum peritos vnum atque alterum, qui habito cum doctissimis partis vtriusque colloquio & controversiarum naturam & proposita remedia intelligerent atque ea renuntiarent, vt Rex Britanniarum deinde ex illorum atque aliorum qui apud ipsum essent consilio excogitaret rationes quæ essent optimæ ad pacem ac tranquillitatem firmandam sine veri ad salutem necessarij detrimento.

Cum tamen vniversæ nationes Federatæ multis relationibus:) Relationes fiunt ad deliberandum ac proinde vim non habent obstringendi nationes.

Federibus:) Federa quæ in hanc rem producuntur, non inter ipsas facta sunt nationes, vt alias aliis obligarent, sed cum externis quos in religionem apud nos nullum habere imperium res manifestissima est. Quare illa federa ad præsentem de iure imperij circa sacra quæstionem nihil pertinent.

Pactionibus:) Nullæ reperientur pactiones factæ inter nationes nostras hac de re. Postrema pactio est Trajectinum fedus.

Decretis:) Sed nec decreta reperientur quæ mutuam inter nationes obligationem pariant. Imo contra anno CIↃ IↃ XC à Trajectinis proceribus decretum, & à primo-

ribus tum Federatis, tum Hollandiæ probatum eſt, arbitrium religionis eſſe penes nationis cuiuſque conventum. Vide ad hæc omnia caput II ſupra.

Alia aliis promiſerint capita fortunaſque ſe obiecturas pro tutela Reformatæ Evangelicæ religionis:) Nullo vnquam tempore probari poterit talem promiſſionem eſſe factam. Videntur tralata verba ex relatione facta anno CIↃ IↃ LXXXIII, ſed quam nulla nationum obligatio ſecuta eſt. Hollandis quidem placuit: *Vt Evangelica Reformata religio, cuius publice vſus fuerat permiſſus receptuſque & quæ tum publice in vſu eſſet, vbique intra Federatorum fines defenderetur, neque publice docendi aut ſacra faciendi ſecundum religionem aliam ius permitteretur.* Sed hæc ſententiæ dictio obligationem non peperit, cum de eo nihil inter nationes contractum ſit. Tum vero nihil ad rem hoc facit: neq; enim aut Hollandi, aut Trajectini proceres aliam religionem à reformata publice defenderunt aut defendere voluerunt, ſed contra ſenſerunt congruenter peritiſſimis ſacrorum interpretibus controverſias quales hîc diſputabantur non efficere, vt alia atque alia ſit religio. Vide hac de re caput III.

Vbique per has terras receptæ:) Ergo & in

oppido Goudæ & in Ecclesia Iacobina vrbis Trajecti, vbi illo ipso anno CIↃ IↃ LXXXI:I dogma Remonstrantium palam docebatur, aliis nationibus nihil contradicentibus. Minime vero procerum Hollandiç, quorum pars Goudani sunt, ea fuit sententia, vt decreto huiusmodi sibi adimerēt potestatem illius quod nunc Remonstrantium dicitur dogmatis pastores in imperij sui Ecclesiis tolerandi.

Neque vllam mutationem in ea facturas, fierive se passuras:) Non debebant ergo pastores Remonstrantium sententiæ ex Ecclesiis eliminari. nam ea magna erat mutatio. Omitto nunc ne posse quidem summam potestatem se obstringere, nequid mutare ipsi in religione fas sit, si religionis nomine quævis dogmatum capita intelligantur, nisi intra animum suum certa sit summa potestas omnia illa capita nullo excepto divinis oraculis consentire. Hac vero de re certos fuisse proceres Hollandiæ anno CIↃ IↃ LXXXIII, si ratio habeatur eorum capitum quæ dicantur cum Remonstrantium dogmate pugnare, ne ab ipsis quidem iudicibus nostris credi credo.

Et his consequenter anno CIↃ IↃ LXXX *sacramentum omnium præfectorum, ducum, centurionum & militum ita conceptum:*) Sacramen-

tum præſtantes obligat, non eos quibus præſtatur.

Decretumque fuerit:) Non docebitur de hac re à nationibus rite deliberatum factumque decretum. Certe inter nationes ea ſuper re contractum non eſt. Neque tamen hoc ſacramentum attingit prę́ſentem quæſtionem, vt iam ſubiicietur.

Vt fidem iurarent proceribus communibus qui in fœdere & tutela veræ Evãgelicæ religionis eſſent perſtituri:) Ad diſcrimen communium procerum partis alterius, vt indicatum ſupra eſt ſecundo capite. Reſpicitur ergo hîc ad conſpicuas notas quibus illa religio à Romanenſi dignoſcitur. De dogmatibus Reformatæ religionis iudiciũ neutiquam permittitur his qui in hæc verba adiguntur. imo id cõfingere nihil eſſet aliud quam obſequium militare diſſolvere & illudere reverentiam iuriſiurandi. Iam diximus ea quæ rerum ſacrarum periti ex principiis certis porro per argumentationem hinc inde inferunt, non eam habere vim, vt religionis diverſitatem pariant. Ita olim ſentiebant proceres non aliquarum duntaxat, ſed omnium, ni fallor, nationum.

Et leges in quas dedita ſunt oppida diſerte contineant, vt ab eis reciperetur vſus eiuſdem religionis:) Iure victoriæ, quod ius certe ob-

tendi non poteſt adverſus proceres Hollandiæ & eorum membra, quorum opera ſimulque Zelandorum cæteræ nationes libertati ſunt reſtitutæ. At ne illa quidem oppida quæ ad leges accipiendas armis coacta ſunt, vnquam adſtricta ſunt, vt ſuper agitatis inter nos ſacrorum controverſiis partem alterutram amplecterentur. Multoque minus is ſenſus fuit nationum vt ſeſe obligarent ad recipienda ac tuenda ea omnia quæ paſtoribus in Synodis viſa eſſent. Ea enim intoleranda eſſet ſervitus. Adde iam quod ne Synodo quidem definitæ erant controverſiæ iſtæ quo tempore nos in republica fuimus.

Quomodo ea à ſociis vbique recepta erat:) Etiam Goudæ, vt dixi: etiam Trajecti in Iacobina Eccleſia. nam & hi inter ſocios erant. Evangelicam vero religionem cum tali libertate intellectam optima fide tueri propoſitum nobis fuit, multaq; bona conſilia dedimus, vt ea libertas cum modo & ſine offenſa exerceretur.

Neque intra hæc ſtetiſſe captivum, ſed auſum etiam reipublicæ ſtatum turbare, vt in ea quoque omnia ex ſua ſuorumque lubidine agerentur:) Deus mentium cognitor ſcit neutiquam mihi fuiſſe propoſitum turbare rempublicam, non magis quàm Eccleſiam. Æqui

omnes qui me noverunt antehac,ex rebus atque actionibus meis multo aliter iudicabunt quam hæc fert ſententia. Res meas quod attinet,ex perturbata aut mutata republica nihil commodi ſperare poteram. Hollandus eram, natus oppido Delphis, cuius maiores nuncupati Grotio & Cornetſio nomine per ſæcula aliquot ei oppido cum laude præfuerant. Eadem Grotiorum domus iam olim & Hollandiæ iudicum conſeſſui, & adſeſſioni magiſtratuum Dordrechtanorum viros eximios dedit. Per aviam paternam genus trahebam ab Hemskerckiis quæ domus antiquitus inter nobiliſſimas Hollandiæ habita eſt, cui & Iacobum Hemſkerckium patria debet, qui ad Calpen fortiter faciendo occubuit. Qui me ſanguine contingebant proximè, affinitatem contraxerant cum familiis valde nobilibus, qualis eſt Almondana veniens ex Toparchis Stridenis, & Reneſſia atque Vtenengana apud Trajectinos. Propinquos habebam in republica non Delphis modo, ſed Lugduni quoque, Amſtelodami & in oppidis aliis, atque in honoratiſſimis patriæ conſeſſibus. Per vxorem filiam Petri Reigerſbergij, Veriani ſæpe cõſulis, qui & Zelandiæ & Naſſaviæ domo non inutilem operam navaverat, eamque ob cau-

ob causam Licestrianis tẽporibus ab inimica factione eiectus oppido exulaverat, Zelandorum potissimis eram innexus, & ibi quoque in oppidorum regimine atque cõsessibus, habebam meas necessitudines. Tum vero literarum studia & vitæ tenor honestam mihi famam circumdederant. Iam in ministerio eram præclari in Hollandia oppidi, & quod, si ratio ineatur tam maritimorum vectigalium quam aliorum, publico ærario plurimum infert secundum Amstelodamum. In eo oppido amabar tenerè nec à magistratibus tantum, sed & à municipibus vniversis. Neque tantum ad Hollandiæ mittebar conventus, sed & pars eram consessus curatorum reipublicæ Hollandicæ, à quibus mos est Federatorum quoque conventum frequentari. Quos inter honores is erat honos maximus, quod benigna hominum iudicia his honoribus non imparem me existimabant. Facultates meas reipublicæ credideram, vt fortunas meas vndique cum patriæ fortunis sociarem. Nemo gratuitò malus est. Ergo vbi in suspicionem delicti vocatur aliquis, succurrit sapientibus Cassianum illud, Cui bono? Quid mihi tandem ex perturbata republica maius his

quæ habebam poterat accedere? Rumor quidam, invito me ortus, Oldenbarneveldio me successorem in grave illud & periculosum onus destinabat. Vere testor, & norunt propinqui, non modo doluisse me hoc rumore, sed ita iudicasse, supra alia multa ad id munus necessaria quæ in me desiderabantur, valetudinem quoque meam imbecilliorem esse, quam vt onus illud laboris perpetui, neque recreationem vllam animo indulgentis toleraret. quod si etiam eò pervenissem, nihilo meliore loco res mea futura fuerat, quam iam erat. neque vero reipublicæ perturbatio via erat quæ eò duceret. Imo si hac tentatus fuissem ambitione, iudicio communi non ego ab ea spe longius quam cæteri aberam. Quomodo igitur credibile cuiquam fiat studuisse me rebus novis? Si actiones meæ inspiciuntur, ne eæ quidem vllam præbebunt ei rei suspicionem. Ab ætate prima sectatus sum honestissimas consuetudines, & honestissimis negotiis me dedidi: cum cura legens & divina oracula & quæ alia bene formandis moribus valent. Vita probro caruit. Postquam tradita est mihi fisci advocatio, qua fide ac castitate in ea me gesserim consessus iudicum, fisci curatores & quotquot actionum

mearum inspectores fuere testes compello. Amor meus in patriam & præsentem reipublicæ statum, inclitamque domum Nassaviam ex omnibus libris meis cognoscitur. Pro navigatione Indicana, pro servanda apud nos pannorum politura laboravi quantum alius quisquam. Pro libero vero piscatu in Oceano tantum, vt Carletonus regis Britanniarum legatus, cum ab inimicis meis incitatus esset, vt contra me iam captum aliquid publice diceret, nihil quod diceret aliud invenerit, quam me principium fecisse sermonum de ea libertate, vt quæ & iure gentium & omnem memoriam excedente vsu niteretur, cum tamen à me in eo argumento nihil dictum scriptumve fuerit diversum ab iis quæ anno CIƆ IƆ CX Federatorũ procerum legati in Britannia defenderant, atque antehac maiores nostri etiam ante sæcula aliquot. Et tamen aiebat is legatus, mei infortunij exemplo terreri alios debere, ne eam sententiam tuerentur. Consilia omnia mea quæ dedi aut Rotterodami, aut in conventu Hollandiæ, aut in conventu Federatorum ad egregium publicum tendebant, quod attestari possunt quicunque adfuerunt. Sancte & illud asseram, me ex

quo reipublicæ admotus sum à Principibus potestatibusve externis nec teruncium accepisse: à civibus autem quibus gratum feceram tantillum vt negare superbum fuerit. Qua specie de eo qui sic vitam suam instituerit, cogitari potest tam immane consilium quale hîc mihi exprobratur? Tantum vero absum ab hac culpa, vt & Principi & aliis significaverim, si quenquam offenderem ego aut actiones meæ (quæ omnes ad oppidi Rotterodami & Hollandiæ salutem dirigebantur) ac proinde crederentur turbæ aliquæ mei occasione posse oriri, libenter me ab omnibus honoribus exiturum: quod si id satis non esset, etiam sponte patria excessurum si vel eo modo tranquillitas publica posset redimi. Rogo omnes qui hæc lecturi sunt ne, quæ verè iam dixi, ea in iactantiæ partem accipiant, sed vt extorta defensionis necessitate.

Eundem nunc captivum adiutorem fuisse talis in republica gubernationis, vt diversi tum Ecclesiastici tum profani ordinis homines qui per iniuriam se læsos, exsules actos, excedere iussos aut aliter oppressos querebantur in iure audiri aut effectū iudiciorum consequi nō potuerint, sed oppidorū magistratus obfirmati sint, ne praceptis qua

fiebant ab ordinariis iudicum consessibus parerent:) Si quis fuit in omni Hollandia qui honorem habuerit iudicum consessibus, eorumque auctoritatem defensam voluerit, eum me dicere audeo. Dum fisci patronum egi, id ipsum ostendi, quantum mearum fuit virium, neque id ipsos iudices latet. Ad rempublicam vocatus in eodem animo perstiti, omnesque arripui occasiones gratum ipsis faciendi. neque id sine causa. nam præterquam quod, vt id fieret, reipublicę interesse credidi, ipsi iudices multis modis me ornaverãt: superior consessus etiam me commẽdaverat, vt in suum cœtum allegerer. Inter ipsos iudices multi mihi erant amicitia iuncti, quidam etiam propinquitate: ita vt manifesta ratio credi cogat quicquid à me assertum fuit contra ipsorum assertiones, nõ aliter à me factum quam ex officij necessitate. Ad rem vt veniam, primùm hęc disputatio quæ nos cum iudicibus commisit, ad proceres Federatos pertinere neutiquam potest, cum consessus illi neque in ministerio sint Federatorum procerum, neque illis fidem iuraverint, sed natio vnaquæque curet ius reddi suo nomine, nisi quod Hollandia & Zelandia consessus communes habent. Ne-

que vero aut dixi, aut feci quicquam privatim, sed expresso iussu decurionum Roterodamensium, aut procerum Hollandię: quantumque eius à me dictum factumve est, tantundem fecerunt oppidorum adsessores alij, qui ne appellantur quidem. In componenda demonstratione iuris, quod nos contra ea quæ à iudicibus asserebantur tum conventui procerum, tum oppidis competere existimavimus, non meæ tantum operæ vsus fuit, sed iuxta me adsessorum Dordrechti, Harlemi, Lugduni & scribæ Alcmariani. Quod de ea re perscriptum, id primum à nobis vniversis, deinde ab ipso conventu approbatum est. Nec novi quicquam defensum est à nobis, sed quod oppida antiquitus defenderāt, quodque decretis multis ante mea tempora factis erat confirmatum. Ipsi Amstelodamenses, Enchusani, Edamenses & Purmerendani in allocutione ad consessus iudicum aiunt, causarum genera quædam tum procerum conventui, tum oppidorum magistratibus præcipuo iure esse attributa. De huiusmodi causis non de aliis nos agebamus. Certusque sum, si se occasio dederit, novos reipublicæ rectores non aliud dicturos quam tum à nobis dictum est: quod quale sit quibusque rationibus nitatur hîc

non exſequar, cum præſtitum id ſit ſuprà capite XII. Quæ vero æquitas patitur, vt privatim nos luamus quod nos privatim non fecimus, ſed vt miniſtri oppidorum, aut vt negotium habentes à cõventu mandatum, neque vero ſoli, ſed pariter cum aliis quorum nemo convenitur. Multo ſpecioſius illi conveniri poterant qui in cauſa Blauhulciana miſſos ad ſe iudices prohibuerunt mandata ſuperioris conſeſſus implere. Atqui etiam inter iudices noſtros ſedit, qui fixa ab illis quos miſſos tum dixi programmata refixit. Excuſat ſe mandato eorum quos ſuperiores habebat, negatque à ſe id privatim præſtandum. Mementote ergo, ô iſti, non aliter in cauſa alterius iudicare quã quod in veſtra æquum cenſeatis. Et tamen multum intereſt inter cauſam vtramque: Nam cum Enchuſæ illud gereretur, nondum procerum Hollandiæ auctoritas ſe negotio interpoſuerat. Addam apud nos non tantum duobus illis notis conſeſſibus, ſed & conſeſſui curatorum reipublicæ Hollandicæ ordinariam eſſe de rebus multis iuriſdictionem, ac proinde qui ibi audiuntur, iis iudicium negatum dici non poſſe. Quantum attinet cauſam quorundam municipum Harlemenſium (nam ad eam præcipuè reſpicere vi-

dentur hæc ſententiæ verba) Rotterodamenſes ita de ea cenſuerunt, præcipiendum conſeſſui iudicum ſuperiori (quomodo factitatum antehac ſæpe fuerat) acta vt tranſmitterent accurate expendenda, vt cognoſceretur in modumne litis civilis, quod ordinarie dicitur, an ad formam publicorum iudiciorum, quod extra ordinem vocant, cauſa proceſſiſſet: Si ad modum litis civilis aut alio quidem modo, ſed non legitime actum appareret, tum vt cognitio ſuperiori iudicum conſeſſui redderetur: ſin criminaliter & legitime fuiſſet actum, indicaretur id ipſum dicto iudicum conſeſſui, neque eo minus daretur opera, vt commodis rationibus municipes illi magiſtratibus ſuis reconciliarentur. Quod vero pertinet ad municipes Lugdunenſes, qui homines privati adverſus magiſtratum coitionem fecerant, hi neque à conſeſſu iudicum ad provocationem admiſſi ſunt, nec quominus id fieret interdictum: ſed conventui placuit, ſiquid poſtulandum haberent, faciendum id ipſis non in modum corporis (nam corporis conſtituendi qualitatem non habebant) ſed viritim. Quoties vero iudicum conſeſſus egreſſi poteſtatis ſuæ fines in ius vocarũt quenquam de cauſis quę ſecundum leges veteres appellatio-

ni non faciebant locum, semper oppidorum magistratus censuerunt non esse cur obtemperarent. Imo decretum anni CIↃ IↃXCI diserte continet hanc sanctionem, *vt epistolæ citatoriæ contra eius decreti præcepta emissæ, & secuta diei dictio ipso iure pro nullis haberentur, ac proinde ne quis teneretur eis morem gerere.*

Vtque alij alios hac in re confirmarent:) Rotterodamensibus eo opus non erat. semper laboravi, vt cum iudicum consessibus pax nobis esset. Semel literæ citatoriæ satis enormes in eos emissæ sed revocatæ sunt.

Atque procerum auctoritate totum hoc consilium velarent:) Nihil opus erat eam in rem quicquam operæ sumi, cum pridem edicta vulgata, decretaque facta essent idem iubentia quod nos postea censuimus, vt conspicere est capite XII.

Ipsum captivum de eo aliisque negotiis cum dictorum oppidorum legatis, monitu Oldenbarneveldij, cœtus peculiares ac conventicula habuisse.) Nũquam huius rei ergo legati oppidorum in vnum convenerunt: sed verum est à pleno conventu quibusdam & eos inter mihi id datum negotij, vt contra libellos consessuum iudicialium conciperemus scripto quæ ex mente erant procerum atque oppidanorum magistratuum. Id conceptum

cum esset exhibitum est conventui, & à conventu ad oppida missum, vt si qui decepti hac in re erāt vera edocerentur. Res cæteras quod attinet de quibus oppidorum legati inter se contulerunt (quod ipsum maxima ex parte factum est me absente) & qua occasione id evenerit, de eo actū supra est. Quoties iuxta tam multos alios, quibus nulla lis eo nomine intenditur, his conventibus interfui, non monitum Oldenbarneveldij ego respexi, qui officij sui existimabat monere membra, vt ius corporis salvum prçstarent, sed iussa ordinis Roterodamensis cuius eram in potestate.

Vt etiam ea de re alij alios audirent, atque ita coitione facta sententias in conventum Hollandiæ perferrent, ac decreta formarent è re sua:) Imo res est, antequam oppidorum legati peculiariter convenirent, atque adeo ante diem IV Augusti anni CIↃ IↃ CXVII multa decreta facta contra id quod confessus iudicum asserebant. Et vt prætereamus tam edicta quam decreta quæ facta fuerant annis CIↃ IↃ LXXXV, CIↃ IↃ LXXXVI, CIↃ IↃ LXXXVII, simulque decretum factum quidem anno CIↃ IↃ XCI, confirmatum vero anno CIↃ IↃ XCIII (quorum omnium facta est mentio capite XII) multo ante dictum diem IV Augusti anni CIↃ IↃ CXVII præce-

ptum fuerat consessui iudicum antiquiori, ne cognosceret de lite quæ de Ecclesia Vvarmenhusiæ exorta erat. Mense Iunio anni CIƆ IƆ CXIII concordibus sententiis conventus decretum & ad eundem consessum perscriptum fuerat è re nata (Abrahamus Vivenius quidam Rotterodamo exire iussus erat) ne de ea similibusque caussis cognoscere vellent. Post id die XXIII Martij anni CIƆ IƆ CXVII ad superiorem consessum ab Hollãdiæ conventu scriptæ erant literæ, quibus & illi vetabantur pati se appellari à pastoribus ministerio exauctoratis, aut ab his quos consules, rectores & ordo oppidorum oppidis migrare iussissent, neque itidem citationes decernere contra regulam præscriptam decreto anni CIƆ IƆ XCI. Cumque adversus hæc libellus à superiore consessu exhibitus conventui & ab altero cõsessu epistola ad conventum scripta esset, die XXVII Aprilis anni CIƆ IƆ CXVII placuerat, *adversarium libellum componi, quo iura ac libertas publica, itemque iura ac leges oppidorum defenderentur eumque iungi iudicum scriptis, vt simul à magistratibus ac decurionibus expenderetur: pendente vero hac deliberatione imperari consessibus iudicum, vt parcerent his quæ die* XXIII *Martij ad ipsos perscripta fuerant.* Quæ omnia pluraque alia decreta

facta,literæque perſcriptæ erāt,priuſquam oppidorum legati mittentium mandatu conſilia ſociarunt ad tuendum ius publicum factaq; decreta. Quare vt multæ aliæ, ita & hæc ſententiæ pars aliud dicit quam res habet.

Vbi etiam ſummatim repetita ſunt capita de quibus ſubinde ad proceres relatum fuerat, vt de illis perrogatio generalis fieret:) Hæc eum videntur ſenſum continere quaſi ſæpius inſtituta ſit talis repetitio, cum me quidem conſcio tale nihil factum ſit niſi ſub id tempus quo factum eſt decretum diei IV menſis Auguſti anno CIↃ IↃ CXVII. Perverſe & hoc dicitur,relatum duntaxat de capitibus ad conventum fuiſſe,cum ex vero dixerim capita eius decreti omnia ſingulatim in conventu perrogata iam fuiſſe:legatos vero oppidorum collocutos, vt illa ſingula alij aliis in memoriam revocarent,nihil autem novi ab ipſis conſtitutum decretumve,deinde vero in ipſo conventu capita illa vniuerſa in vnum collecta, voce pariter perrogata, & ab Oldenbarneveldio præſentibus è conventu plurimis qui à conventu id negotij acceperant perſcripta. Huic conſultationi tum oppidorum ſeorſim,tum apud Oldenbarneveldium interfuerunt non tantum quidam de oppidis

octo, Harlemo ſcilicet, Lugduno, Gouda, Rotterodamo, Brila, Schonhovia, Alcmaria, Horna, ſed & de Delphis, Gorichemo, Medemelaca, puto & aliis. Scribundo adfuerunt etiam è nobilitatis ordine nonnulli, qui pro ſe ſententiam dixerunt, non cuiuſquam mandatu, vt ego & adſeſſores cæteri. Tamen horum nemini negotium exhibetur, ſed ſoli mihi, qui neque voce, neque ſcripto quicquam feci præter cæteros, & quantum feci, id feci primum mandatu & in præſentia legatorum Rotterodamenſium ex iuſſu ac mente ordinis oppidani, deinde ex imperio conventus. En vt vndique in me conquiruntur crimina.

Quod factum quoq; eſt & ab Oldenbarneveldio perſcriptum, ac collectim voce ipſius pronuntiatum) Prius pronuntiatum, deinde perſcriptum ab his quibus à conventu id erat mandatum.

Acre illud decretum diei IV *menſis Auguſti anni* CIↃ IↃ CXVII:) Morbi acres quales ſunt motus plebis temerarij adverſum magiſtratus acribus interdum remediis egent.. At quiſquis cum hoc decretum alterum conferet factum die VI Februarij anni CIↃ IↃ LXXXVII, ſupra capite vndecimo recitatum, multo illud reperiet acrius. Fateor alium tunc fuiſſe exitum ſed

-----nunquam successu crescit honestum: Neque vero tantum est fortunæ regnum; vt ex iure iniuriam, aut ex iniuria ius facere possit.

Quo præcepta ordinariorum iudicum cum ipsorum instituto pugnantia pronuntiantur ipso iure nulla, magistratusque oppidorum confirmantur, ne iis pareant:) Iam à belli initio interdictum iudicibus fuerat in ius vocare quenquam contra decreta procerum: vnde sequitur, si quid tale fiat, censendum esse vitio factum & sine iuris effectu, ac proinde vires non adesse ad obediendum quenquam obligandi: quod ipsum diserte definitum fuerat decreto anni CIↃ IↃ XCI. Neque novum ergo hoc erat, neque præter ius. Vide caput XII.

Potestatemque accipiunt muniendi se novis hominibus armatis quos oppidatim conscriberent; atque in sua propria verba adigerent extra commune Federatorum sacramentum:) Ait decretum, *rectoribus oppidorum potestatem fieri etiam plures conducendi homines armatos, si consules & decuriones oppidorum hoc ad suam securitatem & vim arcendam necessarium iudicarent.* Oppidis per se antiquitus ius fuit homines quosdam armatos habēdi sub suo imperio; vt capite decimo demonstratum est. Atq; adeo ante id decretum quod hîc memora-

tur oppida complura iam habebant homines armatos. Cuius gratia id fiebat & honeſtum & iuſtum erat, vt contra ſeditiones tuti eſſent magiſtratus, vt arceretur vis omnis in deiiciendis magiſtratibus, in extorquendis edictis, in domibus expilandis, in locis publicis invadendis & quæ alia ſunt ad eum modum. Nihil hoc ſocios tangit. nam ſicut de rebus civilibus imperium manſit penes nationes ſingulas, ita & imperij eius tutela, & ipſius acceſſio. Ex fœdere tenentur quidem nationum ſingularum proceres auxilio eſſe alij aliis cõtra hoſtem externum, etiam contra vim internam, quoties interpellantur. Sed non eo proceres aut oppidorum rectores ſuæ tutelæ per ſe conſulendi libertatem abdicarunt. Iuramentum quod attinet, nuſquam ea lex invenietur, ne magiſtratibus cuſtodias in ſua verba adactas habere liceat: neque vero hinc quicquam abſurdi aut quod cum fœdere pugnet, ſequitur. Nanque homines iſti armati iureiurando obſtringuntur magiſtratibus oppidanis, magiſtratus oppidani proceribus ſuæ nationis ad facienda imperata, proceres vero nationum ſociis ſuis ad præſtanda quæ habet fœdus. Idem vſu venit in municipibus armatis oppidorum: nam & hi oppidis peculiariter iurant, non

autem Federatis, quia non tenentur operam præstare in bello quod commune est, quãquam etiam ad eam rem illorum opera vsui esse potest, volentibus oppidi rectoribus: quemadmodum tum de his municipibus, tum de conductis custodibus conspectum sæpe est, adiutos eorum opera socios extra obligationis necessitatem: quod officium nostra quoque oppida, si res id exegisset atque ab ipsis id postulatum fuisset, sociis non fuerant negatura. Censuisse ipsos proceres Federatos illicitum hoc non esse, capite decimo probatum est, vbi & hoc apparuit, tum olim, tum anno CIↃ IↃ CI à Lugdunensibus editas leges quas præscripserant propriis suis custodibus, qui fidem iurabant Consulibus oppidique rectoribus, non autem sociis, nulla cum sociorum querela.

Quoque honorati; iudices & quicunque Hollandiæ fidem iurassent vt eius iuramẽti adstringuntur anniti vt decretum illud ad rem conferretur:) Ait decretum: *Teneri vnumquemque eorum qui fidem iurarit; operamve addixerit, aut proceribus Hollandiæ, aut oppidis, interpellatione facta, ita vt oportet vsum sui præbere pro negotij conditione, tum ad defendendam potestatem procerum & oppidanorum magistratuum, tum ad vim propulsandam.* Certe arbitror superiores

periores inferioresque potestates omnes ita censere, quicunque iuramento aut addicta opera ipsis subiacent, eos ad talem obedientiam opemque obligari.

Præcipiturque præterea vt præfectis omnibus, tribunis, centurionibus ac gregarijs ordinariæ militiæ serio, mandetur atque imperetur, vt nationum singularum proceribus quibus mereant:) Illud *quibus mereant* in decreto non apparet. Nam milites proceribus nationis intra cuius fines degunt in paganicis negotiis omnibus obedientiam debent, etiamsi ab illis stipendium non accipiant: multoque magis si intra fines degant eorum à quibus æs ipsis numeratur.

Magistratibusque oppidorum in quibus præsidium agitent:) Suo gradu scilicet, id est quatenus magistratus illi muniebantur decretis procerum suæ nationis, atque ea decreta sequebantur: non vt adversus ea quicquam attentare ipsis fas sit.

Non habita ratione eius quod alij quilibet imperarent:) Procerũ nationis cuiusque summo loco, ac secundum illos magistratuum ius est curam gerere rei civilis, vt primo capite aperte demonstratum est. Sicut ergo alij qui intra nationis alicuius fines degunt, obedientiam debent summis primum, deinde & cæteris qui ibi sunt recto-

ribus, ita & milites: qui etiam speciali sacramento eam in rem adigi possunt, ex Federe Traiectino & vsu subsecuto, vbicunque id expedire iudicatur. Etiam generalis iuramenti formula intellecta vt oportet & ad reipublicæ nostræ formam, idipsum exigit, vt capite vndecimo explicatum est. Hoc iuramento & obligatione nemo est qui solvere milites possit. Non proceres Federati, quibus nō modo iura nationum singularum primoribus debita invadere non licet, sed id etiam incumbit, vt interpellati eosdem primores in iure quod ipsis competit tueantur. Sed neque præfectus, vt qui pollicitus sit: *Se nobilitati & rectoribus oppidorum Hollandiæ & Vvestfrisiæ, qui earundem nationum ordines referunt, fidelem atque obsequentem futurum*: atque etiam *legibus atque imperatis procerum Hollandiæ peculiariter* (id est in negotiis eam nationem spectantibus) *se pariturum*. Quod quidam in sensum contrarium vrgent verborum ordinem, quia prius Federati proceres, deinde proceres Hollandiæ nominentur, subtilitatis est nullo iure subnixæ. Docent enim nos iura speciale generali præstare, quoties generali subiungitur: quod tunc imprimis locum habet cum specialitati

Dd in l. quoties C. famil. ercisc. & in l. Si servo manumisso ff. de

additur vox aliqua gravidæ significationis, qualis hic est vox *nominatim*. Secundo pugnat hoc ipsum cum reipublicæ nostræ natura, quandoquidem nationis cuiusque proceres in rebus regiminis civilis (sub quibus omnino comprehensa quoque est magistratuum securitas) non subijciuntur Federatis proceribus, sed vt sociis pares sunt. Tertio pugnat idem intellectus cum vsu perpetuo, & mente Federatorum procerum, qui tum in edicto quo Regis Hispani imperium eiuratur, tum in oratione habita ãno CIↃ IↃ LXXXVII ius suum & ius nationum singularum ita distinguunt, vt illud pertineat ad negotia quæ nationes communiter contingunt, hoc ad negotia quæ nationes singulatim spectant.

peccul. leg. Canonist. in c. 1 in fine x. de rescrip. in c. 1 advers. de hæresi & c. quanquam xxiii. dist.

Fidem atque obedientiam præstent) Omittitur hic quod est in decreto & ad explicandam mentem procerum Hollandiæ summopere pertinet: *& promittant vim omnem se vt dictum ante est sine vlla exceptione propulsaturos.*

Addita sanctione vt non parentes missionem acciperent) Decretum memoratum antea, quod factum fuit VI Februarij anni CIↃ IↃ LXXXVII, sic ait: *Præfecti vero militares, tribuni, ductores, centuriones, qui per oppida ac*

castella Hollandiæ Zelandiæ & Frisiæ in præsidium missi sunt aut mittentur, Hollandiæ & Zelandiæ proceribus sacramentum dicent fidei atque obedientiæ: atque id quam poterit primum effectum dabitur, discingenturque qui nec parentes erunt. Missio talis sine vllo fit periculo publico, cum in locum missorum alij surrogentur implendis numeris. Notumque apud nos missionem militum decerni tam à proceribus nationum singularum earumve reipublicę curatoribus, quam à primoribus Federatis aut Senatu federis, ita vt inter eos ius sit occupandi: vt & hoc, electionem eorum qui militibus præsunt, quod distributas centurias attinet, esse penes nationes singulas.

Ex quibus consecutum est vt amplius iudicijs resisteretur:) Rotterodami factum id non est. Ideoque res hæc neque me tangit, neque eos qui proprie mihi imperabant. Alibi vero iudicum consessibus (qui tamen apud nos non soli iudicia exercent) negatam obedientiam (quod hic resistere appellatur) in negotiis quæ secundum leges, mores & summarum potestatum decreta ad ipsos pertinebant, ne id quidem probatur.

Ac nomine magistratuum Harlemensium publicato edicto quod captivo conscio factum &

ab ipso relectum fuerat) Non optima fide hæc res narratur, quasi ego edicti, ita vti publicatum est, tenorem totum approbassem. At contra interrogatus dixi, meque probaturum suscepi, multa loca à me annotata quæ meo iudicio aliter rectius poni potuerant, cuius etiam rei quosdam legatorum Harlemensium à me monitos. Addidi semper, ita sensisse me, rectores oppidorum debere quidem iusta sua tueri contra iudicum consessus, sed comiter ac modeste. Sed rursum id quoque sensi semper, iudicum esse officium, vt procerum Hollandiæ subditos ac ministros se agnoscant, & vt tales se gerant.

Iudices superioris in Hollandia consessus ipsi quidem tanquam immorigeri & qui contra iuratam fidem & honesti regulam fecissent) Hæc verba in Harlemensi edicto non reperio. sed hoc, si iudices proceribus Hollandiæ paruissent, aut reiiciendo aut inhibendo cognitionem causarum quæ ibi commemorantur, quæque asseruntur moribus antiquis & ex multis decretis provocationem non recipere, id ipsum officio iuratæque ab ipsis fidei non contrarium, sed consonãs futurum fuisse. Id vero ipsum ea occasione ibi dicitur, quod iudices iuramenti religionem pro se adferrent: quod tamen iu-

ramentum ex mente perpetua & procerum & oppidanorum magiſtratuum, neq; obligabat ipſos neque poteſtatem ipſis dabat, vt iuriſdictionem exercerēt cōtra procerum decreta. Iuris manifeſti eſt quod quis dicit iuris ſui defendēdi gratia, etiamſi id pugnet cum alterius cuiuſquam dignitate, aut exiſtimatione iniuriæ non teneri: tātum abeſt vt liceat cuiquam ex eo quod defendendo oppidorum iuri dictum eſt per illationem derivare quæ in partem iniuriæ interpretetur. Multo iuſtius tempeſtate eadem Hollandiæ proceres ipſos iudices accuſare potuerant, tanquam qui ſcriptis ſuis ipſos traducerent, vt plebis oppreſſores & perturbatores iudiciorū, quod tamen proceres non fecerunt, ſed rationem obiecerunt rationi.

Ipſorumque ſententiæ vt ipſo iure nullæ notantur) Congruebat hoc decreto anni CIↃ IↃ XCI aliiſque multis quæ capite duodecimo indicata ſunt.

Ideo quod ius dixiſſent quibuſdam qui ſe contra ius læſos querebantur) Si queri ſufficit, ſemper competens erit cōſeſſuum iſtorum iuriſdictio, nec quicquam reperietur quod à provocatione exceptum ſit. Quæ ſententia oppidi Rotterodami nomine in conventu dicta ſit ſuper negotio municipum

Harlemenſium, dictum ſupra eſt. Certè mihi videntur in hoc negotio iudices ſuperioris conſeſſus ad præceptum conventus Hollandici tam potuiſſe ſuſpendere cognitionem, vſquedum acta viſa fuiſſent, quam in cauſa Blauhulciana eam ſuſpenderant.

Cui conſequens fuit vt magiſtratus dictorum octo oppidorum) Ne hoc quidem verum eſt. nam nec Brilæ nec Alcmariæ armati vlli conducti ſunt. Rotterodami vero ex iure ac poſſeſſione antiqua auctus fuerat cuſtodum numerus iam antequam decretum diei IV menſis Auguſti fieret: ac proinde non quadrant in eius oppidi cauſam verba illa *cui conſequens fuit.* Adeo ſupine concepta fuit ſententia, quia res omnis ita compoſita putabatur vt nemo vnquam futurus eſſet qui adverſus eam hiſcere auderet. Sed & hoc notandum, captioſe hæc verba cum ſuperioribus necti, cum vulgo qui hæc legunt aliter ea accipere vix poſſint, quam vt eorum quæ continenter narrantur ego credar auctor fuiſſe, aut adſuaſor, cum ad conducendos in aliis oppidis homines armatos neque opem, neq; conſilium dederim, neque ei negotio me immiſcuerim. Nam Rotterodamenſis cauſa me quatenus tangat, quando ea de re ca-

put proprium in ſententia factum eſt, proprio quoque loco explanabitur.

Sæpe moniti ab Iohanne Oldenbarneveldio, vt ſibi caverent ſuæque ſecuritati conſulerent) Nimirum adverſus tumultus, expilationes, & vim aliam poſtquam earũ rerum exempla Veteribus aquis, Amſtelodami pluribuſque in locis viſitata erant: poſtquam etiam rectores paſſim famoſis ſcriptis inuſti erant, neque vero aut Federati proceres per edicta, aut per iudicia conſeſſus iudicum & oppidorum quorundam magiſtratus ei malo occurrerant ita vt ius & rei magnitudo exigebant.

Novos homines armatos & ſub vexillo ordinatos conduxerint) Quid tandem ad hanc rem vexilla? Tamen memini cum primum ea de re verba fierent, monitos à me conſules Rotterodamenſes omitti vexillum poſſe declinandæ invidiæ. Sed ipſi reſponderunt velle ſe perſtare in more veteri, & antiquitus ſuis armatis hominibus vexillum fuiſſe quod in baſilica ſuſpenſum mihi oſtentabant. Nonne & armati municipes ſua habent vexilla? Qui minus conductis cuſtodibus habere ea liceat?

Aut ante conductos mutaverint, auxerintque) Vel hinc appareat rem fuiſſe, non novam. Ius numerum augendi pro temporum vſu

ſemper in arbitrio fuerat eorum qui oppidis præerant. Vere autem dici poteſt,vix vnquam maiorem incubuiſſe neceſſitatem.

In ſua propria ac peculiaria verba adactos) Nec hoc fuiſſe nouum neque incommodis obnoxium demonſtratum ante eſt.

Excluſa Federatorum communitate & Principe Mauritio,vt magiſtro militum) Aliud eſt non nominare,aliud excludere. Vt excluſio inferatur, primum poni debet ius tum Federatorum, tum magiſtri militis quod ius non extenditur niſi in milites quos communis Notitia continet, non autem in oppidorum cuſtodes conductos, non magis quam in municipes armatos. Cur hac de re conqueſti non ſunt proceres Federati anno CIↃ IↃ LXXXVII & anno CIↃ IↃ CI, cum rectores Lugdunenſes homines armatos conduxerunt & ſacramentum ab eis exegerunt,neque tamen eos ſacramento vllo, aut proceribus Federatis deuinxerunt,aut Principi Mauritio? Alienum ab hoc argumẽto non eſt quod iuris magiſtri nos docent, quicquid poteſtatis ab eo qui ſummum imperium habet cuiquam conceditur, id conceſſum cenſeri communicando alteri, non adimendo ſibi,id eſt penes ſummo imperio vtentem manere ius

Chaſſ. ad cõſti. bur. rubr. II. §. I. in gloſ. vlt nu. 30. Bal. in proœm. feud. verſ. expedito nu 32.

id per ſe exercendi quod alteri permittit.

Iuſſoſque ſuorum magiſtratuum imperiis ſolis obſequi) Ego vero id vſquam factum haud ſcio: imo quod hic dicitur alienum à vero arbitror. Contra Rotterodami cuſtodes, primo ac præcipuo loco adſtricti ſunt in obſequium procerum Hollandiæ, vt mos antiquus ibi habebat. quod ſi etiam expreſſum id non fuiſſet, tamen aperta erat mens magiſtratuum, vt qui nihil agerent niſi virtute decreti publici, & ad ius procerum atque eorum decreta tuenda. Sed odio concitãdo poſitum hoc eum in modum in ſententia eſt, vt perſuaderetur lectoribus id actum, vt cuiuſque oppidi magiſtratibus ſummum imperium aſſcriberetur: quod planè pugnat tum cum mente, tum cum ſæpe dictis eorundem magiſtratuum.

Etiam contra communitatem federis & Principem Mauritium) Verba hæc à vero abeunt. Oppidorum magiſtratibus nihil propoſitum erat extra tutelam ſui & poteſtatis publicæ procerum Hollandiæ: non vt in Federatos proceres, Principemve Mauritium quicquam molirentur, aut ipſorum iura involarent. Quanquam vero confido, tum Federatos proceres, tum Principem, de re omni edoctos, facile intellecturos ſuum non eſſe in negotiis peculiaribus reipubli-

cæ Hollandiæ imperare quicquam contra decreta procerum Hollandiæ, tamen custodibus conductis nihil eius indicatum est, neque ea de re mandatum quicquam, quia cum primum facta conscriptio est, ad vulgi tumultus spectabatur: ac postea etiā, subortis maioribus diffidiis, in spem pacis intenti erant nostrorum animi, cui conciliandæ æqua multa sunt allata. Hoc amplius dicam, ex animo me credere, si ita exegisset rerum necessitas, libenter oppidanos magistratus concessuros fuisse, vt custodes sui pro finibus excubarent, bono Federatorum & sub ductu Principis.

Quoties dicti magistratus existimarent ab illis attentari quicquam quod ipsi suo iuri libertatiq; adversum crederent) Et hoc extra verum ponitur. Nam primum nunquam datum est mandatum eiusmodi, sed & quod dicitur alienum est à mente magistratuum, qui in negotiis nullis (ne dum in illis in quibus aut Federatos proceres, aut Principem Mauritium haberēt sibi adversantes) quicquam agere voluissent, nisi quod forte Hollandiæ proceres servādi iuris certi minimeque controversi, ac possessionis suæ causa rite erant decreturi, idque intra fines necessariæ tutelæ: qua etiam specie custodes conducti in nihil amplius obligantur

quam antiquitus obligati erant municipes armati. Iam vero tanta fuit magiſtratuum æquitas, vt etiam neceſſaria tutela vti pepercerint, qua ſi vti voluiſſent, quantum conie&turis eſt aſſequi,

Troiaq; nunc ſtares, Priamiq; arx alta maneret.
Sed illi, quod ſuæ adminiſtrationis temporibus libertatem ſuſtentaſſent, putabant.

Sat Troja Priamoque datum:
At cum eo iam eſſet ventum vt

Non ex iure manu conſertum ſed mage ferro res ageretur, maluerunt aliis permittere rempublicam quam eam adductam videre in maius periculum per motus civiles. Et hi viri optimi hic traducuntur, tanquam ſi aliquid moliti eſſent aut contra Federatos proceres, aut contra Principem Mauritium.

Ab ipſo quoque captivo monitum illud Iohannis Oldenbarneveldij acceptum) Auditum à me verum eſt: nec quicquam vltra: ita vt hic iterum à vero diſcedatur.

Aſſenſumque vt Rotterodami talis conſcriptio fieret) Aſſentiri meum non erat. nam adſeſſores magiſtratuum ius ſententiæ dicendæ non habent. Relatio ea de re facta eſt ab vno Conſulum, me non præmonito. Collegio conſulum primo, deinde ordini placuit cuſtodiam in melius reformari. Qui

hoc decreverunt, eorum existimatio illæsa servatur, quidam eorum etiam in republica habentur. Ego qui ius sententiæ non habebam, qui auctor non fui, tantis malis obruor. Quis non videat quæsita vndique pigmenta sævitiæ?

Vtque vi dicti decreti Brilam legati è conventu mitterentur) Nihil ego huius intellexeram antequam in conventu agi de eo cœpit, verba facientibus rectoribus Brilanis, qui deferebant querelas de sermonibus turbidis ac minis auditis ex quibusdam præsidium ibi agitantibus. Nec quicquam ea de re locutus sum, nisi quod mandatu Rotterodamensium qui ad conventum missi aderant dixi, nos accedere sententiis ante nos dictis. Quæ tandem ratio patitur mihi id imputari?

Ignaro Principe Mauritio, militum magistro) An præmonitus fuerit de ea re Princeps Mauritius equidem nescio. præmonitum tamen arbitror. Hoc scio, decretum ipsum per legatos è conventu aliquammultos ipsi significatum, additis quæ eo facerent rationibus. Edoctus quoque sum Principem Mauritium iam ante, dum conventus habebatur, conventu inconscio, præcepta dedisse centurionibus quibusdam, quid agendum haberent si qua vis fieret ex oc-

casione controversiarum de religione: quod gravis erat exempli.

Ad cogendos in dictum iuramentum milites ibi præsidium habentes aut militia mittendos) Non memini aliud ab eo milite exactum quam pollicationem parendi proceribus Hollandiæ & tuendi contra vim Brilanos magistratus, quæ pollicitatio generali sacramento congruebat. Quanquam etiamsi peculiare eo nomine sacramentum exactum ab eis esset, iure fieri id quoque poterat ex lege Federis Trajectini & secundum morem locis multis observatum, vt supra capite vndecimo discere licuit.

Satis vero cognitum ipsi captivo fuisse novos hos milites non cōductos dūtaxat adversus vulgi motus) Ergo inter cætera etiam adversus vulgi motus conducti erāt, quod vnū sufficit, vt iusta sit hæc sive cōductio sive potius adauctio custodiarum. Dico insuper primitivum propositum non alio spectasse: Sed cum postea exceptæ essent passim voces ordinarij militis quæ ad magistratus contemnendos pertinebant, accessit alterum, vt custodum novorum respectu impediretur si quid ordinarius miles attentare alioqui vellet contra ius procerum aut oppidanorum magistratuum.

Tum quia conducti sunt etiam Goudæ) non

principio ſed ſero admodum, cum magiſtratus cauſas datas ſibi crederent diffidendi ordinario militi. Sed me res iſta non tangit: neque inde evincitur à Rotterodamenſibus auctam cuſtodiam alia de cauſa quam reprimendis vulgi motibus.

Et Hornæ vbi non erat quod vulgi motus metuerentur) Hac de re interrogatus non ſum: nec eam cognitam habui, credo tamen ab eius oppidi rectoribus nihil factum niſi gravibus de cauſis. Et quantum de rebus Hornanis ego intellexi, ſatis comprehendere nequeo, quo argumento dicatur vulgi motus ibi metuendi non fuiſſe, præſertim poſt tot alibi exempla, quæ concitare ſolent etiam ſponte quieturos. Notādumque hic eſt, Hornanos poſtremos fuiſſe qui cuſtodias adauxerint, cum iam clare appareret, non caſu ſed de compoſito ac conſpirato impeti magiſtratus qui pacem Eccleſiæ tutandam cenſerent, ac tum ob animi ſui religionem, tum boni publici cauſa adduci non poſſent ad proculcandos Remonſtrantes.

Ac Traiecti etiam quæ vrbs ab anno CIↃ IↃ CX *ad comprimēdos vulgi motus valido præſidio tenebatur*) Hac quoque de re interrogatus non ſum, neque vero ad me pertinet, cum quicquid eius factum eſt a primoribus

Trajectinis me non consulto factum sit. Tamen illud vere profiteor ita existimare me Trajectinis proceribus easdem fuisse ita faciendi causas quæ nostris rectoribus fuerant. Agnosco post seditionem anni CIƆ IƆ CX res Trajectinas satis tranquillas fuisse, quam ad rem Oldenbarneveldij apud Federatos proceres consilia non parum momenti attulerant. sed propinquum à Veteribus aquis exemplum Trajectinos adverterat, vt crederent si quid motum fuisset à plebe quæ se ab Ecclesia publica subduxerat, adversus eam, vtpote puræ religionis titulo conspicuam, nihil rectoribus futurum fuisse subsidij in Principe & multis qui eum sectabantur. Docuit autem exitus, sub religionis nomine non tantum rectores legitimos ab honoribus deiectos, sed resuscitatas quoque partes quæ anno CIƆ IƆ CX repressæ fuerant, multosque è præcipuis signiferis tum istius, tum Licestrianæ olim factionis ad rempublicam aliaque munera provectos. Quid vero frequentius est, quam vt qui in locum legitimorum reipublicæ præsidum irrumpere volunt, puriora dogmata & religionis studium acrius venditent? Sed vt intelligantur causæ conductorum apud Trajectinos custodum, vide epistolam à proceribus Trajectinis

Trajectinis ſcriptam ad proceres Federatos & hic ſupra recitatam capite decimo. Verum inſuper eſt Trajectinis proceribus etiam à proceribus Federatis, quanquam opus id non erat, poſt annum CIↃ IↃ CX poteſtatem attributam militem proprium conſcribendi ſi tempora id exigerent.

A Rotterodamenſibus quoque ac Traiectinis novos milites ſuos trāſmiſſos, vt oppidum Schonhoviam, vbi duæ Centuriæ Federatorum præſidium agebant, in factionis ſuæ poteſtatem redigerent) Quid Trajectini fecerint neque me tangit neque mihi ſatis cognitum eſt. Rotterodamenſes non milites ſibi addictos Schonhoviam miſerunt; ſed quibuſdam militum ſuorum miſſionem dederunt, qui deinde Schonhoviam ſe contulerunt: idque ipſum me factum eſt inconſulto. Fac vero feciſſe eos quod hic dicitur. Quæ lex obſtat, quominus aut eiuſdem nationis, aut eiuſdem federis magiſtratus aut municipes armatos, aut cuſtodes à ſe conductos vicinis commodent quo vis à magiſtratibus propulſetur? Quod duas illas centurias attinet, quæ in oppido Schonhoviæ præſidium agebant, magiſtratus oppidani, poſtquam apparuerat quę mens eſſet Principis Mauritij ſuper vi arcenda, cauſas habebāt cur eum militem metuerent magis,

quam ei ſe crederent, eoque magis quia ignaris magiſtratibus nitrato & glandibus ſe armaverant. Verbum factionis quod attinet eo perverſe notantur magiſtratus lecti ſecundum leges, quibus neminem munere ſuo aut poſſeſſione deiicere, ſed publica decreta tueri & vim omnem arcere propoſitum fuit. Qui contra agunt, his nomen factionis iuſtius debetur, etiamſi religionis perſonam ſibi induant.

Sicut ipſe captivus etiam decurionibus quibuſdam Delphicis perſuadere conatus eſt ab ipſis quoque novum militem conducendum) Hac de re interrogatus vere dixi me eius non meminiſſe: ac ne nunc quidem memini. Siquid cum quoquam ea de re collocutus ſum, factum id eſt diſſerendi occaſione, non ſuaſionis modo. Fateor tamen non leves cauſas datas magiſtratibus Delphicis, quo ſibi ſuæque tutelæ proſpicerent; quia tempore ſeditionis ibi exortæ ob onera quædam oppidi propria, magiſtratibus per vim atrocem oppugnatis centuria quæ ibi agebat è militibus ordinariis non ſuccurrerat, cum alioqui in eius poteſtate eſſet tumultum reprimere: & quia nonnulli eorum qui centuriæ iſti præerant deprehenſi erant concitare municipes contra magiſtratus, & in arcano conſilia ſociare cum

paſtorum vno qui magiſtratus oppidanos ſolitus erat apud concionem traducere, & vulgi odiis obiicere : ad quæ acceſſerat quod homo externus auſus erat municipes armatos convocare inconſcio magiſtratu, iactans id ſibi à Principe Mauritio mandatum.

Tum vero ad vulgi tumultus arcendos tanto novi militis numero opus non fuiſſe) Neque credidi hoc, neque nunc etiam credo. omnes conducti cuſtodes, ni fallor, ad mille octingentos non perveniebant, cum in ſolis oppidis duobus Harlemo & Lugduno multa eſſent peregrinorum millia intenta in res novas. Multo maior militum numerus nunc ad Remonſtrantium cœtus diſturbandos impenditur.

Neque propterea habendos illos fuiſſe extra ſacramentum in verba Federatorum & magiſtri militum) Hac de re dictum ante eſt antiquitus cuſtodes oppidorum non minus quam municipes armatos ſacramentum nullum aut Federatis, aut magiſtro militum dixiſſe, vt qui nō bello quod eſt commune, ſed propriæ tutelæ adhiberentur. Apparet hoc inter alia ex legibus militaribus quas rectores Lugdunenſes anno CIↃ IↃ CI publicarunt contradicente nemine. Non ergo ratio reddi debet cur nunc

quoque ita factum ſit, ſed qui aliter fieri oportuiſſe contendunt ab his ratio exigenda eſt, quam ex legibus patriæ nũquam reddere poterunt.

Ipſum captivum pariter cum aliis conſultaſſe de impendiis novi militis inter oppida quorum res agebatur diſtribuendis) Cum audita Harlemenſium oratione Dordrechtani, Amſtelodamenſes atque alij, cauſas non invenirent quibus ius ipſum oppidorum ad ſui tutelam refellerent, tantum de impendiis moverent controverſiam ac negarent onerandum illis corpus Hollãdiæ, (quamquam Amſtelodamenſium & ſeptentrionalium oppidorum cuſtodiæ corpori Hollandiæ imputantur) Oldenbarneveldius mecum ea de re agens hunc negotij exitum propoſuit, vt oppida quorum res erat alia aliis per pecuniam mutuo datam aut alio modo ſuccurrerent, quod ego ad Rotterodamenſes retuli, à quibus nihil ea de re conſtitutum eſt. Quod ſi id decretum etiam foret non video quod in ea re peccatum argui poſſit, cum omnes oppidorum magiſtratus teneantur opem inter ſe præſtare, præſertim vbi de tuendis decretis publicis conventus agitur.

Aut etiam referendis in onera communitatis Federatorum) Hoc plane à vero alienum ac

proindea me pernegatum est. neque iudices vlla huius rei documenta habuerunt, sed tantum hoc affirmarunt pro sua lubidine. Mens eorum quibus in nos ius erat hæc fuit, iure defendi posse impendia hæc, vt quę subirentur ad publici imperij tutelam, imputanda Hollandiæ, sicut Lugdunenses pari de causa idem defenderant anno CIↃ IↃ LXXXVII. At Federatorum vniversitatem hoc onere gravare nunquam animus fuit, imo mentem contrariam & nostri rectores & Trajectini Federatis primoribus testatam fecerunt. Verum quidem est, aliquanto prius tempore consultatum fuisse de subsidiario milite conscribendo in locum Gallicarum cohortium quæ tum in Galliam discessuræ putabantur, imperio ac sumtu Federatorum. Sed ea consultatio nihil habet commune cum eo quod serius aliquanto siue ante decretum factum die IV Augusti, siue post id decretum fieri cœpit ad defendenda procerum Hollandiæ & oppidanorum magistratuum iura, vt supra capite decimo annotasse meminimus. Qui affectibus vacāt, facile vel ex hoc vno discere possunt quibus artibus grassati sint qui huic sententiæ scribendæ adfuerunt.

Fatente tamen captivo non obligatum fuisse hunc militem Federatis proceribus obedire, si

magistratuum oppidanorum imperia repugnarent:) Dici debuit, si imperia procerum Hollandiæ ac Westfrisiæ & oppidanorum magistratuum repugnarent. Neque id absurdum est, quando isti custodes Hollandiæ sumtibus conducti erant, non in communes belli vsus, sed ad internæ quietis tutelam ex eo iure quod nationis cuiusque proceres & oppidani magistratus semper habuissent: ac proinde eodem loco erant quo municipes armati, qui ne ipsi quidem Federatis iurant. Attamen vt dictum antea est non gravatim oppidorum rectores, si ita res exegissent, horum custodum operam sociis commodaturi fuissent.

Ipsum quoque captivum cum aliis consultasse de Gallico milite dimittendo, aut recidendis numeris centuriarum maiorum:) Res ita habet. Cum appareret graviter premi Hollandiam prorogatione stipendiorum quæ Gallicę cohortes tres & turmæ duę accipiebāt, quia biennium aut triennium erat ex quo pecunia è Gallia non venerat, cæteræque nationes sæpè interpellatæ de restitutione nihil darent nisi verba: vnde rationes ærarij Hollandici valde perturbabantur, quia nulla vectigalia destinata erāt ad prorogationem hanc faciendam, vt

quæ inexſpectatò eveniſſet, conſentienter Hollandiæ placuerat, apud Federatos inſiſti vt in Galliam hæ copiæ remitterentur, ac reſpublica exoneraretur impẽdio quod induciarum tempore vitari poſſe videbatur, quando graviſſimis belli temporibus ſępe minoribus præſidiis fines tuti fuiſſent. Sed quia nationes quædam perſuaſæ erant vt huic miſſioni intercederent, quas ſecuti ſunt poſtea Amſtelodamenſes quoque, Enchuſani, Edamenſes, & Purmerendani, alia conſultatio conventui propoſita eſt, an ſublevari ærarium poſſet reciſis maiorum centuriarum numeris: qua de re tamen nihil perrogatum eſt. Hæc palam in ipſo conventu geſta cum ſint, hîc tamen ita narrantur quaſi in arcano fuerint conſultata.

Vt comparſa eum in modum pecunia novus miles aleretur:) Hoc vero & cum his quæ interrogatus dixi & cum rei veritate pugnat: neque vero conſentit cum eo quod dictum ſupra eſt de conſilio diſtribuendi inter oppida oneris. Vera cauſa erat, vt reſpublica Hollandica, cuius rationes magis magiſque implicabantur, quia vectigalia, vt dixi, ad has expenſas nulla erant deſtinata, & nova reperire induciis manentibus vix conſultum videbatur, eo modo ſu-

blevaretur, æquatis inter se oneribus atque obventionibus, quod Dordrechtanis non minus quam cæteris placebat. Quod si etiam perstitissent oppidorum rectores in eo quod dixerant, novum militem Hollandiæ corpori imputandum, tamen hoc onus multum à Gallicarum copiarum onere vincebatur. Custodes, vt dicere cœpi, non perveniebant ad mille octingentos. At Gallorum tres erant cohortes, turmæ duæ. Gallicæ copiæ perpetuo adhęsuræ metuebantur: custodes oppidorum non diutius, quam donec pacata essent Ecclesiastica dissidia, aut certe donec Federatorum decreto cautum esset magistratuum securitati. Amplius dicam. Fac proceres Hollandiæ turbidis temporibus pro externo milite, cui nulla reipublicæ vt alienæ cura, & quod genus sæpe ab officio abduci exempla testantur, domesticum maluisse. quid ea in re factum fuisset, aut iuris aut prudentiæ regulis contrarium?

Eundem captivum vi dicti decreti) non tantum eius decreti vi, sed & antiqui iuris morumque, edicti quoque de eiurato Regis Philippi principatu, orationum quas Federati proceres temporibus Licestricis habuere, postremo ipsius sacramēti militaris.

Eam interpretationem ordinarij militis sacra-

mento datam voluisse & vt daretur fuisse adiutorem) nunquam facto externo : neque enim cum quoquam ea de re contuli nisi Trajecti ex publico mandato : sed intra animum meum ita sacramentum interpretatus sum, vt & paulo ante & capite XI explicavi : qua de re à iudicibus interrogatus rotunde promsi quid sentirem. Quod autem sensi & nunc quoque sentio, id non habui proprium ac peculiare, sed commune cum omni, ni fallor, conventu Hollandiæ, qualis is erat meo tempore.

Teneri eos scilicet præcipuo loco nationum singularum proceribus quibus mererent) Nempe si intra fines nationis, vnde stipendia acciperent, ipsi versarentur, quæ prima causa videtur fuisse distributi nationatim militis. Cæteroqui notum est eum qui territorio imperat ius habere validius quam eum qui æra numerat.

Eorumque decretis parere atque obsequi) In rebus spectantibus ad nationis regimen peculiare, non in his quæ ad belli ductum pertinerent.

Atque etiam magistratibus oppidorum in quibus præsidium agerent) secundum scilicet ipsos proceres nationis : quod pertinet ad ea cōfirmanda quæ de mente procerum Hollandiæ super hoc negotio supra dixi, ac re-

fellendæ calumniæ qua rectores quondam nostri traducuntur, quasi plenam nullique obnoxiam potestatem asscripsissent oppidanis magistratibus.

Etiam contra Federatorum universitatem & Principem Mauritium) Dictum id à me non est : sed cum vrgerer à iudicibus, vt quæ hac de re sententia animi mei esset, promerem, dixi conventum Hollandiæ ita sensisse, quantum mihi constaret, neque Federatis proceribus neque Principi Mauritio ius esse in negotiis regimen peculiare nationis alicuius spectantibus iubere quicquam contra iussa procerum eius nationis.

Vt in popularium suæ factionis) Perperam hoc vocabulo notantur rectores legitimi. Propositum mihi fuit Rotterodamensibus, quorum eram minister, & proceribus Hollandiæ, quorum eram subditus, fidelem operam navare, quod à factioso studio longissimè abest.

Potestatem redigerent maximam partem militis intra has terras agentis, tum per istam sacramenti explicationem, tum per conductionem novi militis) Non tantum pars maxima, sed omnes omnino milites, qui intra Hollandiæ fines degebant, tenebantur Hollandiæ proceribus (qui immeritò hîc factio vocantur) obedientiam præstare in negotiis ad

proprium Hollandiæ regimen pertinentibus: vt sæpe iam dictum est. Non ergo in potestatem procerum redigere militem voluerunt eorum temporum rectores, sed retinere in ea potestate vnde contra leges ab aliis deiecti sunt. Attamen, quanquam iure proceribus Hollandiæ hæc potestas in militem suos intra fines agentem debebatur, nemo tamen adeo erat rerum imperitus, vt nesciret quam milites omnes Principi Mauritio essent addicti atq; obnoxij. ac proinde sciebant oppidorum rectores eos milites aut partem eorum maximam non vltra sibi parituros quam Principi videretur: quod ipsum, coiunctum cum professione Principis de vi nascente ex negotio religionis, causam dedit conducendis aut augendis peculiaribus oppidorum custodiis, vt eo modo magistratus sibi tutandis sufficerent. Alia mens hic non fuit, neque vlla veri specie fingi potest.

Ipsum captivum in ante dicto segrege conventu assensisse) Huius nihil à me factum nisi ex imperio ordinis Rotterodamensis & præsentibus aliis indidem legatis. Harlemensium legati capita quædam conceperant, quæ iuri consentanea arbitrabantur, vt de illis cęterarum conventus partium sententiam exposcerent. Audire voluerunt quid

nos ea de re sentiremus:nos id negare amicis atque vicinis non potuimus. Quicquid à nobis illis consilij datum est, pertinuit ad molliendum negotium & declinanda quæ in offensas patebant. Interdictumne igitur est oppidorum magistratibus cõsilio adesse aliis alios? Id vero ita se non habere supra est demonstratum.

Vt professio quædam à se Hanio & Hogerbetio perscriberetur) Perscripta fuit ab Harlemensibus:aliorum vero oppidorum legati ipsos id rogantes participes fecerũt eorum quæ sibi videbantur. Et hæc res ita hic narratur, quasi facta esset à solis oppidorum assessoribus,cum & alij qui ab oppidis aderant sibi visa promserint.

Consilio Iohannis Oldenbarneveldij) Puto ab illo id datum consilij, vt in professione illa quam fieri posset plenissimè testatum fieret, iudicum consessibus paritum iri in negotiis omnibus ad ipsorum notionem spectantibus,idque minuendæ invidiæ.

Ac nomine Harlemensium perferretur in conventum Hollandiæ) Nempe per consultationis modum & rogatis aliis Hollãdiæ membris,vt aut idem censerent, aut meliora ipsos edocerent,paratos cedere nationi. Hęc amice admodum ac benigne ab Harlemensibus dicta sunt.

Et ab aliis ſuæ factionis popularibus probaretur) Legati oppidorum profeſſionem ſcriptam acceperunt, retulerunt ad ſui oppidi quiſque ordinem, & ex mandato eidem profeſſioni, vt æquæ, acceſſerunt. Ac vt æqua an iniqua fuerit liberum ſit omnibus iudicium, ipſam cum ſubſecuto Roterodamenſium decreto adſcribam.

Legati ab oppido Harlemo, cum antehac ſæpius ante perrogationem de tributis in annum hunc CIↃ IↃ CXVIII *tum ore tum ſcripto expoſuerint mandata ac mentem rectã eorum à quibus miſſi adſunt, obtulerintque ſi opus eſſet, etiam ſpecialius ſenſa ſua exprimere, tum congruenter his quæ dixerunt ante, dicunt nunc quoque Harlemenſes in principio æſtuque ſæuiſſimo belli inter primos fuiſſe qui magno animo ac conſtantia ferocem atque horribilem hoſtis communis Hiſpani exercitum ad mœnia portaſque intrepidi exceperint, aduerſos ſe fortiter tulerint, ac Deo aſpirante vim cuncta pervaſuram ſtare coëgerint, obſidionem tam difficilem ac diuturnam pertulerint, tot ac tanta pro republica perpeſſi ſint, & qui ad hunc vſque diem nullis incommodis, nullis periculis deterriti fuerint, quo minus pro virili iura ac libertatem tuerentur, tum publica Hollandiæ & Vveſtfriſiæ, tum propria partium eius atque habitatorum, ac nominatim libertatem circa ea quæ animi religio cuique dictat: ac nunc*

queq; parati sint capita & fortunas objectare ad arcēdam dominationem Hispanicam, inquisitionem in animos, legum violationem, vimq; aliam: atque ei fini agnoscere tributa atque onera quæ ad hunc diem exercita fuere. Ab eisdem vero intra animum suum serio expendi, quam arcto vinculo tum muneris sui, tum præstiti discrte iurisiurandi & ipsi & alij in hac patria magistratus obligentur ad tuendas leges, iura, libertatem, legitimumque reipublicæ regimen, ac nominatim potestatem procerum Hollandiæ & oppidanorum magistratuum: tum vero ad præstādam bonis civibus atque habitatoribus securitatem adversus cædem, expilationem & aliam vim, neque patiendum vt cuiquam ob sententiam de religione iniuria fiat, noxave inferatur, ex præscripto fœderis iuter oppida Hollādiæ & Vvestfrisiæ initi, ac Federis quod Traiecti inter nationes coiit. Simul autē non sine mœrore ab ipsis cogitari, quomodo in contemtum regiminis ac legitimæ potestatis procerum, ab aliquo iam tempore, multa decreta admodum necessaria à maiore parte rite facta per calumnias inique traducta sint, fructuque & effectu suo caruerint: libellos quoque dicto regimini ac potestati contrarios palam volitasse: Epistolas citatorias emissas contra leges & decreta dictorum procerum, etiam contra leges iura, moresque oppidorum: Magistratibus oppidorum quorūdam alibi minas, alibi vim incussam:

electionem magistratuum, quæ libere ex legum norma facieda erat, per seditiones, minas & vim extortam: ita vt manifeste appareat quibusdam turbulentis factiosisque hominibus id esse propositum, vt, sub specioso velo pietatis ac sacrorum, optimos ac fidelissimos ciues, qui vitæ fortunarumque summo cum periculo indubitata dederūt documenta in patriam fidei, variis modis ac viis de republica deijciant: Deinde vero pastores, plebem, bonosque municipes perstantes in religione reformata, sed tantum ab aliis dissentientes in capite de Prædestinatione & rebus annexis, per vim aliorum aut minas ecclesiis expelli, per vias publicas ac domi sua terreri, iniuriis vexari ac male tractari, quin etiam aut fortunis spoliari, aut in discrimen adduci vitā ac facultatum: quæ facinora barbara, atque immania ex odio religionis aut eo obtētu, cum omnium vere Christianorum instituto, & vere Hollandorum ingenio directe pugnantia in his terris, ex quo libertas armis repeti cœpit, visitata nunquam fuerant: ad quæ accedere, quod inquieti quidam pastores non vereantur se à collegis suis alioqui de Prædestinatione & quæ adhærent idem sentientibus subducere, ac triste diuortium in Ecclesiam invehere ac fovere, hac vna de causa, quod iidem collegæ ac plebes, vt bonos subditos ex divinæ legis præscripto facere oportet, in electione ad pastoralia munera, secundum rectorum ac magistratuum

ſuorum præcepta, ſequuntur legem Eccleſiaſticam anni CIↃ IↃ XCI, *quam ipſi Hollandiæ proceres ſuo nomine atque imperio exerceri voluerũt quibuſcunque in locis oppidani aut agrarÿ magiſtratus ita opus factu arbitrarentur: ſupra quæ homines diverſorum in religione inſtitutorum qui in his terris ad hæc vſque tempora quiete ac placide vixerunt, intactos à factionibus ac ſeditionibus, percelli iniecto exſilÿ metu, vt ex libello cui nomen Querela Eccleſiæ, aliiſque id genus turbidis carminibus, libris atque ſermonibus manifeſtum ſit: Quibus omnibus malis obviam hactenus itum non eſt pœnas exigendo pro meritis aut etiam providendo ne ſæpius hæc fierent, publicatis edictis, præſidiis diſpoſitis per loca ſeditionibus opportuna, amotis qui cauſam dederant, cum tamen ſerio admodum poſtulatum id eſſet tum in conventu Hollandiæ tum apud Federatos idque ad vetera ſimilium temporum exempla: Imo vero palam apparet eos qui à magiſtratibus pro ſui imperÿ poteſtate exire iuſſi ſunt oppidis, quo iiſdem oppidis pax & quies conſtarent, ab aliis receptari & in turbido propoſito confirmari: oppida Hollandiæ & Vveſtfriſiæ procul ab hoſtico ſita præſidiis teneri, quæ rectoribus pariter ac municipibus inviſa ſint, incerto an non is miles ſub obtentu controverſiarum de ſacris aliquid ſit auſurus contra magiſtratus & oppidorum pacem, aut ſi ab aliis tale quid fiat, an ipſe*

ad pacem

ad pacem servandam magistratibus præsto sit futurus ita ut sacramenti verba & Federis Trajectini leges exigunt. Qua potestatis publicæ dissolutione, delictorum impunitate, licentia ac temeritate hominum, quorum facta omnia evincunt nihil ipsis minus quam religionem esse cordi, cives & qui alij has terras colunt, perpetua formidine tenentur, pars etiam malo publico discessum cogitant ni prompta medicina subveniat. Quapropter Harlemenses solliciti ut cum iure ac libertate simul reditus quoque publici Hollandiæ & Vuestfrisiæ bono publico serventur, ac gnari, sicut subditi tenentur onera ferre quæ legitimo imperio ipsis imponuntur (quod summa cum obedientia ab habitatoribus harum terrarũ factum est hactenus) rectorum vicißim esse officium subditos tueri ac defensare: ac proinde dantes operam quo omnes boni cives atque incolæ securi de animorum libertate, de existimatione, de vita, deque fortunis tanto lætius subeant onera quæ tolerare necesse est, operæpretium arbitrati sunt à se ante pollicitationem tributorum hanc edi professionem.

Principio promtos se paratosque pro viribus defendere ius atque imperium procerum Hollandiæ & Vuestfrisiæ, Principis Mauritij ut præfecti, curatorum reipublicæ in negotijs ad pacis bellique & ærarij regimen spectantibus & quæ alia cum his connexa sunt: consessuum iudicialium in com-

muni iure dicundo, honoratorum ac magistratuum per oppida atque agros in his quæ ipsorum sunt muneris, secundum mandata, decreta procerum ac mores: arcere ac prohibere quicquid verbis factisve contra tentetur: decreta procerum quæ aut concorditer aut extra negotia tributorum, susceptionem belli ac mutationem status publici, maiori parte sententiarum perrogata erunt, effecta dare quantum in se sit.

Neque minus paratos se exsequi fœdera ac pacta conventa quæ antehac facta sunt, aut inter membra Hollandiæ & Westfrisiæ, aut cum socijs, ac proinde ope consilio adesse illis adversus dominationem Hispanicam, vimque omnem externam & internam, ac rupturam iuris, libertatis legumque tum publicarum tum municipalium, eamque ad rem nec vitæ nec facultatibus parcere, neque periclitantes deserere.

Eidem fini rectores oppidorum maiorum minorumque tueri in legitimi imperij potestate, vim ab eis propulsare, neque pati vt ad rempublicam quisquam accedat nisi secundum iura ac leges electus: secus quæ facta sunt adversus ea rem in integrum restituere.

Sacra quod attinet, paratos se publice tueri pro sua parte religionem Evangelicam Reformatam, neque tamen pati vt in cuiusquam animi sententiam inquisitio fiat, aut eo quis nomine damnum, noxam iniuriamve patiatur, vtve vicina natio-

nes invitis proceribus Hollandiæ & Vvestfrisiæ ea de re quicquam imperent; quandoquidem id adversum sit iuri atque potestati procerum Hollandiæ & Vvestfrisiæ ac federi quod Traiecti initum est. De controversiis vero ortis per Reformatas Ecclesias super divina Prædestinatione & cohærentibus rebus; sicut antehac optassent præventum quod ea de re natum est diuortium, ita nunc nihil se malle quam vt ineantur æquabiles viæ quibus id divortium sanetur: interea vero, quod sine præiudicio in partes dissidentes fiat, templorum possessio maneat penes pastores ritè electos & earum plebem: secus facta quæ sint per vim, adversus ea res in integrum restituatur.

Promtos quoque se agnoscere ac revereri consessus iudicum in rebus ad iudicia pertinentibus, eosque consessus tueri secundum mandata & codicillos ipsis data potestatis, hac lege ne citationes decernantur contra edicta decretave procerum, aut manifestas leges moresve oppidorum, ac præsertim adversus morem Hollandiæ antiquissimum, ne à iudiciis oppidanis in causis criminum tractatis criminaliter, sive extra ordinem, ad eos consessus provocatio sit.

Publici reditus vt impendantur tum ad arcendos hostes externos, tum vt tuta sit adversus vim ac turbas vita & fortunæ civium atque incolarum, etiamsi vis ea sive turbæ occasionem aut

prætextum sumant ex odio sententiæ cuiusquam de religione.

Vt milites qui intra fines Hollandiæ ac Vvestfrisiæ degunt, aut etiam qui alibi degunt, sed qui in numeros Hollandiæ sunt distributi, interpellatione facta teneantur ex VII capite Trajectini federis supra sacramentum generale etiam peculiare sacramentum præstare nationi, vrbi, oppidove vbi agunt, magistratibus se auxilio, municipibus vero atque incolis præsidio futuros adversus vim omnem quæ ipsis immineat etiamsi ea qua dictum modò est occasione sive prætextu.

Simul profitentur censere se officij esse sui ex præscripto federum ac pactorum quæ facta sunt antehac, sicubi rerum ante memoratarum nomine noceatur metusve inferatur, eum vel vitæ suæ bonorumque impendio defendere, & si quid secus fiat id illico demere.

Orant vero legati ab Harlemo eorum nomine à quibus missi adsunt cætera huius conventus membra, vt ante tributorum pollicitationem de rebus ante dictis palam atque apertè parem edant professionem: vt firmata fide mutua, caritate ac securitate tributa eo lætius indicantur, inferanturque. Si quis vero (quod futurum non existimatur) inveniat in illis quod sibi non probetur, is quoque vt simpliciter & fide qua agi oportet inter amicos, federatos & vnius corpo-

ris membra, & vt antehac simili temporum necessitate cum laude ac bono publico factum est, animi sui sensa expromat.

Consules ac decuriones oppidi Rotterodamensis expensa in cœtu suo diligenter oratione Harlemensium, quæ supra scripta est, imperant legatis suis ituris ad conventum procerum Hollandiæ & Vvestfrisiæ, vt in eo conventu huius oppidi nomine parilem edant professionem & in eandem cum Harlemensibus sententiam concedant. Actum ab ordine Rotterodamensi die XI *mensis Februarij anno* CIϽ IϽCXVIII. *Signatum eorum iussu Cornelius Smoutius.*

Ad hanc professionem non modo ab oppidis octo, sed & à maiore conventus parte dictum est, nihil se habere quod contradicerent, præsertim cum Harlemenses atque alij dicerent nolle se vrgere restitutionem in integrum nisi quatenus effecta dari sine magno negotio posset. Paucorum oppidorum legati in rebus ecclesiasticis à nobis dissentientes haud rectè, vt quidem nos iudicabamus, idem profiteri recusarunt: neque tamen ab aliis rogati recusationis suæ causas protulerunt, ne aut si aliud dicerent, appareret iniquitas, aut si idem, prohiberentur pridem destinata exsequi.

Quæ dicunt non passuros se vt ab aliis Federa-

tis nationibus quicquam fiat in negotio religionis se invitis:) Professio Harlemensium ait: invitis proceribus Hollandiæ & Vvestfrisiæ, atque agit de eo quod per Hollandiam imperetur. Alioqui nemo obstabat quominus intra suum facerent nationes quod visum ipsis esset. Sed vt nationes aliç Hollandis hac in re leges darent id vero iniquum erat. Vide caput II.

Contra sua decreta à consessibus iudicum citationes decerni vetant:) Ait professio *contra edicta ac decreta procerum*, quæ ipsa sunt verba pactionis initæ inter Hollandos & Zelandos. Vide supra caput XII.

Ad ea arcenda impendi volunt reditus publicos:) Manifesta detorsio. nam verba professionis modò recitata, agunt de civibus atque incolis contra vim ac tumultum tuendis. Quis inficiari audeat pecuniam publicam hunc sui vsum prçcipuè debere?

Ac iurare militem magistratibus apud quos præsidiũ acturi essent, se ipsis præsto futurum:) Hoc dicitur, militem interpellatum teneri id iurare quod dictant Trajectini Federis verba. neque tantum agit professio de magistratibus, verũ etiam de civibus atque incolis tuendis. imo quod continenter sequitur, id proximè adhæret civiũ tutelæ. Omnino enim ad id respicitur quod Remo Episcopio ex religionis odio evenerat.

Etiamsi quid ipsi imperaretur quod occasionem aut prætextum sumeret ex causa religionis) Omnino hoc à vero abit. nam verba professionis hunc sensum non continent, sed longè alium, vt miles municipibus atque incolis præsidio sit adversus vim omnem quæ ipsis immineat etiam occasione aut prætextu sententiarum de religione. Hæc quantum distent facilè videbit cui aliquid est sensus communis. Vis ex causa aut prætextu religionis cũ ipsa religione pugnat. Quare Princeps Arausionensis Vvilhelmus & eorum temporum Reformatæ Ecclesiæ privatos iconoclastarum ausus improbarunt, quanto magis improbaturi quæ nos vidimus, templorum invasionem, deiectionem magistratuum, aut insultũ in eos, domuum direptionem aliaque à pietatis regula longissimè recedentia.

Quibus illi conditionibus pollicitationem tributorum novo more adstringebant) Quicunque conventui interfuerunt, sciunt insolitum non esse, vt promissioni tributorum antecedant stipulationes quædam etiam tales sæpe quæ non ius publicum, sed oppidorum proprium spectant. Quanquam vero causa iusta non erat cur Dordrechtani atque alij parem cum Harlemensibus professionem defugerent, quãdo ea iuri com-

muni, federibus compluribus, edictis atq; decretis consonans erat, tamen, vt ante diximus, non omissa fuit ob eam rem tributorum condictio.

Aliaque oppida & membra reipsa ad novum fedus invitabant) Minime vero ad fedus novum, sed ad implenda federa pridem facta ad quæ ipsa professio digitum intendit. Nihil huius clam actum est. Dicta sententia in pleno conventu, &c, vt dictum iam est, oratum si quis contrarias rationes habere se existimaret eas audire vt liceret. Pactio illa quę inter Hollandos Zelandosque inita olim fuit diserte continet, teneri magistratus alios aliis auxilio subsidioque esse. Quid si iam quidam magistratus hac in re cessatores sint? nonne cæteri nihilominus inter se obligati manent ex pactione antiqua, ita vt nova opus non sit?

Quam professionem etiam in Gallicum sermonem transferri & in terras exteras mitti curaverunt) Hoc vero nunquam ego sum confessus. neque verum est. Ego illam professionem ad terras exteras nũquam misi. neque alium quenquam fecisse id scio. Ex iudicibus intellexi in mensa dixisse quempiam hanc professionem ad externos missam. inde hæc fabula vt videtur in sententiam ingesta est.

Eaque de re ipsum captivum cum externo legato sermones sociasse) Res ita habet. Cum in sermone dixisset mihi Maurerius Regis Galliæ legatus traduci rectores nostros, quasi tributis intercederent, iudicia opprimerent, Principi Mauritio ius suum demtum irent, dixi certum me falsa hæc esse, & vt ipsum quoque certum facerem exhibui ei professionem Harlemẽsem Gallicè redditam, quæ arcana non erat, quippe non tantum in conventu magno pronunciata, sed iam tum typis quoque vulgata. addidi deprehensurum hinc legatum quam falsa esset illa calumnia. Hoc illud est de sermone sociato, nec vltra quicquam. Semper ita credidi, referre publice vt amici omnes præsertim Reges Galliæ & Britãniæ quam optime sentirent de consiliis atque actionibus procerum Hollandicæ nationis, vt quæ potentia & magnitudine tributorum cæteras federis supereminet. Atque ideo amicitia, quam istorũ Regum legati, etiam Carletonus, mihi offerebant, vsus sum omni occasione in eum finem, sperans ipsorum cõsilio ac monitis rectius omnia componi posse si de animo nostrorum recte edocti essent. Quæcunque apud me locutus est Maurerius de controversiis nostris, ea omnia ad pacis inveniendæ rationes

ſpectabant: quod vere apud iudices dixi. Quod ego feci ad tuenda publica conventus decreta, id Amſtelodamenſium adſeſſor non omiſit etiam apud eundem Maurerium ad ſuorum magiſtratuum conſilia approbanda quæ cum publicis decretis pugnabant. Viderint alij qui nobis hoc negotium exhibuerunt, quouſque ipſorum cum externis commercia ſe protulerint. Ego hoc rigide inquirere nolo: ſed ſancte teſtor nihil mihi propoſitum fuiſſe niſi vt maneret reſpublica in eo ſtatu ſub quo eram natus. Neque vero ex quo reipublicæ admotus ſum aut dignitatem me aut pecuniam, aut beneficium vllum ab externo quoquam principe accepiſſe. Honos qui ad me pervenit, vnus hic eſt, quod legati tum Galliæ, tum Britanniæ me ſibi interdum convivam vocarunt, quod commune habui cum multis tum qui ſupra tum qui infra me erant.

Eundem captivum ſigna dediſſe offenſi animi, cum oppidum Brila inſeſſum eſt præſidio ordinarij militis Federatorum, ne novus miles ibidem conduceretur) Hac de re interrogatus non ſum: atque adeo mirum eſt poni id in ſententia. Res autem ita ſe habet. Cum nomine preſbyterij ſegregis Brilani conſeſſui iudicum antiquiori libellus eſſet exhibi-

tus, hoc ferme cõtinens, appariturum brevi vtris pugni essent duriores, multaque alia turbide gesta essent, ibidem consultatum inter magistratus fuerat de alterutro horum, aut de conducendis custodibus in vsum oppidi, aut de accipiendis præsidio centuriis non ingratis, quæ promitterent tutelam magistratuum locorumque publicorum adversus vim omnem. Dum pendet hæc deliberatio, Princeps Mauritius subito itinere nocturno, insalutatis reipublicę Hollandicę curatoribus, Brilam contendit, & magistratu frustra connitente vt mora interponeretur, duas centurias immitti iussit, quarum altera magistratibus multis de causis invisa erat. Idem Princeps rogatus admodum, vt eas centurias pateretur loco iurisiurandi nude polliceri, magistratibus se parituras & imprimis vim omnem se propulsaturas, vt polliciti erant milites qui ante id oppidum insederant, dixit id sibi non placere, cęterum se provisurum nequid turbarum daretur: neque verò discessurum se oppido antequam centurię intrassent. Factum hoc non mihi magis doluit quam cæteris qui mecum in consessu erant reipublicæ curatorum: primum quia Princeps Mauritius & ante eum præfecti non solebant Haga discedere nisi salutatis

Hollandiæ primoribus reive publicæ curatoribus: deinde quia mandata tum Principi, tum curatoribus reipublicæ Hollandicæ data id cōtinent vt de præsidiis Princeps cōstituat de consilio curatorum. Scio desuetudinem quandam huius rei obtēdi: sed Oldenbarneveldius sæpe testatus est solitum Principem de præsidiis mutandis secum conferre. Apud Frisios notum est non passuros reipublicæ curatores de præsidiis imperari quicquam se inconsultis. Puto apud Zelandos idem iuris habitum factitatumque. Tertium erat, quod in republica nostra, præsertim extra belli tempora & demto obsidionis metu, vsitatum semper fuerat, vt oppidanis magistratibus commodaretur hactenus, ne præsidio acciperent centurias nisi quę ipsis gratæ essent: quia si secus fiat, non possunt non inde offensæ exoriri. Quartum est, quod magistratus oppidani ius habent à centuriarum ductoribus exigendi peculiare sacramentum ex lege septima federis Trajectini: multoque magis deposcendi nudam pollicitationem obsequij auxiliique. Sed sine tali insessione videbatur destinata mutatio magistratuum contra leges haud æque facile processura.

Qua de re effecit ipse cum aliis quibusdam rei-

publicæ Hollandicæ curatoribus vt ad Iohannem Oldenbarneveldium literæ conscriberentur in recessu nescio quid occultantes) Ne hac quidem de re interrogatus sum. Id memini de literis ad Oldenbarneveldium scribendis verba primùm facta à Duickio scriba confessus, atque ita missas literas, vt ipse eas conceperat: ita vt ego ad eas literas nihil attulerim nisi nudam assensionem inter cæteros. Quid occultari hac in re suspicio sit quod ad Hollandiæ adsessorem missus est nuntius rei tam palam gestæ, mihi adeo occultum est, vt suspicari id nequeam.

Similiterque ad oppida Hollandiæ) Mos est reipublicæ curatoribus, oppidis significare siquid rei maioris & exempli ad oppida pertinentis gestum est.

Atque ex ipsorum numero legati Brilam mitterentur qui Principi eo in negotio obstarent) Literę continebant, vt legati consilium Principi pręberent secundum mandata consessui curatorum data. Mens hæc erat vt Brilæ rectores, pars fida reipublicæ, æqua omnia obtinerent. opera in hanc rem à legatis data est: sed frustra. Quid vero ea res me magis tangit quam collegas alios?

Ipsum prǽterea captivum, quo magis ipsorum factio muniretur cum octo oppidorum legatis) Non factiosa fuisse consilia nostra, sed id

vnum vt poteſtas cui iuramento addicti eramus ſalva eſſet, ſuprà annotatum eſt.

Concepiſſe actum mandati die XIV *Maij anno* CIↃ IↃ CXVIII *quod oppida legatis ſuis dederunt*) Huius mandati dandi conſilium à me profectum non eſt. Imo maxima ex parte conceptum eſt me abſente, cum adeſſent alij à Rotterodamo legati. neque memini vel vnum verbum à me ad eam rem collatum. Nam recordor me ex hoc opere ad aliud quoddam vniverſitatem Federatorũ ſpectans fuiſſe evocatum, & cum redirem vidiſſe me mandatum conſcriptum eodem ferme tenore quo ante annos triginta legati oppidorum acceperant.

Cuius vi ac poteſtate ipſi nulla relatione ad alios facta conſtituere poſſent) Non hoc dicit actus mandati: ſed permiſſum hoc erat arbitrio legatorum pro rerum magnitudine, prout eæ moram ferrent vel non ferrent, prout ipſis conſtaret vel non conſtaret de mente eorum qui ipſos miſerant. Atque in eum modum mandata dari ſolent miſſis ad conventum.

Per vias aut iam initas, aut etiamnum ineundas facto ipſo reſiſtendum) Actus mandati ſimpliciter ait reſiſtendum, quod fieri ſæpe poteſt argumentis atque aliter. Atque inter cætera ex hoc mandato placuit oratio-

nem ſcribi tum ad proceres Federatos, tum ad Principem pro tuendis magiſtratibus.

Omnibus illis qui Synodum communem vellet promovere, aut qui conarentur diſcingere novum militem ab ipſis cõductũ, quod in neminem alium directum eſſe poterat quam in Principem & proceres Federatos qui vtrunque id negotium vrgebant) Captioſe hoc eam in formam conceptum & cum ſequentibus continuatum eſt, vt fides plebi fieret propoſitum fuiſſe rectoribus noſtris adverſus verborum conatus vim ſolidam opponere, quod ab ipſorum mente abeſt longiſſime: Sed & à verbis actus quæ primo narrant, *cœpta fieri multa quæ cum ſummo imperio ac poteſtate procerum, cum iure, libertate, legibus publicis oppidorumque ac partium, cum fœderibus ac pactionibus inter nationes factus pugnarent : quodque eſſet peius, ſpargi rumores de vi Hollandiæ ac Vveſtfriſiæ, ac nominatim oppidis ibi quibuſdam inferenda:* deinde poteſtas fit reſiſtendi eiuſmodi conatibus. Revera conſilium fuit, vt teſtari poſſunt omnes qui tum conventui interfuerunt, omnia in medium adferre quæ pertinere poſſent ad componendas controverſias Eccleſiaſticas, & tutandos magiſtratus atque in iis rebus tantum concedere nationibus aliis ac Principi quantum publica ſalus ferret: cui cõſequenter mul-

tæ conditiones latæ ſunt, tum in conventu Hollãdiæ, tum apud Principem, tum apud Federatos. Quod ſi nequicquam tentatis iſtis omnibus ipſo facto pergeretur ad deſtituendos magiſtratus atque paſtores contra procerum decreta, tum vt cõſultaretur, ſatiuſne eſſet defenſionem aggredi (quæ habita erat legitima in Regem Hiſpaniæ tunc Principem harum terrarum, vt videre eſt tum in edicto eiurati principatus, tum in altero edicto quo Hollandiæ proceres anno CIƆ IƆ LXXXVII ius ſuum exponunt) an maioris periculi vitandi cauſa iniuriam pati, quod tandem prælatum eſt.

Ipſiſque legatis liberum eſſet alios aliis cavere ſecuritatemque præſtare talibus promiſſis, ope, auxilio, damnorum ſuſceptione) Non hoc ait actus mandati, ſed *promiſſis opis, auxilij damnorumque ſuſceptionis.* Hæc promiſſio à legatis fieri poterat, ita tamen vt conſultatio de modo auxilij maneret penes eos à quibus legati venerant: Atque adeo hîc rurſum res inuertitur.

Qualia ipſi neceſſaria indicarent) Hæc verba in actu mandati referuntur ad ſola promiſſa, & additur *ad defendenda iura ac libertatem publicam, ſervandaque federa & pactiones.*

Qui proinde actus vim habebat federis inter ipſos

ipsos initi:) Minime vero: nam eo hic actus pertinebat vt bona fide implerentur ea ad quæ membra Hollandiæ ex præscripto primitivi federis, atque etiam ex præscripto Trajectini federis tenebantur, id est vt tuti essent magistratus contra vim & vt illegitima eorũ destitutio prohiberetur. Vide hac de re Harlemensem professionem. Nam actus hic mandati nihil aliud reipsa continet quam illa ipsa professio; multaque decreta ante eum diem in conventu facta. Similis damni communiter suscipiendi promissio facta erat anno CIƆ IƆ LXXXVII. Fac etiam novum fedus fuisse. Iam ante Wilhelmum Principem Arausionensem dicentem audivimus, non omnia nova federa illegitima censeri posse, sed ea demum quæ in perniciem iuris publici fierent. Belgicogermanicæ nationes devinctæ inter se erant vinculo pacis Gandavensis. non eo tamen minus liberum sibi iudicarunt nationum nonnullæ fedus inire propius & arctius Trajecti. Et hoc ipsum fedus Trajectinum non impedit, quo minus comprehensæ in eo nationes inter se fedus arctius faciant aut vetera federa renovent, vt apparet ex decreto facto ab Hollandiæ proceribus die XVII Iulij CIƆ IƆ LXXXIV quod sic habet: *Cum reipsa compe-*

riant proceres Hollandiæ rempublicam Hollandicam eiusque regimen bene ordinari non posse nisi prius nobiles & oppida omnino perstent in fœdere quod anno CIↃ IↃ LXXVII re bene expensa solemniter admodum inter Hollandos Zelandosque factum est: quo vinculo tum in tributis tum in rebus aliis eæ nationes concordes retineri possunt: testati sunt nobiles atque oppida à se dicti fœderis facti anno CIↃ IↃ LXXVII leges singulas probari ac ratas haberi, obligaruntque se denuo quod in se est eis legibus staturos easque servaturos, sic tamen vt opera detur vt Zelandi idem faciant atque etiam Trajectini: vtque in eo fœdere confirmãdo diligenter ratio habeatur eorum quæ in fœdere Traiectino aut alibi sunt comprehensa, & ex eis augeatur idem fœdus peculiare ac corroboretur, negotium datum est principi consessus iudicum cæterisque iudicibus vt cum adsessore conventus Hollandiæ & quos alios ex oppidanis adsessoribus ad se adsument, relegant capita tum Fœderis inter Hollandos Zelandosque initi, tum Trajectini atque inde formula instituatur fœderis inter dictas iam nationes faciendi.

Cui illigare etiam Trajectinos proceres laboratum est:) Nunquam cum proceribus Trajectinis, aut quoquã eorum egi hac de re: nec quicquam huius mihi cognitum fuit. tãtum intellexi Moersbergium ab Hogerbetio postulasse exemplum actus mandati

facti à Lugdunensibus non addito quam ob causam. Quare omninò extra verum hoc mihi imputatur. Interim illud verum est, proceres Hollãdiæ & Traiectinos obligatos fuisse inter se vt legitimum regimen alij aliorum à vi defenderent, primum ex Trajectino fœdere cuius vinculo solvi non poterant cessatione aut detrectatione cæterarum nationum, quãdo fedus non tantum vniversas obligat nationes, sed & in solidum singulas ad ea quæ diximus præstanda: tum vero ex aliis etiam pactionibus quæ antiquatæ non apparent: vt ea quæ facta est, cum profanum omne imperium in Carolum Imperatorem transiret: deinde altera quæ inita est, cum Trajectini post pacem Gandavensem vicinis reconciliarentur, qua proceres Hollandiæ spoponderunt se eam ad rem ipsis adiutores fore: postremo ex eo quod proceres Hollandiæ, quo tempore Principi Mauritio mandata præfecturę Traiectinæ sunt data, promiserunt auxilio se futuros vt leges mandatorum (in quibus prima est de religionis arbitrio) implerentur: vnde liquet opus non fuisse vt nova pactio vlla inter proceres Hollãdos & Traiectinos iniretur.

Quorum nomine die III *Iunij anni* CIↃ IↃC XVIII *secundum vetus Kalendarum similis actus*

mandati editus est: sed magistratus vrbis Traiectinæ, sentientes quorsum exposceretur, assentiri noluerant, nisi certa lege quam sequente die x Iunij addiderũt, ut legatis suis uti potestate concessa liceret eum in finem ut ad vim atque extrema veniretur, aut uti extra fedus commune novæ pactiones fierent:) De eo quod hîc narratur nihil plane mihi cõpertum est, neque ad causam meam hoc pertinet. Si ita res acta est, male edocti fuerunt magistratus Trajectini de animo eorũ qui nobis præerant, cum alioqui satis intellecturi fuissent illa lege adscripta nihil fuisse opus. Nam propositum nostris erat stare federi Traiectino, &c, si summa necessitas ingrueret, consultare an ad sui tutelam se componerent, vt clare supra commonstratum est.

Cumq; proceres Traiectini deprehẽderent alendo in longũ novo milite ærarij sui rationes labare, ac propterea mense Iunio anni CIↃ IↃ CXVIII *legatos de suis aliquammultos Hagam misissent, vt de missione dãda novo militi cum Principe Mauritio agerent, ipsum captivum cum Hanio & Hogerbetio itidem oppidorum adsessoribus venisse domum Ioannis Vtenbogardi: atque ibi ea cum Ledenbergio Traiectinorum scriba commentos, argumenta, ac rationes, quibus cæteri à Traiecto legati moverentur non aperire quod ipsis ea de re mandatum fuerat:*) In hoc negotio multa de vero subticentur: multa etiã narrantur ex-

tra verũ. Ledenbergius me atq; alios duos adſeſſores conventos voluerat domi Iohannis Vtenbogardi viri conſpectæ dudum fidei in Eccleſias, proceres Hollandiæ & ipſum Principem, quicum Ledenbergio vetus notitia intercedebat, cum ego Ledenbergium nunquam vidiſſem niſi in via publica, aut in conventu Federatorum, neque vllam cum ipſo amicitiam contraxiſſem. In eam domum ventum vbi erat, cœpit quidem Ledenbergius narrare quędam, de propenſione procerum Trajectinorum ad liberandos ſe novi militis onere; ſi nempe id cum ſecuritate ipſorum procerum conſiſtere poſſet. nam plene illud ac definite decretum fuiſſe ex eo non didici. Illud ſimul intellexi, non abs re proceribus Trajectinis videri, ſi eo de negotio Princeps compellaretur: deſtricte vero mandatum ne hoc quidem perſentire potui. Mens eſſe hæc videbatur, proponere miſſionem novi militis hac lege, vt centuriæ militis ordinarij tum Trajecti præſidiũ agitantes (quę extra ſuſpicionem non erãt) amoverentur, earumque in locum ſubmitterentur aliæ, quarum ſtipendia à Trajectinis ſolvi ſolerẽt. Hac ſuper re obiectæ ſunt difficultates non à nobis, ſed à Ledenbergio metuente ne Princeps nollet proceri-

bus & magiſtratibus vrbanis quantum ſatis eſſet cavere, præſertim de tuendo publico religionis ſtatu ſecundum procerum conſtitutiones: tum ne colloquium cum Principe, re infecta, tacitum non maneret, atq; adeo magiſtratuum infringeret animos, ſimulque iritaret, tum ordinarium militem prodita in ipſum ſuſpicione; tum novum militem miſſione tentata. Hæ rationes ipſius erant, quæ nobis non ſpernendæ videbantur. nos vero nulla in medium attulimus argumenta aut rationes quæ legatis aliis exponerentur. Imo cum abiremus à Ledenbergio, mihi ne in mentem quidem veniebat futurum, vt legatos Trajectinos hac de re conveniremus. tantum diximus, nos negotium omne renuntiaturos aliis qui ab oppidis noſtris ad conventum miſſi erant: exploraturos quoque conſilium Oldenbarneveldij vt peritiſſimi rerum civilium.

Renuntiataque re Iohanni Oldenbarneveldio) Vt conſilium ipſius exploraretur ſicut diximus, qui non multum nobis reſpondit, ſed Ledenbergij rationes non levis momenti iudicabat, auctorque nobis erat, cum aliis oppidorum noſtrorum legatis ageremus, &, ſi ipſis conſultum id videretur, etiam cum legatis Trajectinis ad conſultandum

an res Hollandica & Trajectina, tum in collatione cum Principe, tum in eo quod præterea faciẽdum restaret, communi consilio atque opera tractari posset, ad implendam fidem earum pactionum quas Hollandiæ ac Trajectinis intercedere iam diximus.

Ipsum deinde captivum cum cæteris duobus adsessoribus in iussu eorum quorũ in ministerio erat, accessisse ad legatos Traiectinos in ædibus Danielis Treselij) Hic silentio transmittitur Langius, optimus civis & dudum spectatæ virtutis, qui non tantum nobiscum Trajectinos legatos accessit, sed etiam ipse vnà cum illis adsessoribus me compellavit, vt se comitarer, iussu (quantum intelligere memini) legatorum ab oppidis, tum nostris, tum aliis quæ causam eandem tuebantur. nam ego occupatus in consessu reipublicę Hollandicæ curatorum, conventui legatorum ab oppidis nostris non interfueram. Eos quod attinet quorum eram minister, ordinem scilicet Rotterodamensem, ei sæpe placuerat non dimittendos custodes nisi communiter. Imo ipsi de scribis suis vnum miserant Trajectum, vt ibi rectorum animos pertentaret & offerret consiliorum commercia. Quare hoc in negotio cum certam volũtatem eorum quibus suberam

(quam me probaturum quoque suscepi) secutus fuerim, immerito accusor quid-
L. ad quam iniussus fecisse: Nam iuris notissimi
rem. est, ministris, præsertim qui absentium ge-
l. lega runt negotia, non exspectandum ad singu-
tũ de las circumstantias mandatum speciale: sed
pro- ea quæ occurrunt regenda ab ipsis ex man-
curat. dato generali & mandantium voluntate.
Rom. Cum ergo Traiectini legati iamiam essent
conf. discessuri, nostrorum rectorum intererat,
94. vt ipsi illorũ, illi ipsorum vicissim animum intelligerent: cui fini, non ad aliquod negotium contrahendum, institutũ erat istud colloquium. Talia verò amica colloquia inter ministros diversorum oppidorum aut etiam nationum, ad tutelam legitimæ potestatis factorumque decretorum, illicita esse, nulla cum ratione asseri potest: imo ne mandato quidem opus est ad colloquia eiusmodi. Sed qui huius nos incusant, ipsi viderint quomodo æquis iudicibus approbare possint, arcana illa & secreta consilia, quæ nationum aliquot legati sociarũt cum oppidis Hollandiæ nonnullis cõtra decreta procerum Hollandiæ: simulque illa arcana colloquia, quibus Amstelodamenses & alij oppida quædam in suas partes pertrahere studuerunt. In eo vero conspectissima est iniquitas, quod mihi & adsessori-

bus illis hæc res datur crimini, cum Langius, me non invidente, ne conveniatur quidem. atqui nihil dictum est nisi omnium nomine, re communiter consultata, nihil quod non communiter sit approbatum.

In hanc rem proprie congregatos) Nimirum vt nos audirent, quod nostræ dignitatis hominibus negari non solet.

Ibique vsum acribus pernitiosis & in rem ac quietem publicam nocentibus argumentis atque effatis) Iterum hîc vagatur calumnia famæ nostræ malo. Nam argumenta illa atque effata exprimi debuerāt, vt iudicare lector posset, essentne illa acria, perniitiosa, ac nocentia, an vero æquā ac salutaria. Multis in partibus sententiæ iniuria mihi facta est: nusquam vero magis quam in huius colloquij narratione. Captatus est morbus meus vt hac de re interrogarer: interrogationes conceptæ sunt captiosum in modum: quæ respondi non vt volui perscripta: quamobrem huius pręcipue partis recognitionem apud iudices petij, affirmans certo me scire, non huiusmodi fuisse mea verba, qualia mihi imputarentur. Et tamen ne secundum illam quidem extra iudicium factam ac præcipitatam quæstionem cōcepta sunt sententiæ verba: sed partim ex renuntiatione legationis perscripta à legatis Traie-

ctinis,qui forte in largius omnia extenderunt, quo facilius eos à quibus missi erant ad retinendum novum militem permoverent, maxima vero ex parte ex privatis annotationibus vnius qui ab eo tempore decreta omnia se adiuvante facta rescindere, & proceres Traiectinos deserere constituerat, vt ex mutatione reipublicæ quæstum faceret. Ego contra provocavi ad testimonia non Hanii tantum & Hogerbetii,sed Langii quoque. Vt ergo generaliter primum quæ in eo colloquio acta sunt repetam, postulatu Hanii, Hogerbetii, Langii,legatos Traiectinos salutavi:exposui quæ in conventu Hollandiæ decreta erant aut deliberata:etiam sentētiam octo oppidorum, vt exposita erat professione Harlemensi, ita vt ad eam nihil adderem. Eo autem tendebat expositio ista,vt legati Traiectini hac expensa considerarent an cum bono terræ Traiectinæ & cum mente procerum à quibus missi aderant, conveniret rem integram servare,donec communis quædam securitatis inita esset ratio: quæ mens clare apparuit, cum antequam discessissent Traiectini legati, è conventu Hollandiæ triginta amplius, cum nobiles, tum oppidorum magistratus ad Principem Mauritium missi voce Oldenbarneveldij

ipsi ostenderunt, nihil aliud armatorum hominum conductione quæsitum, quam sui tutelam contra vim: ex legatis autem Trajectinis compertum sibi eius nationis proceribus idem esse mentis: Proinde facile componi negotium posse, si Principi placeret peregrinos quosdam milites quibus haud satis fidebatur, amovere, vrbemque Trajectum & oppida nonnulla Hollandię, vbi id opus esset, custodire indigena milite, quod fieri posset per centurias viginti magna cum gratia tot oppidorum optime meritorum de republica. Argumenta ac rationes quod attinet, quæ à me prolata dicuntur, persuadendis legatis ne quæ mandata ipsis erant aperirent, ea vero non id quod dicitur habuerunt propositum, sed demonstrare quæ facta essent hactenus ab Hollandiæ proceribus, ea facta secundum leges publicas. Ea verò argumenta atque rationes non aliæ fuerunt, quam illæ ipsæ quæ multis scriptis editis in vulgus explicabantur, multisque decretis erant approbatæ: puta nationi cuique ius esse imperandi de publico religionis statu secundum fedus Traiectinum, & mandata præfecturæ Traiectinæ Principi Mauritio data: ius esse nationum atque oppidorum rectoribus securitati suæ prospicere contra vim

contraque mutationem cum legibus pugnantem. iudicent nunc omnes boni cives hæc argumenta ac rationes an eiusmodi sint, cuiusmodi esse hic dicuntur.

Etiam auxilij pollicitatione) Auxilium plane nullum promissum est, sed dictum generaliter, ita nos confidere, proceres Hollandos adversum Traiectinos functuros officio fidelium sociorum, atque impleturos quæ federibus ac pactionibus continerentur. Imo cum postularent Traiectini, vt à proceribus Hollandię, aut oppidis quibusdam mutuam pecuniam acciperent, diximus nihil eius à nobis promitti posse: sed his qui nobis præerant rem renuntiandam.

Ipsos persuasisse atque induxisse) Quod dictum à nobis est, non est dictum suadendi modo, sed vt legatis ipsis expendere liceret, quid factu optimum esset. Et tamen consilium bona fide dare peccatum non est.

Ne Principi Mauritio aperirent quod mandatum ipsis erat) Imo vero quæ à nobis dicta sunt, eo pertinebant vt communiter res Principi aperiretur.

Sed Traiectum redirent) Id vero fecerunt legati nullo suasu nostro, imo ignaris nobis, vt quæ ex nobis intellexerant, tum quæ

à delegatis è conventu Hollandiæ dicta apud Principem fuerant, & quomodo is difficilem se præbuisset, suis renuntiarent.

Magno periculo ac malo reipublicæ Traiectinæ atque vrbis) Contra se res habet. nam si accepta fuisset æqua illa conditio de securitate rectoribus præstanda, mutata non esset contra leges respublica Traiectina, neque eversæ leges. Ecclesiasticæ quæ magno consensu tum procerum, tum pastorum perrogatæ fuerant.

In iis rationibus proceres Federatos ac Principem ab ipso notatos vt adversarios, aversos, malevolentes) Non ita se res habet. sed de industria ad me traducēdum confusa sunt, quæ dicta à me fuerunt de pastoribus nonnullis aliisque è plebe vim ac seditionem contra rectores moventibus, vt Veteribus aquis, Husdæ, Harlemi, Lugduni: quæque dicta à me fuerunt de proceribus Federatis ac Principe Mauritio, circa negotium indicendæ Synodi nationibus quibusdam invitis, deque exauctorādo milite novo. Certus sum, neque proceres Federatos, neque Principem Mauritium à me nuncupatos aut designatos nomine malevolentium, aut alio tantundem valente: ita vt hac in re insignis mihi facta sit iniuria.

Quibus cordate contra eundem esset atque in

id primo loco impendenda reipublicæ vectigalia) Rursum hîc connectuntur quæ super diversis rebus prolata à nobis sunt. Fieri potest vt dixerim, pacem ecclesiasticam inter dissentientes super notis controversiis, vt rem Christianos decentem, animose defendi argumentisq; eo pertinentibus muniri iure posse ac debere etiam: neque minus ius nationis cuiusq; in sacra, vti à Traiectinis factum fuerat antehac, tum scriptis literis, tum voce in conventu Federatorum. De vectigalibus nihil dixi, nisi ex professione Harlemensi, oppidorum nostrorum mentem esse, impendenda vectigalia tum ad propulsandos hostes externos, tum ad tuendos magistratus ac municipes contra seditionem ac vim. Qua ratione etiam Lugdunenses nixi fuerant anno CIↃ IↃ LXXXVII, cum similiter dicerent, onus novi militis à se necessario conscripti ab omni Hollandia agnoscendum. Sed captiosum in modum concepta sunt sententiæ verba, vt fides lecturis fieret dictum à me, publica vectigalia præcipuo loco impēdenda contra proceres Federatos ac Principem, quod neque dictum fuit à me, neque in mentem mihi venit.

Missionem novi militis addituram infestis animos) Dixi hoc præcipue respiciens ad reli-

quias factionis anni CIↃ IↃ ex Traiecti, ac secundo ad peregrinos quosdam Harlemi & Lugduni.

Ipsorumque factioni inflicturam vulnus insanabile) Satis quivis intelligere potest à me vocem factionis non vsurpatam. Dixi missionem novi militis nullo alio reperto ad securitatem præsidio (id quippe diserte additum) inflicturam vulnus insanabile, nimirum quia rectorum mutatio, quantum prudentibus cōiectare licebat, eam sequebatur Traiecti, manaturo longius in Hollandiæ oppida, Harlemum præcipue Lugdunumq; exemplo. Immerito legitimum regimen factionis nomine appellari supra demonstratum est.

Et cum periculo coniunctam ne in discrimen maius res adduceretur) Quod dixi semel, multis hîc verbis repetitur, ex annotationibus diversis quas quisque fecit privatim, vt memoria suppetebat.

Commoturamque animos per alia oppida quorum item res agebatur) Turbaturam oppidi quietem auctu licētiæ. Sensus idem quem iam dixi: ita vt crebra hæc iteratio circumveniendæ plebi sit, quasi aliud quid occultetur quam nobis propositum fuit.

In ordinario milite haud satis certum esse præsidium) Generaliter hoc dictum non est. sed

de quibusdam centuriis, præsertim externis: quamobrem curam adhibendam in dilectu centuriarum, quo rectoribus securitas constaret. Dictum hoc à nobis partim secundum ea quæ ex Ledenbergio intellexeramus, partim ex periculo facto per Hollandiam, vbi ordinum ductores nonulli ita edocti erant, vt sacramentum de parendo proceribus perstantibus in reformata religione extenderent ad excludendos eos omnes qui pacem Ecclesiasticam super controversiis de prædestinatione & capitibus cohærentibus tuerentur, quasi ipsorum iudicij esset, quid de religione statuẽdum esset à reipublicæ præsidibus, quod revera erat potestatem sibi asscribere in eos quibus obsequium ex sacramento debebant. Sapientes omnes iudicent, an non rectores nationum atque oppidorum caussas habuerint cur non satis securitati suæ cautum putarent, si talia præsidia aut acceptarent aut retinerent.

Ostendendos hac in re animos) Aliis verbis iterum hic repetitum quod ante positum fuerat. De ostendendis animis dixi nihil, nisi eo sensu qui suprà explicatus est.

Oppida ac membra Hollandiæ, quorum item res agebatur auxilio ipsis futura) Hoc vero neque confessus sum, neque verum est: a

o vc

nova eſt, ſed detorta repetitio eius quod iam dictum fuit, confidere nos proceres Hollandos adverſum Trajectinos functuros officio fidelium ſociorum, atque impleturos quæ federibus ac pactionibus continerentur. Conſilium non erat oppidorum nomine quicquam cum Traiectinis agere: ſed in ipſo conventu diſpicere, ſi de invenienda alia ſecuritatis ratione cum bona omnium gratia non ſuccederet negotium, ecquid Traiectinis commodari poſſet, pecunia credita, aut interpoſita fide.

Ac communiter rem exſecutura, & in eo perſtitura, nihilque omiſſura quod eò pertineret:) Neque dixi hoc, neque dixiſſe faſſus ſum: ſed detorta iterum explicatio eſt eius quod ante dictum eſt de federibus ac pactionibus implendis.

Hollandos ita ærario ſuo conſulturos vt Traiectinis quoque levamen inde accederet:) Et hoc non rectè narratur. Dixi in convẽtu Hollandiæ actum de ita ordinandis ærarij rebus, vt eius rei conſequentia etiam Traiectinis levamento eſſe poſſet. Hoc autem pertinebat ad conſultationem in qua tum verſabamur de Gallicis copiis dimittendis vt in Galliam irent. Quanquam enim ſtipendium earum ab Hollandis pro mu-

tuo ſolvebatur, tamen nationes cæteræ, & in eis Traiectini, Hollandis pecuniam pro ſua parte reſtituere tenebantur: quo onere levandi poſthac erant ſi proceſſiſſet abitio earum copiarum, quod conſentienter ſatis toti conventui haud ita multo ante placuerat. Hæc vero mea mens fuit, vt in quæſtione reſpondi.

Eoſdem de militibus ſtipendia à ſe accipientibus ita conſtituturos, vt ſcirent cui fidendum eſſet, cui nō:) Non id facturos dixi, ſed in conventu fuiſſe qui id faciendum vrgerent, quod verum erat. Multa enim oppida ita cenſuerant, percunctandum aperte ex militum ductoribus, vellentne proceribus ac magiſtratibus præſidio eſſe ſine diſcrimine, tum qui in hanc, tum qui in illam partem de ſacrorum controverſiis ſentirent. Non video quo colore id negari potuerit.

Cum tamen captivus ipſe fateatur ſe intra animum ita ſenſiſſe, expoſitionem dicti mandati idoneam fuiſſe viam qua multa mala vitarentur:) Multo iuſtius poſſem dicere, qui hæc ita concepit, feciſſe hoc contra animi ſui ſententiam, cum rem aliter ſe habere non ignoraret. Ego optima fide teſtor, mandati eius expoſitionem mihi videri futuram fuiſſe non inutilem ſi res ſucceſſiſſet, id

est si Princeps Mauritius obsecutus hactenus esset proceribus Traiectinis vt centurias illis dedisset acceptas ipsis, easque obligasset adesse proceribus, ac rectoribus contra vim omnem, etiam quæ æstum religionis sibi præscriberet: sed quia metus erat ne Princeps huic postulato non accederet, periculum erat in mandato aperiendo, quia res procerum Traiectinorum atque rectorum post detectum infeliciter mandatum multo futuræ erant loco deteriore, ob causas quas iam diximus. Quicunque autem futurus erat eventus, tutius certe & voluntati Rotterodamensium, de qua actum ante est, congruentius erat, patefieri consilium Hollandorum ac Traiectinorum communi nomine. Hoc sensi, hoc dixi: vnde promtum est intelligi, quomodo narratio hæc instituta sit omissis rebus necessariis, meisque verbis corruptis, quasi id dissuasissem quod consultum mihi videbatur: quod à vero abest longissime.

Cumque Federati proceres à Principe Mauritio petiissent, & de suis legassent quosdam vt Traiectum proficiscerentur, ibique discinctionem novi militis, & indictionem Synodi communis è Federatis nationibus resque alias quasdam promoverent:) Notandum est, quod proba-

tum manifestissime supra est capite XIII, mandatum à Federatis proceribus datum Principi ac legatis suis de novo milite dimittendo non vltra pertinuisse quam ad amice persuadendos proceres Trajectinos vt ipsi eum militem dimitterent, non autem vt Princeps Mauritius aut Federatorum legati invitis proceribus Trajectinis militem iuberent militia abire.

ipsum captivum à paucis nobilium & trium oppidorum legatis, paucisque è republicæ Hollandicæ curatoribus, quibus id negotij à suis rectoribus datum non erat; passum se legari vt cum Hogerbetio adsessore atque aliis Trajectum proficisceretur:) Rei veritas dolose hîc tenebris involvitur. ipsa sic habet. Cum Proceres Hollandiæ mense Iulio anni CIↃ IↃ CXVIII convenissent, dieque eius mensis vicesimo quidam oppidorum legati domum abire vellent in dies aliquot, exquisitis sententiis placuit continuari conventum, rediri autem ad negotia die XXIV. Eo autem die XXIV habitus est conventus in loco maiorum, & cum à nonnullis oppidis legati abessent, curatores reipublicæ ex eisdem oppidis missi: quibus mandatum erat absentibus legatis adesse conventui, oppidi quisque sui locum occuparunt, sententiamque dixerunt prout

congruere existimabant ad rectorum sui oppidi mentem, more ante id tempus sæpius vsurpato. Vere supra diximus tum secundum leges communes, tum secundum patriæ nostræ consuetudinem, hos qui oppidorum vicem sustinent non debere, neque vero posse peculiari mandato instrui ad negotia singula, quæ sæpe improvisa ingruunt, neque differri se patiuntur: sed ex mandato generali faciendum ab ipsis quod factu optimum censent. Constabat ergo conventus ex nobilitate, ex oppidis Harlemo, Delphis, Lugduno, Amstelodamo, Gouda, Rotterodamo & Alcmaria. Alia oppida quod attinet quæ necdum advenerant, noti iuris est absentes vocatos pro præsentibus haberi, & pro subscribentibus parti sententiarum maiori. Sententiæ autem præsentium omnes concordes fuere demta Amstelodamensi. Perrogatum est legitime ac more maiorum ab adsessore Hollandiæ, literæque confectæ à Duickio procerum scriba, qui pœnam debiturus fuerat eo nomine, si vsus esset procerum Hollandiæ sigillo ac manus suæ subscriptione ad literas, de quibus scribendis à proceribus decretum factum non esset. Præterea silentio in hac sententia prætereuntur res quædam partim ante gestæ, partim subse-

cutæ, quę plane ad intelligendam huius legationis qualitatem sunt necessariæ. Nam primum legatio hæc nostra conveniebat cum decretis prioribus, quādo pleno Hollandiæ conventu sæpe placuerat, non esse proceribus Federatis ius imperandi de milite ad nationum oppidorumq; custodiam conducto: tum verò officium esse nationũ vt eo in iure tuendo alia alij essent auxilio. Legatio quoque nostra ter postea approbata est. Primum postridie quam digressi eramus, die scilicet xxv cum Moersbergius missus à proceribus Traiectinis ad conventum Hollandiæ iam integriorem postulasset vt ex Hollandia legati mitterẽtur, qui proceribus Traiectinis adessent: cui responsum à conuentu est, iam missos aliquos ei fini cui id poscebatur. Deinde cum die eodem xxv orationem habuissemus apud proceres Traiectinos, exemplo eius ad Hollandiæ conventum iam auctiorem transmisso, die xxviii ab ipso conventu rescriptum nobis est, quæ significata à nobis erant, atque institutum agendi modum placere, atque ita pergendum nobis ad mandata exsequenda: quod ipsum quo maiore auctoritate ac consilio pleniore fieret, collegæ nobis submittebantur Ruichaverius reipublicæ Hollādiæ curator, &

consularis oppidi Harlemi, & Ioannes Ioannides Anglus cognomento consularis oppidi Hornani. Horum mandatum nostri mandati confirmationem continens sic habebat.

Die xxviij. Iulij anni CIↃIↃXVIII.

Hollandiæ & Vvestfrisiæ proceres legarunt ad negotia obeunda, quo proceres Traiectini inventur in arcenda vi omni quæ ipsorum voluntati decretisque sit contraria, Vvesselium Boetselarium toparcham Asprenæ, Martinum Ruichaverium curatorem reipublicæ & consularem oppidi Harlemi, eos qui legati sunt ante hac Franconem Torenvlitium, Rumbaldum Hobergetium Iurisconsultum, Didericum Iacobi Sconhovium reipublicæ curatorem, Hugonem Grotium reipublicæ curatorem, & Iohannem Iohannidem Anglum cognomento consularem oppidi Hornani: promittuntque ratum à se habitum iri, quicquid ab eisdem legatis ex mandato suo, decretoque aut hodie facto aut posthac faciendo ipsisque transmittendo, aut factum iam est, aut postmodum fiet. Signatum impresso sigillo.

Postremò ab itinere Traiectino reversi legationem nostram conuentui renuntiavimus, ac pro opera navata gratiæ nobis actæ sunt: perscriptumque pittacium de solvenda impensa itineris, ac laboris remuneratione. Cùm ergo manifestum sit, ne-

que semel, à conventu ipso testatum, legitime nos legatos, si quis arguere velit excessos mandati fines, id ab his qui nos legaverant, non ab alijs diiudicandum est: sin hoc dicitur, quod mandatum nobis erat id fieri ius non fuisse, non nos eo nomine, sed qui nos miserant appellandi sunt. nam iuraveramus nos cum primum in conventum admissi sumus, *legationes ac mandata nobis à conventu iniuncta à nobis pro viribus atque ingenij facultate fideliter impletum iri, & vt impleantur datum iri operam.* Quandoquidem verò omnis sævitia in nos exercita à multis imputatur profectioni Traiectinæ (quã defugere per iurisiurandi religionem & necessitatem officij nobis liberum non fuit) quam inique nobiscum actum sit, vel hinc apparet, quod Ruichaverius, Schonhovius, Anglus qui omnia iuxta nos egerunt, non conueniuntur omnino: Torenvlitius autem qui ab initio legatus est nobiscum, nobiscum profectus, post mutatos etiam rectores in republica retinetur. Quanquam vero, ob eas quas diximus rationes, sufficere nobis debebat, allegasse mandatum, tamen, Hollandiæ procerum reverentia, demonstrabimus, quod mandatum erat, id iustum & æquum fuisse.

Atque ibi proceribus & vrbis magistratibus

opem consiliumque offerrent:) nimirum pro captu nostro qui ferro pugnare non solebamus. Atque huius oblatæ opis pars erat, vt oraretur Princeps Mauritius, nequid iniussu procerum Traiectinorum agere institueret, sed vt gratam haberet communem aliquam iri rationem qua tam Hollandis quam Traiectinis rectoribus securitatis fiducia daretur. ea enim ratione inventa nihil fore quod militis novi missionem moraretur: quæ nos omnia Principi statim vt in vrbem venerat, traditis ipsi procerum Hollãdorũ literis, comiter significavimus.

Et si Princeps ac legati ab vniuersitate Federatorum conarentur novum militem exauctorare ingratia procerum Traiectinorum) quod scilicet extra mandata erat ipsis data, neque vero à proceribus Federatis per leges mandari potuerat, quando cura publicæ securitatis, vt pars præcipua imperij civilis, penes singulas est nationes.

ad id facto ipso prohibendum adiutores essent:) Non ita: sed vt centurias Hollandis merentes procerum Hollandiæ nomine admonerent ex federe Traiectino & sacramento militari, ne sui vsum præberent ad vim vllã invitis proceribus Traiectinis, qua æquissima cautione vis omnis præveniri potuit.

Fatente ipso captiuo sibi ac collegis suis propositum fuisse Traiectinis proceribus in ipsorum proposito morem gerere:) Nempe vt proceres Traiectini retinerent quæ tum habebant securitatis suæ præsidia, donec alia consensu communi reperta essent.

Et efficere vt ab ordinarijs militibus mos ipsis gereretur:) nempe ne quid contra per vim fieret: sed vt decretis procerum Traiectinorum de negotijs ad imperium civile spectantibus parerent secundum formulam sacramenti.

Cui rei literas secum tulerant ad ductores militis ordinarij Hollandiæ merentis conceptas ab Iohanne Oldenbarneveldio, at non lectas in illo qualicũque Hollandiæ conventu:) At argumẽtum literarum voce expositum probatumque fuerat: imò hoc ampliùs decem ante mensibus à reipublicæ Hollandicæ curatoribus literæ erant scriptę ad ductores militum eodem tenore. Et post nos legatos, cum ductores alij cum Principe, aut eius accitu in vrbem venissent, similes literæ ad eos scriptæ sunt, lectæ in conventu Hollandiæ, ab eo probatæ, nobisque transmissæ.

Quibus ad eos scribebatur, officium ipsorum esse stipendiorum solutoribus atque etiam proceribus nationum singularum apud quas degerent

fidem & obedientiam præstare, & auxilium præbere, omnia decreta ipsorum obseruando & efficiendo vt obseruentur:) vox *omnia* extra literarum complexionem addita hic est, cum tamen satis constet non actum hic de decretis ad rem militarem pertinentibus, sed ad imperium publicum, tum in sacra, tum in profana, eiusque tutelam.

ita vt ipsis non liceat contra facere, aut tentare quicquã, pative vt fiat tentetur ve.) certum est qui decreta alicuius seruare tenetur, ei liberum non esse aduersus ea facere, aut quantum in se est vt fiat pati. At verò mandata quæ à Traiectinis proceribus Princeps ipse Mauritius accepit, hoc continent *teneri Principem proceribus Traiectinis auxilio esse eorumque edicta decreta & constitutiones tueri, effectaque dare & curare vt effecta dentur.* Tum verò militum sacramento hoc inest, *vt teneantur fidem atque obsequium præstare proceribus nationum apud quas præsidium agitant.* Vide hac de re caput XI.

Ipsum captivum cum celeriter Traiectum venisset,) imperatum nobis erat vt iter quantum fieri posset celeraremus.

atque ibi in peculiari conventu cum Ledenbergio consultasset de argumentis ac conditionibus quæ proceribus Traiectinis proponi possent, ut noui militis siue custodis missionem non proba-

rent sed impedirent,) Neque verum hoc est neque à me confessum. Res sic habet. Traiectum vt veneramus, Ledenbergium oravimus per nuntium, vt ad nos accederet. Cum accessisset, narravimus quorsum missi essemus, ac petiimus operam daretvt à proceribus Traiectinis quàm primum audiremur; quod ille recepit, addens gratissimum fore proceribus Traiectinis adventum nostrum. nam & missum iam Moersbergium vt legatos ex Hollandia postularet. Hoc illud omne est quod tunc actum est inter nos. En quid sit quod peculiaris conventus ac consultationis nomine notatur. De argumentis atque conditionibus dictũ nihil est: sed tantum de mandatis ita vt data nobis erant. Neque vero mens nostra hæc erat, vt Traiectini proceres indefinite missionem non probarent, aut impedirent: sed omnem amicam ac vicinalem operam ipsis navare vt res integræ manerent, donec rectorum securitati cautum de communi consensu, esset vt iam diximus. Quo clarius appareat meum meorumque collegarum circa hanc rem cõsilium, sciri oportet antequam Haga Traiectum mitterer, iniunctum mihi & aliis è conventu Hollandiæ nonnullis adire Federatos proceres, eosque orare vt differrent Traiectum

de suis legare, donec rediissent Traiectinorum ad ipsorum Federatorum conventum legati, qui tum abierant domum: quo tempore dixi Federatis proceribus, si placeret ipsis fidem dare rectoribus Hollandis ac Traiectinis de auxilio adversus vim omnem, etiam ea vi non excepta quæ nomine religionis velari posset, nihil obstiturum missioni noui militis. Sed qui aderant à nationibus legati sententiam suam super eâ re promere defugerunt. Traiectum cum venissem, quæsivi ex Ledembergio, an non excogitassent proceres Traiectini ratione͂ aliquam quæ Principi & nationum legatis placandis esset. Respondit, se iudice rectiùs ea de re in Hollandia agi posse quam apud Traiectinos. Etiam hoc proposui, cum ex colloquio cum Principe intellexissem adventum nostrum minus gratum ipsi esse, an proceres Traiectini pati possent nos abire: sed illis hoc inconsultum videbatur. Bis autem cum Principe collocuti sumus, eique memoravimus id quod in conventu Federatorum ad concordiam prolatum fuerat, sed responsum quale optabamus, nõ retulimus. Contra deprehendebamus plane decretum Principi indictionem communis Synodi, & quæ porrò ad eam rem necessaria iudicabat promovere. In conven-

tum Traiectinorum procerum iterum ingressi, non sponte nostra, sed ipsorum vocatu, retulimus ad ipsos, quando tumor esset, plebi segregis ecclesiæ consilium esse de templis vnum manu facta invadere, multique ex Hollandia & in eis nonnulli ob turbidum ingenium oppidis exire iussi in vrbem venissent, quantum conijcere licebat ad eam molitionem auxilio futuri, an non ex re ipsis videretur custodiæ vrbis formam quandam præscribere & de ea cum Principe agere. Quæ omnia valde facientia ad docendum, quam longe mea meorumque collegarum mens abfuerit ab eo quod hic perverse traditur, in quæstione habita asserui, meque probaturum recepi, sed probandi copia mihi facta non est.

cum Hogerbetio alijsque criminis consortibus) Ita hic vocantur hi qui nobiscum legati erant ab Hollandiæ proceribus. Si criminis consortes fuerunt, cur non accusantur? Hoc vero manifestam arguit iniquitatem.

orationem habuisse in conventu procerum Traiectinorũ:) ita vt mandatum nobis erat. Eadem oratio perscripta est missa ad Hollandiæ proceres, & ab eis probata vt suæ menti conveniens.

Opemque & consilium obtulisse vt dictum an-

te est:) tantum respectu federis & peculiarium pactionum, vt iam mox apparebit.

Additis etiam rationibus quæ adversum proceres Federatos & Principem Mauritium nescio quid occultabant) Hic iterum vagatur criminatio, neque exprimuntur rationes illæ quas expressas oportuit. Sed vt constet quã hoc à vero absit, ipsam orationẽ ita vt apud proceres Traiectinos habita est exhibebo.

Hollandiæ & Vvestfrisiæ primores nos, quorum infra scripta nomina apparent, huc legatos miserunt, vt vobis, nobiles potentesque proceres, ipsorum nomine omnia offerremus officia quæ à bonis amicis atque vicinis exspectari par est, cum voto bene feliciterque gerendæ reipublicæ: Certosque vos esse volunt, sicut ab ipsis hactenus nihil omissum est quod ad seruandum imperium, salutem, regimenque legitimum nationis Traiectinæ eiusque partium spectans suarum virium esset, ita nunc quoque se persistere semperque perstituros in eodem benevolo ac fideli animo.

Qua propter dolori ipsis fuit intelligere, quod cum mense Septembri anni qui exijt graves ac validæ rationes liberaliter allatæ à vobis essent de conducto milite ad tutandum statum nationis atque vrbis Traiectinæ per hæc tempora turbida ac periculosa, nihilominus nuper à quarundam nationum legatis in conventu Federatorum iterum consultari cœperit, ac decerni etiam procu-

randam eius militis missionem: cum tamen eisdem legatis ab integro Hollandiæ Vvestfrisiæque conuentu demonstratum esset, inter iura summi imperij ad nationem quamque pertinentis contineri etiam ius peculiariter prospiciendi tutelæ suæ, neque id ius fœdere Traiectino abdicatum translatumve esse, sed seruatum potius, tum lege fœderis prima sub iure ac libertate singularum nationum, tum VII *&* XXXII *capite mandatorum quæ data sunt senatui, ac proinde fas non esse nationibus quicquam in alias nationes imperare ea de re aut impedimento ipsis esse quominus suo arbitratu agerent: manifestum quoque esse iuris istius seruati vsum ante & post belli tempora, cum ante, tum post initum fœdus Traiectinum. His vero commonstrandis etiam ex conventu Hollandiæ delegati sunt qui Principem Arausionensem convenirent, ac sententia scripto tradita proceribus Federatis: & cum nationum aliarum legati persistantes in proposito senatus consiliũ depoposcissent, ab Hollandiæ ac Vvestfrisiæ proceribus literæ ad senatum directæ sunt, quæ ipsos memores facerent tum quod ius esset nationum singularum, tum quid mandata ipsorum ferrent. Iterumque retractato negotio in Federatorum conventu ab Hollandiæ & Vvestfrisiæ legatis, sæpe serio admodum ac connixe postulatum est, ne in ea deliberatione pergerent, sed legatos vestros opperirentur, qui tum omnes à conventu aberant, sperato interim Hol-*

landiæ

landiæ quoque & Vvestfrisiæ conventum, qui solutus quidem aut intermissus non erat, imo vero decreto facto continuatus, sed discessu quorundam imminutus, ad suam plenitudinem rediturum, ut negotium illud, quod duas nationes & vicinas & tot inter se vinculis colligatas summopere spectaret, considerate expenderetur. Sed quia his omnibus posthabitis lecti sunt qui ad vos mitterentur, Hollandiæ & Vvestfrisiæ proceres conscii quam ipsi non Trajectino tantum federe, sed & multis pactionibus vetustis obligati sint ad defendendam vestram potestatem, vestrumque regimen, simul memoria recolentes amicitiam singularem, ac bonæ fidei plenam necessitudinem quæ inter se vosque perpetuo fuit exercitata, omittendum non putarunt, quin gnaros vos facerent operæ à se hactenus navatæ, ac dubitare vos vetarent se constanter perseveraturos in proposito fideliter servandi federis Trajectini, aliarumque pactionum, omniaque conferendi quæ ipsorum in potestate sunt ad tuendum imperium vestrum, libertatemque, jus ac securitatem vestræ nationis, & partium eius singularum. Tum vero hoc quoque oratos vos volumus, ut hanc legationem ab optimis ac propinquissimis sociis venientem gratam habeatis, ac de nobis ita existimetis, nullam nos occasionem elabi passuros qua opera & obsequium nostrum probari vobis possint.

Dictum die XXV *Iulij anni* CIↃ IↃ CXVIII *secundum novum Kalendarium, perscriptum vero ac traditum die* XXVII.

Quid vero hic suspectum occultatur? Sententiam nostram non obscure expressimus, ius consulendi suæ securitati à nationum singularum proceribus nunquam abdicatum diximus: quod verum esse probatum supra est capite X.

Quæ omnia eò pertinebant vt Trajectinis adderentur animi, ne sine consensu suo discingi novum militem paterentur:) Nihil ad eam rem opus erat animis additis. nam satis docet ipsa natura, nemini vt tale quid sine suo consensu fiat volenti esse. sed eò tendebat oratio, quod ipsa præfert, vt secundum imperata proceribus Trajectinis operam nostram deferremus.

Cumque eodem venisset Princeps & Federatorum legati & orationem ex mandato habuissent, ipsum captivum vsum sui præbuisse in concipienda responsione quam darent Proceres Trajectini:) Quid autem in hac re peccatum est? venit ad me Ledenbergius, satisque copiosè sententiam ac mentem procerum Traiectinorum mihi exposuit, meque rogavit vt eum sensum scripto complecterer, quando ipsi nunc id per negotia minus vacaret, eo consilio, vt quod scripturus eram ipse cum

Trajectinorum procerum adſeſſore recognoſceret, emendaret ſi opus eſſet, ac Trajectinis proceribus exhiberet. Morem ei geſſi, ac cōceptam formulam collegis meis oſtendi, qui eam placere ſibi teſtabantur: deinde eam, ſi ſatis memini, adſeſſori procerum Trajectinorum & Ledembergio tradidi.

In qua ipſe legatos noluit agnoſcere vt legatos procerum Federatorum, qua tamen qualitate ipſi & literas fidem legationis facientes tradiderant & orationem habuerant:) Nolle aut velle hac in re meum non erat, ſed feci quod velle Trajectinos proceres ex Ledembergio dideceram. Reſponſum tale erat: *Trajectini proceres cum cura expenſis quæ in conventu ſuo dicta ſunt à Principe Arauſionenſi, & ab iis qui miſſi ad ſe ſunt ex numero legatorum ex Geldria cum Zuthphania, ex Zelandia; Friſia Ciſlavicana; Tranſiſalana; Tranſlavicana ad conventum Federatorum, primum gratias agūt*, & quę ſequuntur. Apparet hinc ita temperata verba, vt qualitas quam ſibi illi adſcribebant directè nec tribueretur illis, nec negaretur. Cur vero directè eam qualitatem illis tribuere gravati ſint proceres Trajectini, cauſas has fuiſſe ſuſpicor. Primum, quia nomen Federatorum procerum iure præſcribi poſſe non arbitrabantur, niſi in

negotiis ad federis communitatem pertinentibus, in quibus non est aut proprij in quaque natione regiminis tutela ac securitas, aut etiam de sacris imperium. Deinde quia decreta hæc legatio fuerat absentibus legatis Traiectinis qui pars conventus Federatorum erant; ac tum iusta de causa domum iverant, nimirum vt proceres suos edocerent ea quæ gerebantur & propiora mandata acciperent. Quamobrem, præsertim cum res hæc moram ferret (iam enim toto anno novus miles vrbem custodierat, neque vllum inde incommodum) debuerant socii aut Traiectinorum reditũ ad se opperiri, aut etiam nationem novis literis ad conventum evocare: vt habet lex XIX federis Traiectini. Tertio, quia Hollandia, quæ apud Federatos merito magnam habere solet auctoritatem, in hoc decretum non assenserat, sed postulaverat Traiectinorum reditum exspectari, quo & Transisalani initio ferri videbantur.

Ipsum captivum Traiecti cum esset operam posuisse in rebus procerum Traiectinorum) Ad id enim missi eramus vt in eorum rebus operam poneremus, offerendo quæ supra diximus, non potestatem arrogando, quod nec factum est à nobis.

Et in separato conventu aſſenſit vt Harteveldio centurioni imperium in novos milites daretur) Significaverant nobis proceres Trajectini aliquos à ſe delegatum iri qui nobiſcum colloquerentur. Ex eo ſæpe ad nos de proceribus Trajectinis aliqui venerunt. is hic dicitur conventus ſeparatus inter ſermones dixerunt quid facere conſtituiſſent nullo ad hoc noſtro impulſu ſuaſuve. id hic aſſentire dicitur, cum non poſſemus non audire quod dicere aliis libebat. Inter cætera dixerunt, ſibi hoc viſum, Harteveldio, vt qui inter centuriones primus ordine eſſet, ex communi conſuetudine & ibi quoque ſeruato hactenus more, in novos milites imperium generale deberi, ſi quis motus ex templorum invaſione aut aliunde oriretur. Id hic dicitur imperium dare. In verbis quam paucis quam multa obtorta? Tum vero quod hac in re meũ eſt factum? adeſſe & audire non eſt quicquam facere.

Conatum quoque ipſum priuatim vni conſulum Traiectinorum perſuadere vt novos milites retinendos cenſeret) Verum eſt, cum ex proceribus Traiectinis quidam ad nos convivę veniſſent, atque inter eos cõſul Pollio, quem audiebam anno CIↃIↃCX fidum fuiſſe legitimis rectoribus, ſed in hac re ab alijs tranſverſum agi, incidiſſe inter nos duos ſermo-

nes an ex re esset dimittere novum militẽ, antequam rectorum securitati aliter satis cautum esset, quo super negotio quæ considerãda existimabam, congruenter menti procerum Hollandiæ & ordinis Rotterodamensis aperui. sperabam eo tempore breui omnia compositum iri communi cũ gratia, quia Traiecti cum essem, intellexeram Bossizium è Gallia extra ordinem legatum advenisse, virum cui fama consentiens sapientiæ, experientiæ, probitatis, bonitatisque laudem assignabat, & qui quanquam in Romanensi erat communione, apud Protestãtes tamen tam in Germania quam in Gallia gratiosus semper fuisset. ob quas virtutes simulque ob beneficia quæ Rex & eius parens, cuius nunquam interitura est memoria, patriæ nostræ contulerant, plane mihi persuaseram, sicut rectores nostri parati erant accipere omnes conditiones ęquas transigendis controversiis, ita Principem quoque & aliarum nationum legatos in easdem cõditiones descensuros. Simul eidem consuli proposui quædam quæ ad ecclesiasticas disputationes sopiendas pertinere mihi videbantur. Quæ omnia cum sufficiant indicare animum meum cupidum pacis rerumque servandarum citra mutationem rectorum il-

legitimam, in quæstione dixi & probaturum me recepi.

Etiam cum præfecto vrbis consultasse quid faciendum esset, si Princeps ipso facto ad militem exarmandum progrederetur) De hac consultatione nihil mihi constat. neque hoc confessus sum. De eo addubito an percũctando dixerim: Quid est quod fieri posset, si Princeps ipso facto peragere exarmationem vellet? Ita enim iudicabam, si Princeps ipse operam in ea re sumeret, impediendi spem nullam ostendi, ob eam qua is apud milites valeret auctoritatem. Sed Principem ad eam rem copiam sui facturum non putabam ob causas multas: Primum, quia consilium datum à senatu, cui tum Princeps interfuerat, tantum hoc habebat, amice permovendos proceres Trajectinos vt militem dimitterent: deinde quia ipsum Federati conventus decretum non vlterius tendebat, quàm vt missio benigne procuraretur. Tertio, quia Princeps Mauritius, vt vicarius ac magister militum in terra Trajectina, obligatus erat proceribus Trajectinis legibus mandati inter quas hæc erat: *Princeps Mauritius, terram Traiectinam nemini subijcito, neque semetipsum quantum ad Traiectinam præfecturam pertinet, nisi Federatis proceribus & Senatui, qui pro tempo-*

re ad regimen federatarum nationum constitutus est, idque in negotiis bellicis. Iam vero hæc res ad bellum non pertinebat, sed ad propriam rectorum securitatem. Quarto Ledembergius dixerat certo se didicisse si Principis opera ad exarmandum novum militem posceretur, futurum vt se excusaret allegando quas diximus mandati leges.

Laborasse quoque ipsum vt proceres Traiectinos ad vim opponendam permoveret) Verum hoc non est, nec confessus ego hoc sum. Neque vero hoc sequitur ex his quæ proxime connectuntur.

Suadens vt ad portas curarent diligentes custodias agi, vtque securitati suæ prospicerent, simulque basilicæ ibique excubitores ponerent ex municipibus armatis:) Tantum generaliter dixi expedire bene agi custodias vt templorum invasio, seditio adversus rectores visque omnis arceretur. Nam his curatis omnes iudicabamus neminem quicquam per vim cœpturum. De basilica custodienda à me verba facta non sunt: sed è Trajectinis rectoribus quosdam tale quid dixisse puto, memores eorum quæ acta erant anno CIↃ IↃ CX.

Et intellecto centurionem Harteveldium difficilem se præbere ad nauandam operam contra proceres Federatos & Principem) Perperam

hoc narratur. Dictum tunc est, difficilem præbere se Harteveldium in recipiendo munere agendæ custodiæ, quæ ipsi à proceribus Trajectinis aut magistratibus vrbanis mandanda esset: quam custodiã ad vim arcendam negabam ego adversus Principem quicquam facere. Hæc à me dicta ipsi illi qui præfuerunt quæstioni ex testibus à se auditis compererunt: & tamen ita res hic describitur, quasi miratus essem ab Harteveldio operam negari adversus proceres Federatos & Principem, cum tamen notissimum sit nihil proceribus Trajectinis propositum fuisse extra sui tutelam.

Dixisse captivum, esse hoc flagitium militare ac fidei desertionem quæ neque ad decus neque ad bonum publicum pertineret: valdeque de hac re miratum esse) Verba ipsa non memini, sed in quæstione fidei testium rem permisi. Quod si dixi fidei desertionem aut flagitium militare esse, si qui per annum totũ à proceribus Trajectinis æra recepissent, nũc operã denegarent in agenda custodia, quid in ea re à vero abeat, intelligere nequeo.

Eundem captivum vt etiam ordinarium federatæ communitatis militem ad similem vim opponendam permoveret) Etiam hoc extra confessionem & verum abit. Tam verba nostra quam mens ipsa huc tantum fereban-

tur vt milites ordinarij, qui non minus Hollandiæ (cui merent) quam fœderatæ communitatis milites dici possunt, monerentur nihil agere adversus decreta procerum Traiectinorum in negotiis quæ non ad rem bellicam, sed ad proprium regimen nationis Trajectinæ eiusque securitatem pertinerent, congruenter mandatis quæ nobis data erant, & epistolis quas adferebamus.

Sacramentum illis suum prælegisse) Adfui cum id à legatis Hollandiæ fieret, vt mandatum ipsis erat. à me peculiariter nihil actum est hac in re.

Quod ipsum ita voluit interpretari) Ego vero sacramenti interpretationem nullam feci. tantum in peregrinorum quorundam gratiam, vt recte intelligere possent quod iuraverant, verbum verbo reddidi. Antequam vero epistolas militum ductoribus traderemus, ipsisque prælegeremus sacramentum, adieramus Principem, atque ei dixeramus distulisse nos hactenus id negotium: sed cum mandata ad nos repetita essent, ac metueremus ne culpæ nobis imputaretur segnitia, non posse rem à nobis vltra proferri. Dixi quoque militum præfectis, neque à Trajectinis, neque ab Hollandis controversiam vllam moveri adver-

ſus proceres Federatos aut Principem, ſed id tantum ab illis curari vt ſuam poteſtatem integram ſervarent. Neque vero à nobis arrogari ius vllum imperij in ipſos præfectos militum, ſed nomine procerũ Hollandorum, à quibus ſtipendia acciperent, voce noſtra moneri ipſos, nequid tẽtarent adverſus proceres Trajectinos eorumque decreta in negotiis ad propriam ipſorum rempublicam ſpectantibus.

Non teneri eos parere communitati Federatorum ac Principi) Hi à nobis nominati hîc non ſunt.

In his quæ cum procerum Traiectinorum imperatis pugnarent) In negotiis pertinentibus ad proprium regimen nationis Traiectinæ.

Sed contra imperata ac decreta eorum quibus mererent) Nomine eorum quibus merebãt ad nulla eos imperata aut decreta aſtrinximus. neque vero attinebat id fieri. Tantum monuimus nequid in terra Trajectina facerent adverſum rectoribus Traiectinis in eo quod diximus negotiorum genere.

Et procerum Traiectinorum ipſis exſequenda, & ,vt exſequerentur alij dandam operam) Militum officium eſſe adeſſe proceribus ad decreta tuenda dicebant epiſtolæ quas ferebamus. Nos tamen eouſque non proceſſi-

mus, cum ſatis nobis eſſet ſi a vi facienda eos abſtineremus: quanquam haud dubie ad exſequenda etiam decreta obligabantur in negotiis eiuſmodi, vt iam diximus.

Nec quicquam contra agendum ipſis tentandumve) Per vim. nam de eo agebatur.

Aut vt fieret patiendum) Dictum hoc à nobis non eſt. Et tamen congruebat hoc epiſtolis, federi, ac ſacramento.

Comminatione addita de non perſolvendis ſtipendiis ſi contra facerent) Ego tali comminatione vſus non ſum. ſed ab aliis collegis meis generaliter dictum puto, quid proceribus Hollandiæ faciendi ius eſſet, ſi milites hac in parte ſacramento non ſtarent, ſed proceribus Traiectinis impedimento eſſent in exercendo quod ipſorum eſſet imperio.

Ipſum quoque & criminis conſortes) De hac appellatione criminis conſortium dictum ſupra eſt.

Non veritos præfecto vrbis præcipere ne cui niſi ipſis) Nobis parendum non diximus: neque vero opus erat, vt iam indicatum eſt.

Et proceribus Traiectinis pareret) In negotiis dicti iam generis & de quibus ſolis hic quærebatur. Nam in belli rebus diſerte diximus ipſius eſſe officium parere Federatis proceribus Principi ac Senatui. Ego vero

nihil hac in re peculiáriter dixi.

Vtque animum suum de vi opponenda plane ostenderet) Non de vi opponenda: sed de vi modis commodis prævenienda, vt dictum ante est sæpius.

Ipsum captivum pridie quam exauctoratus est novus miles literas quas habebant ad militum ordinariorum ductores tradere aggressos) Male cohærens dictio ostendit præcipitatum laborem in concipiendis sententiæ verbis, quod & supra annotatum est. Rem quod attinet ea gesta est eo ipso tempore quo facta est illa ad ductores militum admonitio hactenus memorata, ita vt causa non fuerit cur hoc factum ab illo sejungeretur. Tum vero gestum post repetita mandata, post additos nobis legatos alios, post simpliciter & aperte de mandatis edoctum Principem, quæ omnes circumstantiæ ad rem vel maximè pertinentes non rectè hîc subticentur.

Saltem vt quietos se continerent) Mendose hic adscribitur illud saltem cum vlterius, aut aliud quicquam à nobis concupitum non sit.

Quod si fieret, aiebant Ledembergius atque alij facile se voti compotes futuros quippe bene disposito per novos milites negotio) Nihil aliud ipsis in voto erat quam vim omnem evita-

re resque retinere eo in statu quo per annum integrum fuerant, ad conservandum statum civilem & ecclesiasticum.

Ipsum quoque captivum secuta nocte sermonem conseruisse tum præfecto vrbis cumque eo consultasse) Hoc & quicquid cohæret extra verum extraque mihi confessa memoratur. At res sic habet. Cum intellexissent proceres Traiectini ipsum Principem ad exarmandum novum militem accingi, (quod futurum ante non crediderant) expenso periculo constituerant potius iniuriam pati, quam ad extrema descendere. Præfectus vrbis, à Principe accitus cum esset, noctu venit ad nos in lectulis cubantes, qua occasione haud satis scio, dixitque nobis iussum se venire ad Principem. Respondimus nos recte facturum si Principem accederet, & quod in se esset, id omne conferret quo res sine sanguine abiret. Deliberatum inter nos extra hæc nihil. confido præfectum vrbis Ogleium, virum nobilem, dignitatis equestris, & nostræ reipublicæ fidum, non aliud quam quod dixi dicturum.

Quibus modis prohiberi posset ne Princeps plus militis in vrbem induceret) Plane à vero abit quod hac de re cum præfecto consultasse dicimur. Neque vero credibile id est, quā-

do proceres Traiectini constituerant iniuriam perpeti.

Et de eam in rem custodia disponenda ad portam Amersfordianam) Res diversæ confunduntur. Cum præfecto vrbis eo tempore de porta Amersfordiana nihil est actum. Sed, cum primum Traiectum venimus, quibusdam procerum dixeramus videri Oldenbarneveldio, non abs re fore si custodiæ diligenter haberentur ad portam Amersfordianam, ne præsidium in vrbem induceretur nisi consciis quos conscios esse oporteret. Quam ad rem notari convenit per Hollandiæ & Traiectinæ oppida, vt quæ in limite posita non sint, moris esse centurias præsidio missas extra portas haberi, donec inspectum sit diploma attributæ sedis. Goudæ, Gorichemi atque alibi insuper portis distinentur milites, donec aut iureiurando, aut pollicitatione fidem suam oppidanis magistratibus adstrinxerint. Tum vero etiam quæ sub Rege Hispaniæ, ac postea sub Archiduce fuerunt oppida, vt Ipera, Ducissilua, atque alia, ab his quoque sæpe recusata præsidia, neque id pro crimine ipsis imputatum. Albanicis temporibus vrbs Traiectina aliaque oppida accusata eo nomine quod custodias auxissent, vnde regius procurator inferebat

regium ab ipsis militem pro hoste haberi. Hornano quoque & Egmondano obiectum, quod oppidis qubusdam auctores fuissent ne præsidia admitterent: Verum super his accusationibus & illationibus, vt iniquis admodum, graves tum ortæ sunt querelæ. Adde iam in codicillis, quos Traiectini proceres Principi Mauritio dedere, hæc verba contineri: *Si necesse indicatur vt præsidia aliqua in vrbe oppidisve locentur; fieri id nequito nisi diplomate Principis & consensu procerum aut curatorum reipublicæ Traiectinæ si Princeps intra fines Traiectinos erit. Extra eos fines si erit Princeps, tum diploma ad proceres curatoresve transmittitor, vt ab eis curetur effectumque detur, nisi quid ipsis occurrat cur aliter faciendum sentiant, cuius tum Princeps illico monetor.* Postea: *Ipse*, Princeps scilicet, *generaliter ex consilio & voluntate procerum aut curatorum, vrbem, oppida, castella terræ Traiectinæ, quæque facta sunt, quæque facienda erunt, custodito, perque homines ex legibus idoneos, quos proceres Principi nominaturi sunt, custodiri facito.* Intelligo etiam vrbis Trajectinæ nomine specialiter stipulatum ne præsidium recipiat nisi volentibus magistratibus. Ex quibus omnibus liquido apparet, nullum præsidium ignaris rectoribus (præsertim manentibus induciis & cum ab hostico

Traiectum

Trajectum longè abesset) secundum leges induci potuisse: at contra licuisse rectoribus excludere militem præsidio missum aut accitum, donec inspectis codicillis de ea re deliberatum esset.

ac vim nominasse si Princeps eam ob causam portas aperiri faceret:) Imo verò hoc tum dicebatur, velle Principem invitis proceribus & magistratibus Traiectinis portas malleo perfringere: qua occasione dixi me, si militarem & Proceribus Traiectinis dixissem sacramentum, libentius spectatorem eius rei quam adiutorem futurum. Vim an futuram id dixerim haud satis recordor. Illud scio Hollandis ingenium non esse factum ad aulam; sine circuitione rem signant suo quamque nomine: & scapham non aliter quam scapham vocant.

Quæ actiones tetenderunt omnes) Facta quę hactenus narrata sunt toties extra verum, nondum tamen sufficiebant concitando in nos plebis odio, nisi adderetur hæc atrox illatio. Si id efficere quod hic sequetur animus nobis fuit, mortem & quidem exquisitissimam eramus commeriti. Cur ea affecti non sumus, quandoquidem vt gratia nobis fieret non oravimus? Sin hoc dicitur, extra propositum nostrum im-

minuiſſe tamen ex noſtris factis hæc mala; iam imprudentiæ rei ſumus, quæ certè nec perpetua captivitate nec bonorum publicatione fuit luenda. Adde jam eadem ſenſiſſe rectores noſtros ante nos reipublicæ admotos, ita vt huius rei auctores dici non poſſimus. Sed enim tantum abeſt vt ex factis noſtris mala illa ſecutura fuerint, vt multo maiori cum ratione adverſariis noſtris (qui pro iudicibus ſe venditant) id poſſit reponi.

Vt non tantum vrbs Traiectina ſanguine miſceretur :) Verum dixit qui mihi in carcere conſtituto dixit : *Proceres Fedirati* (id eſt homines octo vt dictum eſt antea :) *te in carcerem compegerunt, voluntque civibus atque exteris cauſam facti ſui approbare*: id eſt, quando eò iam deventum eſt aut tibi deprecanda eſt culpa, aut exſpectandum iudicium infame. Captores noſtri in illo non ſignato programmate, quod ſtatim à nobis captis prodijt, vulgaverant, futurum fuiſſe vt facto noſtro vrbs Trajectum ſanguine miſceretur. Dictum hoc erat : probari oportebat. Et ideo hæc verba ſententiæ inſerta ſunt, ſed plane contra veritatem. Nam bene ordinare cuſtodias, vt factum erat antehac, & Hollandicas centurias monere nequid adverſus legitimum re-

gimen Trajectinæ nationis tentarent, non ad cædes faciendas sed ad eas cavendas pertinebat. Sed ex consilio exarmandi militis invitis primoribus Trajectinis, imo etiam iniussu procerum Federatorum, vt legitimum regimen contra leges mutaretur, ex inductione præsidij in vrbem non consentientibus quorum consensus requirebatur, potuerant cædes oriri, nisi bonitas Traiectinorum procerum, ei periculo prævertendo, successisset iniuriæ.

Sed & respublica:) Rempublicam dileximus semper. Ostendunt id apertissime consilia omnia quæ vnquam à me sunt data, & libri editi ad tuendum ornandumque præsentem statum. Salva republica honores, existimatio, gloria, bona, amici salvi mihi esse poterant: ea si in periculum adduceretur, & ipse simul de omnibus quæ in hac vita homines cara habent, periclitabar. Vide de hac re quæ supra ad verba de turbando reipublicæ statu notata à nobis sunt. Maiores nostri ita sunt arbitrati, rempublicam salvam esse posse etiamsi nationes aliæ Romanensem, aliæ Reformatam religionem amplexarentur: atque ipse Princeps Mauritius terram

Arausionensem pacatam regit vbi vtraque religio colitur. Et nunc respublica constare non potuit, si temperata quædam libertas super istis controversiis adhiberetur; Minusne bene in rempublicam animatum fuit oppidum Goudanum, quàm oppida alia, quia Goudæ Remonstrantium dogma laudabatur? longe aliter Vvilhelmus Princeps Arausionensis atque eius temporis proceres iudicarunt, nimio rigore in rebus sacrorum, cui nos pares non sumus, rempublicam in discrimen adduci.

Ipseque Princeps in summum adduceretur periculum) Principem colus semper & bona fide dilexi: neque vllam occasionem passus sum elabi qua id testatum facerem. Ostendunt id libri. sed & honos mihi obtigit vt in rebus privatis suis mea opera Princeps vti vellet, quam ipsi non displicuisse confido. Quod proceribus Hollandiæ & magistratibus Rotterodamensibus parui in negotijs de quibus alia erat Principis sententia, non est cur eo nomine mihi Princeps succenseat. Pars hæc est eius pro qua pugnavit libertatis. Potestatē quæ delata ipsi est imminutā nūquam voluí. poterat eam retinere & nationis cu-

iusque proceribus suam relinquere. At qui sui commodi causa Principem negotiis ingesserunt adeo non apud nobiles tantum & rectores sed & apud cives plurimos odiosis, nunc vt novos milites exarmaret, nunc vt legitimos rectores deiiceret, nunc vt pastores pelleret, plebique adimeret Deum ex animi sententia colendi potestatem, hi sunt qui palam fecerunt sibi se studere, non Principi, cuius vitam sine vlla necessitate aut ratione periculis obiecerunt. Nos initio non credidimus Traiecti Principem operæ suæ facturum copiam: cum id facturum intelleximus, vt ipsi cederetur consilium dedimus. Ego peculiariter Rotterodami laborem sumsi, vt contra ius ac possessionem eius oppidi data missione novo militi gratia Principis redimeretur, (scit ipse) idque ne ad extrema truderemur. En vero quod huius facilitatis nostræ pretium reportamus.

Ex quo cæterisque ipsius coitionibus ac molitionibus secutum est) Nihil à me non palam factum est. Etiam quæ oppidorum legatis in conventu suo peculiari visa fuerant, perlata fuerunt in communem Hollandiæ conventum. ad nullam rem coivi, sed explevi officium obedientiæ quod Hollandiæ proceribus rectoribusq; Rotterodamensibus

debebam, firmo proposito bona fide observandi federa& pactiones pridem factas. Si quid vltra ea quæ obiecta supra sunt & à me refutata obiici potuit, specialiter id expressum oportuit, non iis verbis ad quæ responderi non potest, nisi hoc vnum me neque coitionem neque pravas molitiones mihi conscire, vt qui hoc vnice egerim vt egregio publico per vias quam iustissimas irem consultum. Viderint an coitionis molitionumque immunes sint, qui in cœtibus arcanis constituerunt ecclesiasticum divortium impellere, vt & pacem super controversis quæstionibus & ius magistratuum circa pastores eligẽdos everterẽt: quique in iisdem cœtibus decreverunt Synodum è nationibus communem obtinendam, vt factæ iam secessioni auctoritas circumdaretur: Quique privati cum essent contra magistratus se pactionibus mutuis colligarunt, imo magistratibus quæ vellent extorserunt, vi eos aggressi sunt ac pro libidine mutarunt: quique templa in quæ proceribus potestas erat privato ausu invaserunt.

Vt in procerum corpore proceres alij) Non potest hoc nobis imputari, quibus hic semper animus fuit, decreta procerum Hollandiæ de negotiis ad ipsorum rempublicam

ſpectantibus tueri, proceribus federatis fidelem opem præſtare in his omnibus quæ ſecundum federis leges ad ipſos ſpectabāt. Illi viderint an non in procerum corpore proceres alios fecerint, qui primi inſtituerunt, vt oppida quædam peculiariter convenirent idque ad impugnanda procerum decreta, qui alia oppida in eandem ſocietatem pellexerunt, effeceruntque vt exemplum à procerum corpore membra diſcerpendi in Hollandia cœptum ad Tranſiſalanos manaret.

Imperium in imperio) Imo vero in Hollandia vnum ſummum imperium ſecundum leges mores ac fedus retinere conati ſumus, permittentes Federatis arbitrium rerum belli. At vero oppida quædam colligere vt manu facta decretis publicis contra eatur, id vero meo iudicio eſt in imperio imperium ædificare.

Novaque federa in ipſo federe ac contra fedus erigerentur:) Diſſentaneum & hoc à vero eſt. Provocamus ad federa, tum id quod inter Hollādos ac Zelandos primo initum eſt, tum id quod Traiecti factum eſt poſtea, quorum vtroque ius ſummum imperij, etiam circa ſacra, cuique nationi ſervatur: Verba à nobis ſtant. Mutatio, quæ quidem aptari poſſit his quæ noſtro tempore cõ-

troverſa fieri cœperunt, nulla oſtenditur. Hortati ſumus alij alios & rotunde ſententiam expoſuimus ad ea fœdera obſervanda, non ad nova facienda. Qui fœdera & vim eorum intelligunt, facile iudicaturi ſunt, an non illi contra fœdus faciant, qui invitis nationibus leges præſcribunt ex quibus eccleſiam gubernare debeant: qui nationum proceres & oppidanos magiſtratus vetant adverſus vim ac ſeditiones tutelæ ſuæ proſpicere: qui ſociorum in gratiam edictum facere nolunt ſeditioſis vocibus factiſque comprimendis: qui militem ordinarium abducunt ab officio quominus proceribus nationis ac magiſtratibus oppidanis pręſto ſit ac pareat in negotiis ad propriam ipſorum rempublicam ſpectantibus: qui edicta faciunt & in Hollandia evulgant proceribus Hollandiæ nolentibus: qui capiendos decernunt eos qui ad Hollandiæ conventum miſſi ſunt, atque in fide publica ſunt Hollandiæ, & ad eam rem præfecti Hollandiæ operam abutuntur: qui nobiles oppidanoſque rectores contra leges honoribus deiiciunt, qui oppida procul à limite ſita externis præſidiis inſident invitis magiſtratibus ac municipibus, quæ præſidia militum numero vincunt quatuor illa millia de quibus Philippi II principa-

tu tanquam palam violato iure publico tam graves querelæ motæ sunt: qui iurisdictionem sibi arripiunt in cives ac ministros Hollandiæ, erecto novo tribunali contra leges & sine vllo exemplo nisi temporum Albanensis præfecturæ.

Vtque in universum status civilis & ecclesiasticus perturbaretur:) Quominus de rebus divinis alij alia sentiant, sæpe nulla vi nullaque sapientia prohiberi potest. Certè à nobis id præstari nequibat, qui ad rempublicam venimus multo post quam & ortæ erant & celebres factæ controversiæ. Sed ad præveniendas quæ inde nasci possunt turbas valent remedia à nobis indicata: interdictio obtrectandi ad exemplum Palatinatus cum hortamento ad retinendam vnitatem inter dissentientes: aut delectorum ex civili & ecclesiastico ordine labor ad transactionem, aut Synodus convocata ad conciliandas partes regente eam summa potestate, aut interpositio hominum sacra intelligentium, quibus moderatum sit ingenium, & qui se controversiis quam minimum immiscuerint. Contra vero turbis causæ datæ sunt dum repudiantur illa remedia, dum permittuntur in allocutionibus ad populum convitia, sæpe & calumniæ, dum infessis animis definitio procudi-

tur. Statum civilem quod attinet, cum imperturbatum haberi posse, quanquam alij alia sentiant super quæstionibus controversis rerum divinarum,&ante hoc ipso capite & superius capite quarto ac sexto demonstratum est. Si regendæ reipublicæ modus aspicitur, observatio federis non mutato aut statu qui per annos quadraginta bene cesserat, aut rectoribus quorum fides longis experimentis erat probata, turbis causam præbere non poterat:sed id poterant præcipites conatus ad ancipitia & ad vim in socios,quæ agendi ratio, vt verum dicam,venenosa est & hostibus in rempublicam nostram occasiones suppeditat. Qui ergo nunc sunt qui contenti suo fuerunt & qui illi qui res novas quæsiverunt? Res manifesta est. sed semper habet lupus in agnum iurgij causam.

Cur, inquit, turbulentam mihi fecisti aquam
Istam bibenti?

Nec quicquam agno prodest respondere:

Qui possum,quæso,facere quod quereris lupe?
A te decurrit ad meos haustus liquor.

Quidam cum alterum atrociter verberasset in ius eum vocare voluit & dicam scribere,quod caput durum haberet. Si de sensu federis convenire non poterat(quanquam aperta erant verba) proximum erat

venire ad amicos communes, vt ad Reges Galliæ, Britanniæ, Sueonum & Principes Evangelicos. Speraveramus nos Bossizij adventu eò res perducendas, neque futurum vt adeo fastidiretur consilium Regis cuius tanta in rempublicam nostram merita exstarent. Sed ad vltima quæque impulsum est negotium, ne amicæ compositioni esset locus. Proinde neque per nos perturbatus est status reipublicæ, neque per nos stetit quominus exorta turbamenta placide sedarentur.

Exhauriretur ærarium ac respublica vsque ad decies non semel sumtus faceret:) Siquis fuit qui pecuniæ publicæ quęsivit parcere, quique ex ea locupletatus minime est, eum me profiteri audeo: neque metuo testes citare omnes eos qui me noverunt, etiam inimicos. Si vero hoc dicitur, profusionem tamen ex nostro aut (vt dici oportuit) ex eorum qui nobis præerant facto secutam, ne hoc quidem verum est. Impendia novi militis, quæ anno longius non durarunt, tolerata non sunt à communitate federis, sed à republica Traiectina & per Hollandiam ab oppidis, neque possunt, quantum mihi dictat memoria, pertingere ad bis centena millia Florenorum. Multum hoc abest à sæpius decies. Conventus Hollandię (nam

& quod hi crebro haberentur, obtrectatione non caruit) non reipublicæ Hollandicæ sed propriis oppidorum ſumtibus ſuſtinentur: quodque habiti ſunt tam crebri, illis eſt imputandum quibus nulla decreta vnquam potuerunt ſatisfacere. Qui res patriæ noſtræ intelligunt, iudicent an non cauſam potius dicere debeant de exhauſto ærario & ſumtibus factis vſque ad decies non ſemel, primum nationes quæ iam per annos multos tributa vt poſtulata erant à præfectis & ſenatu polliceri abnuerunt, & tamen quæ erant pollicitata non pependerunt: tum qui vetuerunt ne copiæ Gallicæ ex quo è Gallia pecunia defecit, cum honore ac gratia ad ſuos ire permitterentur cum id poſtulatum eſſet: oppida prætera quæ centum millia florenorum & amplius reipublicæ Hollandicæ reliquabantur: illi etiam qui auctores fuerunt colligendæ Synodi cuius impendia maxima vltro iactitant, nimirum ad multos cives optimos opprimendos, & qui contra leges tribunal inſtituerũt quod non minus ſeptuaginta millibus ſtetit, vt alia prudens taceam.

Diſſenſio ac diffidentia paßim inter federatos ac populares ſereretur:) Pax eccleſiaſtica inter ſententiis diſcrepantes, & fides de ope

mutua inter rectores, veræ erant rationes non ferendæ sed eradicandæ tum dissensioni, tum diffidentiæ. Contra vero & dissensioni & diffidentiæ causa data est ex licentia declamandi apud populum etiam in magistratus, & quia obstitum est ne ei malo medicina adhiberetur: quia seditiosa ac famosa scripta vulgare impune licuit: quia de publica spoliatione ac vi alia ius dictum non est: deinde ex legationibus & colloquiis, quibus id actum est vt plura Hollandiæ oppida trãsirent in eorum partes qui se conventui, conventusque decretis opponebant.

Fedus frangeretur:) Ante ad hoc crimen responsum est. Nationi cuique salvum relinquere ius summum imperij circa sacra ac profana, tutari publicos rectores, hæ vero federis præcipuæ sunt partes. Vt vni cœtui paucorum hominum potestas omnis deferatur, federi non convenit, neque vero durabile est. Quod Carolus Burgundiæ Dux, quod ex eadem domo alij, quod Imperator Carolus, quod Rex Philippus effectum dare non potuerunt, vt scilicet per omnes nationes nostras vna duntaxat esset respublica vnumque imperium, id si hodie haud satis succedat nihil mirandum est. Amant populi omnes gubernari secun-

dum maiorum instituta.

Patria sibi tuendæ impar fieret:) Imo in hoc semper laboravimus vt fines tãtis militum copiis custodirentur, quantas necessarias esse animo concipi poterat: vtque munimenta omnia firma ac valida haberentur. Id videndum potius, an non patriam sibi tuendæ imparem faciant, qui milites tuendis finibus necessarios non in hoc impendunt, sed vt decretis Synodi vim addant, maximo cum dolore multorum millium, qui indicta ad patriam tutandam onera promto semper animo tulerunt.

Adductaque sit in periculum aut pactionis ignominiosæ:) Quam procul hoc semper ab animo meo abfuerit, scit omnipotẽs Deus. Multos aliud scire arbitror, etiam eorum qui huic sententiæ ferendæ adfuerunt. Summum imperium libertatemq; patriæ in omnibus scriptis meis defendi: omnia mea consilia eò tetenderunt: quicquid ad patriæ rem stabiliendam augendamque pertinebat, id fide optima & animo integro procuravi Ecclesiæ divortium, rectorum mutatio illegitima, bonorum civium oppressio, hæ vero sunt viæ quæ ad tam miserabiles exitus rempublicam solent perducere, non ecclesiæ vnitas, publici imperij defensio & in re pietatis moderata libertas.

Aut pleni exitij:) Absit hoc à nobis qui incolumitatem nostram in patriæ salute positam habuimus. Qui à prima ætate vitam suam inquinarunt, hi suspecti esse possunt, ne rem eò perducant, non qui à pueritia honestis studiis ac proborum hominum consuetudini se dediderunt. Deum veneror patriam vt sospitet. Quod si quid ei impendet mali ob cõtemtam veritatem salutiferam, ob ruptas leges iuratas ac federa, ob effusum sanguinem innoxium, illos non tenebit culpa qui perseverare voluerunt in statu publico quem Deus tamdiu secundaverat, qui æquissimas ad concordiam conditiones tulerunt, qui nihil fecerunt nisi publico vocatu, postremo qui vt sanguini parceretur, ad ferendam iniuriam se composuerunt.

Ac proinde in bene constituta republica toleranda non sunt, sed punienda vt aliis exemplo sint:) Concedo, imo etiam morte punienda. Hæc enim illatio iure sequeretur, si vera essent quæ proxime antecesserunt. At ea nihil minus quam vera sunt. Iudicabit suo tempore is cui perspecta sunt omnia.

Ob eam rem dicti iudices) Adversarij nostri contra leges in nos iudices dati, vt demonstratum supra est.

Exacto consilio visis expensisque omnibus quæ

dato Synodum Dordrecthanam probare non potuimus. Miltiades qui pro Athenarum libertate tam fortiter fecerat; in carcere exſpiravit. Qui vnquam fuerunt viri præclare de patria meriti in liberis præcipue civitatibus (quam tamen gubernationis formam non ideo aſpernor gnarus eſſe & aliis ſua incommoda) qui non aut interfecti ſunt, aut vincti, aut in exſilium eiecti? Publicam libertatem animoſe tueri quicunque vis, ſcias minoris id non conſtare quam tuæ periculo.

Eoque fini deportandum in bene cuſtoditum locum aſſignandum à proceribus Federatis atque ibi per omne vitæ tempus habendum aſſervãdumque:) Hic adſcriptum non eſt ne pater, frater aliique neceſſarij ad me adire permitterentur. ita tamen vſurpatum eſt. Vide caput XVIII.

Bona vero eius publicanda pronuntiant:) Bona certe exigua, quæ aut ex annuo ſalario meo & reditu vxoriæ dotis comparſa ſunt, aut magno cum labore operis forenſibus quæſita. Hoc ſaltem hinc apparuit quam ego ex publicis muneribus rem non auxiſſem. Iam pridem peregre oblati mihi fuerant honores non aſpernandi, nec infructuoſi. ſed patriam ſemper prætuli. nec eam incuſo, quandó hæc mala, non patria

inferente, ſed pro patria & cum patria fero.

Actum in iudicum cœtu) Cœtu novo atque inaudito. Deus ſimiles à patria avertat.

Hagæ Comitatenſi:) Quo in loco illorum, quibus nos ſecundum leges parueramus, ſummum imperium ac poteſtas erat.

Pronuntiatumq; die XVIII *Maÿ* CIↃ IↃ CXIX.) Serius nono menſe poſt me captum: ipſo pervigilio Pentecoſtes, quo die ante annos LI à conſeſſu, quem ſanguinarium vocamus, ſententia in Comites Egmundanum & Hornanum pronuntiata fuerat.

Iuſſu dictorum iudicum ſignatum H. Potſius.) Hoc vnum nomen eſt quod ſententiæ ſubſcribitur, eius qui tum ad lites procurator erat Principis, ſed ad hanc cauſam ſcribæ vſum præbebat, atque eo merito factus deinde eſt ſcriba conſeſſus iudicum Hollandiæ vetuſtioris. Iudices noſtri (de parte maiore loquor) ex hac re plus emolumenti quam gloriæ ſperarunt, atque ideo nomina ſua, quod fieri ſolet, ſententiæ non addiderunt. Vide caput XVII.

CAPVT XX.

De mea notitia cum aliis pariter damnatis.

CVm Oldenbarneveldio notitia mihi aliqua, non familiaritas intercessit, antequam in adsessionem Rotterodamensem fratri eius successi. Quicunque in republica erant, sapiente eius consilio vti solebant: præcipue oppidorum adsessores. Ego quoque oblata occasione vsus sum, non vt ex eius amicitia quæstum facerem (neque vero feci) sed vt quod peritiæ per annos mihi deerat, id supplerem ex institutione ipsius qui oppido Rotterodamensi per annos novem, reipublicæ vero Hollandicæ plus annis xxx in adsessoris officio operam navarat, in expeditionibus fuerat sæpe, legationes obierat maximas, reditus publicos auxerat, societates cum externis egregias publico nomine contraxerat, domique ac foris magnam prudentiæ famam erat consecutus. Eo autem cupidior huius amicitiæ fui, quod sermones eius omnes ad potestatem procerum Hollandiæ tutandam pertinebant, cumque animum,

quem & in me esse sentiebam, omnibus occasionibus testatum faceret. Credidi eo ipsum melius mihi velle quod ita me animatum conspiceret. Mos agendi quo in conventu vtebatur erat admirabilis, tum ob honorem quem habebat conventui, tum ob lenitatem, qua sententias dissidentes audiebat, rationum momenta ponderabat & ad concordiam reducebat: quod & plerunque feliciter ei successit, extra postremas de sacris controversias ob perpetuam adversationem. Quos mecum privatim de iis controversiis sermones habuit, ij à publicis non differebant, de tuendo imperio procerum quibus ministrabat, de ferenda sententiarum diversitate super controversiis, de prædestinatione & cohærentibus, adhibita commoda explicatione ac limitum designatione, de præveniendis aliis rerum divinarum quæstionibus. Sæpe mihi dixit post factum fedus Trajectinum ita passim habitum, ita factitatum, vt nationibus singulis ius esset de sacris non minus quam de aliis negotiis civilibus imperare ad suam quietem: oppidis hactenus non motam controversiam de sui tutela: Semper hanc nationum fuisse sententiam, officium esse militum in rebus ad belli dispositum pertinentibus parere proceribus Fe-

deratis, senatui, præfectis : at in negotiis ad nationis oppidorumque regimen pertinentibus parere proceribus cuiusque nationis & post eos oppidanis magistratibus. Sæpe admodum contulimus inter nos quo potissimum modo exortæ controversiæ transigi possent salva legitima reipublicæ constitutione & ecclesiastici corporis vnitate. Vnde etiam ab ipso & à me diversis temporibus varia consilia sunt data, quæ ego intra mentem meam & æqua & temporibus apta fuisse iudico, sed quæ ab aliis perpetuo sunt repudiata. Motum vllum in ipso fuisse animi, quo Hispanis aut iis qui Hispanicarum sunt partium gratum faceret, neque ex actionibus eius neque ex verbis comperire potui. atque ideo valde mihi doluit cum in carcere meo à nonnullis qui tum quæstioni præerant, ac postea inter iudices consederunt, affirmatè admodum mihi diceretur, in manibus se habere documenta earum rerum quæ continerentur libellis nuper in Oldenbarneveldium editis, quibus nomen *Prævia detectio, Dissertatio necessaria, & Hispanici consilij artes*, ac speciatim pecuniæ quam ab Hispanica parte clam accepisset, quo tempore induciȩ contrahebantur : cuiusmodi sermones eodem tempore ab aliis quoq; habiti sunt ad Prin-

cipes ac legatos. Quod si ita fuisset, merito sane suspectas reddidisset omnes ei⁹ actiones, quas alioqui benigne interpretari par erat, non modo ob communem æquitatis regulam, verũ etiam ob summam caritatem in patriam quam ille etiam privatus, vt Harlemi obsidio solveretur in militiam profectus voluntariam, postea confectis se suasore tot decretis, in corpus vnum redactis Indicanis societatibus, atque in eius corporis negotia prono studio, splendide testatam fecerat. Didici postea, sicut in tractatione causæ nostræ multa per obliquas artes gerebantur, ita & istud repertum vt ad defendendam causam bonam animus mihi excuteretur. Apparuit id primum ex sententia quę tale nihil ipsi obiicit: deinde epistola post sententiam edita, tantũ vt falsus rumor, quo tamdiu circumventa plebs fuerat, post mortem quoque ipsius aleretur: quæ epistola nomen quidem præfert procerum Federatorũ, sed opus erat quorundam è iudicibus qui tum convẽtui Federatorum intererant: neque enim huius rei amplius quicquam scire poterant proceres Federati quam iudices ipsis renuntiaverant. Hæc ergo epistola à maxime infestis Oldenbarneveldio hominibus conscripta non de probationibus repertis lo-

quitur,sed de suspicione,nec quasi hostem respexerit, vt gratũ ei faceret(qua etiam in re non addito) sed quasi eum respicere potuerit. Nam quod asscriptum est,tormentis abstentum ob gravem eius ætatem, minime est probabile, cum illi ipsi senectutem eius adeo non sint reveriti, vt paucos annos,qui ei restare poterant ad vitam in ministerio publico detritam, lictoris manu præsciderint, spretis etiam Galliæ regis precibus, cuius amicitiæ patria nostra tam valde indigebat. Vtilitas publica (quæ & ipsa obtenditur) longè aliud exigebat. nam eius vel maximè intererat, vt cum hoste commercia(si qua fuissent) penitus recluderentur. Non leve profecto peccatum est, cui vitam ademeris eidem bonam quoque existimationem adimere falso rumore tam horrendi criminis. At certè si quis iudicio imperturbato rem hãc penitus inspexerit, inveniet ne veri quidem speciem adesse huic calumniæ. Namque Oldenbarneveldius honores maximos, neque mediocres divitias obtinebat. domum quoque suam præclaris affinitatibus fundaverat. Qui ita sunt,hi res novas quęrere non solent. Tum vero nationes apud nos plures sunt,oppida multa quæ corpus federis constituunt: in his nonnulla in quibus Oldenbarnevel-

dius neque auctoritatem, neque amicos habebat. Solus rem tantam exsequi non poterat. Eorum qui honoribus nunc demoti sunt (quorum haud dubie opera indiguisset) nemo eo nomine accusatur. imo omnibus sua existimatio illibata relinquitur. Ipsum Oldenbarneveldium sanctè semper asserentem audivi, quod & edita oratione & iamiam moriturus, tum apud pastores, tum apud mortis suæ spectatores testatus est, intactum se plane huius criminis: nihil in arcano sibi cum hoste actum: nulla inde ad se munera pervenisse nisi palam iuxta cum aliis nostrorum legatis quo tempore induciæ fiebant. Quod ipsam induciarum pactionem attinet, ea cum fieret, admodum eram iuvenis: neque me immiscui negotio ad meum munus non pertinenti. Neque vero ita percognitæ mihi sunt opes viresque tum quas Rex Hispaniæ eo tempore, tum quas nostri habebāt, vt certo iudicare possim quid in ea re vtrisque boni malive situm fuerit. Hoc tantum scio, ex duabus sententiis quæ tum magnis argumentis magnisque auctoribus se tuebantur, eam quæ erat mitior & humano sanguini parcebat, vtiliorem etiam visam, non Oldenbarneveldio tantum, sed & summis reipublicæ nostræ sociis Regibus

Galliarum ac Britanniarum , poſtquam in ipſorum conſiſtorio res erat ampliter tractata. Manifeſtum & hoc eſt poſt factas inducias præclaris ſocietatibus munitam ornatamque rempublicam & oppida exſoluta quæ pignoris nexu tenebantur. Sed & illud Oldenbarneveldio fuiſſe conſilij, vt imperium patriæ externo cuipiam tranſcriberet, neque comperire neque credere potui: quia ſermones ipſius, tam domeſtici quam publici omnes ad ſervandum penes proceres imperium pertinebant: quibus hoc addebat, ſi quæ inſignes Hollandiæ partes exiſtimarent è re eſſe publica vt Principi Mauritio poteſtas maior tribueretur , paratum ſe ea de re ad conventum referre, vt negotium hoc ritè atque ordine & animis concordibus pertractaretur. Verum eſt, accepta ab ipſo munera, non tantum ab Henrico Galliæ Rege, qui operam rebus ſuis adverſis navatam iam regni plene compos regia liberalitate repenſare voluit, ſed & à Rege Britannię, tum per ſe, tum per liberos ſuos. ſed nondum erant ea de re in republica noſtra leges ſcriptæ: adde quod alij non minora acceperunt. Semper illum dicentem audivi, omnes amicitias ac ſocietates diligenter colendas, præcipue autem Gal-

liæ & Britanniæ, vt quæ optima ac certissima essent præsidia nostræ libertatis. Propositum ipsi, Principem Mauritium abigere aut adimere ei potestatem legibus delatam, ne hoc quidem aut compertum mihi aut creditum: Contra plurimæ ipsius actiones indicium dederunt singularis studij in inclitam domum Nassaviam, tum Licestrianis temporibus, tum in multis negotiis aliis ipsum Principem fratresve eius aut sorores spectantibus. Quanquam vero ipsius consilium non semper idem fuit quod Principis, præsertim cum de induciis disputatum est, nunquam tamen existimare potui à Principe ipsum haberi inimici loco, multoque minus suspectum eum esse Principi aut de conspiratione cum publicis hostibus, aut de vllis adversus statum publicum consiliis, quia Princeps vbique præclara reddebat testimonia eius meritis, ac post factas etiam inducias filium eius natu majorem saltuarium Hollandiæ fecerat, alterum vero filium, cum iam de sacris controversiæ ad summum venissent, præfectum oppidi Bergarum ad Zomam: quæ ego facturum fuisse Principem minime arbitrabar, si de Oldenbarneveldij in patriam fide sequius sensisset. Atque ideo non est quod ægre Princeps

ferat, si alij amicitia ac consuetudine vsi sunt viri positi in tam excelso ministerio publico, tum vero ornati Principis testimonio, qua verbis, qua factis. Scio ab aliquo tempore fuisse qui auctoritatem eius obtrectarent. sed simul consideravi ex opera diu fideliter navata & magnis animi dotibus (quas in eo omnes agnoscebant) sequi eam solere, multasque ad res publicè vtilem fuisse eius auctoritatem. Ipsi proceres Hollandiæ ita se sentire non semel ostenderunt. Nam cum periculosissimis Licestrianæ præfecturæ temporibus ad hoc munus enixe postulatus esset, & post multas excusationes tandem id recepisset, iamque res ex turbis maximis ipsius præcipuè fortitudine ac prudentia (quis hoc potest negare?) ad tranquillitatem perductæ beneque ordinatæ essent, ipsi proceres ipsum vt missionem acciperet orantem, vicissim orarunt amicèque ab eo contenderunt vt id onus perferret. Rursum cum de pace aut induciis ageretur, ac tunc quoque non minus quam olim Licestrianis, ac postea nostris temporibus per libellos famosos minasque impeteretur iterumque otium rogaret, testati sunt proceres gratam sibi ipsius operam, & vt in ea pergeret à se postulari; ipsum etiam, quan-

tum eius opus esset, in suam fidem ac tutelam receperunt. Tertiò, post orta sacrorum dissidia similibus malis redardescentibus denuo in fidem publicam receptus tum eius muneris ergo quo fungebatur, tum ob diu fideliter navatam operam consciis non tantum proceribus ipsis sed vniverso genere humano, vt habent decreti tum facti verba. Neque vero tam gravis fuit eius auctoritas, vt non & ego & alij sæpe ab ipso diversum censeremus. Si quis plenius cognoscere avet res eius gestas atque animum, is interim videat orationem ad proceres Hollandiæ scriptam ab ipso, & editam anno CIↃ IↃ CXVIII, historiam carceris eius vulgatam anno CIↃ IↃ CXX cui insertæ etiam sunt literæ ipsius quas clam diversis temporibus è custodia emisit, ac de cætero exspectet quod generi liberique eius, vbi commodum erit, pro memoria ipsius edendum iudicabunt.

Hanium noscitare primitus cœpi in Hollandiæ conventu, hoc pluris eius amicitiam faciens quod passim testimonium ei redderetur probitatis testatæ primum cum consessui curatorum rei maritimæ in oppido Rotterodamo scribundo adesset, ac postea cum magistratibus Harlemensibus adsideret, ad id munus ab ipsis

vocatus. Quæ dicta sunt ab eo aut mihi aut in oppidorum colloquio, ea congruebant cum his quæ publice in Hollandiæ conventu Harlemensium nomine dicere iubebatur, pertinebantque ad pacem Ecclesiasticam retinendam inter pastores & populos vtriusque sententiæ, tuendamque potestatem procerum ac magistratuum. Sed & hoc ex Harlemensibus missis ad conventũ plane intellexi, quicquid huius, aut in conscribendo libro apologetico adversus acta consessus iudicum superioris ab eo factum est, id omne factum mandatis rectorum. Innocentia eius hinc quoque conspicitur, quod & liber iste apologeticus, & professio Harlemensis & actus mandati datus oppidorum legatis (quæ ferme sunt capita quorum accusatur) omnibus nota erant, vt quæ typis vulgata essent ante nos captos. Et tamen ipse post nos captos permissus est venire in conventum Hollandiæ: quin post mutatos quoque magistratus per menses duos liber incedere, nemine ipsi negotium exhibente. At postea cum spes esset illam immitem nostri custodiam ad ipsum ne se sisteret terrendum valituram, edicto citari cœpit: quo intellecto ipse ad laudatum exemplum Principis Arausionensis periculo se subduxit, scripto

interim complexus causas quibus ostenderet tum se ad iudicem non suum vocari, tum nullius se criminis teneri, speciatim etiam refellens quæ tum falso spargebantur, de coitione facta, de collegio oppidorum in quibus ipse atque alij vicibus præsiderent, de auxilio Trajectinis promisso, atque alia quæ supra ex vero & ita vt ab ipso factum est à nobis sunt refutata. Addidit solennem testationem nunquam se ab Oldenbarneveldio, nunquam à nobis intellexisse quicquam quod non esset pro iure publico. Tamen effugere non potuit, quin exsilio in annos quindecim & bonorum partis dimidiæ publicatione mulctaretur. Et quanquam omnes qui iudicio valent facile intelligunt eam pœnam neutiquam respondere crimini læsæ maiestatis, tamen ipse non minus quam nos anno pòst comprehensus fuit in ea pronuntiatione qua non Oldenbarneveldius tantum, sed & alij cum eo damnati eius criminis convicti dicebantur: ac nunc cogitur cum vxore, cuius pater olim libertatis ac religionis ergo exsulatum ivit, cumque liberis quieti suæ sedem quærere in locis exteris, ne hoc quidem ipsi concesso vt eo iure fruatur, quod lex notissima Harlemẽsibus indulget (quæ lex nullo delictorum discrimine etiam Al-

banicis temporibus exercita est) de redimenda bonorum publicatione. Non dubito quin dux Holsatiæ, qui nunc eum in honorato ministerio habet, eandem in ipso fidem ac probitatem sit reperturus quam patriæ oppidoque Harlemo præstitit.

Angor animi cum ad Hogerbetium venio, cuius vincula ac mœror hoc magis me cruciant, quod supra officia multa quæ liber libero fecit, etiam in Lupesteniana custodia, prohibito nobis conspectu mutuo, solatus me sæpe est literis, indubitatis testibus tum probitatis ipsius, tũ in Deum pietatis, quas virtutes tum ipse, tum vxor ipsius (quæ captivitati coniugis immortua est) omnibus vitæ suæ partibus ostenderunt, vt vsurpare de illis Claudiani illud liceat:

Ceu sibi certantes sexus quid posset vterque
Hunc legêre thorum.

Digni ambo maioribus suis, quos ille habuit præcipuos ac rectores oppidi Hornani, illa verò Dordrechtanorum genere clarissimos. Ipse, postquam causas egerat, adsessor factus est Lugdunensium, deinde in consessu supremo iudicavit per annos viginti, ea sanctitate, vt perfectissimi iudicis exemplum haberetur. Extrema hac reipublicæ necessitate oratus ab oppido

Lugdunensi vt vacuum adsessoris locum iterum impleret, assensu procerum Hollandiæ eò se adduci passus est, neque longius octo mensibus id munus obiit, intra quod tempus iudicio horum hominum, quos affectus sui excæcarunt commeritus est carcerem perpetuum & bonorum publicationem, cum tamen omnibus notum sit res præcipuas quæ ipsi obiiciuntur decretas fuisse antequam ipse ad rempublicam rediret, etiam novos milites Lugduni conductos. Alia gesta quod attinet mihi cum ipso communia, (id vero ego in non exigua laudis parte pono, virum eum iudicans probitate cedentem nemini eorum quos in Hollandia novi) de eis supra responsum est. De tribus rebus quæ ipsi specialiter obiiciuntur tantum est quod intellexi. Actum mandati legatis suis ad Hollandiæ conventum datum à consulibus Lugdunensibus, sed vi decreti antecedentis facti ab ordine, quod eundem sensum continebat quem actus mandati. De negotio Wordano nihil aliud quam dissertatum inter rectores Lugdunenses, si magistratus Wordani impares se crederent ad vim (quæ ipsis speciatim comminata fuerat) propulsandam, rectius facturos si se pro tempore propriis custodibus munirent

ex

ex decreto facto iv Augusti die anni cIↄ Iↄc xvII, quam si maius præsidium exposcerent, quando appareret ordinarios milites difficiles se præbere in iuvandis magistratibus contra vim quæ religionis nomine velaretur: ei autem sermoni causam fuisse ex cura quam antiquitus rectores oppidi Lugdunensis pro oppido Vvordano gessissent; quod eius quies ob vicinitatem ad se quoque pertineret: neque tamen ex eo sermone secutum quicquam aut consilia cum magistratibus Vvordanis sociata: Super subito neque prius significato Principis Mauritij adventu Lugdunum, deliberatum quidem inter magistratus Lugdunenses præsente Hogerbetio, sed antequam ille in ipsorum esset ministerio: sub idem tempus à custodibus exaudita verba quorúdam minacia, quibus impulsos rectores ad oppidi pacem tutandam municipum corpus armasse, constituto etiam, mittendos ad Principem suo de numero, qui benigna nuntiatione curarent ne ipse hanc rem acciperet sinisterius. Verùm quia Princeps non Lugdunum, sed alio iter deflexit, ideo id non peractum. qua in re rectores Lugdunenses invenire non posse quicquam à se peccatum, cum ex actis publicis discant à maioribus olim

suis Carolum Burgundum Principis filium & missum à patre qui vice eius rempublicam regeret, porta interclusum, quod metuerent ne præsentia exsulum qui ipsum comitabantur, oppidi quies turbaretur: neque eos tamen eo nomine reos actos criminis, quia quod in rebus eiusmodi bona mente fit, ad cuiusquam contumeliam accipi non debet. Qualiscunque vero hæc res habeatur, certe Hogerbetium, vt & multæ aliæ, non tangit.

Apud Iohannem Vtenbogardum habitavi adolescens per annos aliquot, sollicitis parentibus meis vt in Dei cultu educarer, quamobrem Lugduni quidem apud Franciscum Iunium, Hagæ vero apud Vtenbogardum me collocarunt. Gratias illi magnas debeo tum Christianæ institutionis, tum quod vitæ exemplo mihi præluxit. Nec postea desij tum allocutionibus eius ad populum interesse, tum inchoatam amicitiam fovere, mirari solitus tum ingenium eius, tum eloquentiam quæ à Deo eximia acceperat, quorumque nomine iuxta virtutes alias ita placuerat Principi Mauritio, vt non tantum in aula & castris illo pastore sibi gratissimo vteretur, sed & privatis eum rebus suis (vt intellexi) vellet admovere, quod ab ipso comiter excusa-

tum eſt. Ex ſermonibus factiſque eius nihil aliud comperi, quam dogmati Remonſtrantium ex animo eum eſſe addictum, vt quod non tantum divinis oraculis conſentire crederet, ſed & ad promovendam pietatem magni eſſe momenti: ſimul tamen paratum fide optima cum paſtoribus aliter ſentientibus fraternam vnitatem ſervare, ferreque eos & ab eis ferri. De republica oſtendit ſemper ſe mecum & cum alijs multis credere, proceres Hollandiæ ſibi colendos vt ſummam in ſe poteſtatem eorumque imperatis parendum ſecundum divina iuſſa, quod & perpetuo fecit. Colloquio, quod domi eius Ledembergius nobiſcum habuit, non adfuit continenter: ſed ingreſſus & à Ledembergio rogatus nobis adeſſe quietum ſe cōtinuit, nihil ad rem quæ agebatur locutus quod ego meminerim. Cæteras res quod attinet quarum accuſatur, de ijs ſe defendit libris editis, reddito etiam teſtimonio quid de noſtris conſiliis ex ore noſtro intellexiſſet. Tamen hic quoque nobiſcum damni ac probri conſors fuit, multis calumnijs petitus, edicto vocatus ad iudices, actus in exſilium, bonis inſuper publicatis: quodque plus, ſecuta poſt ſententiam pronuntiatio ipſum quoque crimini Maieſtatis involvit.

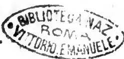
Cum alijs multis eiusdem sententiæ pastoribus, qui itidem nunc ob sententiæ suæ professionem coguntur patria carere, aut clam eam vsurpare perpetui carceris periculo, notitia mihi intercessit: atque eos inveni viros eruditos, pios & magistratuum suorum reverentes. Semper auctor illis fui vt dogma de cuius veritate ac vtilitate persuasi in animo suo essent super prædestinatione & rebus cohærentibus ad frugem bonam & semota acerbitate proponerent, atque vlteriores controversias declinarent, quo pax ecclesiæ, vbi supererat, retineri, vbi luxari aliquatenus cœperat, hoc facilius restitui posset.

Danielem Treselium, qui primus fuit inter operas scribæ Federatorum, vix novi antequam exsilio coniungeremur. Cum hic speciatim exemtus sit ab eorum numero qui in maiestatem deliquisse arguuntur, satis intelligere non possum, quibus rebus vocatio ad iudices & sententia in eum lata (nam causam nõ continet, vt nec illa Hanij & Vtenbogardi) nitatur. Quod sermonis ac literarum commercium habuerit cum his qui ad conventum Federatorum missi erant, in quibus erat & Oldenbarneveldius, eosque certos fecerit de his quæ de die in diem gerebantur, id ve-

ro nec ſcribam Arſenium, nec cęteros eius conventus participes latuit: neque ei interdictum vnquam eſt. Id ſcio non adfuiſſe eum colloquio quod domi ipſius inter nos & legatos Traiectinos habitum eſt.

Iamque expleto officio quod mihi, quod coniugi, quod liberis, quod aliis debebam, in monumentum & noſtræ & venturis ætatibus, Deum optimum precor, vt quicunque in me aut alios peccarunt iis id clemens ignoſcat: patriam meam mihi dilectiſſimam ſoſpitet adverſus pernitiem internam externamque: Principi Mauritio indulgeat vt eam patriam feliciter cum civium caritate & gratia gubernet: dogma ad pietatem pertinens intra hominum mentes fœcundet: meque & alios eandem ob cauſam dura ſuſtinentes aura cœleſti fulciat, vt crucem qua nos honeſtat non tantum feramus patienter, ſed & ea exciti vitam noſtram emendemus magis magiſque, ac tandem immenſa ipſius miſeratione ex hoc lachrymoſo ergaſtulo vindicati partem accipiamus eius gloriæ quam Dominus noſter, vnicus ſalutis auctor, nobis peperit.

FINIS.

Summma Privilegij.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Navarræ Regis, cautum est Privilegio ne quis intra decennium typis mandet, neve vendat librum cui titulus est, *Apologeticus eorum qui Hollandiæ præfuerunt, &c.* Authore HVGONE GROTIO I. C. præter Nicolaum Buon Bibliopolam Parisiensem, qui secus faxit, pœna mulctabitur, vti latiùs patet in ipso Diplomate dato 27. Iulij 1622. subsignato

GOISLARD.